LOGICÆ ARTIS COMPENDIVM.

Editio Nona.

Authore

ROB. SANDERSONO.
Coll. *Lincoln.* in almâ *Oxon.* quondam *Socio*, & in eadem *Academia Sacræ Theologiæ* postea *Professore Regio.*

OXONIÆ,

Excudebat *LEON. LICHFIELD.*
Impensis *RIC. DAVIS.*
Ann. Dom. 1680.

Gen. Rec. 14 Jn 36 Norman - Ed. 9. Ev. in

ELENCHUS CAPITUM.

PARS PRIMA.

De Simplicibus Terminis.

Cap.		Pag.
1	*Præcognita de Natura Logicæ.*	1
2	*De Prædicabilibus in genere.*	4
3	*De Genere, Specie, & Individuo.*	6
4	*De Differentia.*	11
5	*De Proprio & Accidente.*	13
6	*De tribus definitionibus Antepradicamentalibus.*	16
7	*De Reliquis Antepradicamentis.*	19
8	*De Prædicamentis in genere.*	23
9	*De Prædicamento Substantiæ.*	25
10	*De Prædicamento Quantitatis.*	27
11	*De Prædicamento Qualitatis.*	30
12	*De Prædicamento Relationis.*	34
13	*De Prædicamentis Actionis & Passionis.*	38
14	*De Quatuor ultimis prædicamentis.*	41
15	*De Oppositis.*	45
16	*De reliquis Post-prædicamentis.*	49
17	*De Definitione.*	51
18	*De Divisione.*	56
19	*De Identitate & Diversitate.*	58

946553

PARS SECUNDA.

De Propositionibus.

1 *De Propositionis partibus.* 62
2 *De Suppositione Terminorum.* 68
3 *De Ampliatione & Restrictione.* 74
4 De *Divisionibus Propositionis.* 78
5 De *Oppositione Propositionum Categoricarum de Inesse:* 85
6 De *Aquipollentia earundem.* 89
7 De *Conversione earundem.* 91
8 De *Modalibus.* 93
9 De *Exponibilibus.* 98
10 De *Hypotheticis.* 102

PARS TERTIA.

De Discursu.

1 De *Argumentatione.* 106
2 De *Partibus Syllogismi.* 109
3 De *Fundamento Formæ Syllogisticæ.* 121
4 De *Tribus Syllogismorum figuris.* 115
5 De *Reductione Syllogismorum.* 119
6 De *Inventione medii termini.* 124
7 De *Syllogismis quibusdam specialibus.* 128
8 De *Enthymemate & Sorite.* 130
9 De *Syllogismo Hypothetico.* 133
10 De *Inductione & Exemplo.* 136
11 De *Fine & Præcognitis Demonstrationis.* 138

12 De *Conditionibus propositionum* Demonstrationis *absolutis.* 141
13 De *Conditionibus propositionum relatis.* 146
14 De *Demonstrationis variis gradibus.* 148
15 De *Demonstratione sibi.* 153
16 De *Demonstratione potissima.* 156
17 De *Syllogismo Topico in genere.* 160
18 De *locis Topicis in genere.* 163
19 De *locis a Causa & Effectu.* 165
20 De *locis a subjecto & Accidente.* 168
21 De *locis a Dissentaneis & Comparatis.* 171
22 De *locis a Conjugatis, & Notatione.* 176
23 De *locis a Toto & Parte.* 179
24 De *locis a Genere & specie.* 181
25 De *locis a definitione & divisione.* 183
26 De *loco a Testimonio.* 184
27 De *Fallaciis in genere.* 187
28 De *Fallaciis in dictione.* 188
29 De *Fallacia extra dictionem.* 193
30 De *Methodis in genere.* 198
31 De *Methodis in specie.* 210

APPENDIX PRIMA.

De Usu Logicæ.

1 *De Tractatione Simplicis Thematis.* 205
2 De *Tractatione Problematis solitaria.* 220
3 De *Disputatione.* 238
4 De *Genesi Methodica.* 260
5 De *Analysi Logica.* 267

APPEN-

APPENDIX POSTERIOR

MISCELLA.

1 *De Quinque Habitibus Mentis.* 277
2 *De Circulo Disciplinarum.* 286
3 *De Colligendis Locis communibus.* 292
4 *De Historia Logica.* 298

LOGICÆ

LOGICÆ ARTIS COMPENDIUM.

LIBER PRIMUS

De SIMPLICIBUS TERMINIS.

CAP. I.

Præcognita, de Natura Logices.

LOGICA, quæ & Synecdochicè Dialectica, est *Ars rationis*: sive, est *Ars instrumentalis dirigens mentem nostram in cognitionem omnium intelligibilium.* Ideoq; debet esse omnium disciplinarum prima, utpote ad reliquas adquirendas necessaria; quâ ratione Aristoteli, velut instrumentum Philosophiæ & reliquarum disciplinarum, ὄργανον appellatur. Parag. 1. Definitio Logicæ.

Utilitates ejus sunt plurimæ, quas docebit usus: *Finis* verò unicus, Cognitio scil. rerum. *Officia*, quibus, velut mediis finem suum consequitur, cum alia nonnulla, tum præsertim *tria hæc*: Parag. 2. *Finis & officia Logicæ.*

1 *Definitio* } quoties } *Obſcuræ.*
2 *Deviſio* } res oc- } *Univerſæ.*
3 *Ratiocinatio* } currunt } *Dubiæ.*

Parag. 3. *Objectum Logicæ.* *Objectum* Logicæ primariò, *Mens humana*; unde & Logicæ nomen, velut ἀπὸ τῦ λόγυ, id eſt, ratione: *ſecundariò* etiam & *Oratio*, quæ & ipſa λόγ@ dicta eſt, quâ ſc. ſenſa mentis noſtræ loquendo exprimimus.

Parag 4. *Subjectum Logica.* *Materia, circa quam* verſatur, eſt omne illud, ſive Ens, ſive non Ens, quod vel *Mente* complecti, vel *Oratione* eloqui poſſumus. Ratio autem formalis conſiderandi, eſt *ſecunda intentio.* Logicus enim conſiderat omnia themata, non ſecundùm proprias ipſorum naturas, ſed in quantum Logica inſtrumenta (quæ ſunt *ſecundæ notiones*) ſunt eis applicabilia. Hinc Logicæ pro diverſa ratione multiplex aſſignari poteſt *ſubjectum.*

Subjectum Logicæ
- Informationis (ſive *objectum*) eſt λόγ@, id eſt,
  - Primario, *Mens humana*, ſive Ratio.
  - Secundario, *Oratio.*
- Operationis (ſive *ſubjectũ materiale*;) eſt *Thema*, ſeu *Quæſtio intelligibilis*, πᾶν νοητόν.
- Tractationis; (ſive *ſubjectum formale*,)
  - Totale & Adæquatum, eſt *Secunda intentio.*
  - Principale, eſt *Syllogiſmus*; vel etiam magis ſpecialiter, *Demonſtratio.*

Logicæ

Logicæ tres sunt partes, pro numero actuum mentis ab ea dirigibilium; quarum *Prima* dirigit primum actum Mentis, sc. *Conceptum simplicem*; id est, *de simplicibus Terminis*: quò pertinent introductio Porphyriana, & liber Categoriarum Aristotelis. Parag. 5. *Partitio Logicæ, & Organi Aristotelici.*

Secunda dirigit secundum actum Mentis, sc. *Compositionem & Divisionem*, & est *de Propositione*: quo spectat lib. de Interpretatione.

Tertia dirigit tertium & ultimum Mentis actum, sc. *Discursum*, & est *de Argumentatione & Methodo*; quo spectant Analyticorum Priorum libri duo, totidemque Posteriorum, octo Topicorum, Elenchorum demùm duo.

Quæstiones primi Capitis.

1 *De nomine Logicæ & Dialecticæ.*
2 *De Genere Logicæ.*
3 *De definitione Logicæ.*
4 *De fine Logicæ.*
5 *De variis Logicæ utilitatibus.*
6 *De necessitate Logicæ, ejusque ordine ad reliquas disciplinas.*
7 *De Objecto Logicæ.*
8 *De Subjecto Logicæ.*
* 9 De primis & secundis Intentionibus.
10 *De differentia Logicæ à cognatis disciplinis, præsertim Rhetoricæ.*
11 *De variis Logicæ devisionibus.*
12 *De Logicæ docente & utente.*

CAP. 2.

De Prædicabilibus in genere.

Parag. 1. *Scopus libelli Porphyriani.*

Libellus Porphyrianus *Isagoge* dicitur, sive *Introductio*; quia est quædam quasi porticus & vestibulum Logicæ Aristotelicæ; ejus præcipuè partis, quæ in libro Categoriarum continetur: quo nomine & ab authore opus susceptum est in gratiam Chrysaorii discipuli sui. Ejus Subjectum est Prædicabile.

Parag. 2. *Definitio Prædicabilis.*

Est autem *Prædicabile* (sive *Universale*) *quod aptum natum est prædicari de pluribus.* Ut *Animal*, *Homo*, *Rationale*, *Risibile*, *Album*. Idem sunt reipsa Prædicabile & Universale; sed differunt ratione: nam *Prædicabile* dicitur, quatenus de multis prædicatur. *Universale* verò quatenus inest in multis.

Parag. 3. *Numerus Prædicabilium.*

Prædicabilia sunt quinque, quæ & quinque voces appellantur; sc. *Genus*, *Species*, *Differentia*, Accidens proprium, quod simpliciter *Proprium*; & Accidens Commune, quod simpliciter *Accidens*, dici solet. Horum Genus & Species in *Quid*; Differentia in *Quale quid*; Proprium & Accidens in *Quale*; sed Proprium conversim & necessario; Accidens contingenter & non conversim prædicantur.

Cogni-

Cognitio Prædicabilium, (& consequenter introductio Porphyriana) conducit ad quatuor, sc. ad

Parag. 4. *utilitas Prædicabilium.*

1. *Definitionem*; quæ semper est *Speciei*: constatque, si sit propria & essentialis, ex *Genere* & *Differentia*; sin improprie & descriptiva, ex *genere* & *proprio*, vel cumulo *Accidentium*.

2 *Divisionem*; quæ plerumque est *Generis* in suas *Species* per oppositas *Differentias* aut *Propria*; non raro Subjecti in *Accidentia*, aut è contra.

3 *Demonstrationem*; quæ est Syllogismus necessarius, cujus majus extremum est *Proprium*, minus extremum *Species*, Medius verò terminus Definitio Speciei essentialis ex *Genere* constans & *Differentia*.

4 *Prædicamenta*; quæ non sunt aliud quàm coordinatio *Generum* & *Specierum* in directa, & *Differentiarum* in serie collaterali.

Prædicatio omnis aut est
- *Naturalis* sive *directa*: eaque vel
  - *Æqualis*; cum æquale prædicatur de æquali: ut *Rationale* vel *Risibile* de homine.
  - *Inæqualis*; cum vel superius prædicatur de inferiore (*univocè*) vel accidens commune de suo subjecto (*denominativè*) ut *Animal* vel *Album* de *Homine*.

aut *Non Naturalis*, eaque vel
- *Indirecta*, & *contra naturam*, cum aut inferius de superiore prædicatur; aut subjectum de accidente: ut *Homo* de animali vel albo.
- *Per accidens*, & *præter naturam*; cum è duobus accidentibus eidem communi subjecto inhærentibus, alterum de altero prædicatur; ut *hoc Album* de hoc dulci.

Ea solum prædicatio est hujus loci, & propriè Logica, quæ directa est, & naturalis.

Quæstiones Secundi Capitis.

1 *De libello Porphyriano.*
2 *De definitione Prædicabilis & Universalis.*
* 3 Sintne universalia in rerum naturâ, vel in solo intellectu?
* 4 Sintne corporea vel incorporea?
* 5 Existinante extra singularia?
6 *De numero Prædicabilium.*
7 *De quadruplici utilitate Prædicabilium.*
8 *De variis prædicandi generibus.*

CAP. 3.

De Genere, Specie, & Individuo.

GEneris, inter alia significata, tres sunt *acceptiones*, quarum ut nobiliorum meminit Porphyrius: duæ *civiles*, tertia *Logica*.

Primâ

Parag. 1. *Tres acceptiones Generis.*

Genus in acceptione

Primâ, eſt collectio multorum hominum, qui ad unum aliquem velut principium relati, cognatione quadam inter ſe ſunt affecti; quo ſenſu *poſteri Herculis genus* dicuntur *Heraclidarum.*

Secundâ eſt ortus uniuſcujuſque Principium, ſive ſit { Generans, ut Pater & majores; quomodo *Tantalus* dicitur *genus ducere à Jove.* / Conſervans, ut locus & Patria: quomodo *Plato dicitur genere Athenienſis.*

Tertiâ, quæ ſola eſt Logica (ſic dictũ ob ſimilitudinẽ quam habet cum genere civili, præſertim in ſecunda acceptione, *id eſt cui ſubjicitur Species; ut Animal*, cui ſubjicitur *Homo.*

Parag. 2. *Definitio Generis.*

Genus Logicum eſt, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quid: ut *Animal* de homine & bove. Dicuntur autem ea *differre ſpecie*, quæ habent diverſas differentias conſtituentes; ut homo & bos; *prædicari* vero in *quid* ea, quæ apte reſpondent quæſtioni quâ quid ſit res quæritur? Ut ſi quæratur; quid ſit homo, aut bos? apte reſpondetur, quod ſint Animalia.

Parag. 3. *Acceptiones & definitiones ſpeciei.*

Species (*civilis*) inter alia ſua ſignificata accipitur pro externâ formâ aut pulchritudine corporis: unde hominem pulchrum & formoſum, *ſpecioſum* dicimus.

Species Logica considerata respectu

Superiorum, & ut *Subjectibilis*, definitur esse id *quod subjicitur generi*; atque iterum, id cui genus attribuitur in quæstione quid est? intellige utrobique *Immediatè*.

Inferiorum, & ut *Prædicabilis*, est *quod prædicatur* (immediatè) *de pluribus differentibus numero* (tantum) *in quid*: ut *Homo*, de Socrate & Platone.

Dicuntur autem ea *differre numero*, quæ diversum numerum efficiunt, ut *Socrates*, *Plato*, *&c.*

Parag. 4. *Generalissima*, *Specialissima*, *& Subalterna.*

Genera *generalissima*, sive summa, sunt, quibus non datur superius genus: vel, quæ sunt ita genera, ut nunquam possint esse species, ut *Substantia*. Species *specialissimæ*, sive infimæ, sunt, quibus non datur species inferior; vel, quæ ita sunt species, ut nunquam possint esse genera: ut *Homo*. *Subalterna* genera, sive species subalternæ, sunt, quæ ad aliud & aliud relata, simul & genera sunt & species: ut *Animal*, *Vivens*, *Corpus*.

Parag. 5. *Canones generis et speciei.*

1 Genus omne est latius qualibet sui specie.

2 Genus habet rationem partis & incompleti, species totius & completi; Genus Materiæ, Differentia Formæ, Species Compositi.

3 Ge-

3. Genus & Species prædicantur æqualiter de ſuis inferioribus.

4 Tota natura Generis continetur in qualibet ſui Specie; & Speciei in quolibet Individuo.

5. Genera ſumma ſunt tantum decem: Species infimæ ſunt in aliquo certo, ſed nobis incognito, numero.

Individuum eſt, quod de uno ſolo prædicatur: ut *Socrates*. Habet & hæc vox alias ſuas acceptiones; ſed hîc ſumitur pro Ente ſingulari, ita determinato & reſtricto, ut ſit prorſus indiviſibile in inferiora.

Individuum aliud eſt

- *Certum* & determinatum, quod exprimitur vel per
  - Nomen proprium, ut *Socrates, Bucephalus*: & dicitur individuum *Signatum*, ſive Determinatum.
  - Nomen commune & Pronomen demonſtrativum; ut *hic Homo, ille Equus*: & dicitur individuum *Demonſtrativum*.
  - Circumlocutionem aliquam, quæ fit etiam multis modis; ut *Sophroniſci filius pro Socrate*; *Orator pro Cicerone, &c.* & dicitur Individuum *ex Hypotheſi*, vel Periphraſticum.
- *Vagum* & indeterminatum, quod exprimitur

primitur per nomen commune, & signum particulare: ut, *aliquis Homo, quidam Equus.*

Individua sunt numero infinitio & vario; ideoque nec sub scientiam cadere possunt. Individua ejusdem speciei distinguuntur inter se proprietatibus quibusdam accidentalibus, quarum collectio in duobus nunquam potest esse eadem.

Quæstiones tertii capitis.

1 *De acceptionibus Generis & Speciei.*
2 *De prima definitione Generis.*
3 *De secunda definitione Generis.*
4 *De definitionibus Speciei subjicibilis.*
5 *De tertia definitione Speciei.*
6 *De arbore Porphyriana.*
7 *De conservatione Generis & Speciei in suis inferioribus.*
8 *De Individui definitione.*
9 *De Individui diversis modis.*
* 10 De principio Individuationis.
11 *De numero generum, specierum, & Individuorum.*
12 *De Collatione generis cum reliquis Predicabilibus.*
13 *De Collatione speciei.*

CAP.

CAP. 4.

De Differentia.

Differentia tribus modis dicitur

Communiter; quâ res ab aliis, vel etiam à seipsis, differunt accidente aliquo seperabili, ut *Socrates* stans à *Platone* sedente, & *Socrates* senex à *Socrate puero*. Parag. 1. *Acceptiones Differentiæ.*

Propriè; quâ res ab aliis differunt accidente aliquo inseperabile ut *Socrates* à *Platone* per nasi aduncitatem.

Maximè propriè; quâ res inter se forma essentiali differunt: ut *Socrates* à *Bucephalo* per Rationis facultatem.

Ex his differentia Communis est seperabilis, reliquæ inseperabiles; Communis facit *alteratum*; Propria *alterum*; maximè Propria *aliud*: Istæ sunt differentiæ per accidens, hæc est per se: Illæ recipiunt magis & minus, hæc non; Illæ ad duo ultima Prædicabilia pertinent, hæc sola constituit tertium Prædicabile.

Quinque sunt apud Porphyrium Differentiæ definitiones. Parag. 2. *Definitiones Differentiæ.*

1 Differentia est, quâ species superat genus: ut per Rationale Homo superat animal.

2 Diffe-

2 *Differentia eſt apta nata prædicari de pluribus differentibus ſpecie* (vel numero tantum) *in quale quid.* Ea autem dicuntur prædicari in quale quid, quæ apte reſpondent quæſtioni, quâ, qualis ſit res ſecundum eſſentiam, quæritur; ut ſi quæratur qualis ſit homo ſecundum eſſentiam? apte reſpondetur, quod Rationalis.

3 Differentia eſt, quæ vim habet dividendi (id eſt *ſeparandi & diſtinguendi*) ea quæ ſunt ſub eodem genere; ut Rationale dividit hominem à bruto.

4 Differentia eſt, quâ res inter ſe differunt.

5 Differentia eſt, quâ res ita inter ſe differunt, ut ad conſtituendam rei eſſentiam plurimùm conferat, ſitq; ejus pars. Quanquam hæc non tam nova definitio cenſenda eſt, quam explicatio quædam & abſolutio ſuperioris. Ex his quinque definitionibus ſola ſecunda competit differentiæ, quatenus eſt Prædicabile.

Parag. 3. *Diviſiones differentiæ.* Differentia conſideratur vel ut eſt
- *Diviſiva Generis*, quatenus dividit genus in ſuas ſpecies, ut *Rationale Animal.*
- *Conſtitutiva ſpeciei*, quatenus conſtituit ſpeciem in ſuo eſſe; ut *Rationale hominem.*

Hæc diviſio eſt ejuſdem rei in diverſos tantum modos: eadem enim Differentia perpetuo eſt & Diviſiva, & Conſtitutiva, diverſo tamen reſpectu.

Diffe-

Differentia constitutiva alia est { *Generica*, quæ constituit speciem subalternam; ut, *sensibile Animal*. / *Specifica*, quæ constituit speciē infimam; ut, *Rationale hominem*.

Quæstiones quarti Capitis.

1 *De tribus acceptionibus Differentiæ.*
2 *De prima definitione Differentiæ.*
3 *De secunda definitione Differentiæ.*
4 *De reliquis definitionibus Differentiæ.*
5 *De divisionibus Differentiæ.*
6 *De collatione Differentiæ cum reliquis prædicabilibus.*

CAP. 5.

De Proprio & Accidente.

PRoprium dicitur quatuor modis. Proprium *primo modo* est, quod convenit soli, non omni: ut, homini *mederi*. Parag. 1. *Quatuor modi proprii.*

Proprium *secundo modo* est, quod convenit omni, non soli: ut homini *bipedem* esse. Et iste modus est omnium maximè improprius.

Proprium *tertio modo*, quod convenit omni, & soli, sed non semper: ut homini *canescere in senectute*. Etsi accuratè loquendo, non detur aliquod hoc modo proprium: quod enim omni convenit, id & semper conveniat necesse est.

Pro-

Proprium *quarto modo* (quod solum constituit quartum Prædicabile) est, quod *convenit omni, soli, & semper*: ut homini *risibilitas*. In istis descriptionibus vox ly *Soli* refertur ad speciem; ly *Omni* ad inferiora speciei.

Parag. 2. *Canones Proprii quarto modo.*

1 Proprium fluit à principiis essentialibus speciei, *ut risibilitas à rationalitate*. Hinc proprium dicitur ad rei essentiam pertinere: non ut *constituens*, sed ut *consequens* essentiam.

2 Proprium etsi *realiter* idem, *formaliter* tamen differt à suâ specie.

3 Proprium reciprocatur cum specie: & proinde est & inseparabile à sua specie, & incommunicabile alteri.

4 Proprium aliud est
- *Genericum*, quod fluens à principiis speciei subalternæ, cum eâ reciprocatur: ut *Mobile* cum Corpore.
- *Specificum*, quod fluens à principiis speciei infimæ, cum eâ reciprocatur; ut *Risibile* cum Homine.

Parag. 3. *Accidentis definitiones.*

Accidentis tres definitiones tradit Porphyrius.

1 Accidens est, quod *adest & abest sine subjecti interitu, ut Albedo*. Est autem Subjectum illa substantia cui inhæret Accidens, & quæ illud sustentat; ut *Cignus*.

2 Acci-

2 Accidens eſt, quod contingit eidem ineſſe, & non ineſſe.

3 Accidens eſt, quod nec eſt genus, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium, ſemperque in re aliqua ſubjecta inhærit: unde illud, *Accidentis eſſe eſt ineſſe.*

Idem accidens numero non poteſt eſſe in diverſis ſubjectis; ſive ſimul, ſive ſucceſſive. Parag. 4. *Diviſiones accidentis.*

Accidens aliud eſt { *Seperabile*, quod etiam actu poteſt ſeperari à ſuo ſubjecto; *ut frigus* ab aquâ. / *Inſeperabile*, quod non niſi intellectu ſeparari poteſt; ut *humor* ab aquâ.

Accidentia nonnulla certum ſubjectum aut conſignificant, & *Copulata* dicuntur; ut *Semietas*: aut ſupponunt, & Propria dicuntur (primo ſc. modo) ut *Grammatica*. Quorum iſta Propria ſunt certæ alicujus *ſpeciei*, illa certæ alicujus *partis*.

Quæſtiones quinti Capitis.

1 *De tribus primis modis Proprii.*
2 *De definitione Proprii quarto modo.*
3 *De fluxu Proprii à principiis ſpeciei.*
4 *De reciprocatione proprii & ſpeciei.*
5 *De formali diverſitate Proprii & ſuæ ſpeciei.*
6 *De variis acceptionibus Accidentis.*
7 *De Accidentis definitionibus.*

8 *De*

8 *De Inhærentia accidentis.*
9 *De unitate Subjecti accidentis.*
10 *De accidente separabili & inseparabili.*
11 *De aliis divisionibus accidentis.*
12 *De Collatione proprii cum reliquis prædicabilibus.*
13 *De Collatione accidentis.*

CAP. 6.

De tribus definitionibus Anteprædicamentalibus.

Parag. 1. *Anteprædicamenta in genere.*

ANteprædicamentum est doctrina præambula immediate conducens ad doctrinam Prædicamentorum. Sunt autem *Anteprædicamenta* in genere tria, in specie septem. Tres sc. *Definitiones*, duæ *Divisiones*, duæ item *Regulæ*.

Definitiones sunt Æquivocorum, Univocorum, & Denominativorum.

Parag. 2. *Prima definitio, Æquivocorum.*

Æquivoca (æquivocata) *sunt quorum nomen solum est commune, ratio autem substantiæ* (id est, essentialis definitio) *secundum illud nomen alia atq; alia*: ut *Animalis* nomen commune est *homini vivo & picto*, sed diversa est definitio utriusque. *Æquivocum* (*æquivocans*) est nomen illud commune, quod suis significatis secundum diversas rationes attribuitur: ut *Gallus* est Æquivocum æquivocans, *Gallus homo*, & *gallus avis* Æquivoca æquivocata.

Æ-

Parag. 3. *Divisio Æquivocorũ.*

Æquivoca alia sunt

- *A casu*, de quibus nulla dari potest ratio, cur in eodem communi nomine conveniant; ut *Gallus homo & avis*: & hæc sunt propriissime *Æquivoca.*
- A *consilio*, de quibus assignari potest aliqua ratio dependentiæ vel similitudinis, cur conveniant in nomine; ut *homo vivus & pictus*: quæ *æquivoca ad unum*, aut per Synecdochen *Analoga quandoque appellantur.*

Parag. 4. *Canones Æquivocorũ.*

1. Æquivoca ante factam distinctionem nec definiri possunt, nec sub scientiam cadere.

2. Ens respectu decem prædicamentorum est Commune analogum.

3. Analogum per se positum præsumitur stare profamosiore Analogato.

Parag. 5. *Secunda definitio, Univocorũ.*

Univoca (univocata) *sunt quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ secundum illud nomen eadem*: ut *Animalis* & nomen & definitio communis est *Homini*, & *Equo* & *Leoni*. *Univocum* (*univocans*) est nomen illud commune quod secundum eandẽ rationem multis attribuitur: ut *Animal Homini*, *Bovi*, *Leoni*. Æquivocis aliquando opponuntur *multivoca*; Univocis *Diversivoca.*

Parag. 6. *Definitio tertia, denominativorum.*

Denominativa (ut vulgò dici solent, rectiùs fortasse denominata *dicenda) sunt, quæ solo (casu)* hoc est terminatione vocis, *ab aliquo differentia, habent ab eo nominis appellationem*: ut à justitia justus.

In omni denominatione sunt tria sc.
- *Forma Denominans*; & est accidens abstractum inhærens Subjecto: ut *Justitia.*
- *Subjectum denominatum*; & est substantia cui forma inhæret; ut *Socrates.*
- *Denominativum*, & est Accidens concretum, quod de subjecto prædicatur, & à formâ oritur: ut *Justus.*

Denominans & denominativum, ut *justitia & justus,*

Quantum ad
- *Vocem*: Conveniunt in *Principio*, Differunt *in Fine.*
- *Significationem*: Conveniunt *in re significata.* Differunt *in modo significandi.*

Parag. 7. *Triplex forma Prædicationis.*

Usus harum definitionum est, ut discernatur triplex forma prædicationis; Æquivocæ sc. Univocæ & Denominativæ.

Prædicari
- *Æquivocè*, est prædicari secundum nomen & non secundum definitionem: quomodo *Ens* prædicatur de decem prædicamentis.

Uni-

Prædicari
- *Univocè*, est prædicari secundum utrumque; quomodo *superiora* prædicantur de inferioribus ejusdem Prædicamenti.
- *Denominativè*, est prædicari in concreto ad modum accidentis de subjecto: quomodo *Accidentia* in novem ultimis Prædicamentis prædicantur de substantiis in primo.

Quæstiones sexti Capitis.

1 *De Anteprædicamentis in genere.*
2 *De prima definitione Æquivocorum.*
3 *De secunda definitione Univocorum.*
4 *De tertia definitione Denominativorum.*
5 *An Ens sit Analogum ad decem prædicamenta?*
6 *De multivocis, & diversivocis.*
7 *De triplici forma Prædicationis.*

CAP. 7.

De reliquis Anteprædicamentis.

Parag. 1. *Prior divisio Vocum.*

Duę sunt divisiones: Eorum quę dicuntur, hoc est *Vocum*, una; altera eorum quæ sunt, id est *Rerum*.

Vocum aliæ sunt
- *Complexæ*, quę dicuntur cũ conjunctione; ut *Socrates currit, Plato legit.*
- *Incomplexæ*, quę dicuntur sine conjunctione; ut *Socrates, currit, legit.*

Complexio & incomplexio, si spectentur *quoad vocem*, vox incomplexa erit, quæ est unica tantum dictio; complexa, quæ plures. Sin *quoad rem* ipsam & *conceptum intellectus* in re fundatum, vox incomplexa erit, cui respondet in intellectu conceptus simplex; complexa cui complexus.

Hinc fit, ut voces sint aliæ

- *Simpliciter incomplexæ*; quando simplici dictioni simplex conceptus respondet: ut *Homo*, *Animal*.
- *Simpliciter complexæ*; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus complexus; ut, *Homo est Animal*.
- Partim complexæ, partim incomplexæ: & sunt vel
  - *Incomplexæ voce, & complexæ re*; quando simplici dictioni respondet in intellectu conceptus complexus: ut *Pluit*.
  - *Complexæ voce, & incomplexæ re*; quando pluribus dictionibus respondet in intellectu conceptus simplex: ut *Corpus Animatum*.

Parag. 2. *Secunda Divisio rerum.* Res aliæ sunt *universales*, aliæ *singulares*, quarum universales dicuntur de Subjecto: Singulares vero non. Aliæ rursus *substantiæ*, aliæ *Accidentia*: quorum Accidentia insunt in Subjecto; Substantiæ vero non. Ex horum complexione oritur

oritur quadrimembris divisio rerum ista.

Eorum, quæ sunt, quædam
- *Dicuntur de subjecto, & non insunt in subjecto*: & sunt, Substantiæ universales: ut *Animal.*
- *Insunt in, & non dicuntur de*: & sunt accidentia singularia: ut *hoc Album.*
- *Et insunt in, & dicuntur de*: & sunt accidentia Universalia: ut *Album.*
- *Nec insunt in, nec dicuntur de*: & sunt Substantiæ singulares: ut *Socrates.*

Multi sunt modi ineſſendi, de quibus versiculi. Parag. 3. *Ineße in & dici de subjecto.*

Insunt Pars, Totum, Genus & Species, Calor igni,
Rex in regno, Res in fine, locóque locatum.

Sed illud solum dicitur ineſſe in subjecto (quod ad præsens negotium pertinet) *quod ineſt alicui non tanquam pars, nec poteſt ſeparatum ab eo cui ineſt, ſubſiſtere.*

Subjectum est duplex, aliud.
- *Prædicationis*, sive *de quo*: quod subjicitur in prædicatione, ut *Socrates eſt homo*: Socrates ibi subjicitur homini: quale inrelligitur in ly *Dici de ſubjecto.*
- *Inhæſionis*, sive *in quo*: quod subjicitur Accidenti; sive, cui Accidens inhæret, ut *Socrati albedo*: quale intelligitur in ly *inesse in* subjecto.

Quæ

Parag. 4. *Regula prima.* κατὰ παντός. Quando alterum de altero tanquam de ſubjecto prædicatur (*directè & affirmativè*) quicquid prædicatur (*per ſe & directè*) de prædicato, prædicatur etiam de ſubjecto: ut quia *Animal* prædicatur de *homine*, etiam *Corpus*, *quod de animali* prædicatur, de homine prædicatur. ' Eſt autem ' directa prædicatio, quoties ſuperius prædi- ' catur de inferiore, aut æquale de æquali: prædicatio vero *per ſe*, quoties prædicatum eſt unum ex quatuor prioribus prædicabilibus, aut ex eis conflatum. Uſus Regulæ eſt, tum ut oſtendatur ordo, qui eſt inter ſuperiora & inferiora ejuſdem Prædicamenti: tum ut poſſimus quamlibet rem propoſitam expeditius certiúſque ad proprium ſuum prædicamentum referre.

Parag. 5. *Regula ſecunda.* κατὰ πλάτος. Diverſorum generum non ſubalternatim poſitorum diverſæ ſunt ſpecies & differentiæ: ut *Animalis*, & *Scientiæ*. Genera dicuntur ſubalternatim poni, quorum unum eſſentialiter continetur ſub altero; ut *Animal* & *Corpus*: non ſubalternatim vero, quorum neutrum ſub altero eſſentialiter continetur: ut *Animal* & *Scientia*. De his expreſsè datur Regula, non de illis: nihil enim impedit illorum eaſdem eſſe ſpecies & differentias, ut *Animalis*. & *Corporis*. Uſus Regulæ potiſſimum eſt ad vitandam confuſionem Prædicamentorum, & ad diſtin-

distinguendum inter se res diversorum prædicamentorum.

Quæstiones septimi capitis.

1 *De divisione Vocum.*
2 *De divisione Rerum.*
3 *De modis inessendi.*
4 *De priore Regula.*
5. *De posteriore Regula.*

CAP. 8.

De Prædicamentis in Genere.

Parag. 1. *Numerus & definitio Prædicamentorum.*

1. PRædicamentum est generum, specierum, & individuorum, secundum sub & supra series ordinata. Suntq; ea numero totidem, quot genera summa, à quibus singulis singula appellationem suam sunt sortita: sc. *Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs, Habitus.* Singulorum exempla districho comprehenderunt,

1 2 3 4 5 6
Arbor Sex Servos Fervore Refrigerat Ustos.
7 8 9 10
Ruri Cras Stabo, nec Tunicatus ero.

Par. 2 *Quæ in eis collocentur, & quæ non.*

In aliquâ istarum classium quicquid uspiam rerum est collocatur; modo sit *unum* quid, *reale*, *complet-*

tum,

tum, limitateque ac *finitæ naturæ.* Exulant ergo his sedibus *Intentiones secundæ, privationes & ficta,* quia non sunt realia : *Concreta, Æquivoca,* & *Complexa* ; quia non sunt una ; *Pars,* quia non est completum quid ; *Deus,* quia non est finitæ ; *Transcendens,* quia non est limitatæ naturæ. Hinc versiculi ;

Complexum, Consignificans, Privatio, Fictum, Pars, Deus, Æquivocum, Transcendens, Ens rationis ;
Sunt exclusa decem classibus ista novem.

Ita tamen ut istorum plurima *Analogicè,* vel *reductivè,* vel *per accidens,* ad Prædicamenta pertinere aliquando possint.

Quæstiones octavi Capitis.

* 1 An Prædicamenta sint Logicæ considerationis & quomodo ?
* 2 De libro Catagoriarum Aristotelis.
3 *De nomine & definitione Prædicamenti.*
4 *De numero Prædicamentorum ?*
5 *An omne Ens sit in Prædicamento.*
6 *De vocibus complexis.*
7 *De vocibus Concretis.*
8 *De Privationibus.*
9 *De fictis rebus.*
10 *De partibus rerum.*
11 *De Deo Opt. Max.*
12 *De Æquivocis & Analogis.*
13 *De Transcendentibus.*

14 *De Entibus Relationis.*
15 *De Individuis & Differentiis.*
* 16 An idem possit esse in diversis Prædicamentis?

CAP. 9.

Parag. 1. *Definitio, & divisio Substantiæ.*

Substantia est *Ens per se subsistens*: estque omni Accidente prior *Ordine*, *Naturæ*, & *Cognitione*; eique substat sustentando ipsum. Substantia prima est vel secunda. *Prima*, sive singularis & individua, est, quæ; neque de subjecto aliquo dicitur, neque alicui subjecto inest, ut *Socrates*, *hic homo*. *Secundæ* sunt primarum species, & specierum genera, usque ad ipsam substantiam summum Genus, ut *Homo*, *Animal*, *&c.*

Parag. 2. *Comparatio Substantiarum.*

Substantiarum prima est *magis* substantia (hoc est, *perfectior*) quam secunda, quia pluribus substat: Secundarum vero species, in quantum vicinior primæ quàm genus, & simpliciter omnia inferiora superioribus. Positis primis substantiis, ponuntur reliqua omnia, cum *secundæ substantiæ*, tum etiam *accidentia*; unde illud vulgatum, *Nato Socrate nascuntur omnia Prædicamenta*: & iis sublatis nihil aliorum potest remanere; non *secundæ substantiæ*, quia illarum est dici de Primis; nec etiam *accidentia*, quia illorum est inesse in primis.

Propri-

Proprietates ſubſtantiæ Ariſtoteli ſunt ſex.

Parag. 3. *Proprietates ſubſtantiæ.*

1. *Subſtantia non inest in ſubjecto.* Hoc convenit omni ſubſtantiæ: non completæ modo, ſed & differentiis etiam ac partibus ſubſtantiarum; eique ſoli.

2. *Subſtantia prædicatur univocè de iis de quibus prædicatur.* Hoc convenit omnibus & ſolis ſecundis ſubſtantiis, earumque differentiis: nam à prima ſubſtantia nulla ſumitur prædicatio.

3. *Omnis ſubſtantia videtur ſignificare hoc aliquid, id eſt, rem ſingularem.* Sed revera hoc ſoli primæ convenit; quum ſecundæ potius (propter differentias) *quale quid* ſignificent, ſeu naturam univerſalem.

4. *Subſtantiæ nihil contrariatur.* Nec enim ſubſtantia ſubſtantiæ contraria eſt, (niſi gratia qualitatum) nec accidens ſubſtantiæ.

vid. Heerboord Log: p: 26

5. *Subſtantia non ſuſcipit magis & minus.* Hoc ut ſuperius, convenit omni, non ſoli.

6. *Subſtantia* (quod eſt ei maximè proprium) *eadem numero manens eſt capax contrariorum*, ut aqua caloris & frigoris.

Parag. 4. *Quæres huc pertineant.*

In hoc prædicamento reponuntur

1. Omnes *Spiritus incorporei*: ut Angeli, Dæmones, Anima.

2. *Corpora Cœleſtia*: ut Orbes, Stellæ.

3. *Quatuor Elementa*: ut Ignis, Aer, Aqua, Terra.

4. *Imperfectè miſta*: ut Vapor, Grando, Pluvia, Fulgur.

5. *Me-*

5. *Metalla*: ut Aurum, Æs, Plumbum.
6. *Mineralia reliqua*: ut Lapides, Gemmæ, Sal, Bitumen.
7. *Plantæ*: Herbæ ſc. Frutices, & Arbores: ut Lactuca, Roſa, Quercus.
8. Plantarum *flores* & *fructus*, ut Hyacinthus, Lillium, Glans, Pyrum.
9. *Animalia*: ut Homo, Leo, Aquila, Cancer, Vipera.

Quæſtiones noni Capitis.

1 *De ordine ſubſtantiæ.*
2 *De Diviſione Subſtantiæ in primam & ſecundam.*
3 *De comparatione Subſtantiarum inter ſe.*
4 *An ſublatis primis Subſtantiis reliqua tollantur omnia.*
5 *De prima proprietate ſubſtantiæ.*
6 *De ſecunda proprietate.*
7 *De tertia proprietate.*
8 *De quarta proprietate.*
9 *De quinta proprietate.*
10 *De ſexta proprietate.*
11 *De Tabula Prædicamenti ſubſtantiæ, & de rebus eò pertinentibus.*

CAP. 10.

QUantitas eſt *menſura ſubſtantiæ, ſecundum quam quanti dicimur.* Ea *continua* eſt, aut *diſcreta.* Continua

Parag. 1. *Quantitatis definitio & diviſio:* Quan-

Quantitas eſt, cujus partes inter ſe communi aliquo termino copulantur. Ejus ſpecies ſunt *Linea*, *Superficies*, *Corpus*; & ex veterum ſententia, *Locus* & *Tempus*.

Linea eſt magnitudo longa ſine latitudine & profunditate; cujus communis terminus eſt *Punctum*. *Superficies* eſt magnitudo longa & lata ſine profunditate: cujus communis terminus eſt *Linea*. *Corpus* eſt ipſa trina dimenſio, ſive magnitudo longa, lata, & profunda; cujus communis terminus eſt *Superficies*. *Temporis* terminus eſt Inſtans, ſive ipſum *Nunc*: *Loci* idem, qui & corporis, nempe *Superficies*.

Diſcreta Quantitas eſt, cujus partes nullo communi termino copulantur. Eſtque *Numerus*, & (ſecundum veteres) *Oratio*. Numerus eſt multitudo ex unitatibus conflata: Unitas eſt principium Numeri. Oratio eſt menſura ſyllabæ longæ & brevis.

Parag. 2. *Quantitatis diviſio alia.* Quantitatum aliæ conſtant ex partibus habentibus poſitionem inter ſe, aliæ ex non habentibus. In illis ſunt *Linea*, *Superficies*, *Corpus*, *Locus*: in iſtis *Numerus*, *Tempus*, & *Oratio*. Ut enim partes alicujus quantitatis habeant inter ſe poſitionem, duo requiruntur, *Continuitas* ſc. Partium, & earundem *permanentia*. Continuitas deeſt in partibus numeri, permanentia in partibus Temporis, utraque in partibus orationis.

Pro-

Proprietates quantitatis ſunt tres.

1. *Quantitati nihil eſt contrarium*: convenit omni, non ſoli.

2. *Quantitas non recipit magis & minus*: convenit omni, non ſoli.

3. *Secundum quantitatem res dicuntur æquales vel inæquales.* Et hoc eſt quantitati maximè proprium, eique ſoli convenit.

Huc pertinent omnes ſpecies.

1 *Linearum*
2 *Superficierum* } Ut { Circulus. Triangulum.
3 *Corporum* { Cylindrus.

Par. 3. *Quæres huc pertinent.*

4 *Numerorum*, ut par, ternarius.

5 *Ponderum*, ut as, uncia, libra.

6 *Menſurarum*: earumque, aut *linearum* & *ſuperficierum*, ut cubitus, ſtadium, milliare, jugerum; aut *ſolidorum*, ut pinta, quarta, modius, dolium.

7 *Nummorum*: ut ſeſtertius, mina, talentum.

Quæſtiones decimi Capitis.

1 De ordine *Quantitatis* & *reliquorum novem prædicamentorum.*
2 De definitione *Quantitatis.*
3 De *duabus diviſionibus Quantitatis.*
4 De *Linea, Superficie, & Corpore.*
5 De *Numero.*
6 De *Loco, Tempore, & Oratione.*
7 De *prima & ſecunda proprietate Quantitatis.*

8 *De tertia proprietate quantitatis.*
9 *De rebus pertinentibus ad prædicamentum quantitatis.*

CAP. 11.

De Prædicamento Qualitatis.

Parag. 1. *Definitio qualitatis, & qualis.*

Qualitas est *forma accidentalis, à qua substantia denominatur qualis* : ut *Albedo.* Quale est, quod à qualitate denominativè dicitur: ut *album.* Qualitatis Prædicamentum omnium copiosissimum est ; sed omnis illa varietas ad 4 genera reducitur ab Aristotele, sc. *Habitum & Dispositionem ; Naturalem Potentiam, & impotentiam ; Qualitatem Patibilem, & Passionem ; Formam, & Figuram.*

Parag. 2. *Prima species qualitatis.*

Habitus est *Qualitas acquisita* (vel divinitus infusa) *per quam subjectum sit habilius ad edendas aliquas operationes, ad quas edendas per naturam minùs est habile* : ut *Grammatica.* Hæc si firmiùs radicetur in subjecto, ita ut non sit facile mobilis, propriè *Habitus* ; sin levius, & ita, ut sit facilè mobilis, *Dispositio* potius appellatur, Quæ est quasi habitus quidam inchoatus, habitúmque perfectum præcedit, velut gradus ad eum.

Huc pertinent.

1 Omnes

Par. 3. *Quæ res huc pertinent.*

1 Omnes *Habitus corporis*: ut Sanitas, Robur, Morbus, *morborumq; ſpecies*, ut Febris Hydrops.

2 *Habitus infuſi* mentibus Angelicis vel humanis: ut Fides, Charitas, Donum linguarum.

3 *Diſciplinæ* omnes cæterique *habitus mentis* acquiſiti: ſive *Scientiæ* ſint, ut Phyſica, Geometria; ſive *Sapientiæ*, ut Metaphyſica; ſive *Intelligentiæ* principiorum, ſpeculativorum aut practicorum; ſive *Prudentiæ*, ut Ethica, Politica, Theologia: ſive *Artes* propriè dictæ, ut Logica, Pictura; Medicina.

4 *Habitus* omnes *morales*; ſive *Virtutes* ſint, ut Juſtitia, Liberalitas; ſive ſint adverſa *Vitia*, ut Injuſtitia, Prodigalitas.

5 Omnium prædictorum *initia incompleta*.

Parag. 4. *Secunda ſpecies qualitatis.*

Potentia naturalis eſt Qualitas â naturâ inſita, per quam ſubjectum aptum eſt ad aliquid agendum vel ad reſiſtendum: ut *Riſibilitas*, *Docilitas*. *Impotentia* vero, per quam ſubjectum aptum eſt ad aliquid patiendum; ad agendum vero vel reſiſtendum impotens & ineptum: ut *ſterilitas*, *ſtupiditas*. Potentiæ nomen plerumq; activam potentiam denotat: Impotentiæ paſſivam.

Par. 5. *Tertia ſpecies qualitatis.*

Huc pertinent omnes.

1 *Facultates ſubſtantiarum*, ab eſſentialibus ipſarum formis profluentes:

ut

ut facultas volendi, loquendi, ridendi in homine; hinniendi, & currendi in equo.

2 *Vires* herbarum, metallorum, lapidum.

3 *Occultæ qualitates* corporum & omnia ista stupenda naturæ miracula: ut sympathia, antipathia.

4 *Influentiæ*, (si quæ sint) corporum cœlestium.

5 *Dispositiones* temperamentorum & organorũ corporis: ut nativa sanitas, valetudo, robur, *&c.*

6 *Vires animi*, prout sequuntur temperamentũ corporis: ut ingeniũ, docilitas, stupiditas, &c.

Parag. 6. *Tertia species qualitatis.* Patibilis ea qualitas est quæ efficit passionem in sensibus, ut *Calor*. Quæ, si constans sit & permanens in subjecto, *Patibilis qualitas* est propriè; & denominat subjectum *simpliciter quale*: sin à subitâ aliquâ animi commotione aut passione ita repente oriatur, ut mox evanescat, *Passio* appellatur; nec denominat subjectum, nisi *secundum quid*, *quale*. Ut *Rubedo & Pallor* sunt patibiles qualitates, & ab his Socrates dicitur simpliciter *Rubicundus*, vel *Pallidus*: at *Rubor ex verecundia, & à timore Pallor* passiones sunt, à quibus Socrates *Rubescere* magis aut *Pallere* dicitur, quam rubicundus esse aut pallidus.

Par. 7. *Quæ res huc pertinent.* Huc pertinent omnia sensuum objecta.

1 Visûs, *Lumen & Colores*: ut splendor, lux, albedo, rubor.

2 Tactûs

2 Tactûs; *qualitates tactiles*: cum *primæ*, &c. Calor, Frigus, Humor, ſiccitas; tum *ſecundæ*, ut aſperitas, mollities, gravitas, denſitas.

3 Guſtûs; *Sapores*: ut Dulcedo, Amaror, Acidigas.

4 Olfactûs; *Odores*: ut Fragrantia, Fœtor.

5 Auditûs; *Soni*: ut Tinnitus, Eccho.

'Quod vero aliqui paſſiones animi huc 'referunt, non id rectè fit: ſiquidem illæ po- 'tius ad paſſionis prædicamentum pertinent.

Figura eſt Quantitatum Mathematicarum in corpore diſpoſitio: ut *Rotunditas*. Forma eſt lineamentorum & coloris in corpore diſpoſitio: ut *Pulchritudo*, *Menſeitas*. Parag. 8. *Quarta ſpecies qualitatis.*

Huc pertinent

1 *Mathematicæ figuræ*, ut Rectitudo, Curvitas, Rotunditas. Par. 9. *Quæ res huc pertinent.*

2 *Pulchritudo* omnis & *Deformitas*, ut Simietas, Venuſtas, Gibboſitas.

3 *Formæ externæ corporum naturalium*: ut Quercûs, Leonis, Hominis.

4 *Formæ apparentes cauſatæ ab impreſſionibus Meteorologicis*: ut forma Iridis, Parelii, Draconis volantis.

5 *Formæ artificiales* introductæ in materiam ſubjectam ab artifice: ut forma Gladii, Serræ, Menſæ, Statuæ.

Proprietates Qualitatis ſunt tres.

Parag. 10. *Proprietates qualitatis.*

1 *Qualitas Qualitati contrariatur*: ut calori frigus. Id quod maxime cernitur in tertia specie; in prima etiam aliquando; rariùs in secunda & quarta.

2 *Qualitas recipit magis & minus.* Neque hoc convenit omnibus qualitatibus. Hæ tamen duæ proprietates (*primario & proprie*) solis conveniunt qualitatibus.

3 *Secundum Qualitatem res dicuntur similes vel dissimiles.* Et hoc est qualitati maximè & quarto modo proprium.

Quæstiones undecimi Capitis.

1 *De definitione Qualitatis & Qualis.*
2 *De divisione Qualitatis.*
3 *De prima specie Qualitatis & rebus eò pertinentibus.*
4 *De secunda specie.*
5 *De tertia specie.*
6 *De quarta specie.*
7 *De prima proprietate Qualitatis.*
8 *De secunda proprietate.*
9 *De tertia proprietate.*

CAP 12.

De Praedicamento relationis.

Par. 1. *Relata secundum dici.*

VEteres Logici *Relata* definiebant esse ea, quæ alterius esse *dicuntur*, aut alio quopiam modo ad aliud referuntur: ut *Scientia & Scibile.* Quæ definitio non solum omnia *Accidentia* complectitur,

tur, quibus reſpectus aliquis adhæret, etiamſi aliàs ſint abſolutæ naturæ, & ad alia Prædicamenta pertineant; ſed ipſas etiam *ſubſtantias*, aut ſaltem *ſubſtantiarum partes*: & ſolent appellari *Relata ſecundum dici*. Illorum nonnulla poſſunt habere contrarium, & recipere magis & minus.

Par. 2. *Relata ſecundum eſſe.*

Relata proprie dicta; & *ſecundum eſſe* (quæ ſola ſunt hujus prædicamenti) ſunt quorum *totum eſſe* eſt ad aliud: ut *Pater, filius*. 'Omne reſpectivum fundatur in aliquo abſoluto; ſc. vel Quantitate 'ut *Æqualitas*: vel Qualitate, ut *Similitudo*; 'vel Actione, ut *Paternitas*: Eſtque propterea 'omne reſpectivum quovis abſoluto, & natu'râ poſterius, & dignitate. In omni relatione ſunt duo termini, ut *Pater*, & *Filius*, quorum alter *Relatum*, alter *Correlatum* dicitur.

In pleriſq; Relationibus eſt aliquid

- *Materiale*, eſtque ſubjectum, de quo alterutrum Relatorum in concreto prædicatur: ut *Sophroniſcus*, qui eſt pater, & *Socrates*, qui eſt Filius.
- *Formale*, eſtque ipſe reſpectus qui eſt inter Subjecta Terminorum: ut *Paternitas* in Sophroniſco, *Filiatio* in Socrate.

Parag. 3. *Proprietates relatorum.*

Relatorum tres ſunt proprietates.

1 *Relata dicuntur ad convertentiã*: Ut Pater eſt filii Pater, & filius patris filius.

2 *Relata ſunt ſimul naturâ*. Poſito proinde

alterutro, & alterum ponitur; & ſublato tollitur.

3 *Relata ſunt ſimul cogitatione.* Cognito proinde alterutro, cognoſcitur alterum; (idque eodem plane modo & menſura cognitionis) & ignorato ignoratur.

Par. 4. *Diviſio Relatorum*

Relata alia ſunt

- *Æquiparentiæ*, ſive æqualis comparationis; cùm uterque terminorum eſt ejuſdem nominis: ut *Æquale, Simile, Frater, Amicus.*
- *Diſquiparentiæ*, ſive inæqualis comparationis; cum termini non ſunt ejuſdem nominis; ut *Dominus & Servus.*

Relatorum inæqualis comparationis, terminus ille, qui ſignificat rem digniorem & per modum prælationis, dicitur *Relatum ſuperpoſitionis*, ſive majoris comparationis; ut *Dominus, Præceptor, Pater*: ille vero, qui ſignificat rem minus dignam & per modum inferioritatis, dicitur *Relatum ſuppoſitionis*, ſive minoris comparationis; ut *Servus, Diſcipulus, Filius.*

Parag. 5. *Quæ res huc pertinent.* Ad Prædicamentum Relationis (omnium Prædicamentorum copioſiſſimum) pertinent

1 Omnes *gradus*, cùm *Conſanguinitatis*; ut Pater, Filius, Frater: tum *Affinitatis*; ut Gener, Socer, Neverca.

2 Omnes

2 Omnes *modi convenientiæ & diſcrepantiæ*: ut Identitas, Æqualitas, Similitudo, Oppoſitio.

3 *Diſpoſitionis & Ordinis ſpeeies*: ut Prioritas, Superioritas, Totalitas, Locatio, Tempeſtivitas, Cauſalitas, &c.

4. *Nomina Officiorum & dignitatum*, ut Rex, Imperator, Dominus, Epiſcopus, Præceptor. Et *his reſpondentia*: ut ſubditus, exercitus, ſervus, grex, diſcipulus.

5 *Conventiones, contractus, & ſocietas*, ut Conjugium, Teſtamentem, Fœdus, Emptio.

6 *Signa omnia*: ſive ſint naturalia, ſive ex inſtituto, vel divino vel humano: ut Limes, Baptiſmus, &c.

Quæſtiones duodecimi Capitis.

1 *De Relatis ſecundum dici.*

2 *De definitione Relatorum ſecundum eſſe.*

3 * De fundamento Relationis.

4 * De Subjectis & Terminis Relationis.

5 * De variis Relationis & Relatorum diviſionibus.

6 *De prima proprietate Relatorum.*

7 *De ſecunda proprietate.*

8 *De tertia proprietate.*

9 *De tribus pertinentibus ad prædicamentum relationis.*

CAP.

CAP. 13.

De Prædicamentis Actionis & Passionis.

Parag. 1. *Definitio Actionis.* Actio est *secundum quam agens dicitur formaliter agere in passum*, sive est fluxus virium agentis in patiens. Omnis actio est Substantiæ: virtus autem in quâ substantia agit, est Qualitas: unde res dicitur agere *Principaliter*, à formâ substantiali; *Instrumentaliter*, à Qualitate: *Formaliter* ab Actione.

Par. 2. *Divisio Actionis.* Actio alia est
- *Immanens*: quæ non causat aliquam realem mutationem in passo: ut *Intellectio*, *Vitio*:
- *Transiens*: quæ realè mutationè in passo efficit; ut *Calefactio*, *Sectio*.

Par. 3. *Proprietates Actionis.* Proprietates Actionis sunt tres.

1 *Actio actioni contrariatur.*

2 *Actiones recipiunt magis & minus.*

Neutrum horum per se, sed gratiâ qualitatum, in quarum virtute sit actio: proinde hæc non conveniunt omni actioni.

3 *Actio ex se infert passionem.* Et hoc est maximè proprium Actioni.

Par. 4. *Quæres huc pertinent.* Huc pertinent omnes, 1 *Productionis* species: ut Generatio, Creatio.

2 *Mo-*

2 *Motus & mutationes activæ*: ut calefactio, Illuminatio, Nutritio.

3 *Operationes* Metallorum, Lapidum, Plantarum: ut Purgatio, Exiccatio.

4 *Operationes omnes animæ*: sive *Vegetantis*, ut Accretio, Expulsio, Retentio: sive *Sentientis*, ut Visio, Tactio: sive *Rationalis*, ut Intellectio, Scriptio, Disputatio.

Et quæ sunt his similia.

Passio est secundum quam patiens dicitur formaliter pati ab agente: sive est effectus, & illatio, atque receptio quædam Actionis. Sequitur omnis passio rationem magis patientis quam agentis: hinc vulgatum; *Quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis*, ut ab eadem actione Solis, liquefcit cera, durescit lutum. Parag. 5. *Definitio Passionis.*

Passio alia est { *Transmutativa*: quando fit realis aliqua mutatio in passo; & respondet *Actioni transeunti*. / *Intentionalis*, quæ terminat actionem sine mutatione reali: & respondet *Actioni immanenti*. } Parag. 6. *Divisio passionis.*

Proprietates Passionis sunt tres, Par. 7. *Proprietates passionis.*

1 *Passio Passioni contrariatur.*

2 *Passio recipit magis & minus.* Hoc utrumque intelligendum, sicut in actione est dictum.

3 *Passio immediate & per se infertur ex actione.* Et hoc est maxime proprium Passioni.

Huc

Par. 8. *Quæ res huc perneant.* Huc pertinent omnes 1 Species *productionis, motus, vel mutationis passivæ*: ut Generatio, Calefactio, Nutritio.

2 *Sensus* omnes; (est enim sentire quiddam 'pati, præsertim si spectetur *impressio specie-* 'rum) ut visio.

3 *Appetitus naturales*: ut Fames, Libido.

4 *Affectus animi*: ut timor, Spes, Verecundia.

5 *Defectus passivi*: ut Eclipsis, Afflictio, Paroxysmus: & ejus generis reliqua.

Quæstiones decimitertii Capitis.

1 *De definitionibus Actionis & Passionis.*

2 *De variis earum distinctionibus & divisionibus.*

3 *De discrimine utriusq; ad invicem.*

4 *De subjecto utriusq;.*

5 *De prima & secunda proprietate Actionis & Passionis.*

6 *De tertia proprietate utriusq;.*

7 * An passio sequatur magis rationem patientis quam agentis?

8 *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Actionis.*

9 *De rebus pertinentibus ad Prædicamentum Passionis.*

CAP.

CAP. 14.

De quatuor ultimis Prædicamentis.

IN reliquis quatuor Prædicamentis, quæ ſunt minùs principalia, continentur Entia quædam Concreta, non tamen *ex Ente & Ente* (quemadmodum concreta reliquorum Prædicamentorum, quæ ſunt proinde Entia per accidens ſimpliciter:) ſed *ex Ente & modo exiſtendi*, ſive reſpectu circumſtantiæ alicujus extrinſeco. Ea ſunt quatuor; *Ubi*, *Quando*, *Situs*, *Habitus*. Communia iſtis omnibus ſunt, *non habere contrarium*, *nec recipere magis & minus*: licet habitus propter acceſſum ad definitum terminum, & receſſum ab eo, aliquo modo & *impropriè* dici poſſit ſuſcipere magis & minus. Parag. 1. *Communia 4. ultimorum Prædicamentorũ.*

Ubi eſt *circumſcriptio corporis locati à loci circumſcriptione procedens*. Ubi non eſt ipſe *Locus*, ſed eſſe in *loco*, ab eo immediatè dependens: Locus enim ſubjectivè eſt in corpore locante: Ubi vero in locato. Ejus proprium eſt *accommodare locum ad perſonam, rem, vel factum*. Parag. 2. *Ubi.*

Huc pertinent nomina (obliquè prolata.) Per, 3 *Quæ res pertineant ad ubi.*

1 *Regionum*: ut Europæus in Græcia.

2 *Urbium*

2 *Urbium*: ut Romæ, Londini.

3 *Partium mundi*: ut in Cælo, in Aëre, in Orientre.

4 *Partium terræ*: ut in Agro, in Horto.

5 *Partium urbis aut domus*: ut in Foro, in Vestibulo.

6 Quicquid in universum respondet quæstionibus *Ubi*, *Unde* vel *Quo*: aut quoquo modo connotat *Circumstantiam Loci*.

Parag. 4. Quando. Quando, est *quod ex adjacentia temporis in re temporali relinquitur*. Quando non est ipsum *Tempus*, sed *Esse in tempore*, ab eo immediatè dependens. Ejus proprium est *accommodare tempus ad personam, rem, vel factum*.

Tempus hic sumitur pro omni duratione; sive illa sit

- Major tempore, quæ est vel
  - *Æternitas*, mensura rei neq; initium habentis neq; finem: qualis est *Mundus ex opinione Philosophorum*.
  - *Sempiternitas*; mensura rei initium habentis cum tempore, non habituræ finem: qualis est *Mundus secundum rei veritatem*.
  - *Æviternitas*; mensura rei initium habentis in tempore, sed non habituræ finem: qualis est *Anima Humana*.
- Ipsum *tempus propriè dictum*;

quæ

quæ menſura eſt rei habentis principium & finem.

Inſtans, ſive nunc; quæ menſura non eſt alicujus rei, niſi in ſolâ terminatione.

Huc pertinent (præſertim obliquè prolatæ) 1 *Ætates hominum*; ut in Infantia, in Senectute. Parag. 5. *Quæ res pertinent ad Quando.*

2 *Epochæ omnes*: ut Olympias, Luſtrum, Seculum.

3 *Annus, & ejus partes, partium q. partes*: ut Autumnus, Menſis, dies, Hora.

4 *Differentiæ omnes temporum* ſecundum prius & poſterius: ut Heri, Hodiè, Cràs, Nudiuſtertiùs.

5. Quicquid in univerſum reſpondet quæſtionibus *Quando*, vel *Quamdiu*: aut quoquo modo connotat *Circumſtantiam temporis.*

Situs ſeu poſitio, eſt *quædam partium & generationis ordinatio*: ſive partium in generatione collocatio. Ad ſitum omnem requiritur *triplex habitudo*, quæ conjuncta conſtituit ſitum, ſc. Parag. 6. *Situs.*

Habitudo
1 Partium alicujus totius *inter ſe.*
2 Partium alicujus totius *ad ipſum totum.*
3 Partium & totius *ad locum.*

Non tamen omnis ordinatio partium *Situs* eſt, ſed ea ſola quam habent in toto *per generationem.* Ejus proprium eſt (ex omnibus accidentibus

dentibus quæ dicunt respectum extrinsecum) *proximè assistere substantiæ.*

Parag. 7. *Quæ res pertinent ad Situm.* Huc pertinent omnes *Gestus*, positionesq: corporis, earumque species: ut *Recubatio*, *Statio*, *Sessio*, *Ambulatio*, *&c.* quatenus scil. non ipsas actiones significant, sed partium in toto & loco positionem seu ordinem.

Parag. 8. *Habitus.* Habitus est *adjacentia corporis & eorum quæ circa corpus sunt*: per quam illud habere, hæc haberi dicuntur. *Corpus habens* est substantia; *Res habita* ferè est forma artificialis de quarta specie Qualitatis: Applicatio hujus ad illud est *Habitus* hujus Prædicamenti. Ejus proprium est, *semper inesse in multis*; in habente sc. & habito: sed diversa ratione. Est enim in corpore habente, ut *in subjecto*; est in re habita, ut in *causa*.

Huc pertinent omnia

Parag. 9. *Quæ res pertinent ad Habitū.*

1 *Vestimentorum* genera: sive *Necessitatis* causa induantur, ut Calcitatum esse, Tunicatum esse; sive distinctionis, ut Annulatum esse, Trabeatum esse: sive solius *Ornatus* ut Loricatum, Ephippiatum, Fænatum esse, &c,

2 *Possessionum*; ut divitem esse. Beneficiatum, Prædiatum, Nummatum, &c. Et si qua sunt his similia.

Quæstiones

Quæſtiones Capitis decimiquarti.

1 *De iis quæ communia ſunt quatuor ultimis Prædicamentis.*
2 *De Prædicamento Ubi; & rebus eò pertinentibus.*
3 *De Prædicamento Quando.*
4 *De Prædicamento Situs.*
5 *De Prædicamento Habitus.*

CAP. 15.

De Oppoſitis.

Poſtprædicamentum eſt doctrinale ſupplementum ad vocum aliquot in doctrinâ Prædicamentorum ſubinde occurrentium explicationem nonnihil conducens. Sunt autem apud Ariſtotelem Poſtprædicamenta quinque; *Oppoſitio, Prioritas, Simultas, *Motus, Habere.* Parag. 1. *Poſtprædicamenta in genere.*

Oppoſitio eſt repugnantia duorum terminorum non ſe permittentium in eodem, reſpectu ejuſdem. *Unum uni tantum opponitur*: ideoque *Diſparata*, quorum utrumvis multis repugnat, non uni tantùm, inter Oppoſita non numerantur. Parag. 2. *Definitio et Diviſio Oppoſitionis.*

Oppoſi-

Oppositio alia est Entis cum
- *Ente*
  - Dependente; estque *Relativa*, omnium minima.
  - Non dependente; estq; *Contraria*.
- *Non Ente*
  - Secundum quid; estq; *Privativa*.
  - Simpliciter; estque *Contradictoria*, omnium maxima.

Parag. 3. *Oppositio Relativa.* Oppositio *Relativa* est inter terminos relativos, *Relatum* sc. *& suum Correlatum.* Relata enim quamvis dependent à se mutuo, quantum ad *esse simpliciter*, tamen pugnant inter se quantum ad *esse in subjecto*: ut *Pater* & *Filius.* Horum conditiones petendæ sunt ex Prædicamento Relationis.

Parag. 4. *Definitio Contrariorum.* Oppositio *Contraria* est inter terminos contrarios. Sunt autem ea *Contraria*, quæ posita sub eodem genere maxime inter se distant, & vim habent expellendi se vicissim ex eodem subjecto susceptibili: ut *Calor* & *Frigus.*

Contraria alia sunt
- *Immediata*, inter quæ non intermediat aliquod tertium utriusqueparticeps; sive quorumalterum necesse est inesse subjecto capaci: ut *Par & Impar.*
- *Mediata*, inter quæ aliquid mediat;

diat;

diat; ſive, quorum utrumque abeſſe poteſt à ſubjecto capaci: ut *Album & Nigrum.*

1 *Vera contrarietas non reperitur niſi in qualitatibus*: ſc. per ſe, nam & in aliis reperitur gratiâ qualitatum. Imo nec proprijſſimè dicta niſi in qualitatibus mutuo activis, & paſſivis, quales ſunt aliquæ tertiæ tantum ſpeciei. Parag. 5. *Canones Contrariorum.*

2 *Contraria non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubjecto.* Intellige, *in gradibus excellentibus*, poſſunt eſſe ſimul in remiſſis.

3 *Remiſſo altero contrariorum, intenditur reliquum*: & intenſo remittitur. Neceſſe eſt enim explicari in omni ſubjecto capaci totam poſſibilem latitudinem alterius è duobus contrariis.

Oppoſitio *Privativa* eſt inter Habitum & privationem. Eſt autem *Habitus*, præſentia rei alicujus in ſubjecto idoneo; *Privatio* verò, abſentia ejuſdem, ut *Viſus* eſt Habitus, *Cæcitas* Privatio. Parag. 6. *Definitio Privativorum.*

1 *Habitus & Privatio habent fieri circa idem ſubjectum.* Unde privatio proprie non dicitur, niſi de ſubjecto capaci ipſius habitûs: ut *hominem* rectè cœcum dicimus, *lignum* non item. Parag. 7. *Canones Privativorum.*

2 *Privatio non tribuitur ſubjecto niſi in tempore determinato.* Unde catulum ante nonum diem

diem cœcum non dicimus; nec infantulum calvum, aut edentulum.

3 *A privatione ad habitum non datur regressus.* Non naturaliter; non a privatione perfectâ: Ea autem est quæ *actum* simul tollit; & *principia proxima* Habitus, nec relinquit in subjecto nisi principia remota; ut *Mors, Cæcitas.*

Parag. 8. *Definitii Contradictoriorum.* Oppositio *Contradictoria* est inter terminos contradictorios. Sunt autem ea *Contradictoria*, quæ habent se expressè ut Affirmatio & Negatio; ut *Ens non Ens, Homo non Homo.*

Parag. 9. *Canones Contradictoriorum.* 1 *Contradictio est mensura omnis oppositionis.* Nam in omni oppositione virtualiter includitur contradictio; & eo major omnis censetur repugnantia, quo magis accedit ad Contradictionem.

2 *Inter contradictoria non datur medium.* Neque abnegationis, sive subjecti (unde illud, *Alterum Contradictoriorum verificatur de omni Ente & non Ente*:) neque participationis, sive formæ.

Quæstiones Capitis decimiquinti.

1 *De Postpradicamentis in genere.*
2 *De speciebus oppositionis.*
3 *De Relative Oppositis.*
4 *De Contrarie Oppositis.*
5 *De Privative Oppositis.*
6 *De Contradictorie Oppositis.*

CAP.

CAP. 16.

De reliquis Postpraedicamentis.

PRius aliud alio dicitur quinque modis, hoc versiculo comprehensis. Parag. 1. *Modi prioris.*

Tempore, Natura, Prius *Ordine, Causa, & Honore.*

Tempore prius est, quod est antiquius; ut *Romulus Catone, & Pergamus Roma.*

Natura prius est, quod non reciprocatur secundum existendi consequentiam; ut *duo tribus, animal homine*; & simpliciter omne superius inferiore.

Ordine prius est, quod doctrinâ praecedit, aut compositione: ut *literae syllabis, elementa mistis*: & simpliciter omne imperfectum aut simplex perfecto & composito.

Dignitate prius est, quod est praestantius: ut *Rex subdito.* Et hic est alieniissimus modus.

Causalitate prius est, quod alterius causa est: ut *rationale risibili, Sol lumine.*

Tot modis dicitur posterius, quot prius.

Simul ea dicuntur { Tempore; quorum productio est in eodem instanti, ut *homo & risibile.* Secundario etiam ea, quae existunt in aliquo eodem tempore: ut *Caesar & Pompeius.*

Natura, quae ita convertuntur secundum existendi consecutionem,

nem, ut neutrum sit causa alterius: ut *Duplum & Dimidium*: & omnia omnino relata.

Divisione, quæ idem divisum immediatè & æqualiter condividunt; ut *Homo & Bos*, *rationale & irrationale*.

Motus reperitur in quatuor Prædicamentis: suntque ejus sex species. In *Substantiâ* Generatio & corruptio: in *Quantitate* Augmentatio & diminutio: in *qualitate* Alteratio: in *Ubi* Motus Localis, seu Latio.

Generatio est Motus à non esse substantiæ ad esse: *Corruptio* è contra, ab esse ad non esse: *Augmentatio*, à minore ad majorem quantitatem: *Diminutio* è contra, à majore ad minorem. *Alteratio*, à contrariâ ad contrariam qualitatem. *Latio*, à loco ad locum.

Opponitur Motui *Privativè* Quies, & Speciali motui Specialis Quies: *Contrariè* verò alius motus. In *Substantia* quidem, generationi corruptio: In *Quantitate*, auctioni diminutio: In *Qualitate* calefactioni frigefactio, &c. in *Ubi*, ascensui descensus, &c.

Parag. 2. *Modi habendi.* Habere dicimur octo ferè modis: 1°, ut *habitum & affectum*: 2°, ut *quantitatem*: 3°, ut *ea qua sunt circa corpus*: 4°, ut *qua sunt in parte*: 5°, ut *partem*: 6°, ut *in vase aut loco*: 7°, ut *possessionem*: 8°, & omnium impropriissimè, ut

uxorem

uxorem. Referuntur autem isti modi ad Prædicamenta, Primus *Qualitatis*: Secundus *Quantitatis*; tertius & quartus *Habitus*; quintus *Substantiæ*; sextus *Ubi*; septimus & octavus *Relationis.*

Quæstiones Capitis decimisexti.

1 *De quinque modis Prioris.*
2 *De tribus modis Simul.*
3 *De sex speciebus Motus.*
4. *De octo modis Habendi.*

CAP. 17.

De Definitione.

EX terminis simplicibus *Primis*, qui in Prædicabilibus & Prædicamentis continentur, alii oriuntur: *Orti* proinde dicti, qui non nisi mediantibus primis concipiuntur. Parag. 1. *Termini orti à primis.*

'[Explicari solent hoc in loco, & ante Terminos Ortos, à plerisque Neotericis 'scriptoribus Logicis, alii nonnulli simplices 'temini extrapradicamentales; quorum videtur 'esse aliqua saltem præcognitio apprime necessaria ad universam definiendi, dividendi, '& argumentandi rationem. Cujusmodi sunt 'causa, effectum, totum, pars, subjectum, ob'jectum, &c. Visum est tamen nobis consultius, præsertim compendium scribentibus,

'istis terminis explicandis non immoràri: 'quum neque Aristoteles ejusque interpretes 'inaliquo opere logico de iis tractationem in'stituerint, neque sit ea tractatio propriè Logi'ca, sed potius Metaphysica, & nos alibi in 'hoc ipso compendio, partim in hoc capite, 'eoque quod proximè sequitur; partim in 'tractatu de demonstratione, & in locis To'picis, omnes istos terminos obiter explica'mus; nequid studiosi desiderent, quod sit è re sua.] Termini orti sunt *Definitio* & *Divisio* præcipuè; tum deinde, quæ iis conjunctæ sunt, *Identitas* & *Diversitas*, quarum Identitas cum definitione, Diversitas cum Divisione conjungitur.

Parag. 2. *Definitio Nominis.* Definitio est definiti (*sive nominis, sive rei*) explicatio. *Nominis definitio* est quæ vocis significationem aliquo modo aperit: id quod fit duobus potissimum modis.

Vel per
- *Dictionem* aliquam notiorem: ut *Machæra* est gladius; *Guerra* est bellum.
- *Etymologiam*, sive nominis notationem: ut *Fides* est, quando fit quod dicitur: *Solstitium* est Solis statio.

Parag. 3. *Definitio essentialis.* *Definitio rei* (perfecta & essentialis, quæ absolutè definitio dicitur,) est *oratio explicans quid sit res*; sive, est definiti per terminos essentiales explicatio: ut

homo

homo est Animal Rationale. Est autem Definitum perpetuò *species* : Termini vero essentiales *Genus & differentia*; secundariò etiam & *Proprium*, velut immediatè fluens ab essentia.

1 *Definitio verbis* (quam fieri potest) *propriis, perspicuis, usitatis, & ab omni ambiguitate liberis, exprimatur.* Vitiosæ proinde sunt definitiones in quibus dictiones occurrunt *Metaphoricæ, Obscuræ, Obsoletæ,* aut *Ambiguæ*; si tamen res aliter commodè explicari possit.

2 *Definitio nihil contineat superflui,* ut quam imprimis brevitas commendat. Ita tamen brevitati studendum, ut interea Parag. 4. *Canones definitionis.*

3 *Definitioni nihil desit* eorum, quæ sunt necessaria ad plenam definiti explicationem; ejusq; ab aliis omnibus rebus distinctionem. E duobus enim, minus vitium est *Superfluum*, quam *Diminutum.*

4 *Definitio sit adæquata definito.* Vitiosa ergo est, siqua aut laxior conveniat aliis à definito; aut angustior non conveniat omnibus sub definito contentis.

Genus proximum (sive substantia definienda sit, sive Accidens,) ex Tabellâ proprii Prædicamenti petendum est. Substantiarum etiam *differentias* tabula substantiæ sufficiet; quibus si (ut plerumque fit) nomina desint, adhibenda sunt eorum loco Propria: ut *equus est animal quadrupes* Parag. 5. *Modus investigandi rerum definitiones.*

drupes hinnibile. Accidentium vero differentiæ ſumendæ plerumque ex horum aliquibus aut omnibus; ſc. *Efficiente, Fine, Subjecto, Objecto.* [ᶜ Eſt autem *Efficiens*, quod mediâ actiᶜone aliquid efficit. *Finis*, cujus gratia aliᶜquid fit: *Subjectum*, cui accidens inhæret; ᶜ *Objectum*, circa quod aliquid verſatur.] *Accidentia* itaque *propria* definienda ſunt per ſubjectum adæquatum & cauſam efficientem: *Potentiæ* per ſubjectum, efficientem, & actum proprium, qui habet rationem finis: *Habitus* per finem, & objectum: *Actiones* per ſubjectū, objectum, efficientem, & finem: *Relationes* per ſubjectum, Terminum oppoſitum (qui habet rationem objecti,) Fundamentum (quod habet rationem efficientis & finem. Et alia accidentia ſimiliter,

Parag. 62. *Deſciptionis modi.* Definitio imperfecta, (quæ & *Deſcriptio*) eſt *definiti per terminos non eſſentiales explicatio.* Fitque multis modis. 1. *Per cauſam efficientem* de effectu in abſtracto prædicatam; ut Dolor eſt ſolutio continui. 2. *Per differentiam ad aliquod propinquum*; ut, frui eſt uti cum voluptate. 3. *Per analogiam aut ſimilitudinem tranſlatam*; ut Sol eſt mundi oculus. 4. *Per remotionem contrarii*, frigus eſt abſentia Caloris. 5. *Per circumlocutionem à circumſtantiis ſumptam*; qualis fere ſunt Poeticæ Locorum, Regum aut perſonarum deſcriptiones. Sunt & alii modi, qui tamen ad horum

horum aliquos non inepte reducantur ſicut & horum fortaſſis aliqui ad Definitionem Nominis.

Deſcriptionum uſus, cum alias utilis, tum etiam ſæpe eſt neceſſarius. Quoties ſc. aut *res* explicandæ occurrunt, quæ non ſunt capaces perfectarum definitionum; qualia ſunt *Tranſcendentia, Genera generaliſſima, Entia Rationis, Singularia &c.* aut *ipſi* inopiâ laboramus, aut verarum *differentiarum*, aut *verborum*, quibus eas exprimamus: quorum utrumque ex eo ſæpiſſime contingit, quod & rerum *naturæ* atque eſſentiæ ſunt nobis plerumque parum ſatis cognitæ: neque ſuppetunt uſque *dictiones* exprimendis animi conceptionibus ſatis idoneæ, præſertim in rebus extra uſum quotidianum & forenſem poſitis.

Quæſtiones Capitis decimiſeptimi.

1 De *terminis extrà prædicamentalibus.*
2 De *terminis ortis.*
3 De *definitione nominis.*
4 De *definitione eſſentiali.*
5 De *definitione Subſtantiarum.*
6 De *definitione Accidentium.*
7 De *deſcriptione.*

CAP. 18.

De Divisione.

Parag. 1. *Distinctio vocis ambiguæ.*

Divisio est latioris in angustiora deductio. Quæ si sit *Nominis*, *Distinctio*; *si Rei*, *Divisio* magis propriè appellatur. Distinctio est *ambiguæ vocis in sua significata distributio*: ut canis in piscem, domesticum animal, & cœleste sydus. *Ambiguum omne prius est distinguendum, quam definiendum*; aut alio quovis modo tractandum: Indistinctio enim parit continuas lites: nec aliter constabit, quid, aut de quo agitur. Nec tamen semper excutiendæ sunt omnes significationum minutiæ, sed quæ sunt cum subjecto negotio conjunctæ: aut in quibus error contingere potest, si non distinguantur.

Parag. 2. *Divisio perfecta.*

Divisio rei Perfectæ, est totius alicujus propriè dicti in partes propriè dictas distributio.

Estq; ea triplex scil.

- Totius *Universalis* in partes *Subjicibiles*, ut Animalis in hominem & brutum: & hæc propriissimè *dicitur divisio*.
- Totius *essentialis* in partes *Constitutivas*, ut Hominis in corpus & animam: & hæc *Resolutio* non incommode dici potest.
- Totius *Integralis* in partes *Integrantes* sive *Quantitativas*, ut Corpus humanum in sua membra: & *hæc Partitio* dicitur.

Te-

Totum perpetuo dicitur *Divisum*: *Partes* in quas dividitur, *Membra Dividentia.*

1 *Membra absorbeant totum Divisum.*

2 *Divisum esto latius singulis suis membris, adæquatum universis.*

3 *Membra condividentia sint contradistincta & opposita*; ita ut confundi nequeant, vel coincidere. Par. 3. *Canones divisionis perfectæ.*

4 *Divisio fiat in membra proxima & immediata, &* (quam fieri commodè potest) *paucissima.* A proximis porro ad remotiora & minutiora descendendum per *subdivisiones.* Dichotimiæ sunt laudatissimæ, ubi commodè haberi possunt; non tamen nimium superstitiosè & anxiè ubique venandæ; quod faciunt *Ramæi.*

Divisio rei Imperfecta, est Totius improprii in partes improprias, vel *Totius per accidens* in partes per accidens distributio. Illo modo dividitur *species infima* in individua; *& compositum inartificiale* in suas partes. Hoc vero *Subjectum* in accidentia, vel è contra: *Effectus* per suas causas, vel è contra; *Res* denique *omnes* per objecta, aut circumstantias suas. Par. 4. *Divisio imperfecta.*

Quæstiones Capitis decimioctavi.

1 *De distinctione ambigui.*

2 *De toto & parte.*

3 *De*

3 *De divisione perfecta.*
4 *De divisione imperfecta.*
5 *De subdivisione.*

CAP. 19.

De *Identitate & Diversitate.*

Par. 1. *Identitas & Diversitas.*

Definitioni conjuncta quodammodo est *Identitas*; Divisioni *Diversitas*. Est autem *Identitas* rerum convenientia, secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur esse una & eadem. *Diversitas* vero rerum distinctio secundum quam aliqua quoquo modo dicuntur differre. Quot modis dicitur *Idem*, tot modis & *Diversum*: utrumque scil. tribus; *Genere*, *Specie*, & *Numero*.

Par. 2. *Generica.*

Genere

Eadem sunt, quæ sub aliquo eodem genere continentur. Sive proximo, & dicuntur *Eadem genere proximo*, ut homo & Brutum: sive remoto, & dicuntur *Eadem genere* simpliciter, ut Homo & Lapis: sive Analogo, & dicuntur *Eadem proportione*, ut pes & Columna.

Differunt, quæ sub diversis generibus (non subalternatim positis) continentur. Sive ita, ut in nullo prorsus genere eodem conveniant & dicuntur *Toto genere diversa*,

ſa, ut Homo, & numerus: ſive ita, ut in aliquo ſaltē remoto conveniant, & dicuntur ſimpliciter *Genere diverſa*: ut Homo & lapis.

Poſſunt ergo ea differre *genere proximo*, quæ ſunt eadem *genere remoto*, ſed nec quæ ſunt eadem genere proximo, poſſunt ullo genere differre; nec ullo genere eſſe eadem, quæ differunt *toto genere*.

Specie
- *Eadem ſunt*, quæ ſub eadem infima ſpecie continentur: ut *Socrates & Plato*. — Parag. 3. *Specifica*.
- *Differunt*, quæ aut ipſæ ſunt infimæ contradiviſæ ſpecies aut ſub eis continentur: ut *Homo & Equus*, *Socrates & Bucephalus*.

Numero eadem ſunt, quæ dicunt eandem rem ſingularem: *Differunt*, quæ diverſum numerum conſtituunt. Quorum utrumque tribus modis contingit, ſc. *Realiter*, *Formaliter*, & *Ratione*. — Parag. 4. *Numerica*.

Realiter eadem ſunt, quæ cum dicant eandem rem ſingularem, habent tamen diverſos conceptus definitos. — Par. 5. *Realis*.

Atque hæc ſunt duplicia vel
- *Per ſe*, quando unum non poteſt eſſe ſine altero abſque contradictione: ut *Homo & riſibilis*: & dicuntur ſimpliciter *Eadem Realiter*.
- *Per Accidens*, quando habent ſe vel ut ſubjectum & accidens, ut *Mel & Dulce*. vel ut Accidentia ejuſdem

ejusdem subjecti, ut *Flavum & dulce in Melle*: & dicuntur *Eadem Subjecto.*

Differunt vero *realiter*, quorum unum potest esse sine alio absque contradictione: vel sunt in diversis subjectis, aut diversa subjecta.

Formaliter eadem sunt, quæ habent eundem conceptum definitivum: *Differunt*, quæ diversos. Utrumque *adæquate*, vel *inæquate*. Inadequate ea simul & *eadem sunt & differunt formaliter*, quorum unum includit conceptum alterius & aliquid amplius: ut *Homo & Animal*: Adequatè & *Formaliter eadem sunt*, quæ habent eundem omnino conceptum ex parte rei, ita ut sola evolutione definitionis differant, ut *Ensis & Gladius*, *Homo & Animal Rationale*: & quæcunque in universum aut sunt diversa nomina ejusdem significationis, aut se habent ut Definitio & definitum. *Adæquate & Formaliter differunt*, quæ habent conceptus omnino diversos, ita ut unum nihil includat alterius in primo modo dicendi per se: ut *Homo & Risibile.*

Parag. 6. *Rationalis.*

Ratione eadem sunt, quæ habent conceptum omnino eundem ex parte intellectus: ut *Homo est idem sibi ipsi*, & universum quæcunque sunt in tertio modo dicendi per se. *Ratione differunt*, quæ solâ operatione intellectus distinguuntur: ut in hac propositione *homo est homo*, termini differunt solum

solum ex parte nostri intellectus : hac ratione sc. quod primum ly *homo est subjectum*, posterius *prædicatum*.

Identitati & Diversitati affines sunt *Æqualitas*. & *Inæqualitas* : *Similitudo* etiam & *Dissimilitudo*. *Æqualia* sunt quorum quantitas est eadem : ut *decem & decem*. *Inæqualia* sunt, quæ differunt secundum majorem & minorem quantitatem : ut *Quinque* & *decem*. *Similia* sunt, quæ conveniunt vel in Qualitate, vel in Actione aut Passione, aut Relatione consequente qualitatem : ut *Æthiops* & *Corvus*. *Dissimilia*, quæ in aliquo istorum distinguuntur : ut *Cygnus* & *Corvus*.

Parag. 7. *Æqualitas & similitudo.* [illegible]

Quæstiones Capitis deciminoni.

1 *De triplici Identitate & diversitate.*
2 *De Identitate Reali.*
3 *De Identitate Formali.*
4 De *Identitate Rationis.*
5 *De Æquali & Inæquali.*
6 *De Simili & Dissimili*

Finis libri primi.

COMPENDII LOGICÆ ARTIS LIBER SECUNDUS

CAP. I.

De *Propositionis Partibus*.

Parag. 1. *Interpretationis definitio.*

SEcundum mentis Actum dirigit ea Logicæ Pars, quæ de *Propositionibus* est: quam exequitur Aristoteles in libro *de Interpretatione*. Est autem *Interpretatio*, vox res ipsas & animi conceptus de rebus significans ex instituto. Consequuntur enim se 4. ista, idq; hoc ordine; *Res*, *Conceptus*, *Voces*, *Literæ*. Quorum *Res*, & *Conceptus* sunt à natura; & proinde ubiq; eadem. *Voces* vero & *Literæ* ex institutione humanâ: & proinde non sunt ubique eædem, sed arbitrariæ, & pro locorum & temporum varietate aliæ atque aliæ, *Conceptus* sunt signa sive notæ rerum, *Voces* conceptuum, *Literæ* vocum.

Inter-

Interpretatio, vel est *Simplex*, sive pars orationis; vel *Composita*, sive Oratio. *Partes Orationis* sunt duæ, *Nomen* & *Verbum*. *Nomen*, est interpretatio *simplex* sine tempore: vel plenius, est *Vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars separata aliquid significat, finita, recta*; ut Homo. *Verbum* est interpretatio simplex adsignificans tempus: vel plenius, est *Vox significativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars separata aliquid significat, finita, recta*: ut Currit. Est autem *significare cum tempore*, ultra principale significatum connotare etiam aliquod discrimen temporis *præsentis*, sc. *præteriti aut futuri*. Logicis sola nomina recti casus, *Nomina*: & verba indicativi modi, *Verba* censentur; ut *Socrates*, *Currit*: reliqua *Casus Nominum & Verborum* appellantur; ut *Socratis*, *Currere*. *Finita* Nomina & Verba sunt, quæ certum aliquod significant: & *positivè* semper exprimuntur, ut *Homo*, *Currit*. *Infinita*, quæ non: & exprimuntur *Negativè*: ut *Non homo*, *Non currit*. Parag. 2. *Nomen & Verbum.*

Interpretatio composita, sive *Oratio*, *est* Vox significativa ad placitum, cujus partes separatæ aliquid significant: ut *Homo Currit*, "[Multæ sunt Orationum species: quarum reliquæ, quum "inserviant potius interpretandis animi affe-"ctibus, quam cognitioni, ad *Rhetoricam* ma-"gis Parag. 3. *Definitio Propositionis.*

" gis propriè pertinent, vel *Poeticam*. Ea sola " *Logica* est, quæ aliquid indicat esse aut non " esse: quam *Pronunciatum*, aut *Effatum*, aut " *Enunciationem*, aut *Axioma*, aut alio aliquo " nomine indigitarunt nonnulli; plerique *Pro-* " *positionem vocant.*] Est autem Propositio; *Oratio indicativa, verum vel falsum significans sine ambiguitate.* Ejus æternum & adæquatum κριτήριον est, *Verum vel falsum significare.* Propositio cui ambiguitas inest, (sive ea *Æquivocatio* sit, in voce aliquâ simplici; sive *Amphibolia*, in tota syntaxi;) ante factam dictionem, non est *una*, sed *plures.*

Parag. 4. *Partes orationis syncategorematicæ.*

Ad efficiendam *Propositionem* cõplexio Nominis & Verbi & absolutè est *necessaria* & omnino *sufficit*, ita ut nec sine istis duobus confici possit ulla Propositio, nec præterea quidquam aliud requiratur. Unde ista duo solùm propriè sunt *partes Orationis* Logicæ: & dicuntur *Categoremata*, sive *Termini*, aut *Partes Categorematicæ*: sive sunt termini per se significativi, aptique de uno aut pluribus dici. Reperiuntur tamen in Propositionibus non raro præter *Nomen* & *Verbum* aliæ etiam voces, quæ *Syncategoremata* appellantur, aut *Termini Syncategorematici*, qui nihil per se significant, nec dicuntur de aliquo, sed tantum Categorematicis adjumenti nonnihil afferunt ad certum orationis sensum efficiendum. Cujusmod

sunt

sunt *signa quantitatum*, *particula negativa*, *exclusiva &c.* His sublatis, nihil omnius integra constabit Propositio: quare nnn sunt omnino magis dicendæ *partes orationis*, si quidem prodriè loqui velimus, quam *claviculi & pix*, quæ adhibentur tantum ad lignorum & tabulatum compagem, dici possunt domûs aut naves partes. Etsi sint istorum *Syncategorimatum* nonnulla permagni sæpenumero momenti ad veritatem aut falsitatem propositionis immutandam, & quævis in iis vel leviſſima immutatio (sive ipsius *termini*, sive *loci* tantum) etiam ubi videri posset parum referre, insignem pariat deceptionem.

Parag. 5. *Termini Propositionis,*

Nomen & Verbum sunt partes propositionis *Verbales*; signant tamen *Reales*: unde *partes signantes* dicuntur, sicut *Reales* (qui ut termini) *partes Signatæ*. *Terminus* est, ex quo constituitur, & in quem resolvitur propositio. Sunt autem termini tres; *Subjectum*, *Prædicatum*, *Copula*: quorum Subjectum & Prædicatum à Nomine signantur; Copula à Verbo. [Ita ferè institui " solent tyrones in scholis de numero & na- " tura Terminorum. Sed secundum doctri- " nam Aristotelis atque ipsam rei veritatem, " statuendi potius essent *duo* tantum Termini, " *Subjectum* & *Prædicatum*. Quorum subje- " ctum perpetuo est *Nomen*: prædicatum *Ver-* " *bum*, aut per se positum, aut Nomini con-

" junctum. *Copula* autem *verbalis* non est pro-
" prie *pars* aut *terminus* totius propositionis:
" sed *Syncategorema* pertinens ad prædicatum,
" ut ejus pars. E. g. in ista propositione *So-*
" *crates est justus*, ly *Socrates* est Nomen, &
" subjectum propositionis, & totum illud *est*
" *justus* est verbum & prædicatum propositio-
" nis. Et in ista *Ambulare est moveri*, ly *Am-*
" *bulare* est Nomen & Subjectum; ly *est mo-*
" *veri* Verbum & Prædicatum. Cæterum,
" quoniam interest persæpè tyronum, (quo-
" rum maxime in gratiam ista meditamur)
" dediscenda potius discere, quam insolita:
" nobis sat erit tritam insistere semitam, nec
" veniam desperare, communem errantibus
" errorem.]

Par. 6. *Definitiones Terminorum.*

Subjectum (quod & Thema dicitur & Suppositum) est *nomen illud præcedens copulam, cui Prædicatum attribuitur*; *Prædicatum* (quod & Attributum & Oppositum, & Adjectum dicitur) *est nomen illud sequens copulam, quod subjecto attribuitur. Copula* (sive vinculum verbale) *est verbum substantivum Prædicatum cum Subjecto connectens.* Ut in hâc propositione *Homo est Animal*: ly *Homo* est subjectum, ly *Animal* Prædicatum, ly *Est* Copula.

Par. 7. *Canones Terminorum.*

1 *Subjectum & prædicatum æstimanda sunt ex ordine syntaxis, non loci.* Contingit enim multoties cryptica quædam

quædam partium propositionis inversio, quâ fit ut transpositis terminis prædicatum primo loco, novissimo subjectum colloceturut in hâc, *Saluberrima res est abstinentia*; ly *Abstinentia* est subjectum.

2. *Termini non semper omnes exprimuntur in propositione.* Id quod contingit, cum aliquis terminus vel subintelligitur, vel in alio implicitè includitur. Cujusmodi propositiones *Implicitæ* dicuntur: quæ ut *Explicitæ* fiant, supplendum est quod intelligitur, ut *Mediocria firma*, supple copulam *sunt*; & resolvendum si quid alteri includitur, ut *Socrates currit*, resolve verbum adjectivum in copulam verbi substantivi & participium, *est currens.*

3 *Prædicatum dignior est terminus in propositione.* Prædicatum enim habet rationem *formæ*, sicut subjectum *Materiæ*: & est ferè magis universale, quam Subjectum.

4 *Termini propositionis debent esse inter se diversi*: sc. aut reipsa, ut *Socrates currit*; aut saltem respectu nostræ cognitionis, ut *Machæra est gladius.* Identicæ enim Prædicationes non promovent cognitionem. Sed *Ploce Rhetorica* non est identica Prædicatio, propter diversificatam ex vi Emphasis significationem.

Quæstiones capitis primi.

1 *De libro περὶ ἑρμηνείας Aristotelis.*

2 *De interpretationibus.*
3 *De Nomine & Verbo.*
4 *De propoſitionis nomine & definitione.*
5 *De terminis Categorematicis & Syncategorematicis.*
6 *De terminis Propoſitionis.*

CAP. 2.

De Suppoſitione Terminorum.

Par. 1. *Definitio ſuppoſitionis.*

"TErminis Propoſitionis reſpectu "ſignificationis accidunt *Sup-* "*poſitio, Ampliatio,& Reſtrictio*: qua- "rum Suppoſitio ipſam ſignificatio- "nem, reliquæ latitudinem potius ſignifica- "tionis reſpiciunt. Suppoſitio eſt *acceptio ter-* "*mini in Propoſitione pro eo, quod quomodocun-* "*que ſignificat.* Non eſt ipſa ſignificatio, ſed "determinatio ſignificationis: & à ſignificati- "one in eo differt, quod ſignificatio ſit *ipſius* "*vocis*; ſuppoſitio vero *termini* compoſiti "quodammodo ex *voce* ut materiali, & *ſigni-* "*ficatione* ut formali.

Par. 2. *Suppoſitio materialis & formalis*

"Unde ſequitur Suppoſitionem a- "liam eſſe *Materialem*, *Formalem* a- "liam. *Suppoſitio Materialis* eſt, quan- "do terminus ſupponit pro ſuo mate- "riali, ſive pro ipſa voce: *Formalis*, "quando

" quando pro formali, ſive pro re ſignificata.
" Ut in iſtis, *Homo eſt diſſyllaba dictio, Cur-*
" *rit eſt verbum*; ly *Currit* ſupponit materiali-
" ter & accipitur pro ipſiſmet vocibus: in iſta
" vero *Homo eſt Animal*, ly *Homo* ſupponit
" formaliter, & accipitur pro re ſignificata.

" Suppoſitio formalis alia eſt

" *Impropria*; quando vox accipitur pro eo quod impropriè ſignificat: ut in iſta, *Aquilæ captæ ſunt*, ly *Aquilæ* ſupponit impropriè pro ſignis militaribus.

Parag. 3. *Propria & impropria.*

" *Propria*, quando vox accipitur pro eo quod propriè ſignificat: ut ly *Homo* in iſta, *Homo eſt Animal.*

" Eſt autem *Propria* Vocis ſignificatio ea, ad
" quam ſignificanda vox primo eſt impoſita:
" *Impropria* vero ea, ad quam ſignificandum
" vox à propria ſignificatione transfertur per
" tropum.

" Suppoſitio Propria aut *Simplex*
" eſt, aut *Perſonalis*. Utraque rurſus
" aut *ſingularis termini aut communis*.
" Suppoſitio ſimplex eſt *acceptio termi-*
" *ni ſingularis, vel communis, præciſè pro ſuo*
" *immediato ſignificato*. Terminus ſingularis
" tunc cognoſcitur *ſupponere ſimpliciter*, quan-
" do non poſſunt inferri ſua ſuperiora, ut ly *So-*
" *crates*, in iſta, *Socrates eſt individuum*: non
enim

Parag. 4. *Simplex & Perſonalis.*

" enim licet inferre, ergo *homo*, ergo *animal*
" *eſt individuum*. Terminus verò communis
" tunc, quando non poſſunt inferri ſua inferi-
" ora; ut ly *Homo* in iſta, *Homo eſt ſpecies*: non
" enim licet inferre, ergo *aliquis hominum*
" *ſingularium eſt ſpecies*.

" Suppoſitio Perſonalis, eſt *acceptio*
Parag. 5. Diſcreta et communis. " *termini etiam pro ſuis mediatis ſignifi-*
" *catis*: quæ ſi ſit termini ſingularis,
" *Diſcreta* dicitur; *Communis*, ſi com-
" munis. Terminus ſingularis tunc ſupponit
" *perſonaliter*, cum poſſunt inferri ſua ſuperi-
" ora; ut ly *Socrates* in iſta, *Socrates currit*:
" licet enim inferre ergo *homo*, ergo *animal*
" *currit*. Terminus vero communis tunc, cum
" poſſunt inferri ſua inferiora; ut ly *Homo* in
" iſta, *Homo currit*: licet enim inferre, ergo
" *aliquis ſingularium* hominum curtit.

" Suppoſitio communis vel *Naturalis* eſt,
" vel *Accidentalis*.

" *Suppoſitio Naturalis* (quæ & *Do-*
Parag. 6. Suppoſitio naturalis. " *ctrinalis* dicitur, quod in docendis
" diſciplinis eâ fere utamur,) eſt ac-
" ceptio Termini communis pro om-
" nibus ſuis inferioribus, de quibus poteſt præ-
" dicari, ſine certi temporis reſpectu: ut in
" iſtis, *Homo eſt animal*, *Cœlum eſt rotundum*;
" ly *Homo* & ly *Cœlum* ſupponunt naturaliter.
" Id quod fit in omnibus propoſitionibus quæ
" ſunt æternæ veritatis, in quibus vulgatum

' illud

'illud, *Copulam absolvi ab omni Nunc & Tunc.*

'*Suppositio Accidentalis* est accep-
'tio termini communis pro omnibus
'suis inferioribus, non simpliciter, sed
'secundum exigentiam certi temporis
'importati per adjectum: ut in ista,
'*homo currit*, ly *homo* supponit accidentaliter,
'pro singularibus hominibus tantum qui nunc
'sunt, non qui fuerunt aut erunt; & *consimili-*
'*ter* in istis, *homo curret, homo cucurrit*, muta-
'tis mutandis. Id quod fit in omnibus pro-
'positionibus, quæ non sunt æternæ veritatis,
'in quibus *copula non absolvitur à Nunc &*
Tunc.

Parag. 7. *Suppositio Accidentalis.*

'Suppositio communis rursus qua-
'druplex est; sc. *Distributiva, Copula-*
'*ta sive Collectiva, Determinata, &*
'*Confusa*: quarum *Distributiva & Col-*
'*lectiva* resolvuntur in sua inferiora mediante
'conjunctione copulativâ; *Determinata* vero
'& *Confusa* mediante conjunctione disjuncti-
'vâ. *Suppositio Distributiva* est cum terminus
'communis signo universali affectus supponit
'pro omnibus suis inferioribus seorsim. Quod
'fit duobus modis

Parag. 8. *Suppositio distributiva.*

'{ *Singula generum*; cum terminus supponit pro singulis individuis sub se contentis, ut ly *Homo* in ista: *Omnis homo* est *animal*; id est, omnis singularis homo.

'Vel enim distribuitur in *Genera singulorum*; cum terminus supponit non pro singulis individuis, sed pro singulis individuorum generibus seu ordinibus: ut ly *Vinum* in ista, *Omne Vinum venditur à Socrate*, id est, 'Omne genus vini.

Parag. 9. *Distributiva resolutio*

Resolvuntur supponentia distributivè subsumendo singula inferiora, 'pro quibus supponunt, cum altero 'termino propositionis seorsim, mediante cõjunctione copulativâ, Ut ista, *Omnis 'homo est animal*, resolvitur sic, *Iste homo est animal, & iste homo est animal*, &c. addendo ly 'Animal singulis seorsim: & ista, *Omne vinum 'venditur à Socrate*; Resolvitur sic, *Hoc genus 'vini venditur, & illud genus vini venditur*, &c.

Parag. 10. *Suppositio collectiva.*

'Suppositio *Copulata, sive Collectiva*, 'est cum terminus communis signo 'universali affectus supponit pro omnibus suis inferioribus collectivè: ut 'ly *Elementa* in ista, *Omnia Elementa sunt quatuor*. Collective autem supponentia resolvuntur, subsumendo singula inferiora, proquibus supponunt, cum altero termino propositionis conjunctim, mediante conjunctione copulativa, ut ista, *Omnia Elementa sunt quatuor* resolvitur sic, *Istud Elementum, & istud & istud & istud sunt quatuor*; addendo ly *quatuor* universis conjunctim: nam de singulis seorsim falsum esset.

'Suppositio

Parag. 11. *Suppoſitio Determinata.*

'*Suppoſitio determinata*, eſt acceptio 'termini communis ſine ſigno, vel 'cum ſigno particulari, pro aliquo om-'nium ſuorum inferiorum diſjunctive: 'ut in iſtis, *Homo currit*, *Aliquis homo currit*, 'ly *Homo* ſupponit determinatè pro aliquo 'ſingularium hominum. Et reſolvuntur hoc 'modo ſupponentia ſubſumendo ſingula infe-'riora pro quibus ſupponunt, cum altero ter-'mino propoſitionis ſeorſim, mediante conjun-'ctione disjunctivâ. Ut iſta, *Homo currit*, re-'ſolvitur ſic, *vel iſte homo currit, vel iſte homo 'currit, &c.* addendo ly *currit* ſingulis ſeor-'ſim.

Parag. 12. *Suppoſitio Confuſa.*

'*Suppoſitio confuſa*, eſt acceptio ter-'mini communis ſine ſigno, vel cum 'ſigno particulari, pro omnibus ſuis 'inferioribns disjunctivè: ut in iſtis *Navis eſt neceſſaria ad transfretandum*, *Aliqua Navis eſt &c.* ly *Navis* ſupponit pro omni nave 'confuſè. Et reſolvuntur confuſè ſupponentia, 'ſubſumendo ſingula inferiora, pro quibus 'ſupponunt, cum altero termino propoſitio-'nis conjunctim, mediante conjunctione diſ-'junctivâ: Ut iſta, *Navis eſt neceſſaria*, &c. '*Vel iſta Navis, vel iſta, vel iſta, &c. eſt neceſ-'ſaria*, addendo ly *Neceſſaria* univerſis con-'junctim: nam de ſingulis ſeorſim falſum 'eſſet.

'Dicti

Parag. 13. *De regulis suppositionum.*

'Dictiones *syncategorematicæ*, & præ-
'puè *quantitatum signa*, terminorum
'suppositiones multis modis variant:
'de quibus, ut & resolutione Suppo-
'sitionum, *Summularii* satis operosè regulas
'tradiderunt. Sed quas Logicæ studiosus per
'attentam terminorum in propositione consi-
'derationem ex iis quæ jam dicta sunt per se
'facilè observabit.

Quæstiones Secundi Capitis.

1 *De definitione & usu suppositionis.*
2 *De suppositione materiali & formali.*
3 *De propria & impropria.*
4 *De simplici & personali.*
5 *De discreta & communi.*
6 *De naturali & accidentali.*
7 *De distributiva & collectiva.*
8 *De determinata & confusa.*

CAP. 3.

De Ampliatione & restrictione.

Parag. 1. *Definitio ampliationis & restrictionis.*

'AMplitudo termini est *dilatatio*
'*suppositionis ejus ultra suum sta-*
'*tum respectu temporis.* Restrictio ve-
'rò, *ejusdem coarctatio circa suum sta-*
'*tum.* Dicitur autem terminus *habere*
'*statum suum* cum supponit pro suis significa-
'tis

'tis præciſè ſecundum exigentiam temporis 'in principali copulâ; ut in iſta, *Aliquis homo diſputat*, ly *homo* habet ſtatum ſuum, & 'ſupponit præciſe, pro homine qui nunc eſt: '*Ampliari* verò, cum ſuppoſitio ejus extendi- 'tur ad plura: *Reſtringi*, cum contrahitur ad 'pauciora ſignificata, quam pro exigentiâ tem- 'poris in principali copula.

'Sunt autem *Temporis differentiæ*, Par. 2. 'prout hic ſpectantur, quinque, *Tem-* *Quinque temporum differentiæ* 'poris ſc. *Præſentis*, *Præteriti*, *Futuri*, 'Poſſibilis, & *Imaginarii*. Secundum 'harum differentiarum plures, aut omnes (*diſ-* 'junctim) contingit terminum ampliari: at- 'que terminus ſic ampliatus debet reſolvi in 'ſua ſignificata ſecundum eas, mediante con- 'junctione disjunctivâ; Eſt ergo *Ampliatio* 'quadruplex; prout *ſecundum duas, tres, quatuor, vel omnes* temporis differentias contingit 'terminum ampliari.

'Ampliatio prima eſt ſecundum *du-* Par. 3. '*as temporis differentias*: quod etiam fit *Ampliatio ſecundum duo tempora.* 'duobus modis. Primo, cum terminus 'ampliatur ad *præſentia* & *præterita*: 'quomodo ly *ſedens* in iſta, *ſedens ſurrexit*, ampliatur, ut ſupponat pro eo qui ſe- 'det, aut ſedebat; & ly *domum* in iſta, *deſtruo* 'domum, ſc. quæ eſt, vel fuit. Altero, cum ter- 'minus ampliatur ad *præſentia* & *futura*. quo- 'modo ly *Vivens* in iſta, *Vivens morietur*, am-

'pliatur

'pliatur, ut ſupponat pro eo qui vivit, aut 'vivet: & ly *domum* in iſta *Ædifico domum*, 'ſc. quæ eſt, vel erit. Verba præteriti tem- 'poris ſemper ampliant ſubjectum ad præſen- 'tia & præterita; & futuri ad præſentia & fu- 'tura: Termini *poſterioritatis*, aut *definitionis* 'ampliant terminum cui applicantur, ad præ- 'ſentia & præterita; *inceptionis* vero aut *prio- 'ritatis* ad præſentia & futura.

Par. 4. *Ampliatio ſecundum tria tempora.*

'Ampliatio ſecunda eſt, ſecundũ *tres* 'differentias temporis; cum ſc. terminus 'ampliatur ad *præſentia*, *præterita*, & 'futura: quomodo ampliatur ly **Natus** 'in iſtâ, *Omnis natus morietur*, ſc. qui eſt, 'fuit, vel erit natus. Verba futuri temporis hoc 'modo ſemper ampliant ſubjecta præteriti.

Parag. 5. *Ampliatio ſecundum quatuor tempora.*

'Ampliatio tertia eſt, ſecundum 'quatuor differentias temporis: cum ſc. 'terminus ampliatur ad *præſentia*, 'præterita, futura, & *poſſibilia*: quo- 'modo ly *Flos* ampliatur in iſta, *Flos* 'eſt corruptibilis, ſc. qui eſt, fuit, erit, 'aut poteſt eſſe. Verbum *Poteſt*, & nomina ac 'adverbia illud includentia, hoc modo ſem- 'per ampliant ſubjecta.

Parag. 6. *Ampliatio ſecundum omnes temporis differentias.*

'Ampliatio quarta, & maxima, eſt 'ſecundum *omnes differentias temporis*: 'cum ſc. terminus ampliatur ad *præſen- 'tia*, *præterita*, *futura*, *poſſibilia* & *ima- 'ginaria*; quomodo ly *Opes* ſumitur

'in

‘ in iſta, *Avarus appetit opes*, ſc. quæ ſunt, fu-
‘ erunt, erunt, poſſunt eſſe, vel imaginari.
‘ Verba appetitus, aut intellectus, & ſimilia,
‘ hoc modo ſemper ampliant terminum, cui
‘ velut objecto applicantur.

‘ *Reſtrictio* ampliationi contraria eſt; Parag. 7. *Reſtrictio.*
‘ ſitq; *cum ſtatus* ſeu ampliatio *termini*
‘ *ad pauciora ſuppoſita per aliquod additum con-*
‘ *trahitur* : ſive illud additum ſit Relativum
‘ pronomen, quæ copula implicationis appel-
‘ latur, ut iſta, *Homo qui eſt ſapiens, cognoſcit*
‘ *ſe* : ſive adjectivum nomen, ut in iſta, *Homo*
‘ *ſapiens cognoſcit ſe* : ſive ſubſtantivum infe-
‘ rius, ut in iſta, *Poëta Virgilius ſcribit*: ſive
‘ caſus obliquus, ut in iſtâ, *Equus Socratis cur-*
‘ *rit*: in quibus omnibus ſubjectum reſtringitur
‘ per illa quæ adduntur, ad ſuppohendum pro
‘ paucioribus.

‘ Reſtrictioni affines ſunt

‘ *Alienatio*, eſtque cum additum facit terminum cui additur ſupponere impropriè : ut in iſta, *homo pictus eſt in aula*, ly *Homo* alienatur per illud additũ ly *Pictus*. Parag. 8. *Alienatio & diminutio.*

‘ *Diminutio* : eſtque, cum additum diminuit integram ſignificationem termini cui additur: ut in iſta, *Æthiops eſt albus dentibus*, ly *Albus* diminuitur

per

per additum ly *dentibus*. Terminus diminutus appellatur *dictum secundum quid*; non diminutus *dictum simpliciter*.

Quæstiones tertii Capitis.

1 *De usu ampliationis & restrictionis.*
2 *De utriusq; definitione.*
3 *De modis Ampliationis.*
4 *De modis Restrictionis.*
5 *De Alienatione & Diminutione.*

CAP. 4.

De Divisionibus Propositionis.

Parag. 1. *Triplex divisio Propositionis.*

TRifariam *dividitur* Propositio (quoad non restringitur ad certam materiam) sc. secundum *Substantiam*, *Qualitatem*, & *Quantitatem*. Triplici divisioni triplex aptatur quæstio, *Quæ*, quæstio Substantiæ; *Qualis*, Qualitatis: *Quanta*, Quantitatis: unde versiculus,

Quæ? Ca. vel Hyp. Qualis? Ne. vel Aff. Un. Quanta? Par. In. Sing.

Parag. 2. *Divisio propositionis quoad substantiam.*

Quoad substantiam Propositio dividitur in *simplicem*, *sive Categoricam*; & *Compositam*, quæ & Synecdochicè *Hypothetica*. *Simplex sive Categorica* est, quæ constat unico subjecto, unico prædi-

prædicato, & unica verbali copula; ut *homo eſt animal.* Ejus materia immediata ſunt ſimplices termini: forma, unio terminorum per verbum: *Compoſita* (*ſeu hypothetica late ſumpta*) eſt, quæ conſtat ex pluribus Categoricis per conjunctionem unitis; ut *ſi homo ſit Animal, tum homo eſt Corpus.* Ejus materia immediata ſunt Catagoricæ Propoſitiones: forma, unio Categoricarum per conjunctionem.

Parag. 3. *Propoſitio pura & modalis.*

Propoſitio Categorica *Pura eſt*, vel *Modalis*; *Pura* (*ſive de ineſſe*) eſt, in qua prædicatum purè affirmatur vel negatur de ſubjecto; ut *homo eſt Animal.* Pure affirmatur aut negatur, quod ſimpliciter dicitur ineſſe, aut non ineſſe; hoc eſt, non expreſſo ineſſendi aut non ineſſendi modo; unde & Propoſitio *de ineſſe* appellatur. *Modalis* eſt, in qua exprimitur modus diſpoſitionis prædicati cum ſubjecto, ut *Neceſſe eſt hominem eſſe Animal.*

Parag. 4. *Diviſio propoſitionis quoad qualitatem vocis.*

Quoad qualitatem Propoſitio Categorica dividitur in *Affirmativam* & *Negativam*: atque iterum in *Veram* & *Falſam.* Quarum diviſionum iſta *Rei*, illa *Vocis* qualitatem reſpicit. Quæſtio qualitatis de vocis qualitate intelligenda eſt, non rei. *Affirmativa* eſt in qua prædicatum de ſubjecto affirmatur, ut *homo eſt animal.* *Negativa*, in qua negatur, ut *homo non eſt lapis.*

Qualitas-

Qualitas propoſitionis æſtimanda eſt penes principalem copulam, quæ ſi non afficiatur negatione, tota propoſitio erit affirmativa, ut *Non animal eſt non homo*: negativa eſt, *homo non eſt lapis*: Notæ enim negationis *Non &c.* niſi afficiant copulam, propoſitionem faciant licet (ex altero vel utroque termino) *infinitam*, non faciunt *negativam*.

Parag. 5. *Diviſio propoſitionis quoad qualitatem rei.*

Propoſitio *vera* eſt, quæ cum re convenit: ſive quæ dicit id quod eſt eſſe, aut non eſſe quod non eſt; ut, *Homo eſt animal*, *Homo non eſt lapis*; *Falſa*, quæ cum re diſſentit: ſive quæ dicit id eſſe quod non eſt, aut quod eſt non eſſe; ut *Homo eſt lapis*, *Homo non eſt Animal*.

Ut in propoſitione cognoſcatur Habitudo qualitatis ad qualitatem; qualitatis, ſc. *Rei* ad qualitatem *Vocis*; notanda eſt materia propoſitionis diverſa. *Materiam* dico, non *ex qua*, illa enim ſunt termini; ſed *Circa quam*, quæ reſpicit ſignificationem.

Eſtq; ea triplex

- *Neceſſaria*; cum prædicatum ita convenit ſubjecto ex natura rei, ut non poſſit res aliter ſe habere: ut *Homo eſt animal*.
- *Impoſſibilis*: cum prædicatum ita repugnat naturæ ſubjecti, ut non poſſit res ita ſe habere: ut *Homo eſt lapis*.

Contingens:

Contingens: cum prædicatum ita se habet indifferenter ad subjectum, ut ei naturaliter nec conveniat nec repugnet: ut *Homo est doctus.*

Parag. 6. *Veritas et falsitas propositionum quantum ad materiam.*

In materia *Necessaria*, propositiones affirmativæ semper sunt veræ, negativæ falsæ: ut ly *Homo est animal*, vera est; ly *Homo non est animal* falsa.

In materia *Impossibili*, propositiones affirmativæ semper sunt falsæ, negativæ veræ: ut ly *Homo est lapis*, falsa est; ly *Homo non est lapis*, vera.

In materia *Contingenti*, nec affirmativæ, nec negativæ sunt semper veræ aut falsæ; utræq; enim vel veræ esse possunt vel falsæ: ut *Homo est doctus*, *Homo non est doctus.*

Parag. 7. *Propositio universalis.*

Quoad Quantitatem, Propositio Categorica est *Universalis*, *Particularis*, *Indefinita*, vel *Singularis*. *Universalis* est cujus subjectum est terminus communis cum signo universali. Signa universalia sunt *omnis*, *nullus*, *uterq;*, *neuter &c.* ut *Omnis homo est animal*, *Nullus homo est lapis.* Signa vniversalia, quando faciunt subjectum supponere *distributivè in singula generum*, faciunt propositionem perfectè & simpliciter universalem: secundariò vero & imperfectè universalem, quando faciunt subjectum supponere *distributive in genera singulorum* vel etiam *collectivè.*

Parag. 8. *Particularis* Propositio est cujus
Particularis. subjectum est terminus communis cum signo particulari. Signa particularia sunt *Aliquis, Quidam, Aliquis non, &c.* ut *Aliquis homo est doctus, Quidam homo non est doctus.* Aliqua signa particularia faciunt propositiones, etsi non universales, proximas tamen universali; ut *Plerique divites sunt avari.*

Parag. 9. Propositio *Indefinita* est, cujus sub-
Indefinita. jectum est terminus communis sine aliquo signo: ut *homo est animal, homo non est doctus.* Indefinita in materiâ contingenti, æquipollet *particulari*; in necessaria vero vel impossibili, *universali.* Indefinitarum præcipuus usus est in propositionibus quas vocant *de Idea*, quibus non rectè apponitur universale signum, etsi æquipolleant universalibus, ut *Cœlum est rotundum*, indefinitè dicimus, potius quam *Omne Cœlum* universaliter. Et in iis quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ significant, & sunt universalibus proximæ, ut *Divites sunt avari.* Et in iis etiam in quibus subjectum supponit materialiter, vel etiam simpliciter: ut *homo est nomen, animal est genus*: istæ enim nec universalibus æquipollent, nec particularibus, sed potius singularibus: nam ly *homo* & ly *Animal*, id est, *hæc vox homo, hic terminus Animal*, sunt singularia.

Propo-

Propositio *Singularis* est, cujus subjectum vel est terminus singularis, vel terminus communis singularizatus. Ut, *Socrates currit. Hic homo non est doctus.* Subjectum quovis (*determinato*) modo individuum facit singularem propositionem. Parag. 10. *Singularis.*

Sunt & aliæ *divisiones Propositionum* præter jam dictas, quibus in Rep. Logica suus est locus & usus. Quarum præcipuæ sunt istæ; Parag. 11. *Divisiones aliæ*

1. Propositio est vel *Una* vel *Plures*. Propositio *Una* est in qua unum uni attribuitur, *Unum* autem intellige vel *terminum simplicem*, eumque univoce sumptum : quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal* : vel saltem *terminum compositum* ex iis quæ naturaliter conjungi possunt, ita ut ex ipsis fiat unum quid : quomodo hæc propositio est una, *Homo est animal rationale mortale.* Propositiones *Plures* sunt, 1. Ubi aut subjectum aut prædicatum est terminus æquivocus æquivocè sumptus, ut *Canis est substantia.* 2. Ubi vel subjectum vel prædicatum vel utrumque est multiplex & non unum ; ut *Socrates & Plato disputant ; Homo vivit & currit; Socrates sedet & Plato currit ;* 3. Ubi occurrit terminus compositus ex quibus naturaliter non fit unum per se : ut *Socrates est albus, sutor est musicus.*

2. Propositio vel est secundi adjacentis, vel

tertii; *secundi adjacentis* est, in quâ copula non est separata à prædicato: id quod fit, quoties verbum vel adjacens attribuitur subjecto; ut *Homo est, homo ambulat.* Propositio *tertii adjacentis* est, in quâ copula verbalis est sejuncta à prædicato: ut, *Homo est animal.*

4. Propositio omnis est vel *Finita*, vel *Infinita. Finita* est, cujus omnes termini sunt finiti: ut, *homo currit. Infinita* est, cujus aliquis terminus est infinitus. Propositiones *tertii adjacentis* possunt esse ex omni parte infinitæ: *secundi* vero, non nisi ex parte subjecti tantum. Propositionem contingit *infinitam* esse tribus modis: sc. 1. de subjecto infinito; ut, *non homo currit.* 2. de Prædicato infinito; ut, *homo est non justus.* 3. de utroque termino infinito: ut, *non homo est non risibilis.*

Quæstiones quarti Capitis.

1 *De triplici divisione & interrogatione Propositionis.*
2 *De Propositione Categorica & Hypothetica.*
3 *De Propositione affirmativa & negativa.*
4 *De Propositionis Veritate & Falsitate.*
5 *De Materia Propositionis.*
6 *De Quantitate Propositionis.*
7 *De Propositione una, & pluribus.*
8 *De Propositione secundi & tertii adjacentis.*
9 *De Propositione Finita & Infinita.*

10 *De aliis divisionibus & distinctionibus Propositionis.*

CAP. 5.

De Oppositione Propositionum Categoricarum de inesse.

PRopositionum *Categoricarum de inesse* (secundum quod instituitur unius cum alia ejusdem subjecti & Prædicati: collatio) tres sunt affectiones: *Oppositio*, *Æquipollentia*, & *Conversio*: quarum Oppositio & Æquipollentia sunt inter duas Categoricas *ejusdem* ordinationis terminorum: Conversio vero *diversa*. Parag. 1: *Triplex affectio propositionis.*

Oppositio est repugnantia duarum propositionum Categoricarum in quantitate solâ, vel qualitate solâ, vel utraque: eodem manente subjecto & Prædicato. Ejus quatuor sunt species: sc. *Contraria*, *Subcontraria*, *Contradictoria*, *Subalterna*: quarum Contraria & Subcontraria pugna est solius *Qualitatis*; Subalterna solius *Quantitatis*: Contradictoria *utriusq;*, In quibus omnibus, quo fiat oppositio legitima cautè videndum, ne non sint in utraq; opposita iidem *termini*, idem *ordo terminorum*, eadem *significatio*, & respectu circumstantiarum idem omnino *significandi modus*. Parag. 2. *Oppositionis definitio & species.*

Parag. 3. *Oppositio contraria.* Oppositio *Contraria* est duarum propositionum universaliū repugnantia in qualitate, ut, *Omnis homo currit, Nullus homo currit.* Possunt contrariæ ambæ esse simul falsæ (*in materia* sc. *contingenti*) nunquam simul veræ: unde sequitur, ista est vera *ergo* illa falsa: non è contra.

Parag. 4. *Oppositio Subcontraria.* Oppositio *Subcontraria* est duarum propositionum particularium repugnantia in qualitate: ut, *Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit.* Possunt subcontrariæ ambæ esse simul veræ (*in materia* sc. *contingenti*) nunquam simul falsæ: unde sequitur, ista est falsa, *ergo* illa vera: non è contra.

Parag. 5. *Oppositio Subalterna.* Oppositio (omnium minima) *Subalterna* est duarum Propositionum affirmantium vel negantium repugnantia in quantitate: ut, *Omnis homo currit, Aliquis homo currit. Nullus homo currit, Aliquis homo non currit.* Istarum universalis dicitur *Subalternans*, particularis *Subalternata.* In *veritate*, subalternata sequitur subalternantē; in falsitate subalternans subalternatam: unde sequitur, subalternans est *vera*, ergo subalternata, & non ē contra: atque iterum subalternata est *falsa*, ergo subalternans, & non è contra.

Parag. 6. *Oppositio contradictoria.* Oppositio (omnium maxima) *Contradictoria*, est duarum propositionum in quantitate simul & qualitate repugnantia: ita ut unius universalis & alterius par-

particularis altera necessario sit affirmativa, altera negativa: ut *Omnis homo currit*, *Aliquis homo non currit*. *Nullus homo currit*, *Aliquis homo currit*. Est secundarium quoddam contradictionis genus, inter binas singulares; (ut *Socrates currit*, *Socrates non currit*) atque inter binas indefinitas, sive illæ sint de Idea: (ut, *Cœlum est rotundum*, *Cœlum non est rotundum*:) sive de subjecto supponente materialiter, vel simpliciter, ut, *Homo est species*, *homo non est species*. Quarum omnium lex una communis est: *Impossibile esse contradictorias* in quavis materiâ *ambas esse simul vel veras vel falsas*.

Parag. 7. *Schema oppositionum & versiculi.*

Oppositionis doctrinam hujusmodi ferè schemate oculis subjiciunt.

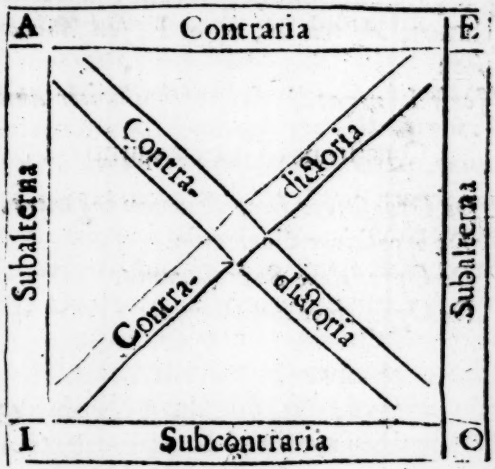

Schemati

Schemati memoriæ juvandæ ergô versiculos adjicimus.

Androgê *contradicunt*, *contraria* Magnes, Fio *subcontraria sunt*, Capiendo *subaltern*. Utrobique, & in angulis schematis, (ubi *Contraria* ad summum, ad imum *Subcontraria*, ad utrumque latus *Subalterna*, *Contradictoria* ad oppositos angulos collocata sunt;) & in vocabulis versiculorum fictitiis *Androgei*, *Magnes*, *Fio*, *Capiendo*; quatuor vocales *A*, *E*, *I*, *O*. signant quatuor propositionum differentias ex variâ complexione quantitatis & qualitatis ortas: quarum *A* valet *Omnis*, & notat universalem affirmativam; *E nullus*, & notat universalem negativam; *I Aliquis*, & notat particularem affirmativam; *O Aliquis non*, & notat particularem negativam: juxta vulgares rythmos, *Asserit A*, *negat* E, *sed universaliter ambæ*:

Asserit I, *negat O*, *sed particulariter ambo*.

Quæstiones Capitis quinti.

1 *De Oppositione Propositionum in genere.*
2 *De oppositione Contraria.*
3 *De Oppositione Subcontraria.*
4 *De Oppositione Subalterna.*

CAP.

CAP. 6.

De Æquipollentia earundem.

Parag. 1. *Definitio Æquipollentia.*

Æquipollentia communiter sumpta est duarum propositionum verbo tenus quoquo modo discrepantium omnimoda in sensu conspiratio. Quomodo propositio de Prædicato tropico æquipollet propositioni de Prædicato proprio: ut ista, *Socrates est vulpes*, huic *Socrates est versutus*: etsi tropicum quam proprium majorem fere habeant Emphasin. Sed in præsenti strictius sumitur Æquipollentia: estque *duarum propositionũ oppositarũ per adventum negationis reconciliatio in quantitate, & qualitate, tum vocis, tum rei.*

Parag. 2. *Ejus fundamentum.*

Fundamentum hujusmodi æquipollentiæ est *natura negationis*: cujus apud Latinos (Græcis enim alia longè ratio est Negationis & Æquipollentiæ) ea vis est, ut totum id neget, quodcunque post se reperit, quamvis sit vel altera negatio: unde illud, *Duæ negationes faciunt affirmativam unam.* Pro triplici ergo negationis dispositione triplex erit Æquipollentiæ ratio: cujus universa doctrina unico hoc versiculo continetur.

Præ, contradict. Post, contrar. Præ, postque subaltern. In quo versiculo ly *Præ* & *Post* significant Præpositionem vel Postpositionem (prout casus

casus exigit) particulæ negativæ *signo* simul & *subjecto*.

Regulæ æquipollentiarum sunt tres.

Parag. 3. *Æquipollentiarum Regulæ.*

1 Alterutri *Contradictoriarum* præpositæ negatio facit eam æquipollere suæ contradictoriæ. Æquipollent ergo ista, *Non omnis, aliquis non*: *nonnullus, Aliquis, Non aliquis, Nullus*: *Non aliquis non, Omnis*.

2 Alterutri *Contrariarum* postpositæ negatio facit eam æquipollere suæ contrariæ. Æquipollent ergo ista, *Omnis non, Nullus*: *Nullus non, Omnis*: etsi idoneorum in linguâ Latinâ authorum frequentior usus effecerit jamdiu, ut ly *Omnis non*, (perinde ac ly *Non omnis*) valeat *Aliquis non* haud infrequentius quam *Nullus*. Quod imprimis tyronibus observandum moneo: quos in scholis sæpissimè contingit ad ista minus attentos facilè decipi, atque miserrime hærere in pice.

3 Alterutri *Subalternarum* præpositæ simul & postpositæ negatio facit eam æquipollere suæ oppositæ. Æquipollent ergo ista; *Non omnis non, Aliquis*: *Non aliquis non, Omnis*: *Non nullus non, Aliquis non.* [*Subcontrariæ* reconciliandæ essent omnino quomodo contrariæ, postponendo sc. negationem, si usus linguæ ferret: sed cum negatio neutri commodè postponi possit, subcontrarium (non *affirmanti*, quod sic eadem esset cum sua oppositâ, non sensu modo

sed &

sed & verbis: nec etiam *negantis*; quod sic admitteretur immediatus concursus duarum negationum) de earum conciliatione nulla datur regula.

Quæstiones Capitis sexti.

1 *De Æquipollentia communiter dicta.*
2 *De vi negationis.*
3 *De Conciliatione contradictoriarum.*
4 *De Conciliatione contrariarum & Subcontrariarum.*
5 *De Conciliatione subalternarum.*

CAP. 7.

De Conversione earundem.

Parag. 1. Definitio conversionis.

CONversio est mutatio subjecti in locum Prædicati & è converso, manente eâdem qualitate propositionis. In omni conversione legitimâ requiruntur duo: *Commutatio* sc. terminorum (non quoad voces, sed) quoad ordinem; & *Illatio* convertentis ex conversa. Est autem propositio *Conversa* illa, cujus termini transponuntur; *Convertens* vero ea, quæ ex tali transpositione terminorum infertur. In omni conversione cavendum, ne termini mutilati pro integris inferantur: unde non sequitur, *Aliquis homo videt cæcum*, ergo *aliquis cæcus vidit hominem*; sed inferendum est, ergo *aliquod videns cæcum est homo.*

Con-

Parag. 2. *Species converſionis.* Converſionis tres ſunt ſpecies; *Simplex, per accidens, per contrapoſitionem.* Atque his tribus modis omnes propoſitiones poſſunt quidem converti; ſed non ita, ut fiat debita illatio. Converſio ſimplex & per contrapoſitionem ſunt *æquales*; per accidens eſt *inæqualis*. Simplex & per accidens ſunt *finitæ*. Per tranſpoſitionem eſt *infinita*. Doctrina legitimæ converſionis hoc diſtichō comprehenditur.

Feci *ſimpliciter convertitur*; Eva *per Acci*; Cato *per contra*; *ſic fit converſio tota.*

Parag. 3. *Converſio ſimplex.* *Converſio ſimplex* eſt mutatio ſubjecti in locum prædicati & ē contra, manente eâdem quantitate. Hoc modo convertuntur *Univerſalis Negativa* in univerſalem negativam, & *Particularis affirmativa* in particularem affirmativam, notatæ *per* vocales *E. I.* in ly *Feci* ut, *Nullus homo eſt lapis*, ergo *nullus lapis eſt homo*; *Aliquis homo eſt tyrannus*, ergo *aliquis tyrannus eſt homo.*

Parag. 4. *Converſio per accidens.* *Converſio per accidens* ſive *Attenuata* eſt mutatio ſubjecti in locum prædicati, & ē contra, manente eâdem qualitate, ſed mutatâ quantitate: unde & *inæqualis* converſio dicitur. Hoc modo convertitur, *Omnis propoſitio univerſalis* in particularem ejuſdem qualitatis; quod notatur per vocales E A. in ly *Eva.* Ut *Omnis homo eſt animal*, ergo *Aliquod animal eſt homo*; *Nullus homo eſt lapis*, ergo, *Aliquis lapis non eſt homo.* Con-

Converſio per contrapoſitionem eſt mutatio ſubjecti in locum prædicati, & è contrà, manente eadem quantitate & qualitate, ſed mutatis terminis finitis in infinitos. Hoc modo convertuntur *Univerſalis affirmativa* in univerſalem affirmativam, & *Particularis negativa* in particularem negativam, notatæ per vocales A.O. in ly *Cato*. Ut, *Omnis homo eſt animal*, ergo, *Omne non Animal eſt non homo*; *Aliquis homo non eſt tyrannus*, ergo, *Aliquis non tyrannus non eſt homo*. Parag. 5. *Converſio per contrapoſitionem.*

Quæſtiones Septimi Capitis.

1 *De definitione Converſionis.*
2 *De Converſione ſimplici.*
3 *De Converſione per accidens.*
4 *De Converſione per contrapoſitionem.*

CAP. 8.

De Modalibus.

Modus eſt determinatio compoſitionis in propoſitione reſpectu materiæ: ſive ſimpliciùs, eſt *vox ſignificans quomodo prædicatum ineſt ſubjecto*. Sunt autem modi primarii quatuor, *Neceſſe*, *Impoſſibile*, *Contingens*, & *Poſſibile*. Quod vero aliqui addunt *Verum* & *Falſum*, *Per ſe*, *per accidens*, id minus rectè fit: *Verum* enim & *falſum* determinant Parag. 1. *Modorum numerus.*

terminant propositionis qualitatem magis quam quantitatem ratione materiæ; *Per se* verò & *Per Accidens* ad ista reducuntur, *Per se* ad Necessarium, *Per accidens* ad contingens.

Parag. 2. *Definitio propositionis Modalis.* *Propositio Modalis* est, quæ aliquo istorum modorum afficitur. In omni propositione modali duo sunt; *Modus & Dictum*. *Dictum* est propositio Categorica de inesse cui modus attribuitur; *Modus* est determinatio ejus ad materiam: proinde Dictum habet rationem *subjecti*, Modus *prædicati*. Ut in ista, *Necesse est hominem esse animal*, ly *Homo est animal* Dictum est, & habet rationem subjecti; ly *Necesse* Modus & (quamvis loci ordine prior) habet rationem prædicati.

Parag. 3. *Ratio exprimendi modos.* Modus enunciari potest vel adjective ut *Necesse est hominem esse animal*: *vel* adverbialiter, ut *Homo necessario est animal*: vel verbialiter, ut *Contingit Socratem currere*: potestque collocati vel in principio, ut in primo: vel in medio, ut in secundo exemplo; vel in fine, ut *Hominem esse animal necesse est*, & potest efficere sensum vel *compositum*, cum partes Dicti intelliguntur in eodem tempore: vel *divisum*, cum in diverso: ut *Possibile est sedentem stare*: quod est falsum sensu composito, verum in diviso.

Par. 4. *Definitiones & alis modorum.* *Necessarium* est quod non potest aliter esse: ut *Hominem esse animal*:

&

& habet vim universalis affirmativæ. *Impossibile est*, quod non potest ita esse: ut *Hominem esse lapidem*: & habet vim universalis negativæ. *Contingens est*, quod ita est, sed potest non esse: ut *Socratem Philosophari*: & habet vim particularis affirmativæ. *Possibile est*, quod non ita est, sed potest esse: ut *aquam esse calidam*: & habet vim particularis negativæ.

Parag. 5. *Quantitas Modalium.*

Quantitas Modalium, si attendatur penes *Dictum*, (& est quantitas *materialis*) est omnino ut in Categoricis puris: sin penes *Modum* (& est *formalis*) ea *Universalis* est, quæ habet modum universalem *Necesse*, vel *Impossibile*: *Particularis* quæ particularem *Contingens* vel *Possibile*; ut ista, *Impossibile est aliquem hominem esse lapidem*, particularis est ex parte *Dicti*, ex parte *Modi* universalis.

Parag. 6. *Qualitas Modalium.*

Qualitas similiter si attendatur penes *Dictum*, est ut in puris: si penes *Modum*, ea affirmat quæ habet modum affirmantem *Necesse* vel *Contingens*; ea negat, quæ negantem *Impossibile* vel *Possibile*: sin penes *totam modalem*; ea negativa est, in quâ modus formaliter negatur: affirmativa, in qua non. Ut ista, *Impossibile est hominem non esse animal*, est negativa *ex parte dicti*, negativa etiam *ex parte modi*: sed *secundum se totam* affirmativa.

Modalis

Parag. 7. *Veritas & falsitas Modalium.* Modalis omnis *vera* est necessaria, *falsa* omnis impossibilis: nec datur medium. De *Necessario* vera est, cujus materia necessaria est: falsa, cujus materia est impossibilis, vel contingens. De *Impossibili* vera est, cujus materia est impossibilis; falsa cujus materia est Necessaria, vel Contingens. De *Contingenti* vera est, cujus materia est contingens; falsa, cujus materia est necessaria vel impossibilis; De *Possibili* vera est, cujus materia est necessaria vel contingens: falsa, cujus materia est impossibilis.

Parag. 8. *Oppositio et Æquipollentia Modalium.* Modalium *Oppositionem* & *Æquipollentiam* fictitiis quibusdam vocabulis expressêre Logici: *Purpurea, Iliace, Amabimus, Edentuli.* Quatuor cujuslibet vocabuli syllabæ quatuor modos ita significant; ut *possibile* primæ, *contingens* secundæ, tertiæ *Impossibile*, *Necessarium* quartæ respondeat: Quatuor verò vocalium quæ in istis sunt dictionibus, *A* notat utrumque (dictum sc. & modum) affirmari: *U* utrumque negari: *E* affirmari modum, negari dictum: *I* negari modum, dictum affirmari: juxta versus,

Destruit U *totum*: *sed* A *confirmat utrumq;*
Destruit E *dictum*: *destruit* I *que modum.*

Par. 9. *Schema oppositionis & Æquipollentiæ modalium.* Quibus præmissis, totum negotium sine regularum ambitu ex subjecto schemate conspici

potest. Pur-

Pur-	*Non possibile non*	*Non possibile*	I-
pu-	*Non contingens non*	*Non contingens*	li-
re	*Impossibile non*	*Impossibile*	a-
a	*Necesse.*	*Necesse non*	ce
A-	*Possibile*	*Possibile non*	E-
ma-	*Contingens*	*Contingens non*	den-
bi-	*Non impossibile*	*Non impossilile nõ*	tu-
mus	*Non necesse non*	*Non necesse*	li

In quo Schemate æquipollent quæ unâ aliquâ dictione continentur: opponuntur vero ad *imum*, *summum*, *latera*, & *oppositos angulos* eodem prorsus modo, quo contingere in puris Categoricis oppositionem ostensum retro est suo loco. Contrariantur ergo *Purpurea*, *Iliace*: Subcontrariantur *Amabimus*, *Edentuli*, atque iterum *Iliace*, *Amabimus*: subalternantur *Purpurea*, *Amabimus*, atque iterum *Eliace*, *Edentuli*. Respice (bone Lector) purarum oppositiones & æquipollentias; ne actum agatur. Parag 10. *Expositio schematis.*

De *Conversione* verò *Modalium* nihil hic præcipio: nec enim libet subtilitatibus parùm necessariis, plusque habituris operæ quam fructus, creare studiosis molestiam inutilem. Consulat, qui volet, Aristotelem 1. *Prior.* cap. 3.

Quæstiones Capitis octavi.

1 De Modis & Modalibus in genere
2 Modis & Modalibus in specie.
3 De Quantitate Modalium.
4 De Qualitate Vocis Modalium.
5 De Qualitate Rei Modalium.
6 De Oppositione Modalium.
7 De Æquipollentia Modalium.
8 De Conversione Modalium.

CAP. 9.

De Exponibilibus.

Parag. 1. *Propositiones Exponibiles.*

'SUnt præter has, & aliæ etiam *Secundariò dictæ Modales*: in quibus 'disposítio prædicati cum subjecto suo 'quodammodo determinatur syncategorematicâ aliqua particulâ, sed minus nobili. Summularii *Exponibiles* propterea vocant, quod obscuræ cum sint, habeant singulæ per alias plures magis perspicuas (quæ eminenter in eis continentur) exponi. In iis præcipuè sunt *Exclusiva*, *Exceptiva*, & *Reduplicativa*: Reliquas, quod exigui sint usus, memores compendium esse quod scribimus, facilè negligimus.

Parag. 2. *Propositio Exclusiva.*

Propositio *Exclusiva* est, in qua repetitur syncategorema exclusivum, (qualia

sia sunt *solùm, tantùm, præcisè, &c.*) Ut *solùm homo est rationalis.*

Estq; ea exclusiva vel
- *Prædicati*; cum signum exclusivum tenetur ex parte prædicati, & determinat illud: ut, *Elementa sunt tantum quatuor*, & dicitur *Propositio de exclusо termino.*
- *Subjecti*; cùm signum exclusivum tenetur ex parte subjecti, & modificat totam propositionem: ut, *Tantùm homo est risibilis*, & dicitur absolutè *Propositio exclusiva.*

Parag. 3. *Expositio Exclusiva.*

Propositio *de exclusо extremo* exponitur auferendo signum, & removendo à prædicato quemcunque alium numerum, aut rem, prout casus exigit: ut ista, *Elementa sunt tantùm quatuor*, Exponitur sic, *Elementa sunt quatuor, & non plura.* Propositio *exclusiva subjecti*, etsi possit aliter, simplicissimè tamen exponitur per universalem affirmativam de transpositionis terminis: ut ista, *Solus homo est risibilis*, exponitur sic, *Omne risibile est homo*; & consimiliter de reliquis, mutatis mutandis.

Parag. 4. *Propositio Exceptiva.*

Propositio *Exceptiva* est, in qua reperitur syncategorema exceptivum (qualia sunt *nisi, præterquam, præter, excepto, &c.*) Ut *Omne animal, præter hominem,*

est irrationale. In omni exceptione legitimâ terminus exceptus debet esse angustior termino excipiente sive à quo fit exceptio & sub eo contineri; ac etiam debet terminus excipiens supponere *distributive.*

Parag. 5. *Expositio Exceptiva*

Exponitur exceptiva per duas exponentes; quarum *prior* debet esse ejusdem quantitatis & qualitatis de termino excluso in subjecto cum ipsa exceptiva; *altera* diversæ & quantitatis & qualitatis, in qua subjectum sit terminus exceptus, prædicatum idem quod totius exceptivæ; ut ista, *Omne animal præter hominem, est irrationale,* exponitur per istas, *Omne animal aliud ab homine est irrationale, & Aliquis homo non est irrationalis*: & eodem modo reliquæ, mutatis mutandis.

Parag. 6. *Propositio Reduplicativa.*

Propositio *Reduplicativa* est, in qua reperitur syncategorema Reduplicativum, (qualia sunt *qua, quatenus, in quantum,* &c.) ut, *Homo, qua homo est rationalis*; dicitur & *Restrictiva,* vel *Limitativa Propositio.*

Uniformis, quæ & simplex *sive specificativa* dicitur; cum fit reduplicatio secundum idem nomen, ut, *Homo qua homo est rationalis,* atque ista reduplicatio non fit nisi in essentiali predicatione ubi prædicatum

Reduplicatio alia est

dicatum convenit subjecto *quatenus ipsum.*

Difformis, sive *composita*, cum fit reduplicatio per diversum nomen; sive id sit generis, & *Generica* dicitur, ut, Homo quà *animal est sensibilis*; sive partis, & *Partialis vel Synecdochica* dicitur, ut, *Homo quantum ad animam est immortalis*; sive accidentis, & *Accidentalis* dicitur, ut, *Socrates quatenus Philosophus disputat.*

Parag. 7. *Expositio Reduplicativa.*

Exponitur Reduplicatio per *quatuor* exponentes: quarum *prima* principale predicatum attribuit subjecto; *secunda* reduplicativum attribuit subjecto; *tertia* prædicatum principale universaliter attribuit reduplicativo; *quarta* est causalis inferens principale prædicatum ex reduplicativo: ut ista, *Homo qua animal est sensibilis*, exponitur per istas, *homo est sensibilis, & homo est animal, & omne animal est sensibile & quia aliquid est animal, ipsum est sensibile.* Consimiliter de negativis, & aliis omnibus, mutatis mutandis. Ita secundum *Summularios*: sed expeditius res tota peragetur, nec minus commode, exponendo simpliciter per unam tantum causalem, sic ista, *Homo qua animal*

est sensibilis, exponetur sic; *Quia homo est animal, propterea est sensibilis*.

Quæstiones Capitis noni.

1 *De Exponibilibus in genere.*
2 *De exclusivis.*
3 *De exceptivis.*
4 *De reduplicativis.*
5 *De aliis Exponibilibus.*

CAP. 10.

De Hypotheticis.

Parag. 1. *Hypothetica in genere.*

PRopositio *Composita*, (sive *Hypothetica late*) est, quæ constat ex pluribus Categoricis per conjunctionem aliquam unitis. Estque ea duntaxat triplex: *Conditionalis*, (sive hypothetica strictè,) *Copulativa*, & *disjunctiva*. *Causalis* enim & *Rationalis* ad Conditionalem; *Adversaria*, & *Comparativa*, & *Significativa loci aut temporis*, ad Copulativam referuntur.

Parag. 2. *Conditionalis.*

Propositio *Conditionalis* (sive *Hypothetica* strictè) est, in qua plures Categoricæ uniuntur per conjunctionem Conditionalem, ut, *Si homo sit rationalis, est risibilis*. Referuntur huc Causalis; ut, *Quia homo est rationalis, est risibilis*: & Rationalis, ut *Homo est rationalis*, ergo *risibilis*: nisi

ratio-

Rationalis Argumentationibus potius annumeranda sit, utpote apertum Enthymema, quam propositionibus. Omnis conditionalis habet vim illativam: unde Categoricarum prior, quæ habet rationem inferentis, *Antecedens*, posterior, quæ illatæ, *consequens* dicitur.

Propositio *Copulativa* est, in qua plures Categoricæ uniuntur per conjunctionem copulativam; ut, *Homo est rationalis, & brutum irrationale.* Referunt huc adversativa; ut *Socrates, etsi non sit Orator, est tamen Philosophus*: & comparativa; ut, *Socrates tam est doctus, quam Plato*; & significativa loci, ut, *Ubi Socrates legit, Plato disputat*, aut temporis, ut. *Dum Socrates legit, Plato disputat.* Parag. 3. *Copulativa.*

'[Proprie tamen loquendo, & secundum 'doctrinam Aristotelis, *Propositio copulativa* 'non debet censeri in hac classe, nec in Hypo'theticis numerari. Copulativa enim non est 'una propsiotio, sed *plures* Categoricæ, unitæ 'quidem specie tenus & quoad vocem, sed 'sine ulla κοινω ipsarum inter se quoad rem ip'sam. Nec valet omnino ad *Syllogismum*, 'sicut valent conditionalis & disjunctiva: 'neque enim datur *syllogismus copulativus*, 'sicut dantur conditionalis & disjunctivus; 'sed ejus usus est solum in *inductionibus* & *ex'emplis*, ubi ex pluribus propositionibus æqua'libus colligitur conclusio.

Parag. 4. *Disjunctiva.*

Propositio *disjunctiva*, est, in qua plures Categoricæ uniuntur per conjunctionem disjunctivom: ut, *Aut dies est, aut nox est.*

Parag. 5. *Veritas & falsitas conditionalis.*

Veritas & falsitas *Conditionalis* non pendet ex veritate aut falsitate partium, vel unius, vel utriusque, sed ex bonitate aut malitia consequentiæ. Proinde *vera* est, in qua consequens sic ab antecedente dependet, ut sit necessaria consecutio, licet alterum vel utrumque sit falsum; ut *Si homo est lapis, est insensibilis*: *falsa*, in qua non est necessaria consecutio consequentis ex antecedente, licet utrumque sit verum; ut *si Sol lucet, Socrates currit.* Sed in *Causali*, & *Rationali*, præter necessitatem consequendi, requiritur veritas utriusque partis, atque ulterius etiam, ut veritas antecedentis sit causa veritatis consequentis; ut *Quia Sol lucet, dies est*: quod supponit utrumque, sc: & lucere solem, & diem esse, ac insuper illud esse causam hujus.

Parag. 6. *Veritas & falsitas copulativæ & disjunctivæ.*

Veritas *Copulativæ* pendet ex veritate omnium partium: proinde *vera* est, cujus omnes partes sunt veræ; ut *Socrates est homo, & animal, & corpus*; *falsa*, cujus aliqua pars falsa est, licet reliqua sit vera, ut *Et dies est & nox.* Veritas *Disjunctivæ* pendet ex veritate alicujus partis: Proinde *vera* est, cujus una aliqua pars

pars est vera, licet reliqua sit falsa: ut, *Aut dies, aut nox est: falsa*, cujus omnes partes sunt falsæ; ut, *Socrates vel est Asinus vel lapis.*

Hypotheticæ *Quantitatem* non habent propriè, nec *Qualitatem*, præter quas à suis Categoricis habent; proinde nec eas habent *oppositiones*, nec *æquipollentias*, quas Categoricæ. Unius tantum sunt capaces oppositionis *Contradictoriæ*, quæ fit præposita particula negationis toti Hypotheticæ: unde isti, *si Socrates currit, est animal*, contradicit ista, *Non si Socrates currit, est animal.* Pari modo se habet & in Copulativis, ac disjunctivis. Parag. 7. *Oppositio Hypotheticarum.*

Quæstiones Capitis decimi.

1 *De Hypothetica late.*
2 *De Hypothetica strictè, sive conditionali.*
3 *De Copulativa.*
4 *De Disjunctiva.*
5 *De Oppositione Hypotheticarum.*

Finis Libri Secundi.

COM-

COMPENDII LOGICÆ

Artis liber tertius.

CAP. I.

De *Argumentatione.*

Parag. 1. *Diſcurſus duplex.*

Diſcurſus, tertius humanæ mentis actus, & perfectiſſimus eſt: eum dirigit tertia Logicæ pars, quæ tradit inſtrumenta diſcurſus, *Argumentationem & Methodum*, quarum Argumentatio diſcurrit inferendo, Methodus ordinando.

Parag. 2. *Definitio Argumentationis.*

Argumentatio eſt *Oratio problemati per illationem faciens fidem. Problema* eſt propoſitio quæſita ſive quæſtio, quæ probanda eſt; quæ eadem poſtquam illativè probata eſt, *Concluſio* dicitur, & ſequitur notam illativam. Quod eandem præcedit totum, dicitur *Antecedens*, & infert *conſequens* ſive *concluſionem.* Nota illativa eſt communiter *Ergò*: interdum dictio aliqua ei æquivalens: ut, *Igitur, Proinde, &c.* & in ea con-

consistit Argumentationis nexus omnis: etsi quandoque ad sermonis elegantiam non exprimatur.

Parag. 3. *Consequentia duplex.*

Consequentia alia est,

Materialis: quando consequens infertur ex Antecedente, non propter modum colligendi, sed sola vi terminorum, qui sunt *materia* argumentationis: ut *Socrates est risibilis*, ergo, *aliquis homo est rationalis*: non enim teneret similis consequentia mutatis terminis sic, *Socrates est risibilis*, ergo *aliquis homo currit.*

Formalis: quando consequens infertur ex antecedente propter ipsum modum colligendi, qui est *Forma* argumentationis: ut *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis*, ergo *omnis homo est risibilis.* Teneret enim similis consequentia in quibuslibet terminis, eodem modo dispositis, quantumlibet aliàs dissentaneis.

Parag. 4. *Principia bonæ consequentiæ.*

Principia generalia bonæ consequentiæ sunt ista duo. *Ex vero nil nisi verum sequitur*: proinde nec falsum nisi ex falso sequi potest. *Ex falso & falsum sequi potest, & verum*: unde sequitur,

Conse-

Consequens verum posse inferri vel à falso, vel à vero antecedente. Hinc versus,

Ex falsis falsum, verumque aliquando sequetur.

Ex veris posunt nil nisi vera sequi.

Parag. 6. *Argumentationis speeies.* Argumentatio potest considerari vel *quoad formam* & modum colligendi, quæ generalior est consideratio; vel *quatenus restringitur ad certam materiam*, ut suo loco videbitur. Argumentationis species solent assignari quatuor; *Syllogismus*, *Inductio*, *Enthymema*, *Exemplum*: sed ad duas omnino possunt referri, cum Enthymema non sit nisi *Syllogismus* quidam *imperfectus*, nec *Exemplum* nisi *imperfecta Inductio*. Quin & minus principales, quæ vocantur, Argumentationes, aut nullius sunt usus, aut ad Syllogismum reducuntur: ut *Sorites*, & *Dilemma*, qui sunt Syllogismi quidam redundantes; Sorites *Categoricus*, Dilemma *Hypotheticus*.

Quæstiones Capitis primi.

1. De *Analyticis Aristotelis*.
2. De *definitione Argumentationis*.
3. De *bona & mala consequentia*.
4. De *speciebus Argumentationis*.

CAP.

CAP. 2.

De *Partibus Syllogiſmi.*

Parag. 1. *Definitio Syllogiſmi.*

SYllogiſmus eſt *Oratio in qua, quibuſdam poſitis & conceſſis, neceſſe eſt aliud ſequi præter & propter ea, quæ poſita ſunt & conceſſa.* Eſt is duplex, *Categoricus*, cujus omnes propoſitiones ſunt Categoricæ; & *Hypotheticus*, cujus aliqua ſaltem eſt Hypothetica latè. Utriuſque poteſt conſiderari tum *materiale* tum *formale*: ſed de Hypotheticis ſuo loco.

Parag. 2. *Materia Syllogiſmi duplex.*

Materia Syllogiſmi. { *Remota*, ſunt *ſimplices termini*; qui in propoſitionibus ſyllogiſmi ſubjiciuntur, & prædicantur. / *Proxima*, ſunt propoſitiones; quæ ex ejuſmodi terminis conficiuntur.

Utraque materia, remota & proxima, ternario numero ita continetur; ut cum ſint tres *Propoſitiones* totidémque *Termini*, ſingulæ propoſitiones duos terminos habeant, ſinguli termini bis in totius ſyllogiſmi propoſitionibus reperiantur.

Termini Syllogiſmi ſunt tres, *Major*, *Minor*, & *Medius*. Medius terminus dicitur Ariſtoteli ſimpliciter *Terminus*, nonnullis *Argumentum*, pleriſque & communiter *Medium* (ratione

(ratione sc. usus, non situs;) reliqui *Extremitates* sive *Extrema* dicuntur. *Major terminus*, sive *Majus Extremum* est prædicatum quæstionis. *Minor Terminus*, sive *Minus Extremum* est subjectum quæstionis: *Medium* sive *Argumentum* est terminus extra quæstionem, ejus prædicatum cum subjecto uniens.

Parag. 3. *Propositiones Syllogismi.*

Propositiones Syllogismi sunt tres; *Major*, *Minor*, & *Conclusio*. (*Conclusio*, (quæ & *Complexio*, est pars Syllogismi consequens illata ab Antecedente, (Majore sc. & Minore propositione, quæ propterea *præmissæ* dicuntur.) Præmissarum *Major Propositio*, (quæ & κατ' ἐξοχὴν simpliciter *Propositio* dicitur) est in qua Medium cum majore extremo conjungitur: *Minor Propositio* (quæ & *Assumptio*) in qua medium cum minore extremo conjungitur: Ut in ista, *Omne animal est sensibile*, *Homo est animal*, ergo *Homo est sensibilis*; ly *Sensibile* est major Terminus, ly *homo* Minor, ly *Animal* Medius: ly *Omne Animal est sensibile* Major Propositio, ly *Homo est Animal* Minor; ly *Homo est sensibilis* Conclusio.

Parag. 4. *Ordo Propositionum.*

Major Propositio ferè *primum* locum obtinet, Minor secundum, Conclusio novissimum in Syllogismo: iste enim est ordo maximè naturalis. Falluntur tamen qui in Scholis propositiones secundum hunc ordinem perpetuo metiuntur: contingit enim

nim non rarò *per cryptícam propoſitionum tranſpoſitionem* ut ordo naturalis variè invertatur; quod, cum *quatuor* aliis modis fiat, tum frequentius tranſpoſitis Majore & Minore. Judicandæ proinde ſunt *ex terminis* qui nunquam fallunt, non *ex ordine.*

Parag. 5. *Canones partium Syllogiſmi.*

1. *In Syllogiſmo ſunt tres tantum termini.* Ubi aut quartus novus terminus admittitur, aut mutatur ſignificatio vel ſuppoſitio alicujus è tribus, vitioſus fit Syllogiſmus.

2. *Medium concluſionem nè ingrediatur.* Nec totum ſc. nec aliqua ejus pars.

3. *Concluſio ſemper ſequitur deteriorem partem.* Eſt autem debilior, ſive deterior Univerſali *Particularis*, & *Negativa* Affirmativâ.

4. *Ne eſto plus minuſve in concluſione, quam in præmiſſis.*

Parag. 6. *Syllogiſmi ſpecies.*

Diſtribuitur Syllogiſmus; quoad qualitatem, in *Affirmativum* & *Negativum*: quoad quantitatem, in *Univerſalem, Particularem, Indefinitam & Singularem.* Attenditur autem *Quantitas & Qualitas* Syllogiſmi omnino *penes concluſionem*: ita ut, quomodocunque ſe habeant præmiſſæ, ille *Syllogiſmus* haberi debeat, *Affirmativus* cujus concluſio eſt affirmativa; & *Univerſalis*, cujus concluſio eſt univerſalis.

Quæſtiones

Quæstiones Capitis secundi.

1 De *Syllogismi nomine & definitione.*
2 De *tribus syllogismi terminis.*
3 De *tribus syllogismi propositionibus.*
4 De *cryptis Syllogistica.*
5 De *variis Syllogismorum speciebus, & divisionibus.*

CAP. 3.

De *fundamento formæ Syllogisticæ.*

Parag. 1. *Regulæ propositionis.*

FUndamentum Formæ & dispositionis syllogisticæ situm est in illa veritate, naturæ lumine satis perspectâ: *Quæcunque duo in aliquo tertio convenirent, eadem & inter se convenire.* Hinc duplex illa nobilissima Regula, quam vocant *dictum de omni & nullo*: quorum *dictum de omni* fundamentum est Syllogismorum Affirmativorum, *dictum de nullo* Negativorum.

Parag. 2. *Dictum de omni & nullo.*

Dictum de omni est hujusmodi: *Quicquid affirmatur universaliter de aliquo subjecto, affirmari necesse est de iis quæ sub eo continentur.* Dictum de nullo hujusmodi: *Quicquid negatur universaliter de aliquo subjecto, negari necesse est de iis quæ sub eo continentur.* Necessitas illationis ab hoc *dicto de omni & nullo* vim suam habet omnem,

omnem, eamque in omnibus modis & figuris parem: ſed evidens eſt illa neceſſitas in modis tantum primæ figuræ directis, qui propterea *Perfecti* dicuntur; reliquorum evidentia neceſſe habet oſtendi per reductionem ad iſtos, & propterea Imperfecti habentur.

Ex hoc dicto, velut principio, ſequuntur tanquam Corollaria, duæ Syllogiſmorum Regulæ generales. Parag. 3. *Corollaria.*

1. *Ex utraque præmiſſa particulari nihil ſequitur*: Repugnat enim dicto de omni & nullo, quo requiritur ut altera ſaltem præmiſſarum ſit univerſalis.

2. *Ex utraque præmiſſa negativa nihil ſequitur*, Neceſſe eſt enim medium terminum cum altero extremorum conſentire: quod niſi in affirmativa propoſitione fieri non poteſt. Utramq; regulam diſticho complectuntur,

Syllogizari non eſt ex particulari;
Neque negativis recte concludere ſi vis.

Tradit Ariſtoteles Syllogiſmorum ſex quaſdem virtutes ſive *Poteſtates*, itemque vitia ſive *Imbecillitates* totidem. Sunt autem illæ Poteſtates; Parag. 4. *Syllogiſmorum virtutes.*

1. *Plura concludendi*: in qua fundantur modi Syllogiſmorum indirecti.

2. *Ex falſis verum colligendi.*

3. *Probandi per circulum*; cum ſc. ex concluſione & altera præmiſſarum converſa, infertur reliqua,

4 *Evertendi per conversionem:* cum sc. ex opposito conclusionis, & altera præmissarum, evertitur reliqua.

5. *Deducendi ad impossibile*; quam explicamus infra cap. 5.

6. *Concludendi ex oppositis*; cum sc. ex præmissis (aut *verbo tenus*, aut *re ipsa*) oppositis conclusio falsa colligitur; quod fit in modis tantum negativis secundæ & tertiæ figuræ.

Syllogismorum vitia.

Parag. 5. Illa verò sex vitia sive imbecillitates Syllogismorum, sunt

1. *Petitio quæsiti*: cum id sumitur ad probationem, quod est in quæstione.

2. *Non propter hoc falsum accidere*: cum in deductione ad impossibile hypothesis sumpta ita se habet, ut vel eâ dempta nihil ominus accidat Impossibile ex reliquis propositionibus.

3. *Falsa ratio*: cum ex propositionibus (Syllogismi vel prosyllogismi) falsitas irrepit in conclusionem. Nam semper prima falsitas est causa sequentium.

4. *Impedimentum Catasyllogismi*: quia nisi concedamus duas propositiones in quibus idem terminus reperitur, non potest contra nos concludi Syllogistice.

5. *Impedimentum Elenchi*: quia nisi concedamus propositionem aliquam universalem, aut affirmativam, non potest thesis nostra everti.

6. De-

6. *Deceptio*: qua contingit, ut aliquid ſcientes, fallamur tamen; quoties ſc. eandem rem, ſed diverſis reſpectibus, & ſciamus & ignoremus.

De iſtis omnibus cùm *Poteſtatibus*, tum *imbecillitatibus ſyllogiſmorum*, conſulat qui volet fuſè diſſerentem Ariſtotelem in ſecundo libro primorum Analyticorum,

Quæſtiones Capitis tertii.

1 *De regula propoſitionis.*
2 *De Dicto de omni & nullo.*
3 *An ex puris particularibus vel negativis aliquid efficiatur?*
4 *De ſyllogiſmorum Poteſtatibus.*
5 *De ſyllogiſmorum imbecillitatibus.*

CAP. 4.

De Syllogiſmorum Figuris.

Parag. 1. *Forma ſyllogiſmorum duplex.*

DUplici Syllogiſmorum materiæ duplex reſpondet forma; *Figura ſc. & Modus.* Horum *Figura* reſpicit terminos, materiam remotam; *Modus* Propoſitiones, materiam proximam.

Parag. 2. *Tres ſyllogiſmorum figuræ.*

Figura eſt *debita medii termini cum extremis diſpoſitio quoad ſubjectionem & prædicationem.* Eſtque ea triplex, pro triplici medii diſpoſitione.

Vel enim *Medium*

Prædicatur de uno extremorum, & ſubjicitur alteri; quæ eſt diſpoſitio maximè naturalis, & cum neceſſitate parit etiam evidentiam: ut in *Prima* figura; ubi medium eſt *Subjectum* in majore, & *Prædicatum* in minore propoſitione.

Prædicatur de utroq; ut in *ſecunda* figura, ubi medium eſt *Prædicatum* in utraq, præmiſſa.

Subjicitur utrique, ut in *Tertia* figura, ubi medium eſt *Subjectum* in utraque præmiſſa juxta verſum.

Sub. Præ, prima, & bis Præ, ſecunda; & tertia, bis Sub.

Modus eſt *apta propoſitionum ordinatio quoad quantitatem & qualitatem.*

Parag. 3. *Modi deſinitio.*

Modus alius eſt.

Directus, in quo infertur concluſio directè & immediatè ſequens à præmiſſis, & factum cognoſcitur, quoties in concluſione *Major terminus* predicatur de Minore.

Indirectus, in quo infertur Concluſio, non quæ ex præmiſſis immediatè ſequitur, ſed quæ vi converſionis ſequitur ex illa. Id factum cognoſcitur, quo-

quoties in concluſione *Minor terminus* prædicatur de Majore.

Modi ſunt omnino diſtincti 16. qui multiplicati ſecundùm triplicem figuram faciunt 48. ſuntque majori adhuc numero ſi addantur inderecti. Sed illis 16. octo ſunt prorſus inutiles, ſc. *EE. EO. IE. II. IO. OE. OI. OO.* quod adverſantur *Dicto de Omni & Nullo*, & Regulis ſuperiore cap. parag. 3. datis niſi quod IE. indirectè concludat in *Friſeſmo*. Reliqui octo utiles ſunt; ſc. AA. AE. AI. AO. EA. EI. IA. OA. habentque in figuris locum ita, ut quatuor in *prima*, totidemque in *ſecunda*, in *tertia* ſex modi diſponantur, omnes directi: qui cum quinque primæ figuræ indirectis his verſiculis continentur. Parag. 4. *Modorum numerus.*

1. *Barbara, Celarent, Darii, Ferio*, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſmorum: 2. *Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco*: 3. *Darapti, Felapton, Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon.* In quibus vocabulis tres ſyllabæ totidem ſignant Propoſitiones; prima *Majorem*; ſecunda *Minorem*; ultima *Concluſionem*; & propria cujuſque ſyllabæ vocalis quantitatem & qualitatem propoſitionis per ſyllabam ſignificatæ oſtendit.

Parag. 5. *Regulæ figurarum ſpeciales.* Primæ figuræ *quatuor* ſunt modi *directi*, *quinque indirecti*; in primis duobus verſiculis comprehenſi: In hac figura *Concluſio eſt libera*: *Major Univerſalis, ubique Minor Affirmativa.* Secundæ figuræ ſunt *quatuor* modi directi ab initio tertii verſus: in hac figura *Minor eſt libera, Major* ubiq; *Univerſalis, Concluſio negativa*: Tertiæ figuræ ſunt *ſex* modi directi; in reliquo tertii & in toto quarto verſu comprehenſi: in hac figura *Major eſt libera, Minor* ubiq; *Affirmativa, Concluſio particularis.* Sunt & in ſecunda & terria figurâ modi *indirecti*, ſed minoris uſus; qui propterea negliguntur à pleriſque.

Parag. 6. *Exempla figurarum.*

Exemplum Syllogiſmi in figura,

1. Bar- *Omne rationale eſt riſibile,*
   ba- *Omnis homo eſt rationalis,* ergo
   ra. *Omnis homo eſt riſibilis.*

2. Ceſ- *Nullus juſtus eſt crudelis.*
   a- *Omnis Tyrannus eſt crudelis.* ergo
   re. *Nullus Tyrannus eſt juſtus.*

Da. Om-

3.	Di-	*Omnis homo eſt rationalis.*
	rap-	*Omnis homo eſt riſibilis.* ergo
	ti.	*Aliquod riſibile eſt rationale.*

Syllogiſmi & in reliquis modis ad horum rationem formari poſſunt, ſervata recta diſpoſitione terminorum & quantitate & qualitate propoſitionum.

Quæſtiones Capitis quarti.

1 *De triplici ſyllogiſmorum figura,*
2 *De modorum numero.*
3 *De prima figura & ejus modis.*
4 *De ſecunda figura & ejus modis.*
5 *De tertia figura, & ejus modis.*
6 *De modis figuraram indirectis.*

CAP. 5.

De Reductione Syllogiſmorum.

REductio eſt *mutatio Syllogiſmi quoad formam, ut in imperfectis modis neceſſitas illationis fiat ex inevidenti evidens.* Reducunrur ergo Syllogiſmi Imperfecti ad Perfectos. Perfecti ſunt, qui in quatuor directis modis primæ figuræ con- Parag. 1. *Definitio Reductionis.*

cluduntur: imperfecti, qui in reliquis modis aut figuris.

Parag. 2. *Reductio duplex.*

Reductio vel est
- *Ostensiva*; fitque sola propositionum conversione, aut transpositione.
- *Ad impossibile*; estque cum adversarius adimpossibile aliquod, aut absurdum cogitur.

Parag. 3. *Usus literarum in Reductione.*

Ad Reductionem observandæ sunt in modorum nominibus *initiales* quatuor literæ B. C. D. F. totidemque *intermediæ*, S. P. M. C. *Initiales* ostendunt ad quem modum primæ figuræ quilibet modus sit reducendus: ad eum sc. qui eandem habet Initialem, ut *Baroco* ad *Barbara*, *Disamis* ad *Darii*, *&c. Intermediæ* ostendunt modum reductionis; ita ut *S.* notet propositionem esse convertendam simpliciter; *P.* convertendam esse per Accidens; *M.* propositiones esse transponendas; C. modum reducendum esse per deductionem ad impossibile: juxta versus.

Simpliciter verti vult S. P. *vero per acci.*
M. *vult transponi*; C. *per impossibile duci.*

Illud tamen notandum, *literam intermediam* ad Syllabam vocalis præcedentis pertinere semper, non sequentis.

Ex.

Exemplum Oſtenſivæ Reductionis ſit modus *Diſamis* tertiæ figuræ: cujus initialis D. oſtendit eum reducendum ad *Darii*; M. tranſponendas præmiſſas: S. in prima & ultima ſyllaba ſimpliciter convertendas Majorem & Concluſionem, hunc in modum. Parag. 4. *Exemplum Reductionis oſtenſivæ.*

Diſ- *Aliquis Tyrannus eſt injuſtus.*
am- *Omnis Tyrannus eſt crudelis*: ergo
is. *Aliquis crudelis eſt injuſtus.*

Da- *Omnis Tyrannus eſt crudelis.*
ri- *Aliquis injuſtus eſt Tyrannus*, ergo
i. *Aliquis injuſtus eſt crudelis.*

Exemplum Reductionis per impoſſibile ſit modus *Baroco* ſecundæ figuræ: cujus Initialis *B.* oſtendit reducendum ad *Barbara*; C. reducendum per impoſſibile. Fit autem talis reductio, *cum ex contradictoria concluſionis cum altera præmiſſarum infertur contradictoria alterius præmiſſæ*; Minoris ſc. in ſecunda figura, Majoris in tertia; juxta verſus: Parag. 5. *Exemplum Reductionis per impoſſibile.*

Servat majorem, mutatq; ſecunda minorem;
Tertia majorem mutat, ſervatq; minorem.

Reducitur ergo Baroco hunc in modum.

Ba-

Ba- *Omne rationale eſt riſibile.*
ro- *Aliquod animal non eſt riſibile*: ergo
co. *Aliquod animal non eſt rationale.*
Bar- *Omne rationale eſt riſibile.*
ba- *Omne animal eſt rationale*: ergo
ra. *Omne animal eſt riſibile.*

Parag. 6. *Uſus reductionis per impoſſibile.* Uſus talis reductionis eſt, ut qui conceſſis Majore & Minore negat ex illis ſequi concluſionem in Modis ſecundæ aut tertiæ figuræ, aut indirectis primæ; per abſurdam concluſionem alteri conceſſarum contradictoriam, ex contradictoriâ concluſionis illatam, cogatur tandem agnoſcere colligendi neceſſitatem, quam negabat in illis modis. Atque omnis ejuſmodi Argumentatio ducens ad impoſſibile nititur duobus iſtis fundamentis: *Contradictoriarum alteram perpetuo eſſe veram, alteram falſam*: *Et, Ex veris niſi vera ſequi non poſſe.*

Parag. 7. *Reductio omniū imperfectorum modorum per impoſſibile.* 'Soli ex omnibus modis *Baroco* & '*Bocardo* ſignantur litera *C*: quod 'illæ non alio modo reduci poſſunt, 'quam per impoſſibile: non quod il-'læ ſolæ ita reducantur. Nam & Im-'perfecti omnes reducuntur per im-'poſſibile: quamvis non ſemper ad Modum 'ſuæ initialis. Id quod aliqui conati ſunt 'iſtis vocibus exprimere, *Neſciebatis, Odiebam,*

'*bam*, *Letare*, *Romanis*, in quibus quatuor vocales denotant quatuor perfectos modos, pro ratione quantitatis & qualitatis conclusionum per illas vocales signatarum: sc. **A.** *Barbara*, **E.** *Celarent*, **I** *Darii*, **O.** *Ferio*. Deinde tot syllabæ tot modos designant, idque vulgato ordine: ita ut ly *Nesciebatis* significet quinque indirectos primæ, ly *Odiebam* quatuor secundæ, ly *Letare Romanis* sex tertiæ figuræ modos. *Ergo* in ly *Romanis* prima syllaba *Ro* ostendit quartum modum tertiæ figuræ, sc. *Datisi*, reducendum esse ad *Ferio*.

Parag. 8. *Reductio perfectorũ Modorum ad perfectissimos.*

'Nec imperfecti solum ad perfectos; 'sed & ex perfectis particulares & 'minus perfecti ad universales & 'perfectissimos, hoc est, *Darii & Ferio* 'ad *Barbara* aut *Celarent* reducuntur 'per impossibile: licet non immediatè. 'Reducuntur enim *Darii* ad *Camestres*, & *Ferio* ad *Cesare* figuræ secundæ modos per impossibile, eo pacto quo reducuntur modi secundæ figuræ ad modos primæ: & tum postea reducuntur ostensive ad *Celarent* in prima.

Quæstiones Capitis quinti.

1 *De definitione & usu Reductionis.*
2 *De Reductione ostensiva, & ad impossibile.*
3 *De Reductione indirectorum primæ figuræ.*

4 De

4 *De Reductione modorum ſecundæ figuræ.*
5 *De Reductione modorum tertiæ figuræ.*
6 *De Reductione perfectorum primæ figuræ ad perfectiſſimos.*
7 *De reſolutione ſyllogiſmorum unius figuræ in aliam.*

CAP. 6.

De Inventione medii termini.

Parag. 1. *Uſus hujus doctrinæ.*

COpia argumentorum ad quodvis problema concludendum pendet ex *inventione aptorum Mediorum*: de quâ quantum ad figuras dari poſſunt *Regulæ* quædam *generales* Figurarum ac Modorum rationi accommodatæ: *ſpeciales* enim *Regulæ* ex natura Thematum ſive Terminorum Problematis ex locis Topicis colligendæ ſunt.

Parag. 2. *Medii inveniendi ratio ad extrema.*

Quicquid poteſt eſſe *Medium* in aliquo ſyllogiſmo, erit neceſſario alterius extremorum (quæ in problemate ſeu Concluſione continentur) aut *Antecedens*, aut *Conſequens*, aut *Repugnans*. *Antecedens* alicujus termini eſt, quod poteſt ei univerſaliter ſubjici: *Conſequens*, quod poteſt de eo univerſaliter prædicari: *Repugnans*, ſive extraneum, quod nec ei ſubjici poteſt, nec de eo prædicari. Horum autem ſingula conſiderari debent ratione habita ad utrumq;

trumq; extremum ; *Majorem* ſc. *Terminum* & *Minorem.* Quorum Major *Prædicatum* eſt Concluſionis, Minor *Subjectum.*

Ad inveniendum ergo Medium probandæ cuivis concluſioni aptum, obſerventur Regulæ. Parag. 3. *Regulæ inveniendi medium.*

1 Si concludenda ſit *Univerſalis affirmativa* ; quærendum tale Medium quod ſit *Antecedens Majoris* extremi, & *Conſequens Minoris:* & fiet Syllogiſmus in *Barbara.*

2 Si *Particularis affimativa* ; quærendum Medium, quod vel ſit *Antecedens Majoris*, & *Conſequens Minoris*, & erit Syllogiſmus in *Darii*: vel *Antecedens utriuſque* & erit in *Darapti*, *Diſamis*, aut *Datiſi.*

3 Si *Univerſalis Negativa*: quærendum Medium, quod vel ſit *Repugnans majoris*, & *conſequens minoris* ; & erit Syllogiſmus in *Celarent*, aut *Ceſare* : vel *Conſequens Majoris & repugnans Minoris*, & erit in *Cameſtres.*

4 Si *Particularis negativa* : quærendum Medium, quod vel ſit *Repugnans Majoris & Conſequens Minoris* ; & erit in *Ferio*, aut *Feſtino* : vel *Conſequens Majoris & repugnans minoris* ; & erit in *Baroco:* vel *Repugnans Majoris & Antecedens Minoris*; & erit in *Felapton*, *Bocardo*, vel *Feriſon.*

5 Si ſumatur Medium, quod ſit vel *Repugnans utriuſq;* Extremi, vel *Conſequens utriuſq;* vel *Antecedens Majoris*, & *repugnans Minoris*, nihil colligitur.

Rem

Parag. 4. *Schema de inventione Medii.* Rem omnem ſubjectum Schema delineat.

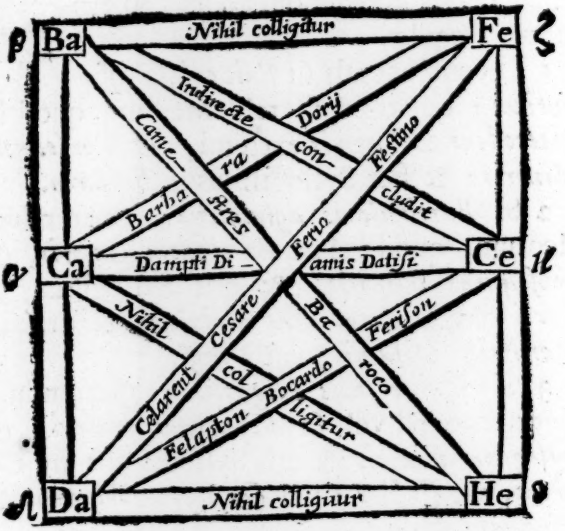

Cui explicando verſiculos excogitarunt.

Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gadaco, Gebali ſtant: non ſtant *Febas, Hedas, & Hecas.*

Parag. 5. *Expoſitio Schematis,* In quibus verſiculis tertia cujusque vocabuli *ſyllaba* notat *concluſionem*, ejusque ſyllabæ vocalis concluſionis *quantitatem & qualitatem*; ut ſuprâ. In Prioribus ſyllabis duarum vocalium A & E. A notat *majus extremum*, ſive prædicatum Quæſtionis.

ſtionis, E *minus extremum*, ſive ſubjectum; literarum verò B, C, D, F, G, H, tum in verſiculis tum in ſchemate, atque etiam Græcarum ad oram Schematis pictarum β, γ, δ, ζ, η, ϑ, B & β ſignificat conſequens, C & γ Antecedens, D & δ Repugnans *Prædicati*; F & ζ Conſequens, G & η Antecedens, H & ϑ Repugnans *Subjecti*, e. g. ly *Fecana* oſtendit, quod ad probandam quæſtionem *univerſalem affirmativam*, ſumendum ſit tale medium, quod ſit *Conſequens Subjecti & Antecedens Prædicati.*

Notandum 1°. *Gebali* concludere indirectè tantùm, in prima figura: 2do. in concluſione univerſali eminenter contineri ſuam particularem; & conſequenter modum particularem idem Medium requirere, quod modus univerſalis ejuſdem figuræ ſibi affinis; ut *Fecana* non tantum concluſioni in *Barbara* ſubſervire, ſed & in *Darii*. 3, *Febas*, *Hedas*, & *Hecas* propterea inutiles eſſe, quod in *Febas* eſſent duæ affirmativæ in ſecunda figura; in *Hedas* ambæ præmiſſæ eſſent negativæ; in *Hecas* eſſet minor negativa in prima vel tertia figura.

Parag. 6. Notanda nonnulla in hac materia.

Multò facilius dignoſcitur ex tritis Burgerſdicij verſiculis ſc.
Per Napcas, Nipcis, vel Nipis, Repcese, Cepres,
Et Repcas, Copros, Nosrop. Medium invenis omne. vid. Burg.

Quæſtiones Capitis Sexti.

1 *De copia Argumentorum.*
2 *De habitudine Medii ad extrema.*
3 *De conjugationibus inutilibus.*

4 De

4 Do *medio reſpectu Problematis A.*
5 De *medio reſpectu Problematis E.*
6 De *medio reſpectu Problematis I.*
7 Dc *medio reſpectu Problemaris O.*

CAP. 7.

De Syllogiſmis quibuſdam ſpecialibus.

Parag. 1. *Syllogiſmi quidam ſpeciales.*

SUnt quædam Syllogiſmorum formæ, quæ propter aliquam à ſuperioribus diſcrepantiam peculiari indigent conſideratione; quales ſunt *Syllogiſmus Expoſitorius*, *Syllogiſmus ex obliquis*, & *Syllogiſmus Modalis*.

Parag. 2. *Expoſitorius ſyllogiſmus.*

Syllogiſmus Expoſitorius eſt, in quo datur terminus aliquis, & propoſitio ſingularis. Ejus uſus præcipuus eſt in *tertia* figura: in quæ ſæpe propoſitiones particulares exponuntur per ſingulares; quo illationis neceſſitas evidentius, & penè ad ſenſum pateat. Non tamen peculiaris eſt ejuſmodi expoſitio tertiæ figuræ, (ut nonnullis placuit;) ſed habet ſuum uſum & in reliquis. Aptiſſimè quidem convenit *tertiæ*; quod in illa Medium ubique ſubjiciatur & ſingularium maximè ſit ſubjici: ut,

Socrates eſt homo:
Socrates eſt doctus: ergo
Aliquis homo eſt doctus.

Sylle-

Syllogiſmus ex obliquis eſt, cum aliquis terminorum, præcipuè verò medius, eſt obliquus: De quo breviter tres regulæ obſerventur. Parag. 3. *Syllogiſmus ex obliquis.*

1. Extremum in præmiſſis obliquum, obliquum maneat & in concluſione.

2. Medio exiſtente obliquo in altera præmiſſa, Extremorum illud quod cum eo in illa conjungitur in concluſione rectum eſto, reliquum vero obliquum: ut *Omnis hominis equus currit, Socrates eſt homo*: ergo, *Socratis equus currit.*

3. Ex negativa de termino obliquo, & affirmativa de recto, concluſio ſequitur de obliquo.

Syllogiſmus Modalis eſt, in quo propoſitio aut propoſitiones modificantur: Eſtque ſi omnes modificentur, *mere Modalis*; ſin aliqua ſit modalis, aliqua de ineſſe, *Mixtus* Syllogiſmus. In his explicandis pene nimius eſt *Ariſtotèles lib.* 1. *Prior. Analyt.* Is conſulendus: quod nunc agitur, compendium eſt. Parag. 4. *Syllogiſmus modalis.*

Queſtiones capitis ſeptimi.

1 *De Syllogiſmo Expoſitorio.*
2 *De Syllogiſmo ex obliquis.*
3 *De Syllogiſmo merè Modali.*
4 *De Syllogiſmo mixte Modali.*

CAP. 8.

De Enthymemate & Sorite.

Parag. 1. *Enthymematis definitio.*

SYllogiſmi ſecundario dicti ſunt aut *Deficientes*, aut *Redundantes* Deficiens eſt enthymema. Eſt autem *Enthymema Logicum*, (nam Rhetoricum alius eſt rationis) Argumentatio, in qua ex una præmiſſa infertur concluſio: ut, *Socrates currit*, ergo *eſt Animal*. Deficit autem Enthymema non reipſa, ſed quoad enunciandi modum: nec deeſt altera præmiſſa, (ut quam termini ſufficiunt) ſed reticetur. Utimur Enthymemate, aut *brevitatis* gratia, cum præmiſſa quam ſupprimimus eſt evidens; aut *fugæ & occultationis*, cum eſt infirma; aut *ornatus*, ne impediatur orationis flumen.

Parag. 2. *Reductio Enthymematis ad ſyllogiſmum.*

Enthymema ad Syllogiſmum reducitur per additionem illius præmiſſæ quæ deeſt, *Majoris* ſc. vel *Minoris*. Utra vero harum deſit cognoſcitur ex terminis. Deeſt enim *Major*, ſi *Subjectum* Conſequentis reperiatur in Antecedente; ſi vero *Prædicatum* Conſequentis reperiatur in Antecedente, tum deeſt *Minor*: Propoſitio autem quæ ſupplenda eſt, ex duobus illis terminis confici debet,

debet, qui ſemel tantum reperiuntur in Enthymemate. Conſequutio Enthymematis in Scholis *Argumentum* dici ſolet; quæ ſi ſit falſa & independens, negamus *Argumentum* ſive *Conſequentiam.*

Syllogiſmus Redundans virtualiter continet plures Syllogiſmos: eoſque vel *Inæqualiter*: vel *Æqualiter.* Inæqualiter plures complectitur, qui alicui præmiſſæ principali *Proſyllogiſmum* adjungit, qui eam *confirmet*, aut *illuſtret*: ut *Nullus injuſtus eſt amandus.* Parag. 3. *Proſyllogiſmus.*

Omnis tyrannus (crudelis quum ſit) eſt injuſtus: ergo

Nullus tyrannus eſt amandus.

Reſolviturque in plures, ſi (præter principalem ſyllogiſmum) ex proſyllogiſmo, tanquam *antecedente*, & præmiſſa cui additur tanquam *conſequente* fiat Enthymema; illudq; randem, quo dictum eſt modo, reducatur ad perfectum Syllogiſmum. Incommodè loquuntur in ſcholis, qui inter diſputandum penultimum ſyllogiſmum *Proſyllogiſmum* vocant; cum potius poſterior quiſq; Syllogiſmus inter diſputandum ſit *Proſyllogiſmus* prioris, utpote ad aliquam ejus præmiſſam confirmandam adhibitus: perpetuo enim quod in *Geneſi* prius eſt, id eſt poſterius in *Analyſi* & è converſo. Parag. 4. *Reſolutio Proſyllogiſmi.*

Parag. 4. Sorites. *Syllogiſmus Redundans*; qui virtualiter & æqualiter continet plures, *Sorites* dicitur. Eſt autem *Sorites* Argumentatio in qua plures propoſitiones ita coacervantur, ut prædicatum prioris propoſitionis perpetuo ſubſumatur velut ſubjectum ſequentis, donec tandem ultimum prædicatum cum primo ſubjecto componatur: ut,

Omnis homo eſt Animal
Omne animal eſt vivens:
Omne vivens eſt corpus:
Omne corpus eſt ſubſtantia: ergo
Omnis homo eſt ſubſtantia.

Parag. 5. Soritis leges & reſolutio. *Sorites* vim habet in terminis duntaxat neceſſario ſubordinatis: ſubordinatione ſc. vel *Prædicamentali*, vel *Cauſali*. Fundatur hoc Argumentandi genus *in prima regula Antepradicamentali*; & eodem modo intelligendum eſt, quo illa. Reſolvitur *Sorites* in tot ſyllogiſmos in *Barbara*, quot ſunt termini ſubſumpti ante concluſionem; qui ſinguli erunt *Media* ſingulorum ſyllogiſmorum: proinde in dicto exemplo ſunt virtualiter tres ſyllogiſmi; quorum primi medium erit ly *Animal*, ſecundi ly *Vivens*, tertii ly *Corpus*.

Quæ-

Quæstiones Capitis octavi.

1 *De Enthymemate.*
2 *De Prosyllogismo.*
3 *De Sorite.*

CAP. 9.

De Syllogismo Hypothetico.

Syllogismus Hypotheticus est, in quo reperitur propositio aliqua Hypothetica. Estque vel *pure*, vel *ex parte solum* Hypotheticus. *Pure Hypotheticus* est, cujus omnes propositiones sunt Hypotheticæ: ut Parag. 1. *Syllogismus mere hypotheticus.*

Si Socrates sit homo, est animal.
Si Socrates sit rationalis, est homo: ergo
Si Socrates sit rationalis, est animal.

Reduciturque ad Categoricum in *Barbara*, remoto tantum subjecto Antecedentis; sic

Omnis homo est animal:
Omne rationale est homo: ergo
Omne rationale est animal.

Syllogismus ex parte Hypotheticus est, cujus tantum major Propositio est Hypothetica. Estque Parag. 2. *Syllogismus conditionalis.*

Conditionalis, & *Disjunctivus*: Copulativus enim non datur, nisi negativus; qui ad disjunctivum pertinet. *Conditionalis*, sive *stricte Hypotheticus*, est, qui constat ex majore Conditionali.

Ejus duplex forma est, sc.

1 A positione Antecedentis ad positionem Consequentis: ut, *si est homo, est animal*; *sed est homo*: ergo *est animal*, non è converso.

2 Ab eversione Consequentis ad eversionem Antecedenris: ut, *si est homo, est animal*; *sed non est animal*, ergo *non est homo*: non è converso.

Parag. 3. *Reductio Conditionalis ad Categoricum.*

Reducuntur *Conditionales* ad *Categoricos*: Conditionales *prioris formæ* ad modos *primæ figuræ*, in quibus minor est affirmativa: *posterioris* vero ad modos *secundæ*, in quibus minor est negativa. In utraque major conditionalis debet fieri categorica, conjungendo *Prædicata* Antecedentis & consequentis, omissis *subjectis* utriusque: ut in superioribus exemplis Major sic fit Categorica, *Omnis homo est animal.*

Sylla-

Syllogiſmus Diſjunctivus eſt, qui conſtat ex Majore Diſjunctiva. Ejus unica tantum eſt forma ſimpliciter neceſſaria, ſc. à negatione reliquarum partium ad poſitionem unius, ut, *Aut dies, aut nox eſt; dies non eſt*: ergo *nox eſt*. A poſitione vero unius ad negationem reliquarum, ibi duntaxat neceſſitatem habet, ubi termini diſjuncti ita immediate ſunt oppoſiti, ut neceſſe ſit unum ineſſe ſubjecto, reliquum non ineſſe. Reducitur autem *Diſjunctivus* ad *Categoricum*: mutando Majorem diſjunctivam primo quidem in conditionalem, tum vero deinceps in Categoricam. Parag. 4. *Syllogiſmus Diſjunctivus.*

Hypotheticus Redundans dicitur Dilemma. Eſt autem *Dilemma* Argumentatio, quæ facta diſjunctione membrorum, ita adverſarium conſtringit utrinque, ut quamlibet interrogationis partem accipiat, cauſa tamen cadat. Dicitur & *cornutus ſyllogiſmus*, quod utrinque adverſarium velut cornibus petat, & feriat: ut, *Uxorem ſi ducas formoſam, habebis communem; ſi deformem, pœnam*: ergo *nulla ducenda*. Parag. 5. *Dilemma.*

Dilemma ita comparari debet, ut 1. *diſjunctio ſit plena*; 2. *utraque pars feriat*; 3. *non poſſit retorqueri*. Reſolvitur in unum *Syllogiſmum Hypotheticum*, ab everſione conſequentium ad everſionem antecedentis, *& plures Categoricos*, Parag. 6. *Dilemmatis leges & reſolutio.*

ricos, ita ut ex ſingulis membris minoris cum ſuis Proſyllogiſmis fiant ſinguli Categorici.

Quæſtiones Capitis noni.

1 De Syllogiſmo mere Hypothetico.
2 De Syllogiſmo Conditionali.
3 De Syllogiſmo Diſjunctivo.
4 De Dilemmate.

CAP. 10.

De Inductione & Exemplo.

Parag. 1. Inductio. INductio eſt argumentatio, qua ex ſingularibus (*ſive particularibus*) ſufficienter enumeratis colligit univerſale. Ea *explicita* eſt, ſi omnia particularia enumerentur expreſſe: *implcita*, ſi aliquibus expreſſe numeratis, reliqua adjecta aliqua clauſula, ut, *& ſic de cæteris &c.* quamvis brevitatis ſtudio non expreſſa intelligi tamen ſignificentur: ut, *Iſte magnes trahit ferrum, & ille, & hic, & pariter ſe habet in reliquis*: ergo *Omnis magnes trahit ferrum.* Eſtque inductio alia Affirmativa, alia Negativa.

Parag. 2. Inductionis vis. Inductio eſt *utilis* admodum, & *potens* argumentandi genus: ut quo probentur prima principia, & Univerſaliſſima: quorum non dantur cauſæ, nec univerſaliora,

verſaliora, per quæ poſſint probari. Nititur autem inductio hoc principio velut fundamento neceſſario. *Quod omnibus inferioribus convenit, id toti ſuperiori convenire.* Evertitur Inductio, ſi fiat exceptio, aut inſtantia in contrarium.

Exemplum eſt Argumentatio, in qua ex ſingulari notiore infertur ſimile ignotius. Fitque duobus modis; nam aut ſuadendæ quæſtioni *univerſali* affertur, aut *ſingulari*. Univerſali, ut ſi oſtenderes *exemplo Marii & Syllæ duos ſummos principes laceraturos Rempublicam*: Singulari, ut ſi oſtenderes *eodem exemplo Cæſarem & Pompeium laceraturos Rempublicam.* Parag. 3. *Exemplum.*

Exemplum poteſt eſſe vel *unius* ſingularis vel *plurium*: modo omnium non ſit. Eſt exemplum omnium Argumentationum inefficaciſſimum: *Illuſtrat* enim magis, quam *probat*: nec tam *cogit*, quam *ſuadet*: ut quod fundamento nitatur tantum probabili, *Similibus* ſc. *eadem aut ſimilia convenire.* Evertitur Exemplum facillime, ſi diſſimilitudinis ratio oſtendatur. Parag. 4. *Exemplivis.*

Quæſtiones Capitis decimi.

1 De *Inductione.*
2 De *Exemplo.*

CAP.

CAP. II.

De fine & præcognitis Demonſtrationis.

Parag. 1. *Argumentationis ſpecies quoad Materiale.*

ARgumentatio, quatenus contrahitur ad certam materiam, (nam de *formali*, & *incontracta* hactenus egimus) vel *Apodictica* eſt, quæ & Demonſtratio: vel *Dialectica*, quæ & ſyllogiſmus Topicus: vel *Sophiſtica*, quæ & Elenchus, ſive Fallacia dicitur.

Differunt iſta ex parte.
- Medii: quod eſt in
  - Demonſtratione, *Neceſſariũ.*
  - Topico Syllogiſmo, *Probabile.*
  - Elencho, *Captioſum.*
- Finis: qui eſt in.
  - Demonſtratione, *Scientia,*
  - Topico Syllogiſmo, *Opinio.*
  - Elencho, *Deceptio.*

Parag. 2. *Demonſtrationis definitio.*

Demonſtratio eſt *Syllogiſmus faciens Scire.* Scire autem unumquodque dicimur, *cum cauſam cognoſcimus propter quam res eſt, quod illius rei cauſa ſit, nec poſſit res aliter ſe habere.* Unde duplex oritur ſcientiæ *Certitudo.* Altera *Objecti*, vel *Scibilis*, quando rei cauſa proxima apprehenditur: altera *Subjecti*, vel *Scientis*, quando ſciens

ſciens certus eſt rem non poſſe aliter ſe habere. Per illam diſtinguitur ſcientia ab *Errore*: per hanc & ab *Opinione*, quæ includit in ratione ſui formidinem oppoſiti.

Omnis ſcientia eſt concluſionis; oriturque ex præcedente cognitione præmiſſarum. *Præcognita* autem cujuſque ſcientiæ ſunt tria; *Subjectum*, *Paſſio*, & *Dignitas* ſive principium. Modi autem quibus iſta præcognoſcuntur, *Præcognitiones* adpellantur: ſuntque duæ; *Quod ſit*, & *Quid ſit*. Parag. 3. *De præcognitis & præcognitionibus.*

Subjectum eſt minor extremitas quæ in quæſito ſubjicitur, & de qua paſſio demonſtranda eſt: ut *Homo*. De eo utrumque præcognoſcendum eſt, & *Quod ſit*, & *Quid ſit*. *Quod ſit*, quia alias fruſtra quæreretur ſcientia de eo: de non ente enim non eſt ſcientia: *quid ſit* vero, non *nominis* ſolum, ſed & *Rei*; cum *quid ſit rei ſubjecti*, ſit Medium Demonſtrationis, & Medium præcognoſci neceſſe eſt concluſioni, ſaltem *confuſe*. Præcognitio Quod ſit, dicitur *Hypotheſis*; Quid ſit, *Definitio*. Parag. 4. *Subjecti Præcognitio.*

Paſſio eſt accidens proprium de ſubjecto demonſtrabile; eſtque ſemper Major extremitas quæ in Concluſione prædicatur: ut *Riſibile*. Ipſam neceſſe eſt Præcognoſci *Quid ſit*; *Nominis* dico, non *Rei*: nam Subjectum ingreditur ejus quid ſit Rei. Parag. 5. *pracognitio Paſſionis.*

Rei. Non vero præcognoſcitur *Quod ſit*; illud enim eſt ipſummet *Quæſitum*, cujus ſcientiam inveſtigamus per Demonſtrationem.

Præcognitio, Dignitatis, Parag. 6. *Dignitas* ſive principium eſt propoſitio per ſe nota, in qua paſſio cum definitione Subjecti conjungitur, eſtque ſemper Major Propoſitio Demonſtrationis, ut, *Omne animal rationale eſt riſibile.* Ea cognita *virtualiter* cognoſcitur concluſio, ut quæ in ea virtualiter continetur, quæ tamen non *actu* cognoſcitur, donec aſſumatur Minor: quibus cognitis, (etſi naturâ poſterius, tamen) *ſimul tempore* cognoſcitur Concluſio. Dignitas præcognoſci non poteſt *Quid ſit*, cum ſit propoſitio complexa, & *Quid ſit* ſit tantum incomplexorum: præcognoſci tamen debet *Quod* ſit, hoc eſt, quod ſit vera, aliàs non poſſet facere fidem concluſioni.

Quæſtones Capitis undecimi.

1 De *ſpeciebus Argumentationis quatenus ad materiam certam reſtringitur.*
2 *Sitne Scientia, & Demonſtratio?*
3 *An aliquid ſciatur de novo?*
4 De *fine & uſu Demonſtrationis.*
5 *An omnis doctrina diſcurſiva ſit ex præexiſtenti cognitione?*
6 De *præcognitorum numero.*
7 De *præcognitione Subjecti.*

8 De

8 *De præcognitione Passionis.*
9 *De præcognitione Dignitatis.*
10 *An cognitis Majore & Minore, simul tempore cognoscatur Conclusio?*
11 *De prima definitione Demonstrationis.*
12 *De definitione ipsius scire.*
13 *De scientiarum subalternatione.*

CAP. 12.

De Conditionibus propositionum Demonstrationis absolutis.

DEmonstrationis definitio prior erat *ex finali*: alteram exhibet Aristoteles *ex materiali* talem; Demonstratio est *Syllogismus ex veris, primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis.* In qua definitione quinque ponuntur conditiones Propositionum seu præmissarum in Demonstratione: quarum duæ priores *Absolutæ* sunt, & ipsas respiciunt propositiones in se consideratas, *Necessitas* sc. & *Immedietas*; reliquæ *Relatæ* sunt sive comparatæ, & respiciunt Propositiones in habitudine ad Conclusionem. Parag. 1. *Secunda Definitio demonstrationis.*

Prima conditio *Necessitas* est: oportet enim omnes Propositiones in Demonstratione esse necessarias. Sunt autem tres Necessitatis gradus, *de Omni,* Parag. 2. *Necessitatis gradus.*

Per

Per se & Universale primùm, sive *Quatenus ipsum.*

Parag. 3. *Propositio de Omni.*

De Omni Propositio tunc esse censetur cum prædicatum subjecto & omni ineſt & omni tempore: ut *Homo est animal.* Diciturque *de Omni Posterioristicum*, ad discrimen propositionis universalis quantitatis, quæ *de omni Prioristicum* dicitur. Differt autem hoc ab illo, quod ad Prioristicum sufficit *universalitas subjecti*, ad Posterioristicum præter *Subjecti* requiritur & *Temporis* universalitas, in illo universalitas attenditur *ex signo universali*, in hoc, *ex naturali habitudine* prædicati ad subjectum quantumvis absit universale signum.

Parag. 4. *Propositio per se.*

Per se Propositio tunc esse censetur, cum est in aliquo modorum *dicendi per se*, sed præsertim cum est in *primo* vel *secundo* modo: *Tertius* enim modus est inutilis omnino ad Demonstrationem, & *quartus* modus ad potissimam demonstrationem, nisi in quantum est reducibilis ad primum vel secundum. Sunt ergo *quatuor modi dicendi per se*; quibus opponuntur *tres modi dicendi per accidens.*

Parag. 5. *Primus modus perfectitatis.*

Primus modus dicendi per se est, quando prædicatum est de definitione subjecti, ut ista, *Homo est animal.* Prædicatum autem est de definitione subjecti, vel actu, ut *Genus proximum*, *Differentia*

rentia proxima & ex eis constans *integra definitio*; vel implicitè, ut *Genus remotum* & *differentia remota*.

Secundus modus dicendi per se est, quando Subjectum est de definitione prædicati. Id quod fit, quoties *propria affectio* (una aut per se, aut per divisionem adæquatam) de proprio subjecto prædicatur: ut, *Homo est risibilis, numerus est par aut impar*. His duobus modis dicendi per se opponitur *primus modus dicendi per accidens*, cum neuter terminorum est de definitione alterius: quod fit, quoties accidens commune prædicatur de subjecto aut è contra, ut *Corvus est niger*. Parag. 6. *Secundus modus per sitatis.*

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia prædicatur de substantia, quod fit, quoties in propositione quam vocant *secundi adjacentis* terminus substantialis subjicitur, ut, *Homo est*. Huic oponitur *secundus modus dicendi per accidens*, cum existentia de accidente prædicatur: ut, *Albedo est*. Par. 7. *Tertius modus per sciiatis.*

Quartus modus dicendi per se est, quando causa externa (*Efficiens* nimirum *vel finis*) prædicatur de suo effectu, aut vicissim effectus de ipsa, ut, *Jugulatus interiit*. Ei opponitur *tertius modus dicendi per accidens*, cum causa fortuita de effectu prædicatur, aut contra: ut, *Socrate ambulante corus cavit*. Par. 8. *Quartus modus per scetatis.*

Quatenus

Parag. 9. *Propositio quatenus ipsum.*

Quatenus ipsum, sive *universalis primùm* (qui tertius necessitatis gradus est) Propositio tunc esse censetur, quando prædicatum ita universaliter subjecto attribuitur, ut primo ei insit, & cum eo reciprocetur; ut, *Homo est risibilis.* Hic gradus necessitatis omnium est perfectissimus, & supponit priores duos. Omnes propositiones secundi modi dicendi per se sunt *quatenus ipsum*: illæ etiam primi modi, in quibus aut differentia proxima, aut tota definitio prædicatur de specie.

Parag. 10. *Quo gradu propositiones debent esse necessariæ.*

In omni demonstratione omnes propositiones debent esse *De omni*: & conclusio etiam *Per se secundo modo.* In *demonstratione* autem simpliciter *Potissimâ* requiritur, ut omnes propositiones habeant singulos Necessitatis gradus, ut sint *De omni*, & *per se*, & *quatenus ipsum.*

Parag. 11. *Immediatas duplex.*

2ª absoluta Conditio propositionum in demonstratione est *Immediatas.* Estque ea duplex: 1 *Subjecti*, quando prædicatum inest subjecto, nullo mediante alio subjecto, cui prius insit: id quod fit in omni propositione *Quatenus ipsum*; ut, *Homo est risibilis.* 2. *Causæ*; quando prædicatum inest subjecto, nulla mediante causa proprer quam insit: id quod fit in propositionibus *primo* & *per se notis*, ut, *Totum est majus sua parte.*

Im-

Immedietas *causa* perfectior est immedietate *Subjecti*. Propositiones ergo dicuntur *primæ atq; immediatæ*; quarum non datur Medium, aut *inesſendi* prædicati in subjecto, aut *demonſtrandi* prædicatum de subjecto.

Concluſio in omni Demonſtratione debet esse immediata *Immedietate ſubjecti*, sed nunquam *Immedietate causæ*: quia habet semper demonſtrari per medium. Dignitas sive *major propoſitio* utraque immediatè talis sit: Atque etiam *Minor Propoſitio* in Demonſtratione potissimâ, in eâ enim utraque præmissa debet esse principium per se notum & indemonſtrabile, ac proinde primum & immediatum etiam immedietate causæ.

Parag. 11. *Qualis immedietas requiratur in propoſitionibus.*

Quæstiones Capitis duodecimi.

1 *De ſecunda Definitione Demonſtrationis.*
2 *De tribus gradibus neceſſitatis.*
3 *De gradu de omni.*
4 *De gradu per ſe, & quatuor ejus modis.*
5 *De primo modo dicendi per ſe.*
6 *De ſecundo modo dicendi per ſe.*
7 *De tertio modo dicendi per ſe.*
8 *De quarto modo dicendi per ſe.*
9 *De utilitate aut inutilitate dictorum modorum ad Demonſtrationem.*
10 *De gradu quatenus ipſum.*

11 De *necessitate requisita in singulis propositionibus Demonstrationis.*
12 De *duplici Immediatate.*
13 De *Imonstrabilitate Principiorum.*
14 De *variis principiorum divisionibus & speciebus.*

CAP. 13.

De Conditionibus Propositionum relatis.

Parag. 1. *Conditiones Propositionum respectu conclusionis.*

RElique conditiones in definitione demonstrationis conveniunt Propositionibus quatenus *præmissæ* sunt; hoc est, cum respectu ad Conclusionem: quas proinde *Relatas* seu Comparatas diximus. Sunt ex tres *Prioritas, Notioritas, Causalitas*: debent enim præmissæ esse Priores, Notiores, & causæ conclusionis.

Parag. 2. *Prioritas Præmissarum.*

Prius dicitur, quod potest esse sine altero, sed non illud sine ipso, ut *Binarius* prior est *Ternario*. Principia ergo sive præmissæ priores sunt conclusione, licet non *tempore*, (nam conclusio vera est, quamprimum præmissæ veræ sunt) *natura* tamen; nam conclusio vera est propter præmissas, non illæ propter hanc. Hinc præmissæ dicuntur *Principia Essendi* conclusionis.

Notius

Notius dicitur, quod potest à nobis cognosci sine altero, sed non illud sine ipso, ut, *Binarius* notior est *Ternario*. Præmissæ ergo sunt notiores nobis conclusione: aliàs enim non possent efficere in nobis cognitionem Conclusionis, quia *propter quod unumquodque est tale, illud ipsum necesse est sit magis tale.* Licet enim singularia & effectus, quorum est *Conclusio*, sunt nobis notiora Universalibus & Causis, quorum sunt *Præmissæ*, simpliciter & *cognitione confusa: distincta* tamen & *accurata cognitione*, Universalia & Causæ sunt etiam *nobis* notiora (& non *natura* tantum) Singularibus & Effectibus. Hinc præmissæ dicuntur *Principia cognoscendi* Conclusionem. Parag. 3. *Notioritas præmissarum.*

Ex duabus istis conditionibus sequitur tertia, quæ est *Causalitas*. Præmissæ enim, si sint & *Priores* quoad naturam, & quoad nos *notiores* Conclusione, *Causæ* etiam ejus sint necesse est, unde & *Principia* audiunt. Neque hoc *Cognoscendi* solum, & respectu *consequentis* conclusionis (tales enim sunt præmissæ in omni Syllogismo rectè formato;) sed, quod Demonstrationi peculiare est, *Essendi* etiam, & respectu *inhærentiæ* prædicari in subjecto: nam *Medium*, quod est in præmissis, est causa *Affectionis*, quæ est in Conclusione. Parag. 4. *Causalitas præmissarum.*

Quæstiones Capitis decimi tertii.

1 *De prioritate & notioritate Præmissarum in demonstratione.*

2 *An Universalia in prædicando sint nobis notiora particularibus?*

3 *An Universalia in causando sint nobis notiora Effectibus?*

CAP. 14.

De *Demonstrationis variis gradibus*

Parag. 1. *Demonstrationes non omnes æque perfectæ.*

QUæ hactenus de demonstratione dicta sunt simpliciter, de perfectissima duntaxat demonstratione, quam *potissimam* vocant, intelligenda sunt absolutè: aliis vero demonstrationis speciebus, (vel gradibus potius) conveniunt solum per Analogiam ad potissimam; idque secundum magis & minus pro diverso gradu perfectionis; quod ut cognoscatur plenius considerandi sunt Demonstrationum gradus; atque ut illi, quæstionum scibilium numerus.

Parag. 2. *Quæstiones an sit, & quid sit.*

Quæstiones scibiles sunt quatuor, quarum duæ sunt simplices, *An sit*, & *Quid sit*; duæ complexæ, *Quod sit*, & *Propter quod sit*. *An sit* quærit existentiam subjecti vel prædicati: ut, *An sit Luna?*

An

An ſit Eclipſis? Quid ſit duplex eſt: vel nominis, vel rei: Quid ſit *Nominis* quærit ſignificationem vocis, ut, *Quid Luna ſignificet?* Quid ſit *Rei* quærit definitionem rei per vocem ſignificatæ, ut, *Quid ſit Luna?* Hæ quæſtiones cum ſint ſimplices, habent præcognoſci ante demoſtrationem, non ſcire per demonſtrationem: Quæſtio demonſtrationis eſt quæſtio Concluſionis, & proinde complexa.

Parag. 3. *Quæſtiones quod ſit, & cur ſit.*

Quæſtionum complexarum *Quod ſit*, ſive *utrum ſit*, quærit connexionem prædicati propoſitionis cum ſubjecto, ut, *Utrum Luna ſit Eclypſabilis? Cur ſit*, ſive *propter quid ſit*, quærit cauſam connexionis prædicati cum ſubjecto, ut *Cur Luna eclipſetur?* Harum quatuor quæſtionum tertia ſe habet ad quartam, ut prima ad ſecundam: tunc enim quærimus *Quid ſint* in ſimplicibus terminis, cum novimus eſſe, & tunc quærimus *Cur ſint* in propoſitionibus, cum novimus quod ſint.

Parag. 4. *Demonſtratio quod & propter quid.*

Ex duplici ergo iſta quæſtione, ὅτι & διότι, oritur duplex demonſtratio; prior & imperfectior (quæ dicitur demonſtratio ὅτι, ſive *Demonſtratio quod ſit*) probat tertiam quæſtionem, ſc. *Prædicatum illud ineſſe illi ſubjecto*: Poſterior & perfectior, (quæ dicitur demonſtratio διότι, ſive *Demonſtratio propter quid*,) probat quartam quæſtionem, ſc. *Prædicatum illud propter illam*

illam causam ineſſe illi ſubjecto. Utraque rurſus aut *Univerſalis* eſt, aut *Particularis.* Atque iterum aut *Affirmativa,* aut *Negativa.*

Demonſtratio univerſalis, & particularis.

Parag. 5. Demonſtratio *Univerſalis* eſt, in qua demonſtratur prædicatum ineſſe ſubjecto, cui primo ineſt & immediate; ut, ſi demonſtretur *Senſibilitas* de *Animali.* *Particularis* eſt, in qua demonſtratur prædicatum ineſſe ſubjecto, cui non ineſt primo & immediate, ut, ſi demonſtretur *ſenſibilitas* de *homine.* Unde iſta concluſio: *omnis homo* eſſe *ſenſibilis* facit Syllogiſmum univerſalem quidem *Prioriſtice,* ſed *Poſterioriſtice* non; quia non eſt *quatenus ipſum, & univerſalis primum.*

Demonſtratio Affirmativa, & negativa.

Parag. 6. Demonſtratio *Affirmativa* eſt, in quâ Affectio demonſtratur ineſſe ſuo primo ſubjecto, vel alicui ejus parti: ut *Senſibilitas* ineſſe *Animali,* vel *Homini.* *Negativa eſt,* in qua affectio demonſtratur non ineſſe ei, quod nec eſt ejus primum ſubjectum, nec ſubjecti pars, ut *Senſibilitas* non ineſſe *Lapidi.*

Comparatio harum omnium inter ſe.

Parag. 7. Demonſtratio *Univerſalis* nobilior eſt particulari; & *Affirmativa* Negativa: non tamen abſolute, & ſimpliciter, ſed *cæteris paribus.* At Demonſtratio *Propter quid* ſimpliciter prior & nobilior eſt demonſtratione *quod*: unde quælibet Demonſtratio *Propter quod,* licet particularis aut

aut negativa; nobilior tamen est quavis demonstratione *quod*, quantumvis Affirmativa & universali. Est & demonstrationis, præter dictos, gradus quidem alius: *Demonstratio* sc. *ducens ad impossibile*: omnium infima: & vix digna, quæ demonstrationibus annumeretur; quæ tamen ingentem habet usum, & est propterea à bonis autoribus recepta.

Demonstratio quod duobus fit modis. Parag. 8. Altero, cum causa demonstratur inesse subjecto per effectum Proximum; ut, *Rationalitas homini* per *Risibilitatem*: & dicitur *Demonstratio ab effectu*. *Demonstratio ab effectu.* In tali Demonstratione *Medium* est effectus proximus; *Prædicatum* Conclusionis causa ejus: *Major propositio* est in primo vel saltem quarto modo dicendi per se; *Minor* in secundo si sit Demonstratio (ut ferè est) affirmativa, sive primæ figuræ.

Altero modo fit *demonstratio quod*, Parag. 9. cum effectus demonstratur inesse subjecto per causam remotam non reciprocam, vel potius demonstratur non inesse ei, quod non est ejus subjectum per talem causam: & dicitur *demonstratio a causa remota*. *Demonstratio à causa remota.* Est autem talis Demonstratio vix alia quàm negativa, & consequenter secundæ figuræ in *Camestres*: nam ejus *Medium* est causa remota non reciproca, quæ in Majori propositione conjungenda est cum Effectu,

in Minore removenda à *non subjecto*; non enim potest conjungi cum subjecto in minore nisi esset reciproca cum eo, ut si probetur *Lapidem non respirare, quia non est animal.* In tali demonstratione Major debet esse de *omni*, & *per se quarto modo*: sed nulla propositio immediata.

Parag. 10. *Demonstrationis variæ Divisiones.*

Ex prædictis liquet, Demonstrationem varias subire posse distributiones, pro varia sui ratione. Est enim *Demonstratio*, spectata quoad

1 *Quantitatem*, alia universalis, alia particularis

2 *Qualitatem*, alia affirmativa, alia negativa.

3 *Modum procedendi*; alia ostensiva, alia deductiva ad impossibile vel absurdum.

4 *Ordinem*; alia à priori, alia à posteriori.

5 *Medium*, alia à Causa, alia ab Effectu.

6 *Finem*; alia (demonstrans) Quod sit, alia cur sit.

7 *Vim*; alia potens, alia potior, alia potissima.

Quæstiones Capitis decimi quarti.

1 *De quatuor quæsitis.*

2 *De demonstratione Universali & Particulari.*

3 *De demonstratione Affirmativa & Negativa.*

4 *De*

4 *De demonstratione Ostensiva & ducente ad impossibile.*
5 *De demonstratione quod, ab effectu.*
6 *De demonstratione quod, à causa remota non reciproca.*
7 *De demonstrationis speciebus & divisionibus aliis.*

CAP. 14.

De demonstratione διότι.

DEmonstratio *propter quid* non omnis est potissima, sed habet suos quosdam gradus: in omni tamen Medium est aliqua causa passionis. Causarum autem genera sunt quatuor. Parag. 1. *Quatuor causarum genera.*

Est n. omnis causa vel
- Interna eaq; vel
  - 1 *Materialis*: ex qua res fit: ut statuæ *Æs.*
  - 2 *Formalis*: per quam res fit: ut statuæ *propria sua figura.*
- Externa eaq; vel
  - 3 *Efficiens*: a qua res fit: ut statuæ *Polycletus.*
  - 4 *Finalis*: propter quam res fit: ut statuæ *Memoria viri alicujus illustris.*

Demonstrari non potest per omnia causarum genera. Sunt enim è Causis *Materialis & Formalis*, qua tales, simpliciter inutiles demonstrationi: quamvis Parag. 2. *Ex quibus causis possit demonstrari.*

vis enim *Materia subjecti* possit esse aliquando, & in potissima *Forma subjecti* semper sit medium, hoc tamen sit quatenus sunt *Efficientes* Affectionis præcise: nam causa effectus demonstrandi est medium; is tamen *Affectio* est, non *Subjectum*. Relinquuntur ergo extremæ tantùm causæ; *Finalis & Efficiens*. Demonstrationes *per finalem* causam potissimam contingit fieri in *Artibus* & *Prudentiis*; in quibus res aguntur aut fiunt propter finem: in *Disciplinis* verò *theoreticis* parciorem habent usum Demonstrationes per finalem, frequentiorem multo *per efficientem* causam.

Parag. 3. *Causæ efficientis divisio.*

Causa efficiens vel est
- *Remota*; quæ effectum non immediatè, sed alio mediante effectu, producit: quomodo *elevatio vaporis in nubem* est causa *pluviæ*.
- *Proxima*.
  - *Intrinseca*; quæ subjecto effectus inest: quomodo *Rationalitas* est causa *Risibilitatis*.
  - *Extrinseca*, quæ subjecto effectus non inest: quomodo *interpositio terræ* est causa *Eclypsis*.

Præter has sunt & aliæ causæ Finalis & Efficientis divisiones: ex quarum varietate variè oriuntur differentiæ Demonstrationum sibi.

Ut

Ut cum probatur effectus. Parag. 4. *Varii modi Demonstrationum.* Sion.

1. *Per finalem remotam*: ut Animal habere pulmones, propter conservationem vitæ.

2 *Per finalem proximam*: ut Animal habere pulmones, propter refrigerium cordis.

3 *Per efficientem remotam*, sed cum effectu reciprocam; ut, Animal augeri propter animam.

4 *Per efficientem proximam intrinsecam*; ut Lunam eclipsari, propter interpositionem terræ.

5 *Per efficientem proximam intrinsecam*, sed subjecto essentialem; ut Lunam paulatim illuminari propter figuram sphæricam. Habent hi demonstrationum sive *modi*, sive *species*, suos usus: constantque ex propositionibus, pro sui quique medii exigentia, aut omnibus aut aliquibus aliquo saltem gradu necessariis. Sed minutatim singula explicare non licet, ad potissimam properantibus.

Quæstiones Capitis decimi quinti.

1 *De quatuor causarum generibus.*
2 *De inutilitate Materialis & Formalis Causæ ad Demonstrationem.*
3 *De demonstratione per causam Finalem.*
4 *De demonstratione per Efficientem Remotam reciprocam.*

5 De

5 *De demonſtratione per Efficientem Proximam extrinſecam.*
6 *De demonſtratione per Affectionem priorem.*

CAP. 16.

De demonſtratione Potiſſima.

Parag. 1. *Potiſſima Demonſtratio quæ ſit.*

QUas hactenus expoſuimus Demonſtrationum differentias, nulla earum *Potiſſima* illa eſt, quam quærimus, *Demonſtratio*: in quâ ſc. unâ omnes neceſſitatis & immedietatis gradus perfectè reperiantur. Ea vero duntaxat talis eſt, *In qua effectus demonſtratur ineſſe Subjecto primo & immediatè per cauſam Efficientem proximam ſubjecto Eſſentialem*: hoc eſt, in qua propria Affectio probatur ineſſe ſpeciei per eſſentialem ſpeciei definitionem; ut in iſta.

Omne Animal Rationale eſt Riſibile.
Omnis homo eſt Animal rationale: ergo
Omnis homo eſt Riſibilis.

Parag. 2. *Leges potiſſimæ demonſtrationis.*

1 *Medium eſto cauſa utriuſq; extremi*: Formalis ſc. *Subjecti* ſive ſpeciei, Efficiens *Prædicati* ſive Paſſionis. Proinde illæ in quibus Medium non eſt definitio Subjecti non ſunt potiſſimæ.

2 *Omnes propoſitiones ſint de omni.* Proinde non poteſt fieri demonſtratio potiſſima niſi in *Barbara*.

3 *Om-*

3 *Omnes propoſitiones ſint per ſe primo aut ſecundo modo.* Concluſio ſemper ſecundo; præmiſſarum major etiam ſecundo, Minor primo. Proinde illæ in quibus altera præmiſſarum eſt per ſe tantum quarto modo non ſunt potiſſimæ.

4 *Omnes propoſitiones ſint quatenus ipſum.* Proinde illæ, in quibus vel concluſio vel aliqua Præmiſſarum non eſt reciproca, non ſunt potiſſimæ.

5 *Utraque præmiſſarum ſit principium.* Major, ut *hypotheſis*; Minor, ut *definitio*: & conſequenter immediatum immedietate cauſæ, ac indemonſtrabile.

Ex his ſequuntur quædam *Potentiæ* Demonſtrationis: quæ ſunt præcipuè tres iſtæ; *Analyſis*, *Regreſſus*, *Converſio in definitionem*. *Analyſis* eſt Reſolutio effectus in cauſas ſuas primas ad pariendam perfectam ejus ſcientiam. Cum enim ſit catena quædam & ſubordinatio *Efficientium & effectorum*, quamvis effectus poſterior poſſit quidem demonſtrari per effectum priorem; non tamen in eo acquieſcet mens, ſed ulterius requirit cauſam etiam illius effectus, atque deinceps, quoad perveniatur ad primam cauſam, cujus non datur cauſa, quæ eſt *Forma ſubjecti*, & in qua ſola quietatur animus: ut ſi demonſtretur *Augmentatio* de omni viventę per *Nutritionem*; illa rurſus per

Parag. 3. *De Analyſi demonſtrationis.*

facul-

facultatem vegetantem, atque illa demùm per *Animam*.

De regressu Demonstrationis.

Parag. 4. Regressus est *Reciprocatio causæ & effectus per Demonstrationem*: quâ effectum per causam, per quam ipse priùs demonstrabatur, reciproce demonstramus. Dicitur hæc Potentia *Regressus*: quia intellectus noster postquam è confusa quadam & experimentali cognitione effectus, tanquam sensui propinquioris *progressus fuerit* ad similem & confusam causæ cognitionem, atque per multiplicem commentationem, & collationem causæ ad effectum, maturaverit illam cognitionem usque adeo ut ex confusâ fiat destincta: *regreditur* deinde à cognitione illâ causæ distinctâ, ad similem & distinctam cognitionem effectus. *Progressus* ergo fit per *Demonstrationem quod* & à Posteriori, respicitque confusam cognitionem *causæ per effectum*: *Regressus* verò per *Demonstrationem propter quid*, & a priori; respicitque distinctam cognitionem *effectus per causam*, differtque propterea â vitio illo Demonstrationis, quem *Circulum* appellant, cùm quæritur talis reciproca Demonstratio, quæ fit utrobique *Propter quid* & à priori: quem ut impossibilem merito rejicit Aristoteles:

Con-

Conversio Demonstrationis in definitionem est, cum ex terminis Demonstrationis per eorum transpositionem construitur definitio Accidentis Proprii: est autem Accidentis Proprii. Pang. 5. *De conversione demonstrationis in definitionem.*

Definitio duplex vel { *Partialis*; eaq; aut { 1. *Nominalis*; quæ genere & subjecto constat: ut *Eclipsis est defectus luminis in Luna*; sumendo ly *Nominale*, non ut *Reali* opponitur, sed ut *Causali*. 2. *Causalis*; quæ ex ejus causa cõstat: ut *Eclipsis est interpositio terræ*. *Totalis*; quæ nominalem simul & causalem complexa, ex genere, subjecto, & causa proxima constat: ut, *Eclipsis est defectus luminis in Luna propter interpositionem terræ.*

Istarum definitionum *Nominalis* est Demonstrationis conclusio: *Causalis* Principium; *Totalis* integra Demonstratio, solo terminorum situ ab ea differens: Definitum enim est *Majus extremum*: subjectum *Minus*; causa *Medium*.

Quæstiones Capitis decimi sexti.

1 *De Medio potissimæ Demonstrationis.*
2 *De primo necessitatis gradu in omnibus propositionibus potissimæ Demonstrationis.*
3 *De secundo gradu.*
4 *De tertio gradu.*

5. De

5 *De Immediatate principiorum.*
6 *De Analysi demonstrativa.*
7 *De Regressu, & Circulo.*
8 *De conversione demonstrationis in definitionem.*

CAP. XVII.

De Syllogismo Topico in Genere.

Parag. 1. *Quid Syllogismus Dialecticus: & quid probabile.*

SYllogismus *Topicus*, (qui & *Dialecticus stricte*) est qui ex probabilibus, vel quasi probabilibus paret probabilem opinionem conclusionis. *Probabile* verò est, quod primo, aut omnibus videtur, aut plerisque, aut sapientibus, vel omnibus, vel plerisque, vel celeberrimis: ut, *Parentes esse honorandos, Sola honesta esse bona*: aut secundo, quod alteri probabili simile est; ut *unam esse Logicam*, quia una est Grammatica: aut tertio, quod oppositum alicui probabili oppositè proponitur: ut *Inimicos odio habendos*, quia amici diligendi: aut quarto, quod in aliqua disciplina receptum est: ut, *Contraria contrariis curari*, quia docent medici.

Parag. 2. *De Problemate.*

Syllogismi Topici partes proximæ sunt *Problema*, & *Propositiones*. Problema sive *Quæstio*, est id de quo disseritur probabiliter; estque Syllogismi jam facti Conclusio. Ut autem problema aliquod sit *Dialecticum* duæ requiruntur conditiones. 1. *Utile*

sc. quod sit {
1. *Utile*: idque vel ad vitam, & dicitur problema Ethicum, ut, *An voluptas sit bona?* vel ad scientiam & dicitur Physicum, ut, *An Mundus sit aternus?* vel ad aliquod inserviens illis, & dicitur Logicum, ut, *An divisio sit Syllogismus.*

2. *Dubium*: in quo sc. dissentiunt, aut vulgus à sapientibus: ut, *An divitiæ faciant felicem?* aut vulgus inter se; ut, *An usura sit licita?* aut sapientes inter se: ut *An cor sit membrum nobilissimum?*
}

Problematis partes sunt termini *Subjectum & Prædicatum.* De *Subjecto* nihil præcipitur. *Dialecticus* enim nulli certo subjecto est adstrictus. Prædicata vero sunt quatuor: *Genus, Definitio, Proprium, & Accidens.* Horum *definitio* & *proprium* cum subjecto reciprocantur, sed ita ut definitio ostendit, quid sit res, proprium vero non: *Genus*, & *Accidens* non reciprocantur, sed Genus est essentiale subjecto, Accidens vero non. Parag. 3. *Quatuor Prædicata Topica.*

Propositiones sunt, ex quibus de problemate probabiliter disseritur: suntque Syllogismi Topici præmissæ. In iis terminus unice spectandus est *Medium* sive Parag. 4. *Argumentum quid.*

Argumentum; reliqui enim Problematis potius sunt, quam Propositionum. *Argumentum* est, quod ad aliquid arguendum est affectum. Argumenta ex *Locis* sunt eruenda: unde & hæc doctrina *Topica* appellatur; quod in Argumentis secundum locos inveniendis ac judicandis tota versetur.

Parag. 5. *Instrumenta inventionis Dialecticæ* sunt ista quatuor: *Acceptio propositionum: Ambigui distinctio: discriminis rerum investigatio*: & *Consideratio similitudinis rerum*. De quorum utilitate, & usu, copiose satis ac perspicue *Aristotles* in tota posteriore parte *lib.* 1. *Topicorum*.

Instrumenta inventionis.

Quæstiones Capitis decimi septimi.

1 *De libris Topicorum Aristotelis.*
2 *De Utilitate Dialecticæ.*
3 *De Syllogismo dialectico & opinione.*
4 *De propositione probabili.*
5 *De Problemate Dialectico.*
6 *De quatuor Prædicatis Topicis.*
7 *De numero & utilitate Instrumentorum Inventionis dialecticæ.*
8 *De propositionum Sumptione.*
9 *De distinctione ambigui.*
10 *De Indagatione discriminis.*
11 *De Similitudinis consideratione.*

CAP.

CAP. 18.

De locis Topicis.

Parag. 1 *Locus maxima & differentia maxima.*

Locus est Argumenti sedes; Estque Locus duplex: *Maxima*, & *differentia Maximæ*. *Locus Maximæ* est præceptum Logicum, in quo fundatur vis argumenti: *Locus differentiæ maximæ* est notatio præcepti secundum differentiam simplicis thematis unde ducitur Argumentum. Exempli gratia, si quis probaverit *Socratem esse hominem*, eo argumento quod sit *Animal rationale*. Argumentum talis syllogismi dicetur ductum à *loco definitionis*, atque etiam ejus vim omnem niti hoc *loco*, quod sc. *Cuicunque definitio attribuitur, eidem & definitum*: hic per locum intelligendo *Maximam*, illic *Differentiam Maximæ*.

Parag. 2 *utriusque comparatio & usus.*

Cuilibet loco differentiæ Maximæ respondet locus Maxima: ut loco *à Definitione* ista, *Cui attribuitur definitio, eidem & definitum*. Locos Differentiæ Maximarum simpliciter *Locos*, Locos Maximas simpliciter *Maximas* appellabimus. Loci ad *Inventionem*, Maximæ ad *Judicium* pertinent magis. Maximæ non sunt omnes ita perpetuo veræ, quin ut quandoque earum

aliquæ admittant exceptiones, quas *Fallentias* dicemus.

Parag. 3. *Locorum classes secundum alios.* Locorum ordinem variè varii instituunt. Apage, qui *Rhetoricos* hic obtrudunt. *Dialecticos* Aristoteles universos ad quatuor *prædicata* Topica retulit. Qui explicatius & distinctius eorum aliqui locos faciunt (qua internos, quà externos, qua medios,) omnino 24: quem numerum alii ad *tredecem* contraxeruet, ad *decem* alii: aliique aliter.

Parag. 4. *Locorum classes, & ordo.* Haud fortassis incommodè facturi sumus, si ad *septem* complexiones classium sive notarum locos omnes & Argumenta reduxerimus: & sunt istæ 1. *Causa & Effectus.* 2. *Subjectum & Accidens.* 3. *Dissentanea & Comparata.* 4. *Conjugata & Notatio.* 5. *Totum & Pars.* 6. *Genus & Species.* 7. *Definitio & Divisio*: quibus octavo loco addi potest Inartificialium argumentorum sedes *Testimonium*, sive *Authoritas.* Nos hunc ordinem secuturi singulis Locis suas *Maximas*, & Maximis *Fallentias* subjiciemus.

Quæstiones Capitis decimi octavi.

1 *De locis Maxima & Differentia Maximæ.*

2 *De Locis Rhetoricis hinc excludendis.*

3 *De Locis Internis, Externis, Mediis.*

4 *De*

4 *De octo locorum classibus.*
5 *De usu locorum, & de Argumentis inde eruendis.*

CAP. 19.

De Locis à causa & Effectu.

Parag. 1. *Loci Præcognitio.*

CAusarum genera quatuor diximus supra. Sunt & aliæ earum divisiones: sed præsenti negotio accommodatissimæ sunt hæ. 1. In *Solitariam, sive totalem*; ut Aurum Monetæ, Sol Diei: & *Sociam, sive partialem*; ut Lignum Domus. Natura eruditionis. 2. in Causam *Actu*, ut Ædificans Domus: & *Potentia*, ut, Architectus Domus. 3. in *Remotam*, ut Morbi Convivium, Calicis Sulphur, Pharmaci Sanitas: & *Proximam*; ut Cruditas Morbi, Aurum Calicis, Pharmaci Purgatio. 4. in *Causam per se*; ut, Sol luminis, Architectus Domus: & *Causam per Accidens*; ut Sol cæcitatis, Musicus Domus.

Hujus loci Maximæ sunt istæ.

Parag. 2. *Maxima prima.*

I. *Posita causa, ponitur effectus, & sublata tollitur*: ut, si Sol lucet, dies est; si non lucet, dies non est. Fallit prior Maximæ pars primo, in *causa remota*, ut qui bibit vinum, non semper inebriatur. 2. in *causa impedita*, ut gravia non semper descen-

dunt, quia possunt ab aliquo intermedio sustinente prohiberi: 3. in *causa per accidens*; ut ex malis moribus non semper fiunt bonæ leges: nec fodiens agrum semper reperit thesaurum; 4. in *causa non sufficiente per se*; ut, non semper ubi industria est, doctrina est; nec semper fertilis ager, qui bene colitur: quia ubique alia requiruntur: Fallit posterior pars 1. in *causa per accidens*: ut, potest non fodiens agrum reperire thesaurum: 2. in *causa quæ aliquando fuit*; ut, manet ædificium mortuo architecto: 3. *quoties effectus potest a variis causis æque produci*; ut potest Socrates, etiam veneno non epoto, mori ex alia causa.

Parag. 3. Secunda. II. *Posito effectu ponitur causa, & sublato tollitur*: ut, si Luna eclipsetur, terra interponitur; si non, non interponitur. Fallit pars prior 1. in *effectu per accidens*: ut, potest reperiri thesaurus, etiamsi ager non fodiatur: 2. in *effectu permanente post causam*, ut manet domus mortuo ædificatore: 3. in *effectu prodicibili à diversis causis*: ut potest esse mors non epoto veneno. Fallit pars posterior 1. in *effectu per accidens*: ut fodiens agrum potest non reperire thesaurum: 2. in *effectu causæ quæ aliquando fuit*, ut corruere potest ædificium, superstite ædificatore: 3. in *effectu liberi agentis*: ut potest esse Medicus, etsi non sanet.

III. *Qua-*

III. *Qualis causa, talis effectus, & è contra*: ut bonæ arboris fructus bonus, & è contra. Fallit utrumque 1. in *causis & effectibus æquivocis*, ut pictoris deformis pulchra potest esse tabula: 2. in *causa materiali* propter aliquod extrinsecum, ut, non quia aqua fluida est, ergo & glacies. Parag. 4. *Tertia.*

IV. *Propter quod unumquodque est tale, illud est magis tale*: ut, Aer calidus propter ignem arguit ignem calidiorem. Fallit 1. *ubi utrumque non est tale*, ut vinum quod efficit hominem ebrium non est magis ebrium, quia non ebrium; 2. *ubi illud tale recipit magis & minus*, ut, non est pater magis homo, quam filius, etsi sit causa cur filius sit homo, quia humanitas non recipit magis ac minus: 3. in *causa non sufficiente per se*, ut non semper præceptor, etiamsi faciat discipulum doctum, est ipse doctior discipulo, qui indole & industria accedente quandoque evadit doctior præceptore. Parag. 5. *Quarto.*

V. *Causa naturæ prior est effectu*: ut, ratio risibilitate. Et hæc nunquam fallit: nam & *finalis causa*, in qua sola fallere videtur, etsi mediis posterior sit *actu & executione*, est tamen prior *in intentione agentis*, qua etiam sola ratione est causa. Sciendum tamen pleraſque istarum Maximarum intelligi præcipue & simplicitet de *Causis Internis* & Essentialibus; de *externis* vero aliqua solum Parag. 6. *Quinto.*

ex parte, ſecundum quid, & per analogiam: & proinde argumenta iis nixa non ſemper neceſſario & *dictice* concludere, ſed (ut plurimùm) *probabiliter* tantùm & veriſimiliter.

Quæſtiones Capitis decimi noni.

1 *De variis Cauſarum diviſionibus.*
2 *De prima Maxima.*
3 *De Secunda.* 5 *De Quarta.*
4 *De Tertia.* 6 *De Quinta.*

CAP. 20.

De locis a Subjecto & Accidente.

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

NOn hic *Subjectum* pro ſubſtantia cui inhæret Accidens, aut *Accidens* pro eo quod ſubſtantiæ inhæret, præcisè & adæquatè ſumuntur: ſed *Subjectum* pro omni eo cui aliquid attribuitur quod non pertinet ad ejus eſſentiam, & *Accidens* pro omni tali attributo accipitur. Ut *Numerus eſt ſubjectum paritatis*, accidens ſc. accidentis. Accidens multifariam diſtribuitur, ſicut & Subjectum. Nam eſt accidens, 1. *Proprium* & *Commune*: 2. *Separabile* & *Inſeparabile*: 3. *Inhærens* ſive internum & *Adhærens* ſive externum: 4. & potiſſimum, *Antecedens*, ut laſſitudo febris, luna pallida pluviæ, & omnia omnino ſigna Prognoſtica; *Concomitans* ſive connexum, ut Eclipſis plenilunium; &

Con-

Conſequens; ut Dies Auroræ, Partus conceptionis. *ſigna* etiam & *Circumſtantia* hujus ſunt loci.

Hujus loci maximæ ſunt.

I. *Poſito ſubjecto ponitur Accidens Proprium, & ſublato tollitur, & è contra*; ut ſi ſit homo, eſt riſibilis, & è contra; & ſi non ſit homo, non eſt riſibilis; nec è contra. Nunquam fallit iſta, propter ſubjecti & proprii Accidentis reciprocationem. Parag. 2. *Maxima prima*

II. *Poſito ſubjecto ponitur accidens commune ſed non è contra*; ut, ſi ſit nix eſt alba; non ſi ſit album eſt nix; Fallit prior pars in *Accidente ſeparabili*, ut, non ſi ſit aqua, neceſſario eſt frigida. Fallit poſterior pars 1. in *accidente proprio primo modo*; ut, ſi ſit ſcientia, eſt homo. 2. in *accidente individuo*; ut, ſi ſit hæc albedo, eſt nix; quia accidens non mutat ſubjectum. Parag. 3. *Secunda.*

III. *Sublato accidente communi, tollitur ſubjectum ſed non è contra*: ut, ſi non ſit album, non eſt nix; poteſt tamen eſſe album, etiamſi nix non ſit. Fallit prior pars in *Accidente Separabili*; poſterior in *Accidente primo modo proprio*, & in *Accidente ac ſubjecto Individuis*, quemadmodum in priori maxima. Parag. 4. *Tertia.*

IV. *Poſita re ponitur loci & temporis circumſtantia, & ſublata circumſtantia tollitur res*; ut ſi Milo interfecit Clodium, Parag. 5. *Quarta.*

Milo

Milo tunc vixit, & adfuit: Si nec tunc vixit, nec adfuit, non interfecit. Nunquam fallit in circumstantia requisita necessario.

Parag. 6. Quinta. V. *Posito antecedente, concomitante, consequente, ponitur (pro cujusqut exigentia) consequens, concomitans, & antecedens*; sc. concomitans in esse, antecedens in esse vel præfuisse, consequens in esse vel futuro esse, & *sublato tollitur*. Ut, si sit Eclipsis, est plenilunium: si parit, concepit; sit sit Aurora, sol orietur. Fallit 1. in *non necessario cohærentibus*, ut potest esse non pauper qui est Philosophus, & cometam non sequi bellum. 2. *In necessario etiam cohærentibus, si non sit mutua necessitas*: ut etiamsi si sit Eclipsis sit plenilunium, non tamen si sit plenilunium continuo erit Eclipsis. Sed & ista non necessaria, magnam tamen vim habent ad faciendam fidem, præsertim si multa conglobata in unum fuerint: Unde hunc locum plurimi faciunt *Astrologi*, *Physiognomici*, & *Oratores* maxime in quæstione *Facti*.

Quæstiones Capitis vicesimi.

1 *De Subjecti & Accidentis variis divisionibus.*
2 *De Circumstantiis & Objectis.*
3 *De Antecedentibus, Concomitantibus, Consequentibus, & Signis.*
4 *De maxima Prima.*
5 *De Secunda.* 7 *De Quarta.*
6 *De Tertia.* 8 *De Quinta.*

CAP.

CAP. 21.

De Locis & Diſſentaneis & Comparatis.

DIſſentanea ſunt *Oppoſita*, aut *Diſparata*; ut *Bos* & *Equus*. Oppoſitorum quatuor ſunt genera, de quibus part. 1. cap. 15. *Comparata* aut ſunt ratione qualitatis, ut *Similia* & *Diſſimilia*: aut ratione quantitatis, vel etiam graduum; ut *Paria* & *Imparia* & quæcunque poſſunt dici *Magis*, *Minus*, vel *Æque*. De quibus omnibus variæ ſunt Maximæ. Parag. 1. *Præcognitio loci.*

De Relatis hæc. *Poſito altero relatorum* (in eſſe, vel cognoſci) *ponitur reliquum*, & *ſublato tollitur*: ut, ſi ſit filius, eſt pater, &c. Fallit 1. in *relatis ſecundum dici*: poſito ſcibili poteſt non eſſe ſcientia: 2. *Si intelligatur in eodem ſubjecto & non ſimpliciter*: nam qui eſt pater hujus, non modo poteſt non eſſe, ſed omnino non poteſt eſſe filius ejuſdem. Parag. 2. *Maxima Relatorũ.*

De contrariis iſtæ.

I. *Poſito uno Contrariorum, tollitur alterum*: ut ſi aqua ſit calida, frigida non eſt. Fallit in *remiſſis qualitatibus*, nam aqua quæ calida eſt ad ſex, eſt frigida ad duos gradus: quia remiſſio qualitatis fit ſemper per admiſtionem contrarii. Parag. 3. *Maximæ contrariorum.*

II. *Sub-*

II. *Sublato uno contrariorum, ponitur alterum*: ut, si aqua non sit sicca, erit humida: Fallit 1. in *contrariis mediatis*, ut *mel* nec album, nec nigrum est, sed flavum. 2. In *subjecto non capaci*: ut, Anima nec alba est, nec nigra, nec frigida, nec calida.

III. *Contrariorum idem est genus & subjectum*: ut si albedo est color, & nigredo color erit; si amor sit in concupiscibili, & odium erit. Hæc nunquam fallit.

IV. *Contrariorum contraria est ratio*: ut si dolor sit fugiendus, voluptas est sequenda: & si Frigus congreget heterogenea, Calor secernit. Fallit 1. in *prædicatione generis, aut affectionis generica*: ut quia albedo est color aut visibilis, non propterea nigredo non erit. 2. in *ratione subjecti*; ut, quia sanitas convenit animatis, non propterea morbus inanimatis; sed potius è contra: 3. in *causis per accidens*, non enim, si musicus ædificat, ergo destruet immusicus. 4. in *causis quarum actio determinatur à dispositione materiæ*: non enim emollit lutum frigus: quia indurat calor.

V. *Majoris boni contrarium est majus Malum & è contra*: ut, quia sanitas melior divitiis, Ægritudo pejor erit Paupertate. Fallit *ubi bonorum alterum altero includitur, aut ab eo supponitur*: ut utilius est posse philosophari, quam scire literas: & tamen è duobus utilius ignoratur Philosophia.

De Privantibus istæ.

I. *Posito habitu, tollitur Privatio, & è contra*: ut, si videt, cœcus non est, si cœcus est, non videt: Et nunquam fallit. Parag. 4. *Maximæ Privativorum.*

II. *Sublato habitu, ponitur Privatio, & è contra*: ut, non videt, ergo est cœcus, non est cœcus, ergo videt. Fallit 1. in *subjecto non capaci*; lapis enim non videt nec tamen cœcus est: 2. in *subjecto capaci ante tempus suæ capacitatis*; unde catulus ante nonum diem etsi non videat, cœcus tamen non censetur.

De Contradicentibus unica ista æternæ veritatis. *Posito altero contradictoriorum, tollitur reliquum*; & *sublato ponitur*: ut si paries sit albus, non est non albus; si sit non albus, non est albus. Parag. 5. *Maxima contradictoriorum.*

De disparatis ista. *Posito uno disparatorum, tolluntur reliqua*, ut si Socrates sit homo, non erit bos, aut lapis. Fallit in *accidentibus quando in concreto attribuuntur subjectis*: idem enim lac est album & dulce. Parag. 6. *Maxima disparatorum.*

De Similibus & Dissimilibus, Proportionatis ac Improportionatis ista. *Similibus & Proportionatis similia conveniunt & proportionalia*: *Dissimilibus & Improportionatis, dissimilia & non proportionalia*: ut, si Plato sit mortalis, & Socrates Parag. 7. *Maxima Similium &c.*

erit:

erit: ſi oculus totum corpus, & animam ratio dirigit. Fallit, *niſi intelligatur reduplicative*, de ſimilibus ſc. qua ſimilia &c. omne enim ſimile, eſt etiam diſſimile: aliàs ſimile non eſſet, ſed idem: unde non ſequitur corvum rationalem eſſe, quia Æthiops eſt rationalis, & ſimiliter de reliquis. Atque hic oportet reſpondentem, ſi excipiat adverſus argumenta in hac Maxima fundata, oſtendere in quo quæ proponuntur ut ſimilia, ſunt diſſimilia.

Maximæ generales comparatæ Rei.

Parag. 8. *Magis, minus, & æque* & de *rebus* inter ſe comparatis dicuntur, & de *propoſitionum probabilitate*. De Comparatione rerum Maximæ ſunt, *generales* quædam, omne genus collationi accommodæ; quædam *ſpeciales*: de magis & minus bono Generales ſunt iſtiuſmodi.

I. *Quod natura eſt tale, magis tale eſt quam quod per participationem*: ut Sol luminoſior aere. II. *Quod per ſe, magis quam quod per accidens*: ut, Dieta ſalubrior vomitu. III. *Quod remotius a contrario, quam quod propinquius*: ut frigidius cœlum ſub polis quam ſub Tropicis. IV. *Quod magis efficit, quam quod minus*: ut Ignis vehementius calefaciens calidior. V. *Cui magis ineſt cauſa, magis quam cui minus*: ut, Juvenis Sene robuſtior. VI. *Cui magis definitio competit, aut media quam cui minus*: Quod ad finem magis conducit, utilius. Et multæ aliæ, quæ omnes fallunt, *niſi adhi-*

adhibita limitatione, Cæteris paribus, &c. Nam termini comparati fere excedunt invicem, & exceduntur.

Maximæ Speciales de Magis & Minus bono sunt ejusmodi. I. *In quo sunt plura bona, melius*; ut, felicitas Peripatetica Stoicâ. II. *Quod pluribus bonum, melius*; ut, Justitia Fortitudine. III. *Quod propter se expetitur, melius*; ut, Bonæ leges malis moribus. V. *Quod stabilius, melius*; ut, Virtus decore. VI. *Quod solitarie bonum, melius*; ut, ἀυταρκεία divitiis. VII, *Quod ad meliorem finem, melius*; ut, artes liberales quæstuariis. VIII. *Quod nobilioris objecti, melius*; ut Theologia Medicinâ, IX. *Quod ad perfectionem, quam quod ad necessitatem, melius*; ut visus tactu. X. *Quod fini propius, melius*; ut, Messis semente: XI. *Quod meliori similius, melius*; ut, Æs Plumbo; Plurimæque hujus generis apud *Aristotelem lib. 3. Topic.* & alios. Quæ sunt omnes intelligendæ cum limitatione *Cæteris paribus.* Parag. 9. *Maximæ Speciales comparati Boni.*

Maximæ *comparatæ Rationis*, sive probabilitatis propositionum sunt istæ. I. *Eorum quæ æque sunt aut non sunt talia, si unum sit tale & reliquum, si non sit nec reliquum*: ut, pariter se habere videntur honores & divitiæ ad felicitatem; si ergo honores non reddant beatum, nec divitiæ reddent: Parag. 10. *Maximæ comparatæ Rationis.*

dent: si cibus sit necessarius ad vitam sustinendam & potus erit necessarius. II. *Si quod magis videtur esse tale, non sit, etiam quod minus videtur esse non erit*; ut, non placuit omnibus Homerus, qui placebit Mævius? III. *Si quod minus videtur esse sit tale; etiam id quod magis.* Ut, Fur si sit suspendio dignus, certè dignior sacrilegus.

Quæstiones Capitis vicesimi primi.

1 De *Dissentaneis, & Comparatis.*
2 De *Maxima Disparatorum.*
3 De *Maxima Relatorum.*
4 De *Maximis Contrariorum.*
5 De *Maximis Contradictoriorum & Privativorum*
6 De *Maximis Similium, Dissimilium, Proportionatorum, & Inproprtionatorum.*
7 De *Maximis generalibus comparatæ Rei.*
8 De *Maximis specialibus comparatæ Rei secundum magis & minus bonum.*
9 De *Maximis comparata Rationis.*

CAP. 22.

De *locis à Conjugatis & Notatione.*

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

Conjugata sunt Proprie quæ ob significationis affinitatem, vocis quoque affinitate conjuncta sunt: ut

Justus,

Justus, Justitia, Juste. Præcipua eorum vis est in *abstracti & concreti* consecutione: secundaria & in reliquis: atque spectanda potius conjugatio est ex rerum quam nominum ordine; unde *Somnus & Dormire* sunt conjugata; *Somnus & Somnolentus* non sunt. *Notatio* est vocis explicatio secundum Etymologiam: ut *Consul à consulendo Reipublicæ.*

Conjugatorum maximæ sunt. Parag. 2.

I. *Cui unum conjugatorum convenit, & alterum; cui non unum, nec alterum:* ut, si Socrates est justus, ergo agit juste. Fallit 1. in *his quæ sunt conjugata tantum quoad vocem*; non enim si Socrates habet vinum, statim erit vinolentus: 2. *quando arguitur ab una actione aut paucis ad habitum*; propterea non sequitur, Socratem, si agit justa, esse justum: 3. *quando arguitur à potentia ad actum*, ut, Socrates est risibilis, quamvis non rideat. *Maxima Conjugatorũ prima.*

II. *Quorum unum convenit alteri, eorum Conjugatum unius convenit, Conjugatio alterius, & negativa similiter:* ut, si albedo sit color, & album erit coloratum: & si frugalis non sit avarus, nec frugalitas erit avaritia. Fallit 1. *cum conjugata sunt talia solùm quoad vocem*: ut non sequitur vinum esse malum, quod vinolentia sit mala: 2. *arguendo affirmative a concretis ad abstracta, ubi prædicatio non est per se*; ut non propterea albedo Parag. 3. *Secunda.*

est dulcedo, quia album (ut lac) est dulce: 3. *arguendo negative ab abstractis ad concreta*: ut, quia nulla albedo est dulcedo, non propterea nullum album erit dulce.

Parag. 4. Notationis maximæ sunt.

Maximæ Notationis & notati. 1. *Quod convenit aut non convenit, Notationi, Notato convenire aut non convenire par est*: ut Sapientiæ studium si sit præferendum arti militari, certe & Philosophia præferenda erit. 2. *De quo dicitur Notatum, & notatio; & de quo negatur Notatio, & notatum*: ut, si solstitium sit, Sol stat; &, si non sit sacræ rei ablatio, Sacrilegium non est. Locus a Notatione plus habet amœnitatis quam virium: proinde ejus Maximæ sæpissimè fallunt; ut 1°. *si Notationes sint frigidæ aut nimium coactæ*; ut, non sequitur Magistrum esse doctiorem discipulo, quia ter magis scit: 2° *si vera notatio in argumentatione accipiatur non vera*: unde non sequitur Socratem tueri pupillum, quia est Tutor; dicitur enim tutor à tuendo quidem, quod tueri debeat, non quod actu tueatur: 3. *si mutatio contingat in Notato, non in notatione*: ut, non sequitur convivas, quia discumbunt ad cœnam, propterea fusos in lectis cœnare; quia mos jam exolevit, qui tunc obtinuit, cum hæc significatio huic voci imposita fuit: *multisque aliis modis*, quos attentior quisque per se facile observabit.

Quæ-

Quæstiones Capitis vicesimi secundi.

1 De *Conjugatis*,
2 De *Notatione & Notato.*
3 De *Maximis Conjugatorum.*
4 De *Maximis Notationis & Notati.*

CAP. 23.

Loci à Toto & Parte.

TOtum & Partes relata sunt. *Totum* est, quod partium omnium unione absolvitur, ut *Homo.* *Partes*, quæ in toto uniuntur, ut, *Caput*, *Pectus*, *Crura.* *Totius essentialis* partes sunt essentiales; *Materia & Forma.* *Totius Integri* partes sunt Integrantes, quæ situ ita differunt, ut possit pars a parte separari; ut *Domus* partes sunt *Fundamentum*, *Parietes*, *Tectum.* Integrum *Homogeneum* in partes *Homogeneas* seu *Similares* distribuitur, quarum sc. quælibet habet nomen & definitionem Totius: ut *Aquæ* quælibet pars est *Aqua.* Integrum *Heterogeneum* in partes *Heterogeneas* sive *Dissimilares* distribuitur: quæ sc. diversas habent à Toto & inter se appellationem simul & naturam: ut *Hominis* partes sunt *Caput*, *Manus*, *Pes*, *&c.* Partes spectari possunt, vel singulæ separatim, vel conjunctim universæ. Parag. 1. *Præcognitio loci.*

Parag. 2. Totius & partis maximæ sunt.

Maximæ Totius & Partis.

1. *Posito toto, ponuntur partes*: ut si sit domus, erit fundamentum.

2 *Sublatis partibus, tollitur totum*: ut si fundamentum non sit, certe Domus non erit. Fallit utraque, 1. in *partibus æquivocis & improprie dictis*; ut non sequitur, si pili & ungues non sint, nec hominem esse; 2. in *toto mutilato parte aliqua non simpliciter necessaria*; ut, potest esse homo, quantumvis amputato digito, vel manu.

3 *Sublato toto, partes tolluntur*: ut, si domus non sit, nec fundamentum erit.

4 *Positis partibus, ponitur totum*: ut, si sint fundamentum, parietes, tectum, erit domus. Fallit utraque in *partibus divisim acceptis*: ut potest esse fundamentum, ita tamen ut domus non sit.

Quæstiones Capitis vicesimi tertii.

1 De *toto & Partibus Essentialibus.*
2 De *Toto & Partibus Homogeneis.*
3 De *Toto & Partibus Heterogeneis.*
4 De *Maximis totius & partis.*

CAP.

CAP. 24.

De Locis à Genere & Specie.

Topice Genus & Species non accipiuntur per omnia, ut, in prædicabilibus. *Genus* enim hic est omne prædicatum essentiale; sive sit *Genus proprie dictum*, de specie aut individuo prædicatum; ut Animal de homine aut Socrate: sive *Species* de Individuo; ut, Homo de Socrate; sive *Differentia Generica aut Specifica* de inferioribus Speciei quam constituit; ut, Sensibile de Homine, Rationale de Socrate. *Species* pariter hic non sola illa propriè dicta, quæ generi immediate subjicitur, sed & *differentia Specifica*, & ipsum etiam *individuum*; in universum, quicquid superiori subjicitur, in quantum subjicitur, *Speciei* appellatione continetur: Parag. 1. *Præcognitio loci.*

Generis & Speciei Maximæ sunt: Parag. 2. *Maxima prima & secunda.*

1 *Sublato genere, tollitur species*: ut, si non sit animal, nec est homo, nec brutum, nec rationale, &c.

2 *Posita specie, ponitur genus*: ut, si sit homo, aut rationale, erit animal. Nunqnam fallunt.

3 *Quod convenit aut non convenit generi, convenit etiam aut non convenit speciei*: ut, si animal sit sensibile, & homo: si non Parag. 3. *Tertia.*

sit incorporeum, nec homo: Fallit 1. in *suppositione materiali, vel simplici*: neque enim homo est genus, quia Animal est: neque non est species, quia Animal non est: 2. *In iis quæ generi conveniunt aut non conveniunt ex parte tantum, & non universaliter*: ut Homo neque est irrationalis, quia aliquod animal est: neque non est rationalis, quia aliquod animal non est:

4 *Quod convenit aut non convenit Speciei, convenit aut non convenit generi*: Explica, *si alicui Speciei, Generi ex parte*: unde fiunt syllogismi in tertia figura; ut, si homo sit rationalis, aut non sit quadrupes, certè aliquod animal erit rationale, & aliquod non erit quadrupes. *Quod si speciebus omnibus, toti Generi*: unde fiunt Inductiones; ut si homo, & Equus, &c, sint sensibiles, aut non sint immortales; certè omne Animal erit sensibile, & nullum erit immmortale.

Quæstones Capitis vicesimi quarti:

1 De *Genere & Specie*:
2 De *Maxima prima & secunda*:
3 De *Maxima tertia*:
4 De *Maxima quarta*:

CAP.

CAP. 25.

De Locis à Definitione & diviſione.

DEfinitio *Topica*, non *eſſentialem* tantum *definitionem*, ſed & quamlibet perfectam rei *deſcriptionem*, adeoque & omne prædicatum convertibile, ſicut *differentiam* conſtitutivam, & quarto modo *proprium*, complectitur. *Diviſio* vero ita ſumitur, ſicut in primo libro dictum eſt cap. 18. Parag. 1. *Præcognitio loci.*

Definitionis Maxima unica hæc eſt. *Poſita aut ſublata definitione, ponitur aut tollitur definitum, & è contra*: ut ſi ſit animal rationale eſt homo, & è contra; ſi non ſit homo, non eſt animal rationale, nec è contra. Fallit *in iis quæ conveniunt definitioni aut definito, quatenus ſunt definitio aut definitum*: non enim ſi animal rationale ſit complexa vox, & homo erit; aliàs perpetuo vera eſt: fundatur enim in mutua eorum reciprocatione. Parag. 2. *Maxima definitionis.*

Diviſioni etiam unica eſt maxima hæc. *Membrorum condividentium uno aut altero ſublato, ponitur reliquum; & poſito, tollitur*: ut ſi hoc animal non ſit brutum, erit homo; ſi ſit homo, non erit brutum. Hoc perpetuo obtinet in omni bona diviſione: fundatur enim in primo & tertio ejus Canonibus aſſignatis ſupra lib. 1. cap. 18. Par: 3. Parag. 3. *Maxima diviſionis.*

Quæstiones Capitis vicesimi quinti.

1 *De Definitione & Divisione.*
2 *De Maxima definitionis.*
3 De *Maxima divisionis.*

CAP: 26.

De *Loco à Testimonio.*

Parag. 1. *Præcognitio loci.*

INartificialia argumenta restant, quæ vel experti artis obvia sunt. Pugnant hæc *authoritate*, non *ratione*: & ducuntur a testimonio.

Testimonium aliud est
- *Divinum* propter
  - *Revelationem*: ut Scripturæ, Somnia, Visiones, &c.
  - *Operationem*: ut Dei judicia, Miracula, Experimenta Divinæ Justitiæ, Potentiæ, aut Providentiæ, quò & naturæ totius vox refertur.
- *Humanum*
  - *Proprium*: & est sensuum testimonium.
  - *Commune*
    - *Publicum*: ut Consuetudo, tabulæ publicæ, Leges, Monumenta, lapides, &c:
    - *Privatum*: ut Chirographa, Confessiones, Testamentum, Jusjurandum, Pactum, Sententiæ Authorum, &c.

Testi-

Teſtimonium illud alio firmius eſt, de quo plurimæ dari poſſunt Maximæ; nos è multis præcipuas aliquot exhibemus.

I. *Teſtimonium non valet negative*: non enim ſequitur non ita eſſe, propterea quod nullibi dixit Ariſtoteles. Fallit 1. in *his quæ non ſunt ſtatuenda ſine certa authoritate*: ut, quia ſcripturæ ſacræ non dicunt, ergo non eſt dogma fidei: nec capitale eſt temere jurare, quia nulla lex dicit eſſe capitale: 2. in *his de quibus author debuit aut promiſit perfecte differere*: ut, Ariſtoteles lib. 5. Metaphyſ. ubi tamen inſtituit enumerare ſingulas ſpecies Quantitatis, non meminit loci, Locus proinde quantitas non eſt. Parag. 2. Maximæ prima.

II. *Divino Teſtimonio certa fides adhibenda eſt*: ut, Chriſtus eſt Meſſias, quia Scripturæ docent. Nunquam fallit. Parag. 3. Secunda.

III. *Senſuum Teſtimonio certa fides adhibenda eſt*: ut ignis calidus eſt, quia ſenſus docet. Fallit *quoties reddi ratio poteſt, cur ſenſus fallatur*: ut baculus non propterea curvus eſt, quia in aqua talis videtur. & Tertia.

IV. *Peritis credendum in ſua arte*: ut Partus perfectus naſcitur menſe ſeptimo, hoc enim aſſerit Hypocrates. Fallit 1. *ubi peritiores aut æque periti diverſum ſentiunt*: ut, non dantur Ideæ, Platone quamvis aſſerente; quia refragatur Ariſtoteles, 2. *ubi* Parag. 4. Quarta.

ſenſus,

sensus, aut ratio contradicit: ut, nix nigra non est, etsi dixerit Anaxagoras, nec Galaxia de natura elementari, etsi dixerit Aristoteles: quia sensus illic, hic ratio repugnat.

Parag. 5. Quinta. V. *Plurimorum Testimonium præfertur testimonio paucorum*: ut, verisimilius est dari elementum ignis, quod plerique putant, quam non dari, quæ poucorum est opinio. Fallit 1. *ubi pauciores sunt prudentiores*: ut, virtus præferenda est divitiis, quòd sic prudentiores censeant. 2. *ubi pauciorum sententia firmioribus rationibus probatur*: ut, Logica Ars est potius quam Scientia, etsi pauciores id censeant, quia rationibus firmissimis constat ita esse.

Parag. 6. Sexta. VI. *Antiquorum Testimonium præferendum est testimonio recentiorum.* Quod intelligendum in eis præsertim quæ ad *pietatem* spectant *& mores*: nam in his quæ *artis* sunt *aut ingenii*, haud dubie superantur à Neotericis prisci; quo facilius est inventis addere, quam nova invenire.

Quæstiones Capitis vicesimi sexti.

1 De *Argumentis inartificialibus.*
2 De *Maxima prima.*
3 De *Maxima secunda & tertia.*
4 De *Maxima quarta.*
5 De *Maxima quinta.*
6 De *Maxima sexta.*
7 De *reliquis Maximis.*

CAP.

CAP. 27.

De *Fallaciis in genere.*

Syllogismus captiosus, qui probabilitatem mentitur, quam habet Dialecticus, *Syllogismus Sophisticus*, vel *Elenchus*, vel *Fallacia* indifferenter appellatur. *Sophistæ* veteribus dicti, qui gloriam ex disputatione aucupabantur; atque id quinque potissimum mediis, quæ propterea *Metæ Sophistarum* dicuntur: cogendo scil. respondentem ad *Redargutionem*, *Falsum*, *Inopinabile*, *Solœcismum*, aut *Nugationem*. Parag. 1. *Quid Elenchus sive Fallacia.*

Redargutio, est præconcessi negatio, aut prænegati concessio; quando respondens cogitur ubi contradicere. *Falsum*, est propositionis manifestè falsæ per respondentem admissio. *Inopinabile*, est propositionis à communi hominum opinione alienæ admissio. *Solœcismus*, est vitium orationis peccantis adversus Grammaticorum Regulas. *Nugatio*, est ejusdem inutilis & inanis repetitio. Parag. 2. *Quinque Sophistarum Metæ.*

Fallaciæ possunt disponi secundum locorum Dialecticorum seriem; quorum mentiuntur probabilitatem: sed non incommodè Aristoteles omnes ad generales quasdam notas retulit, numero tredecem, istis versiculis comprehensas. Parag. 3. *Fallaciarum numerus.*

Æqui-

Æquivocat, Amphi. Componit, Dividit, Acc. Fi.

Aeci. Quid, Ignorans, Non causa, Con. Petit. Interr.

Quorum prior versiculus *sex* Fallacias *in Dictione* complectitur; posterior *septem* reliquas, quæ *extra Dictionem* sunt:

Quæstiones Capitis vicesimi septimi.

1 *De Elenchi definitione & Nomine,*
2 *De necessario usu doctrinæ Fallaciarum in arte Logica, & de libris Elenchorum Aristotelis.*
3 *De Sophistis veteribus.*
4 *De quinque Metis Sophistarum.*
5 *De Fallaciarum numero.*
6 *De dispositione sophistica, sive de arte interrogandi.*
7 *De dispositione fallaciarum, sive de arte respondendi.*

CAP. 28.

De Fallaciis in Dictione.

Parag. 1. *Multiplex triplex.*

FAllacia omnis in Dictione oritur ex dictionis aliqua Multiplicitate.

1. *Actu-*

Est autem *Multiplex* aliud
- 1. *Actuale*: quando dictio invariata multa significat: ut in *Æquivocatione*, & *Amphibolia*.
- 2. *Potentiale*; quando dictio quoad prolationem aliquo modo variata, multa significat; ut in *Compositione*, *Divisione*, & *Accentu*.
- 3. *Phantasticum*: quando dictio unum reipsa significans, videtur tamen multa significare; ut in *Figura dictionis*.

Parag. 2. *Fallacia Æquivocationis.*

Fallacia *Æquivocationis*, sive *Homonymia* est, quando vox aliqua simplex aliter atque aliter accipitur in argumentatione. Conringit id tribus modis: 1. *cum dictio multa principaliter significat*: ut, si probetur aliquod cœleste sidus esse animal, vel latrare, quia est canis. 2. *cum dictio unum proprie significans, per Analogiam, aut Metaphoram ad alia transfertur*: ut, si probetur aquam pedes habere, quia currit; aut pratum os, quia ridet; aut urinam valere, quia sana est. 3. *quando ambiguitas attenditur penes accidentia partium orationis secundum Grammaticam*: ut si probetur sedentem stare, quia surgebat. In hac fallacia sunt quatuor termini; & solvitur distinguendo vocem ambiguam secundum varia ejus significata.

Fal-

Parag. 3. *Fallacia Amphibolia.* Fallacia *Amphibolia* (ſive *Amphibologia*) eſt, quando oratio aliqua ambigua eſt propter conſtructionem. Contingit id tribus modis. 1. *manente eadem conſtructione, ſub diverſa tamen habitudine:* ut, ſi probetur hunc librum poſſideri ab *Ariſtotele*, quia eſt liber *Ariſtotelis.* 2. *mutato conſtructionis ordine:* ut, ſi probetur columnam ſentire, quam Socrates tangit: quia quicquid Socrates tangit illud ſentit: 3. *cum oratio præter propriam ſignificationem, tranſumptam etiam & tropicam habet:* ut, ſi probetur, qui indocilem docere vult terram ſcindere, quia littus arat: quo fere pertinent & cæteræ locutiones proverbiales. In hac etiam ſunt quatuor termini: & ſolvitur oſtendendo orationis ambiguitatem.

Parag. 4. *Fallaciæ compoſitionis & diviſionis.* Fallacia *Compoſitionis*, eſt cum conjunctim accipiuntur, quæ erant accipienda diviſim. Huic ex adverſo reſpondet fallacia *Diviſionis*, cum ſeorſim & diviſim accipiuntur, quæ erant accipienda conjunctim. Illa dicitur fallacia *à bene diviſis ad male conjuncta*: iſta *à bene conjunctis ad male diviſa.* Contingit utrumque quatuor modis: 1. *cum dictum in Modali poteſt ſupponere pro ſe toto, vel pro parte ſui:* ut, ſi probetur poſſibile eſſe ut niger ſit albus, quia poſſibile eſt album eſſe nigrum: 2. *ratione conjunctionis copulativæ vel diſjunctivæ*: ut, ſi probetur

Quin-

Quinque esse Par & Impar, quia duo & tria sunt par & impar: 3. *cum dictio aliqua diversis in oratione conjungi potest*: ut, si probetur Socratem semper futurum, quia, Qui vivit semper erit: 4. *cum voces unitæ in præmissis in conclusione dividuntur, aut è contra*: ut, si probetur canem esse partem Socratis, quia est pater, & est Socratis: aut Socratem esse, quia est mortuus. In his sunt quatuor termini: & solvuntur separando sensum divisum à composito; & ostendendo uter sit verus & genuinus, uter non.

Parag. 5. *Fallacia Accentûs.*

Fallacia *Accentus* sive *Prosodiæ* est, cum propter aliquam in pronunciatione similitudinem fit deceptio. Contingit id quatuor modis: 1. *ratione quantitatis aut toni diversi*: ut, si probetur poma fugienda esse, quia mala; aut judicem suspendendum, quia debet pendere. 2. *Ratione diversæ scripturæ, cum vel sine diphthongo aut asperatione*: ut, si probetur judicem corruptum esse quia vendit Equum; aut porcorum stabulum esse in fano, quia ibi Ara est. 3. *Ratione coalitionis diversarum vocum in unam, aut unius è contra in plures distractionis*: ut, si probetur rempublicam conculcari, quia via, quæ res est publica, conculcatur; aut Senatum reprehendendum, qui in curia est, quia incuria reprehendenda. 4. *Ratione modi pronunciandi*: ut, cum illa, quæ dicuntur per concessionem,

aut

aut Ironiam, aut Interrogationem, aut quid ſimile, accipiuntur ut ſimpliciter & categoricè dicta. In hâc ſimiliter ſunt quatuor termini: & ſolvitur oſtendendo diverſam accentûs, aut ſcripturæ rationem.

Parag. 9. *Fallacia figuræ dictionis.* Fallacia *Figuræ dictionis* eſt, cum propter ſimilitudinem aliquam dictionum id uni competere videtur, quod alteri. Idque vel *grammatice*: ut, ſi probetur *Poetam* eſſe generis fœminini, quia *Muſa* eſt: vel *Logicæ*: ut, ſi probetur videre eſſe agere, quia docere eſt; vel alio quocunque modo. Hæc Fallacia minutior eſt, quam ut facile decipiat, & contenta negari, operoſam ſolutionem non expectat.

Quæſtiones Capitis viceſimi octavi.

1 De *Fallaciarum in dictione ſufficientia ſecundum triplex multiplex.*
2 *De Fallacia Æquivocationis, & ejus ſolutione.*
3 *De Fallacia Amphiboliæ, & ejus ſolutione.*
4 *De Fallaciis Compoſitionis & Diviſionis, earumque ſolutione.*
5 *De Fallacia Accentûs.*
6 *De Fallacia Figuræ dictionis.*

CAP.

CAP. 29.

De Fallaciis extra dictionem:

FAllaciæ *extra dictionem* ſunt in quibus contingit deceptio, non tam ex multiplici aliquo latente in vocibus ipſis, quam ex ignoratione Rerum; & ſunt *ſeptem*, quæ ſequuntur ſuo ordine. Parag. 1. *Faliaciæ extra dictionem.*

Fallacia *Accidentis* eſt, cum alteri connexorum attribuitur, quod alteri convenit tantum per Accidens. *Accidens* enim hic appellatur, quicquid aut non eſt de eſſentia rei cui attribuitur; aut ſi ſit, eſt tamen ei alienum, in quantum ea confertur cum aliqua tertia. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. *cum proceditur ab accidente ad ſubjectum, aut è contrà*: ut, ſi probetur Socratem crudas carnes comediſſe, quod illas comederit, quas emiſſet. 2°. *cum mutatur genus ſuppoſitionis, materialis in formalem, ſimplex in perſonalem &c. aut è contra*: ut, ſi probetur ſyllabam rodere caſeum, quia mus eſt ſyllaba: aut Socratem, quia homo eſt, eſſe ſpeciem. 3°. *cum proceditur à ſuperiore ad inferius, & è contra*, in eis quæ conveniunt alterutri ſecundum rationem ſuperioris & inferioris; ut, ſi probetur rationale converti cum Parag. 2. *Fallacia Accidentis.*

Animali, quia cum homine convertitur. Si qui ab aliis assignentur modi, reduci ad hos possunt; sicut & istorum fortasse nonnulli, ad alias fallacias: nihil enim impedit, eundem nonnunquam Elenchum ad diversas fallacias referri posse. Solvitur fallacia Accidentis distinguendo id, quod alicui convenit *per se*, ab eo quod *per accidens*.

Parag. 3. *Fallacia secundum quid ad simpliciter.*

Fallacia *à dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, est cum illud, quod verum est tantùm secundum quid, accipitur ut simpliciter, & absolute verum. *Simpliciter* autem dici est sine aliquo addito dici; *secundum* quid vero, cum aliquo addito. Contingit hæc fallacia tribus modis. 1. *Cum determinatio addita destruit terminum cui additur*: ut, si probetur esse hominem, quia est mortuus vel pictus homo, cujusmodi dicitur *contradictio in adjecto*. 2. *Cum determinatio addita significat partem*: ut, si probetur Æthiopem esse album, quia est albus dentes. 3. *Cum determinatio addita significat notabilem aliquam circumstantiam loci, temporis, soni, &c.* ut, si probetur arma deposita domino non reddenda, quia non domino furioso. Solvitur distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est quadantenus & secundum quid.

Parag. 4. *Fallacia ignorationis Elenchi.*

Fallacia *ab ignoratione Elenchi*, cum ea pro veris contradictoriis accipiuntur, quæ non sunt talia. *Elenchus* est

eſt ſyllogiſmus probans contradictoriam propoſitionis negatæ: qui ut ſit legitimus, requiruntur *quatuor* conditiones veræ contradictionis; ut ſcil. ſit 1. *ejuſdem eodem modo*: 2. *ſecundum idem*: 3. *ad idem*. 4. *eodem tempore*. In hujus fallaciæ concluſione contradictoria eidem attribuuntur; ſed quæ ob defectum alicujus requiſitæ conditionis non ſunt vera contradictoria. Contingitque: 1. *Cum collatio non eſt ejuſdem eodem modo*: ut, ſi probetur cadaver Socratis eſſe & non eſſe hominem, quia eſt mortuus, non eſt vivus homo: 2. *Cum non eſt ejuſdem ſecundum idem*: ut, ſi probetur Æthiopem eſſe album & non album, quia eſt albus dentes, cutem non albus. 3. *Cum non eſt ad idem*: ut, ſi probetur Socratem eſſe divitem, & non divitem, quia in comparatione ad Irum dives eſt, non eſt ad Cræſum. 4. *Cum non eſt eodem tempore*: ut, ſi probetur Socratem venturum & non venturum, quia venturus eſt cras, non venturus hodiè. Ad *Ignorationem Elenchi* omnis fallacia poteſt aliquo modo reduci; quemadmodum ad *Contradictionem* omnis oppoſitio. Solvitur oſtendendo defectum Contradictionis in aliqua dictarum quatuor conditionum.

Parag. 3. *Fallacia non cauſæ pro cauſâ.*

Fallacia *à non cauſa ut cauſa* eſt, cùm aut cauſa *non vera* ſumitur pro cauſa vera, aut cauſa *non talis* pro cauſa tali: ut, *inſufficiens* pro ſufficiente, *per accidens*

pro per ſe, *remota* pro proxima, &c. Iſtis enim duobus modis contingit. 1. *A cauſa non vera, ut cauſa vera*: ut, ſi probetur bellum inteſtinum eſſe propter cometam. 2. *A cauſa non tali, ut cauſa tali*: ut, ſi probetur vini uſum tollendum, quia facit ebrios. Hæc fallacia uſum habet in ſyllogiſmis ducentibus ad Impoſſibile. Solvitur negando cauſam falſam & adducendo germanam.

Parag. 6. *Fallacia conſequentis.* Fallacia *Conſequentis* eſt, cum ex antecedente infertur ut conſequens, quod tamen non eſt conſequens. Contingit id quoties contra regulas converſionum, aut ſyllogiſmorum conditionalium peccatur; quas videre eſt retro, *Lib. 2. c. 7. Par. 4. & Lib. 3. c. 9. Par. 2.* Solvitur oſtendendo infirmitatem conſequentiæ, vel ex regulis, vel ex aliis conſequentiis ejuſdem formæ, & tamen infirmis.

Parag 7. *Fallacia petitionis principii.* Fallacia *petitionis principii*, eſt cum id ſumitur tanquam principium ad probationem, quod non eſt conceſſum. Contingit multis modis. 1. *Cum ſupponitur id ipſum quod quæritur ſub iiſdem terminis*, quæ dicitur *Petitio ſtatim*: ut, ſi probetur hominem eſſe, quia homo eſt. 2. *Cum ſub diverſis, ſed ſynonymis*: ut, ſi probetur gladium acutum eſſe, quia enſis eſt. 3. *Cum quæſtio probatur per æque ignotum*: ut, ſi probetur hominem eſſe riſibilem, quia equus eſt hinni-

hinnibilis. 4. *Cum propoſitiones mutuo & circulariter ſe probant*: ut, ſi probetur ignem eſſe calidiſſimum, quia tenuiſſimus eſt; & mox tenuiſſimum, quia calidiſſimus. Solvitur oſtendendo vanitatem & nugationem talis Argumentationis.

Parag. 8. *Fallacia ſecundum plures interrogationes.*

Fallacia *ſecundum plures interrogationes ut unam*, eſt cum plures quæſtiones ita proponuntur conjunctim, ut una tantum quæſtio videri poſſit: Contingit id duobus modis. 1. *Cum quæritur idem prædicatum de diverſis ſubjectis*: ut, ſuntne mel & fel dulcia? 2. *Cum de ſubjecto eodem diverſa prædicata quæruntur*: ut, eſtne homo animal & lapis? Solvitur reſpondendo non una reſponſione ad omnes interrogationis partes ſimul, ſed diſtinctè ad ſingulas.

Quæſtiones Capitis viceſimi noni.

1 *De Fallaciis extra dictionem in genere.*
2 *De Fallacia Accidentis.*
3 *De Fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter.*
4 *De Fallacia ignorationis Elenchi.*
5 *De reductione omnium fallaciarum ad ignorationem Elenchi.*
6 *De Fallacia à non cauſa ut cauſa.*
7 *De Fallacia conſequentis.*
8 *De Fallacia Petitionis Principii.*
9 *De Fallacia ſecundum plures interrogationes ut unam.*

CAP.

CAP. 30.

De Ordine & Methodo in Genere.

Parag. 1. *Methodi vox & definitio.*

Conſideratâ Argumentatione, reliquum eſt alterum diſcurſus Inſtrumentum, *Ordo* ſeu *Methodus*. Qui accuratius iſta diſtinguunt, *Ordinem* volunt eſſe integræ alicujus diſciplinæ, *Methodum* etiam particularium concluſionum; atque *Ordinem* diſponere, *Methodum* etiam inferre: Nos utrumque habemus pro eodem. Eſt autem ordo, ſeu Methodus, *ratio ita diſponendi partes alicujus Diſciplinæ vel Tractationis, ut facillime à nobis integra diſcatur.*

Parag. 2. *Methodus inventionis.*

Methodus alia eſt *Inventionis*, alia *Doctrinæ*; diverſâ enim prorſus via ad diſciplinarum præcepta indaganda, & indagata docenda, incedimus. *Inventio* prior eſt; *Doctrina* nobilior. Utraque à *notioribus nobis* ad ignotiora nobis procedit, ſed alio tamen & alio modo: nam præcepta indagamus *aſcendendo*, hoc eſt, progrediendo â ſenſibilibus & ſingularibus, quæ ſunt *notiora nobis ſimpliciter*, ad intelligibilia & univerſalia, quæ ſunt *notiora naturâ*; ſed præcepta tradimus *deſcendendo*; hoc eſt, progrediendo ab univerſalibus & intelligibilibus, quæ ſunt *notiora naturâ, & nobis etiam diſtincte*, ad minùs

nùs universalia & sensui propinquiora, velut *ignotiora.*

Methodi *Inventionis* quatuor sunt *Media*, & velut gradus per quos ascendimus. Primus *Sensus est*: cujus adminiculo colligimus aliquam singularis rei notitiam: Secundus *Observatio*, sive *Historia*: quâ colligimus, & mente collocamus, quæ sensu aliquoties haurimus: Tertius *Experientia*: quâ collectas plures observationes ad certum usum applicamus: Quartus & ultimus *Inductio*; quâ collectas plures Experientias ad universalem conclusionem constituendam adhibemus. Parag. 3. *Methodi inventionis Media.*

Methodus doctrinæ alia est,

1. *Compositiva*; quæ a notione *Subjecti* incipiens, principia ejus & affectiones & species investigat; hæc tradendis disciplinis *Theoreticis* inservit. Parag. 4. *Methodi inventionis Media.*

2 *Resolutiva*; quæ à notione *Finis* incipiens, ejus subjectum & Media investigat: hæc disciplinis *Practicis*, hoc est, Prudentiis aut Artibus tradendis inservit.

Leges utrique Methodo communes sunt; Parag. 5. *Lex brevitatis.*

I. Lex Brevitatis. *Nihil in disciplina desit, aut redundet.* Mutilatio enim est,

non compendium, ſiqua pars neceſſaria deſit; Redundantia vero & Tautologia in præceptis nauſeam pariunt: in *præceptis* dico, non in exemplis, aut commentariis; *exempla* enim ſi ſint frequentiora, & *commentarii* ſi pleniores, ita non damnamus, at probemus magis.

Parag. 6. *Lex harmoniæ.* II. Lex Harmoniæ. *Doctrinæ ſingulæ partes inter ſe conſentiant.* Peſſimè docet, qui quod hic ponit, alibi per incogitantiam evertit.

Parag. 7. *Lex unitatis.* III. Lex unitatis, ſive Homogeneæ. *Nihil in doctrina præcipiatur, quod non ſit ſubjecto aut fini homogeneum.* Dico *Subjecto*, propter ſcientias; *Fini* propter artes & prudentias. Damnat Ariſtoteles merito tranſitum à genere ad genus:

Parag. 8. *Lex generalitatis.* IV. Lex Generalitatis, ſive Anteceſſionis & Conſecutionis. *Præcedat in docendo id, ſine quo alterum intelligi nequit, ſed ipſum ſine altero.* Lumen enim accipiant oportet, & robur, ſequentia à præcedentibus; non hæc ab illis.

Parag. 9. *Lex connexionis.* V. Lex Connexionis. *Singulæ partes doctrinæ aptis tranſitionibus connectantur.* Crebris enim interruptionibus turbantur intellectus & memoria: apta vero colligaone & utrumque juvabitur, & methodi ratio manifeſta fiet. Operæ facturus præcium qui docet Methodi connexionem & rationem univerſã *tabulâ* aliqua, ſive *diagraphe* cõpendiariâ diſcipulis repræſentabit. Quæ-

Quæstiones Capitis trigesimi.

1 *De Ordinis & Methodi distinctione.*
2 *De utriusq; definitione.*
3 *De Methodo Inventionis.*
4 *De quatuor Mediis inventionis.*
5 *De Methodo Doctrinæ: an sequatur rerum naturam magis, vel nostræ cognitionis facultatem.*
6 *De Lege Brevitatis.*
7 *De Lege Harmoniæ.*
8 *De Lege Unitatis.*
9 *De Lege Generalitatis.*
10 *De Lege Connexionis.*

CAP. 31.

De Methodis in specie.

Parag. 1. *Methodi Copositivæ partes.*

METhodum *Syntheticam*, sive *Compositivam*, Scientiarum, quæ contemplativæ sunt, propriam diximus. Partes ejus tres sunt: *Subjectum*, Subjecti *Affectiones*, & Affectionum *Principia*, quæ sunt omnia suo modo Præcognita, quemadmodum ostensum supra est cap. 13. hujus libri. Nec est quod *Species* quartam partem addamus, tum quod possit esse Subjectum alicujus scientiæ, quod non habet species: tum quod species subjecti totalis sunt etiam subjecta suo modo, sc. partialia.

De

Parag. 2. *Lex unitatis.* De hac Methodo ſunt ſpeciales leges.

I Lex Unitatis. *Unitas ſcientiæ pendet a ſubjecti unitate.* Subjecti ſc. vel Materialis, vel ſaltem Formalis. *Materiale* ſubjectum eſt res conſiderata, *Formale* eſt ratio ſecundum quam conſideratur: Illud unum poteſt eſſe & idem multarum diſciplinarum; ut, *Arithmetica* & *Muſica* conſiderant *Numerum*: Hoc uniuſcujuſque Proprium; ut, Arithmetica numerum conſiderat, *quà numerum*; Muſica eundem, *qua ſonorum.*

Parag. 3. *Lex generalitatis.* II. Lex Generalitatis. *Magis univerſalia præcedant minus univerſalia.* Prius ergo agendum de ſubjecto in genere, quam de ſpeciebus ejus: ut, in *Phyſica* prius agendum eſt de *corpore naturali in communi*, quam de *Cœlo* aut *Elementis* aut *Animalibus.* Amplia legem & ad univerſalia in cauſando: agendum enim prius de *Principiis*, quam de *Affectionibus* Subjecti.

Parag. 4. *Methodi ratio in diſciplinis contemplativis.* Unde in Scientiis Methodi ratio hæc eſt. Primo agendum de *Subjecti notione* paucis tantum, ut aliquo modo prægnoſcatur; ſecundo loco de ejus *Principiis*; tum de *communibus* ejus *affectionibus*; de *Speciebus* deinceps, deſcendendo à *ſimplicioribus*, ad magis *compoſitas*; dum ad *infimas* perveniatur. Hâc Methodo accurate utitur Ariſtoteles in tradenda diſciplina *Phyſica.*

Me-

Methodi *Analyticæ*, ſive *Reſolutivæ*, quæ Prudentiis & Artibus inſervit, partes ſunt tres, *Finis*, *Subjectum*, & *Media*: Finis enim introducendus eſt in ſubjectum per Media quædam. Parag. 5. *Methodi Reſolutivæ partes.*

Ejus ſpeciales ſunt Leges. Parag. 6.

I Lex Unitatis. *Unitas diſciplinæ operatricis pendet ab unitate finis.* Quod enim ſubjectum eſt in contemplativis, id finis eſt in operativis. *Lex unitatis.*

II Lex Generalitatis. *Magis univerſalia præcedant minus univerſalia*: intellige de univerſalibus & in cauſando, & in prædicando: atque in cauſando rurſum, & reſpectu *cauſæ finalis*, quia præcognitio Finis præcedere debet Mediorum inveſtigationem, & reſpectu *Cauſæ efficientis*, quia notitia principiorum debet præcedere notitiam Mediorum. Parag. 7. *Lex generalitatis.*

Unde in operatricibus methodi ratio hæc eſt. Primo agendum de *notione finis*, ut de præcognoſcendo: mox de *Subjecto*, in quod finis introducendus eſt; tertio loco de *Principiis Mediorum*: quarto de *Mediis* ipſis, iiſque primo *in genere*; poſtea *ſpecialiùs*, dum ad infima perveniatur. Ut in *Ethica* prudentia, primo agitur de *Felicitate*, ut de Fine, tum de *Hominis intellectu*, *voluntate*, *affectibus*, ut ſubjecto felicitatis: inde de *Electione*, *Fuga*, Parag. 8. *Methodi ratio in diſciplinis operatricibus.*

Cau-

Consuetudine, &c. quæ sunt principia virtutum; de *virtutibus* demum ipsis ut mediis ad felicitatem in genere, & in specie.

Quæstiones Capitis tricesimi primi.

1 *An sit unica omnium Disciplinarum Methodus.*
2 *De Methodo Compositiva.*
3 *De Lege Unitatis in illa.*
4 *De Lege Generalitatis in illa:*
5 *De Methodo Resolutiva:*
6 *De Lege Unitatis in illa.*
7 *De Lege Generalitatis in illa.*
8 *An sit præter istas alia Methodi species?*

Finis Libri Tertii.

APPEN-

APPENDIX PRIMA

DE USU LOGICÆ.

CAP. I.

De *Tractatione Simplicis Thematis*: *sive de Geneſi Thematica.*

Parag. 1. *Diſtributio & ordo dicendorum.*

DIſciplinarum *Inſtrumentalium*, in quarum numero eſt Logica, vis omnis in uſu ſita eſt: *Uſum* proinde *Logicæ* reliquum eſt ut paucis oſtendamus. Is autem duplex; vel enim ipſi aliquid ſecundum artis *Logicæ* præcepta commentamur; vel ab aliis commentata artificioſè reſolvimus. Illa γένεσις dicitur, ſive *Tractatio*; hæc ἀνάλυσις, ſive *Reſolutio*: *Tractatio* omnis vel eſt *ſimplicis Thematis*, quod explicandum; vel *Problematis*, quod argumentis diſcutiendum; vel *integræ Diſciplinæ*, quæ Methodice diſponenda proponitur: Geneſin *Thematicam*, *Problematicam*, *Methodicam*, non incommode dixeris. The-

Parag. 2. *Expensio Thematis simplicis.* Thema simplex est *quicquid concipi exprimive potest citra affirmationem, & negationem.* Themata autem simplicia, ut non sunt omnia unius rationis, ita nec uno omnino modo tractanda: Expendat itaque oportet animo prius Thema aliquod tractaturus, quàm ad operandum accedat, ipsius conditionem: sitne Ens *Reale* an *Rationis*; *Universale*, an *Singulare*; *Substantiale*, an *Accidentiale*; *Totale* an *Partiale*; *Absolutum*, an *Relatum*; *Abstractum*, an *Concretum*; *Unum*, an *Aggregatum*, *&c.* Sed non persequor ista sigilatim: Consultius fuerit tantum præcepta quædam magis communia exhibuisse, quæ tractandis Thematibus plerisque, præsertim perfectioribus, inserviant: eorumque praxin unico exemplo ostendisse.

Parag. 3. *Explicatio Nominis.* Thematis expensi Tractatio in *Explicatione* consistit tum *Nominis*, tum *Rei.* Ordiendum autem à *Nomine*: cujus explicandæ sunt ὁμωνυμία, συνωνυμία & παρωνυμία. Ὁμωνυμία explicatur aperiendo, si qua sit, vocis ambiguitatem, varias ejus significationes, & acceptiones in medium afferendo; unamque ex omnibus deligendo eam, de qua præsens instituitur tractatio. Συνωνυμία explicatur recensendo varias ejus appellationes, & in eadem & in aliis linguis. Παρωνυμία explicatur declarando vocis notationem, & originem; atque etiam conjugata. Ad explicationem

cationem Nominis *Lexica* magno erunt adjumento; cum *Generalia* variarum linguarum, præsertim quæ Etyma vocum notant, & linguarum Harmoniam: tum quarundam Disciplinarum *Propria*; qualia sunt Dictionaria *Theologica*, *Juridica*, *Medica*, *Philosophica*. Cæterum prædicta non sunt omnia, & semper & ubique adhibenda in Nominibus explicandis; Sed delectu opus est, & judicio, ut ea solum adhibeantur, quæ ipsi Rei explicandæ opportuna videbuntur.

Parag. 4. *Explicatio Rei.*

Res explicantur *Attributione*, & *Distributione*; illa fit, cum Themati subjecto alia attribuuntur; hæc, cum ipsum Thema in suas partes distribuitur: Attribuuntur autem Themati quædam *Essentialia*: quædam *non Essentialia*. Essentialia hic intellige, non solum quæ propriè constituunt Essentiam, *Genus* & *Differentiam*; Sed illa universa, quæ ad constituendam plenam & perfectam rei definitionem quoquo modo pertinere supra dictum est, *lib.* 1. *Compend. c.* 17. *Par.* 5. Qualia sunt in Substantiis *Propria* Accidentia; in Accidentibus propria *Subjecta* & *Objecta*, in utrisque *Causæ Efficientes*, & *Finales*; quæque aliquibus istorum proportione respondent: ut *Materia* in Artificialibus habet rationem *Subjecti*; *Correlatum* habet rationem *Objecti* in Respectivis; & *Fundamentum* Causæ *Efficientis* in Potentiis; *Actus* proprius habet rationem

onem *Finis*, &c.) Quæ præter ista sunt, omnia sunt non Essentialia. *Essentialia* merito primum in tractatione locum vendicant; *Nata essentialibus conveniet* novissimus: inter hæc & illa *Distributio* medio loco commodissimè collocabitur.

Parag. 5. *Per Attributa Essentialia.*

Inter Essentialia *Genus* quia communissimum, primum; idque assignandum est semper quam fieri potest propinquum; præmissis tamen sicubi opus erit, & remotioribus. Genus sequitur *Differentia*; cujus aut defectum supplebunt, aut naturam plenius declarabunt Accidentia *Propria*; & hoc maximè in substantiis, additis etiam *Causis Efficientibus* Principalibus, Impulsivis, & Instrumentalibus; & *Fine* tum proximo, tum etiam remotis. At quoties Thema Accidentale tractandum venit, *Generi* subnectenda erunt, præter jam dicta, *Subjectum* ejus proprium, & adæquatum *Objectum*. Ista autem dico omnia vel aliqua, plura vel pauciora, prout casus exiget, & conditio ipsius Thematis. Ex quibus demum integra conficienda est *Definitio Rei Essentialis*, quæ claudat hanc Tractationis partem. Placuisse video permultis diversam omnino ab ista pergendi rationem: quos integram definitionem primo statim loco posuisse juvat, mox eam per singula membra resolvisse. Quibus assentior in texendis disciplinarum Compendiis; atque

alias

aliàs etiam, quoties insigni brevitate opus est. Ast ubi Thema aliquod laxius tractandum proponitur, suaderem studiosis, præsertim minus exercitatis, ut illa potius incedent via, quam jam ostendi; quod naturæ convenientius sit à primis & simplicibus terminis, ad ortos & compositos colligendo procedere; quam è contra, resolvendo.

Investigatâ Definitione, ac propositâ, Thema mox distrubuendum est in suas *species* aut *partes*, sive eas habeat proprias & per se, sive improprias aut per accidens. Sed partes vel nominâsse tantùm ut plurimum sufficiet; aut saltem explicuisse quam pauciſſimis, quantum scilicet necesse est ad pleniorem ipsius Thematis intelligentiam; neutiquam vero sunt justa tractatione, & fusius declarandæ. A Divisione ad *Attributa* transeundum *non Essentialia*: quæ sunt aut *Effecta*, aut *Comparata*. Parag. 6. *Per distributionem.*

Effecta plerunque late admodum patent, & copiosam suppeditant tractandi materiam; Sed *Effecta Thematis*, si qua sint, aut minus nobilia, aut nimium communia, poterit quisque pro suo arbitrio, vel tacitus omittere, vel nominata præterire. Nobiliora vero, & magis propria conveniet ad certas velut classes, maximè si multa sint, revocare, quo distinctius, & enucleatius explicentur. Sed quia sæpius contingit, ut Parag. 7. *Per effecta.*

Effecta cum *Propriis* Accidentibus, aut *Fine*, aut aliis attributis, vel reipsa coincidant, vel saltem (propter cognationem quam cum illis habent) coincidere videantur; dilpiciat oportet cum judicio Thema aliquod tractaturus, quo quæque commodissime referri possint, debeantve; an ad *Effecta*, an vero ad *proprietates*, aut *finem*, aut aliud aliquod Thematis attributum; ne cogatur idem bis aut pluries in unius Thematis tractatione repetere. Porro hic Effectorum locus est afferendis exemplis maximè oportunus.

Parag. 8. *Per cognata.* Post Effecta sequentur *Comparata*, quæ vel cognata sunt, vel Opposita: quorum *Cognata* comparantur cum Themate, ut cum eo convenientia; *Opposita*, ut pugnantia. Thema explicatur per comparationem *Cognatorum*, cum ea quæ ipsi aliqua ratione sunt eadem, aut similia, afferuntur; ostenditurque in quo sita sit *identitatis* aut *similitudinis* inter ea ratio, itemque *diversitatis* & *dissimilitudinis*. Ratio identitatis & similitudinis inter Cognata declaratur, cum ostenditur in quo eodem aut simili conveniant vel *Genere*, ut Comitas, & Urbanitas; vel *Causa efficiente*, ut Augmentatio & Nutritio: vel *Materia*, ut Ros & Pruina: vel *Fine*, ut scribere & loqui: vel *Subjecto*, ut Fides, & Charitas: vel *Effectu*, ut Magnes, & Succinum: vel *Proportione*, ut Sol & Oculus: vel alio quo-

quoquam Cognationis vinculo. Quinetiam quandoquidem eſt aliquod perpetuo inter Cognata diſcrimen, (aliàs *Cognata* non eſſent ampliùs, ſed *Eadem*:) convenientiâ explicata aperienda eſt conſequenter eorum diſcrepantia & diſſimilitudo: ſive *Genere* differant; ut Sol, & Oculus: ſive *Cauſa efficiente*; ut Ros & Pruina: ſive *Materia*, ut Os & Cartilago: ſive *Fine*, ut Phyſica & Medicina: ſive *Subjecto*, ut Lux & Lumen: ſive *Objecto*, ut Comitas, & Urbanitas: ſive *Circumſtantia* aliqua *Loci*, *Ordinis*, aut *Temporis*, ut Crepuſculum, & Aurora: ſive *Mole*, ut Collis, & Mons: ſive *Gradu*, ut Liberalitas, & Magnificentia: ſive alio quocunque demum modo.

Adhibenda ſunt ultimo loco *Oppoſita*; ubi Thema explicandum eſt per collationem ad ea, quæ cum ipſo pugnant: *Oppoſita* enim *juxta ſe poſita magis eluceſcunt.* Oppoſitorum autem quatuor ſunt genera: de quibus *lib.* 1. *Compend. cap.* 15. Relata, Contraria, Privata, & Contradictoria. Sed *Contradictorium* Thematis notabilem lucem ei præſtare non poteſt, propterea quod vagum ſit nimis, & infinitum: *Correlatum* vero Thematis, quod ad ejus definitionem pertineat, inter *Attributa Eſſentialia* potius cenſetur. Sola ergo *Privative*, & *Contrarie* oppoſita hic locum & uſum habent; ut quæ ſola apta ſunt hoc modo declarare, atque illuſtrare

Parag. 9. *Per Oppoſita.*

ſtrate ſua oppoſita. Quibus expoſitis, & cum Themate collatis, non eſt quod ulterius deſideretur in ſimplicis Thematis tractatione. Totius negotii praxin unico exemplo aliqualiter exhibeo. Eſto ergo Thema tractandum.

Parag. 10. *Exemplum tractationis Thematica.* Expenſâ imprimis in animo Thematis conditione, invenio ipſum eſſe *Accidens Univerſale*, *Abſolutum*, & *Abſtractum*. Mox tractationem ordior. Ubi conſidero *Invidiæ*

NOMEN; ejuſque

Primo ὁμωνυμίαν. Sumitur enim *Paſſivè* & *Activè*, notante *Cicerone lib. 4. Tuſc. quæſt. Activè* rurſus vel in bonam partem, pro *honeſta æmulatione*: vel in malam partem, pro *vitioſa triſtitia* de bono alterius: qua ultima ſignificatione impræſentiarum accipitur.

2. Συωνυμίαν. Appellatur enim hoc vitium Latinis, 1. *Invidia*, quam appellationem pleræque linguæ vulgares ſecutæ ſunt. 2. *Livor*: Græcis vero, 1. φθόνος, 2. βασκανία, 3. ζῆλος, &c.

3. Παρωνυμίαν, ibique

1. *Etyma* vocum in variis linguis; ut 1. *Invidia* ab *In* particula intenſiva, & *video*, quod invidus oculos continuo fixos habeat in alienam felicitatem. 2. *Livor* à colore livido, qui plerumque in invidis cernitur. 3. φθόνος, velut ἀπὸ τῦ φθίνω, quod invidus, vel ſemet animi ægritudine quodammodo

in-

interficiat: vel necem optet ejus cui invidet.

2. *Conjugata*: qualia sunt, 1. *Adjectiva*; Invidiosus, Invidus: sed *Invidus* active solum significat; *Invidiosus* & active & passive, frequentius tamen passive. 2. *Substantivum*: Invidentia: qua voce Cicero potius utendum judicat, quam Invidiæ, quod liberior sit ab ambiguitate; cum *Invidia* utroque modo dicatur, *Invidentia* non nisi Active. 3. *Verba*, *Adverbia*, &c. Sed ista fortasse plus satis.

ATTRIBUTA ESSENTIALIA: ubi. II.

1. *Genus* 1. *Remotiora* nonnulla: sc. Passio, Passio animi. Dolor sive Ægritudo. 2. *Proximum*: Dolor vitiosus.

2. *Differentia*: sumpta

1. A *Subjecto*: qui sunt homines plerique omnes: pauciſſimi enim ab hoc affectu liberi, non tamen simpliciter omnes, sed ii fere qui sunt animi, & impotentes cupiditatum suarum.

2. Ab *Objecto*: quod est duplex, *Quod* & *Cui*. Objectum *Quod*, est *Bonum* cujuscunque generis: verum, apparens, honestum, utile, jucundum: animi, corporis, fortunæ, famæ: ne ipsa quidem virtute excepta. Objectum *Cui* est in universum quivis *Homo alter*, superior, par, & inferior: (invidemus enim *superiori*, quia ei non æquamur; *pari*, quia nobis

bis æquatur; *inferiori*, ne nobis æquetur.) Sed tamen intra certam quandam proportionem loci, temporis & conditionis aliqua ex parte *Æqualis*: nemo enim invidet aut olim defunctis aut longius remotis, aut immenso intervallo superioribus, inferioribusve; secundum illa, *Pascitur in vivis livor.* ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων, καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ: *Extra omnem invidiæ aleam &c.*

3. *A Causa efficiente.* 1. *Principali, & Interna, in eo qui invidet*, quæ superbia est, & inordinatus amor sui: quia enim quis ex vitio φιλαυτίας propriæ excellentiæ nimium indulget, propterea ringitur quoties æstimat eam alienæ felicitatis objecto minui, & obscurari. 2. *Impulsiva, & Externa*, quæ multiplex esse potest & varia: sive 1. *in eo cui invidetur*: ut si inimicus; si rivalis; si indignus; si felicitatis suæ facto, aut verbis prodigus ostentator; aut quid simile: sive 2. *in tertia aliqua persona*: ut Despectio, *Adulatio*, Susurrationes &c. quæ sunt omnia permagni momenti ad Invidiam concitandam.

4. *Integra Definitio*, eaque 1. *Brevior*: Invidia est tristitia mala de bono alieno. 2. *Planior*: Invidia est vitiosa animi ægritudo, qua quis præ nimio sui amore contristatur de bono, quo alterum frui videt, aut prævidet fruiturum, in quantum æstimatur diminuere propriam excellentiam.

DIS-

DISTRIBUTIONEM. Ubi breviter expedio tres *Invidiæ* ſpecies; poſtremam quamque peſſimam: quarum prima eſt, cum quis ægrè fert alium frui, aut fruiturum bono (*in ſpecie* vel *gradu*) quo ipſe potiri non poteſt pariter. Secunda eſt, cum quis ægre fert alium frui, aut fruiturum bono, quo ipſe fruitur, ſed cupit frui ſolus. Utramque hanc *Invidiæ* ſpeciem Lucanus brevi ſeſquiverſu & expreſſit eleganter, & egregiis exemplis illuſtravit *Cæſaris* & *Pompeii*, lib. 1. Pharſ. *Nec quenquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem, Pompeiuſve parem*, 3. eſt cum quis proprium bonum corrumpit, aut ejuſmodi ſibi etiam negat, ne fore alteri bono eſſe poſſit, quo ſenſu *Plinius*, aliique per tranſlationem ſimilitudinis, *Cervum*, *Stellionem*, & alia quædam animalia invidiâ notarunt. Laborare hâc peſſima ærugine non paucos eruditorum, nimio notius eſt, quam ut hic oſtendatur. III.

EFFECTA, quæ ſunt partim *Interna*, reſpectu ejus qui invidet: partim *Externa*, reſpectu ejus cui invidetur. Invidia enim 1. mentem perpetuo cruciat, & omnem vitam reddit inquietam. 2. Corpus etiam vultumq: non deformat modo, ſed etiam velut tabe quadam conſumit. Juſtiſſimum malum, quæ & culpa eſt eadem, & pœna: nec minus flagellum quam vitium. 3. reddit hominem bonis maliſque pariter inviſum; odioſum vniverſis. IV.

4.

4. impellit ad quævis flagitia perpetranda. Obtrectationes, doli, calumniæ, jurgia, seditiones, homicidia: quæ non mala denique? ex radice pullulant Invidiæ. Eum verò, cui invidetur, Invidia plurimis periculis exponit. Declinabit itaque vir ſapiens quantum in ipſo eſt Invidiam: id quod facit primum, ſi gaudeat in ſinu ſuo, & bonis quæ habet tacitus frui malit, quam ea vane prædicando limos oculos & animos irritare; inde, ſi curet ita ſe gerere, ut felicitate, quam occultare non poteſt, non omnino indignus videri poſſit.

COGNITA: quæ ſunt inter alia.

V. 1. *Odium*: quo quis aliquem animo averſatur, eique male vult. Convenit cum *Invidia*. 1. *Subjecto*, etſi non reciproce: ſemper enim qui invidet alteri, ipſum odit, etſi non è contrà. 2. *Cauſa Efficiente interna*: quæ eſt utrobique elati animi ſuperbia, & cæcus amor ſui.

2. Ἐπιχαιρεκακία, cum quis gaudet de malo alieno. Convenit cum *Invidia*, 1. *Subjecto proprio* & reciprocè: nam qui de bono alterius contriſtatur, lætatur de malo: & contra. 2. *Cauſa Efficiente*, ut ſupra.

Differunt tamen ab Invidia.

1. *Odium*. 1. *Subjecto*: poteſt enim eſſe Odium in quo non eſt Invidia. 2. *Objecto Quod*: quod in Invidia non niſi Bonum eſt: at in Odio poteſt eſſe Malum. 3. *Objecto Cui*:

Cui : quod latius est Odio, quam Invidiæ. Invidemus enim hominibus tantum, non Deo, nec nobis ipsis, sed aliis : ast Odisse possumus & alios homines, & nos ipsos, & alias creaturas, & ipsum Deum. Invidemus iis tantum qui sunt nobis aliqua saltem proportione æquales : ast odisse quis potest & diu defunctos, & longe dissitos, & immenso intervallo superiores aut inferiores.

2. Ἐπιχαιρεκακία 1. *Genere* : nam Invidiæ Genus Dolor est : ἐπιχαιρεκακίας Lætitia. 2. *Objecto* Quod : ἐπιχαιρεκακία enim de Malo est : Invidia de Bono.

OPPOSITA, quæ sunt potissimum ista, 1. VI. *Sympathia*, sive *Benevolus affectus*, cum quis sic comparatus est, ut alteri bene velit, bonumq; ejus serio, & ex animo gratum habeat : atque iste affectus Invidiæ ex diametro adversatur. 2. *Honesta Æmulatio*, cum quis dolet se ab aliis bono aliquo superasse : non quod ægrè ferat profectum alienum : sed quod desiderat suum. *Invidia* hominum malorum est : *Æmulatio* bonorum : Proficiscitur ab animi hæc *Magnitudine*; illa *Elatione*. Illâ incenditur animus, ne bene sit alteri : hâc, ut sit sibi,

Parag. 11. *Imitationis ratio, & ornatus.*

Hanc tractandi rationem si in aliis Thematibus imitari velit studiosus juvenis, faciet cum fructu suo. Sed non erit nimium *superstitiosus*, nec curabit ista omnia singula præcise ubique adhibere, nec

nec enim res ferret: ſed iſtis addat, dematve licet, aut etiam immutet nonnulla, quivis pro ſuo judicio, & ſubjecti Thematis exigentia. Utile etiam fuerit (etſi Logicus quâ talis, hoc non præcipiat,) inter tractandum *ſententias* bonorum authorum, velut gemmas locis idoneis inſeruiſſe. Sed 1. ſi ſint *breves*: 2. ſi inſtituto *accommodæ*. 3. ſi quid habeant acuminis, aut elegantiæ non vulgaris: nam quæ aut prolixæ ſunt, aut ſtudioſius quæſitæ, aut languidæ & è trivio, perpetuo ſunt ingratæ. Ornabis etiam tractationem, ſi aptis *Formulis* utare, ubi opus eſt: quarum copiam ſub ſuis titulis libello ſeorſim deſcriptam in promptu habere perutile fuerit. Quales ſunt formulæ explicandi vocum *Ambiguitates*. & *Etyma*, Rerum *cauſas Efficientes*, *Impulſivas*, *Inſtrumentales*; *Finem*, *Materiam*, *Subjectum*, *Objectum*, *Integras Definitiones*, *Diſtributionem*, *Effecta*, Cognatorum *convenientiam*, & *differentiam*, Oppoſitionem *Privativam*, & *Contrariam*, &c.

Parag. 12. *Materia practicandi.* Quo autem ſupperat juventuti ad manum uberior copia omnis generis Thematum, quibus tractandis ſemet exerceat; experiaturque quid præſtare valeat, & quantum in re Logica profecerit, viſum eſt coronidis loco ſylvulam materiæ tractandæ ſubjicere. Eſto ergo exemplum Thematis

1 *Sub-*

1 *Subſtantialis*, 1 Univerſalis: *Canis*, *Metallum*. 2. Singularis: *Cicero*, *Bucephalus*. 3. Partialis: *Manus*, *Oculus*, *Cerebrum*. 4. Aggregati: *Oceanus*, *Galaxia*.

2 *Accidentalis*, 1. Abſoluti: *Lumen*, *Nutritio*, *Metus*, 2. Relati: *Conjugium*, *Locus*. 3. Singularis: *Conjuratio Catilinæ*, *Acumen Ariſtotelis*. 4. Concreti: *Philoſophia*.

3 *Non-Realis*. 1. Secundæ Notionis; *Metaphora*, *Syllogiſmus*, *Æquator*. 2. Privativi *Cæcitas*, *Mors*. 3. Figmenti; *Siſyphus*, *Chimera*, *Phœnix*.

Subtituli Capitis Primi.

1 *De Geneſi & Analyſi.*
2 *De Geneſi triplici.*
3 *De Notatione, & expenſione Thematis ſimplicis.*
4 *De Explicatione Nominis.*
5 *De Explicatione Rei per Attributa Eſſentialia.*
6 *De Diſtributione.*
7 *De conſideratione Effectorum.*
9 *De conſideratione Cognatorum.*
8 *De conſideratione Oppoſitorum.*

De tractatione
- *Substantiæ*
  - 10 *Universalis.*
  - 11 *Singularis.*
  - 12 *Partialis.*
  - 13 *Aggregatæ.*
- *Accidentis*
  - 14 *Absoluti.*
  - 15 *Relati.*
  - 16 *Singularis.*
  - 17 *Concreti.*
  - 18 *Aggregati.*
- 19 *Secundæ Notionis,*
- 20 *Entis privativi.*
- 21 *Entis ficti.*

CAP. 2.

De Tractatione Problematis solitaria.

Parag. 1. *Notio & expensio Problematis.*

Genesis Problematis est Tractatio Problematis per argumentorum collationem, ut veritas eluceſcat. Est autem *Problema* propositio in disceptationem vocata, cujus conditiones vide fusius *lib.* 3. *Compend. cap.* 17. *Parag.* 2. Ejus partes eædem sunt, quæ & Propositionis: sc. *Subjectum* & *Predicatum*, licet non semper expresse proponatur per modum Propositionis. Proponitur enim Problema, vel *Integre*, vel *Diminute*. Integre proponitur, quoties certo constat de utroque termino, & ambigitur tantum utra pars contradictionis sit vera: expri-

exprimiturque vel *positive*, cum altera pars definite statuitur; ut *Logica est Ars*; vel *negativè*, ut, *Forma non est Principium Individuationis*; & *Thesis* dicitur: vel *interrogative*, cum utraque pars ex æquo dubia relinquitur, ut *An Logica sit Ars? An forma sit principium Individuationis?* & *Quæstio* dicitur. *Deminute* proponitur quoties expresso tantum altero terminorum ambigitur de reliquo: exprimiturque varie, sed fere ad modum Thematis aut Quæstionis simplicis, ut *de Genere Logicæ*, De *Principio Individuationis*; aliquando tamen pleniùs & per disjunctionem, ut *sitne Logicæ Genus Ars, vel Scientia, vel Habitus instrumentalis ab utraque diversus? An Materia sit principium Individuationis, vel potius Forma, aut Accidens, aut quid aliud?* Nos distinctionis ergo, Problema integrum, *Categoricum* dicemus; Diminutum, *Disjunctivum*.

Parag. 2. *Tractationis Problematicæ partes.*

Tractatio utriusque generis Problematum, aut *Solitaria* est; aut *Socia*. Solitarie tractatur problema, cum quis sine adversarii instantia quæstionem aliquam per se examinat. Cujusmodi Tractationis tres sunt præcipuæ partes Παρασκευὴ, Κατασκευὴ, Ἀνασκευὴ, *Præparatio Quæstionis*, *Probatio veritatis*, & *Dilutio objectorum*, Quibus etiam ex abundanti & præmitti potest, quasi *Proœmii* vice, Προπαρασκευὴ, de gravitate controversiæ, atque dubii occasione:

ne: & ſubnecti, quaſi *Epilogi* loco, ἐπανάληψις, repetitionem complectens ſummariam totius diſpoſitionis, cum corolariis inde emergentibus.

Parag. 3. *Præfatio.* In Præfatione imprimis oſtendetur gravitas Quæſtionis, prout tes ipſa poſtulabit. Quod ſc. problema tractandum non ſit nullius vel levis momenti: ſed vel de rebus apertè graviſſimis; vel de iis quæ etſi prima ſpecie leviores videri poſſint, ſunt tamen eæ, ſine quibus graviores nequeunt dextre intelligi aut explicari. Mox, ſi fieri poteſt, occaſio dubii detegetur, & origo erroris: quæ nimirum res anſam huic diſputationi primæ præbuerint; errorique & initium dederint, & incrementum. Illud *attentionem* patiet; Hoc *benevolentiam* ſententiæ noſtræ: ſed videndum, ut iſta *Logicè* fiant, hoc eſt, unde & aperte ſecundum rei veritatem, non invidioſè & hyperbolice, ut oratores ſolent. Quin & omitti poteſt omnis Præfatio: ubi aut minus neceſſaria eſt, aut problema brevius tractandum.

Parag. 4. *Evolutio tituli.* Habita brevi præfatione, Problema non ſtatim probandum eſt, (niſi ubi termini ſatis perſpicui ſunt, & res ipſa parum controverſa:) ſed præparandum prius, *Evolutione tituli*, & *Conjectione Quæſtionis*. *Evolutio Tituli eſt* explicatio Terminotum Quæſtionis; tum *Subjecti*, tum etiam *Predicati*: cujus

cujus utriuſque brevis aliqua præcognitio habenda eſt, ut felicior ſit progreſſus in reliqua tractatione. Utile erit quidem, animo, aut etiam in ſcriptis ſeorſim, plenam tractationem utriuſque Termini ſecundum rationem in ſuperiore capite traditam prius inſtituere, quâm ad tractandum integrum problema accedatur: ſed ex iſtis paucula tantùm ſunt aperte ponenda in Tractatione ipſius Problematis: quæ ſcil. videri poſſint magis neceſſaria ad Intelligendum ſenſum quæſtionis: qualia plerumque ſunt 1. *Vocum variæ Acceptiones*, præcipue quæ nobiliores, & præſenti inſtituto accommodatiores. 2. *Rerum Definitiones.* 3. *Earum diſtinctiones à cognatis.* Ponenda autem ſunt iſta præcognita, primo ex parte *Subjecti.* 2. Ex parte *Prædicati*: atque ex parte quidem prædicati tanto diligentius, quanto prædicatum eſt terminus principalior in propoſitione.

Conjectio Quæſtionis, ſive Explicatio ſtatus Controverſiæ, eſt oſtenſio quid ſit ultroro citroque conceſſum & quid proprie controverſum. Eſt enim in omni controverſia aliquid *commune*, id quo partes conſentiunt: & aliquid *dubium*, in quo non: illud διδόμενον dicitur, hoc ζητούμενον, ſive κεκρίμενον: Illius expoſitio nobis *Acceptio dati*, hujus *Conſtitutio quæſiti*, ſatis idoneè dicitur. *Accipimus datum*, cum quædam fundamentalia ſumimus, vel ſupponimus, de quibus inter

Parag. 5. *Conjectio quæſtionis.*

ter nos convenit & adversarios; adjuncta, si opus sit brevi eorundem declaratione aut probatione per unum aut alterum principale argumentum. *Constitnimus quæsitum*, cum ostendimus perspicue in quo *summa litis*, sive (ut loquuntur) ipsum *Punctum Controversiæ* situm est, id si dextrè fiat, totum pene negotium confectum est: mirum enim dictu, quantum lucis hinc afferatur Probationi, & refutationi. Si controversiarum in omni genere Scriptores hoc rite & accurate ubique præstarent, mille controversiæ in Philosophicis, atque aliis, jacerent dudùm consopitæ, de quibus hodie acerrimis animis disputatur. Huc pertinet *variarum Opinionum recensio*, quæ debet esse *Candida*, ne cujusquam sententiam siniſtra interpretatione pervertamus; *Succincta*, ne prolixitas sit tædio: & tamen *Plena*, ne dum brevitati studemus, videamur parum sincere alterius sententiam explicuisse.

Parag. 6. *Declaratio & probatio veritatis.*

Factâ hujusmodi præparatione, Κατασκευὴ sequitur, quæ in sententia quam defendendam suscepimus, declaranda, & astruenda cernitur. In *Problemate Categorico* præstiterit unica thesi affirmante vel negante sententiam nostram breviter proponere: eamque aliquot rationibus confirmare: nisi sit acrius controversum & multis limitationibus indiget.

Tunc

Tunc enim plures *Theſes* utilius proponentur, cum ſuis quæque *probationibus*. In *Problemate vero Diſſunctivo*, ubi ferè opinionum major eſt varietas, & plures difficultates, neceſſarium erit defenſionem noſtram pluribus propoſitionibus complecti, quas *Theſes*, *Concluſiones*, vel *Aſſertiones* vocant: incipiendo more Ariſtotelico ab illis, in quibus removentur aliorum ſententiæ; & pergendo ad illas, in quibus propria exponitur. Porro poſt ſingulas concluſiones *Argumenta* quibus eæ confirmentur ponenda ſunt, petita partim à *ratione*, partim ab *authoritate*: Rationum autem copiam, & delectum habebimus, ſi *Subjecti* Concluſionis primo, deinde *Prædicati* naturam & attributa mente percurramus: vel ſecundum rationem tractandi ſimplex Thema *cap.* 1. hujus appendicis, vel per ordinem locorum Topicorum *lib.* 3. *Comp. cap.* 19. & deinceps. Non ſufficiet tamen Argumenta ſic nude propoſuiſſe: fortiter premenda ſunt, & defendenda, adverſariorúmque evaſiones, ſubterfugia, & cavillationes quibus eorum vim & ictum declinare aut eludere ſatagunt, examinandæ atque evertendæ.

Confirmationem ſequitur Ἀνασκευὴ *Confutatio*, ſive *Dilutio Objectorum*. Parag. 7. *Objectiones.* Nec multum intererit, quo loco Objectiones diſponantur; ſive ab ipſo ſtatim initio omnes ante Tituli Evolutionem, & Conſtitutionem

Status Quæſtionis, quod fecere *Thomas*, *Scotus*, & *Scholaſticorum* turba; ſive omnes ultimo loco, & poſt Confirmationem noſtræ ſententiæ; ſive, quod ſuaderem magis, poſt ſingulas *Opiniones*, aut certè poſt ſingulas *Concluſiones* certæ objectionum claſſes quæ pro tali opinione aut contra talem Concluſionem militare videntur. *Solutiones* pariter, aut ſingulis Objectionibus ſubjici poſſunt ſingulæ, aut univerſis univerſæ, pro cujuſque arbitrio: Nec enim morari debent quemquam iſtæ curæ: illa potior eſt, quâ demum ratione argumenta objecta dextre & artificioſe ſolvantur.

Parag. 8. *Solutio ad Concluſionem.*

Id quo fiat appoſite, & cum judicio; conſideranda ſunt in objectione tria hæc, atque hoc ordine: *Concluſio*, *Forma*, *Materia*. Si enim afferatur objectio, in cujus nec *Forma* nec *Materia* vitium ſit, rejicienda tamen eſt tota, ſi non directè contradicat alicui *Concluſioni* defenſionis noſtræ: ſæpe enim contingit vitium ἐπεζητήσεως, ut ea multis & operoſè confirmentur, quæ ſunt extra quæſtionem; negligatur è contrà id, quod maximè probandum erat. Cæterum ejuſmodi objectiones operosâ non indigent *ſolutione*: ſatis erat eas, ut alienas à quæſtione, rejeciſſe; atque oſtendiſſe paucis, quod ex iis colligitur non pugnare cum Theſi noſtra. Huc ſpectant illæ Formulæ

ἐπεζη-

ἀπροσδιόνυσον hoc, & ad rem nihil. Diſeritur quæſtio. Concedatur totum, nec video quid incommodi ſequatur. Hoc non impugnat Theſin meam: &c. Quandoque Objectio allata contra Theſin aliquam, tam non evertit eam, ut confirmet magis: quod quoties fit, non *rejicienda* eſt tantùm, ut impertinens: ſed etiam *retorquenda*. Quo ſpectant formulæ, *Hoc facit pro me. In hoc Adverſarius meas partes agit. Prævaricari hoc eſt, non objicere. Dum hoc urget, miror ipſum non advertere, ſe propria vineta cædere, &c.*

Si objectionis Concluſio ſit ad rem, & directe contradicat alicui Theſi noſtræ; *Forma Argumentationis* proximo loco excutienda eſt: atque examinanda Objectio ſecundum leges Syllogiſmorum Generales, & ſpeciales; num ſit rite diſpoſita, vel non. Si facto examine conſtet *legem aliquam Syllogiſticam* violari; (ut ſi ſint quatuor termini; ſi medium ingrediatur concluſionem; ſi propoſitiones ſint purè particulares, ſi purè affirmantes in ſecunda figura: ſi arguatur à negatione antecedentis ad negationem conſequentis in Hypotheticis; ſi in Inductione ſit inſufficiens enumeratio particularium, aut quid ſimile) ſolvetur Objectio negando ejus formam, & detegendo particulare vitium, in quo peccat. Ut ſi dicamus, *In hoc Syllogiſmo ſunt quatuor termini; Manca eſt hæc Indu-*

Parag. 9. *Solutio ad Formam.*

ctio, &c. Et hoc in rigore satis est: Sed expediet etiam vitium in Formâ ulteriùs ostendisse, allato uno aut altero argumento, ejusdem omnino formæ, quod tamen manifeste sit vitiosum & absurdum. Cujus Formulæ sunt, *Perinde hoc sequitur, ac si quis probare velit &c. Si sic argumentari liceat, non minus ego probaverim, &c.* & aliæ consimiles.

Parag. 10. *Solutio ad Materiam.* Quod si nec *Conclusio* sit aliena, nec *Forma* vitiosa; considerandæ est *Materia* Objectionis ex *Præmissis*: & secundum ejus rationem instituenda erit responsio ad Objectionem. Si qua Præmissarum sit *manifesta falsa*, aut *non sufficienter probata*: solvetur objectio simplici ejus *Negatione*, abjecta (si videbitur) ratione aliqua cur eam negemus. Quod si ejusmodi sit Objectio ut nihil commode negari possit, *Terminos* (qui sunt *Materia Præmissarum*) expendere oportet; ut ex iis eruatur responsio. Termini autem sunt, aut *Extremi* aut *Medius*, expendendi autem primùm *Extremi*: in quorum altero si lateat ambiguitas, (ut plerumque fit) distinguendus est Terminus sic ambiguus: & respondendum ad Præmissam, in qua ille terminus reperitur, ostendendo Terminum illum aliter accipi in dicta *præmissa*, aliter in *Conclusione*. Si non sit ambiguitas in Extremis, tunc *Medius Terminus* est expendendus: & *secundum se*; & *ratione habita ad*

locum

locum ex quo ducitur. Secundum se consideratum Medium si sit *ambiguum*: respondendum est, ut prius, per distinctionem ostendendo, Medium non eodem modo sumi in Majore & Minore; & in uno sensu verum esse *Majorem*, *Minorem* falsam; in altero *Majorem* falsam, *Minorem* veram. Sin ambiguitas non appareat in Medio recurrendum ad *Locum Topicum*, unde Medium videtur ductum: ut ex *Maximis* locorum, & Maximarum *Fallentiis* judicari possit recténe ductum sit argumentum ex illo loco, vel non. Hic permagno erit adjumento (bone Lector) Locorum Topicorum *Maximas*, & earum *Fallentias*, usu tibi familiares reddidisse, atque Exemplis, quæ singulis subjecta reperies, *l.3. Compend. c.19. & deinceps*, alia plura addidisse: ut sic tibi copia Exemplorum ad manum suppetat, quæ velut paria ei objicias, qui tibi afferat argumentum ex loco aliquo Topico perperàm ductum. Si constabit Objectionem niti aliqua *Maxima*, non recte intellectâ: respondebitur ostendendo cancellos & limites illius Maximæ, quo sensu intelligenda sit, & quibus in casibus fallat; adeoqee præsentem Objectionem ad aliquem dictorum casuum pertinere: quod etiam allatis aliis exemplis in pari casu illustrabitur.

Parag. 11. *Collectio Corollariorum.*

Expeditâ hactenus *Confirmatione noſtræ ſententiæ*, & *Dilutione Objectorum*, poterimus cum brevi aliqua repetitione *Theſis*, aut *Theſium*, quas defendimus, totam Problematis tractationem finire. Niſi quod alicubi ὑπομνῆσαι propemodum neceſſaria eſt: cum ſc. ex conſtitutione ſententiæ noſtræ quædam *Obſervationes* emergunt, quæ aut ad praxin, aut ad illuſtrandam aliam aliquam veritatem, aut ad evertendas alias adverſarii aſſertiones videri poſſint non infimi momenti. Πορίσματα vocant & *Conſectaria*, & *Corollaria*: quæ per ſubſumptionem, aut ex noſtra concluſione inferuntur immediate, aut ad ſic illatam conſequuntur. Corollaria autem iſta non neceſſe eſt novis adductis rationibus ulterius confirmare: (ſatis enim jam ante confirmata præſumuntur in probatione Principalium Concluſionum:) ſed ſufficiet ea poſuiſſe tamen breviter, & adnotaſſe, ut ex principalibus Concluſionibus per neceſſariam, & evidentem conſecutionem deducta.

Parag. 12. *Exemplum tractationis problematicæ.*

Exemplo rem declaratam oportuit in ſtudioſorum gratiam: ſed præ ſtudio brevitatis non tam juſtum exemplum, quam exempli rudem aliquam Ideam, & velut ſceleton exhibeo; idque in tractatione Problematis Disjunctivi. Quod ſit

De

DE GENERE LOGICÆ.

Partes hujus tractationis erunt

Προπαρασκευὴ, ubi ostenditur

1 *Gravitas Quæstionis* ob diversam Methodi rationem in disciplinis Theoreticis & in Practicis.

2 *Occasio discrepantium Opinionum.* 1. Promiscuus usus terminorum Ἐπιστήμης & Τέχνης, Scientiæ & Artis apud bonos Authores. 2. Infelix barbaries sæculi Scholastici & ignoratio usus Logicæ. I.

Παρασκευὴ, ubi II.

1 *Evolutio Tituli.* 1. Logica hic tota ista Disciplina, sed *Docens*, non *Utens*: 2. Ejus Genus quæritur non *Remotum* sed *Proximum.*

2 *Conjectio Quæstionis*, ibique

1 *Acceptio Dati.* Ista enim largiuntur omnes, Logicam 1. esse habitum intelectualem de prima specie Qualitatis. 2. nec Sapientiam esse, nec Prudentiam, nec intellectum Principiorum. 3. & Scientiam dici posse, & Artem, in larga vocum acceptione. 4. esse instrumentum Philosophiæ, & omnium Disciplinarum.

2 *Constitutio Quæsiti.* Sed illud ambigitur, quodnam sit ejus Genus Proprium, & Proximum: sitne illud Ars; an Scientia: an vero Habitus ab utraque diversus? ubi occurrunt 3. opiniones.

1 *Avicennæ*,

1 *Avicenna*, & *Latinorum Scoti*, *Thomæ Alberti*, &c. quod ſit Scientia propriè dicta.

2 Quorundum è veteribus, & omnium fere *Neotericorum*: quod ſit Ars propriè dicta.

3 *Græcorum*, quos ſequitur *Zabarella*: quod nec Scientia ſit, nec Ars, ſed habitus inſtrumentalis ab utraque diverſus.

Κατασκευὴ, Ubi pro veritate declaranda pono quaſdam *Concluſiones*: & ſunt iſtæ.

1 *Logica Genus non eſt habitus Inſtrumentalis, à Scientia, & Arte ſpecifice diſtinctus.* Probatur

1 A ſufficientia quinque habituum Mentis apud Ariſtot. lib. 6. Ethic. cap. 3. & alibi. *Reſpondet Zabarella lib. 1. de Nat. Log. cap.* 11. Ariſtotelem ibi non intendiſſe nominare niſi tantum principales habitus, ſub quibus tamen incluſive intelligit Logicam, & Grammaticam, ut eorum inſtrumenta: & ponit exemplum de diſcedente Patavio Romam, ut videre eſt plenius apud ipſum loco citato.

Sed contra. 1. patet ex Textu Ariſtotelem ibi voluiſſe enumerare omnes ſpecies habitus in quibus eſt veritas, quare habitus, quos *Zabarella* inſtrumentales vocat, aut non continent veritatem, aut ſub aliqua dictarum ſpecierum continentur. 2. Grammatica eſt aperte una ex iis quinque: ſc. Ars. 3. Exemplum quod ponit non eſt ad rem; quia non eſt ſimile.

2 Ab

2 Ab insufficientia fundamenti illius opinionis, quod non est aliud; quam quod Logica habeat rationem Instrumenti, sed ratio Instrumenti, cum sit relativa non habet diversificare species: ergo

2 *Genus Logicæ non est Scientia proprie dicta.* Probatur

1 *à Subjecto,* Quod in Scientiis debet esse Ens Reale, & Necessarium: cum Logica versatur circa *secundas Intentiones,* quæ non sunt ante operationem nostri intellectus; & eâ cessante, cessant: ergo

2 *à Fine.* Qui in Scientiis est contemplatio proprii subjecti: Logica vero in illa non acquiescit, sed ordinatur ad cognitionem subjectorum in aliis Disciplinis: cum sit earum instrumentum ex 4. suppositō: ergo

3 *à Testimonio Aristot. lib.* 1. *Topic. cap.* 9. ubi distinguit de Problemate Ethico, Physico & Logico; & consequenter separat Logicam à Prudentiis & Scientiis, vide *lib.* 3. *Compend.* nostri *cap.* 17. §. 2.

3 *Genus Logicæ est Ars proprie dicta.* Probatur

1 *Per inductionem.* Logica est habitus mentis ex 1. suppositō: sed non est aliquis trium, ex 2. suppositō; nec scientia, ex 3. Conclusione: relinquitur ergo quod sit Ars.

2 *à Subjecto.* Quod in Artibus est aliquid effectibile à nobis propter finem: sed hoc com-

competit secundis Intentionibus in Logica: ergo

3 *à Fine.* Logica docet effectionem Instrumentorum Logicorum: ergo

4 *à Testimonio* tum *Aristotelis*, qui Logicam τέχνην vocat lib. 2. Elench. cap. ult. & alibi; tum aliorum, qui citantur à *Kecher. tract.* 1. *Præcog. Log. cap.* 2. §. 3.

Ἀνασκευὴ. Ubi solvendæ objectiones.

1 *Obj. contra.* 1. *conclusionem.* Logica est Instrumentum: ergo & Habitus Instrumentalis.

Sol. Hoc non probat quæsitum. Instrumentum enim prædicatur de Logica, ut *Relatum* in concreto de suo subjecto; non ut *Genus* de Specie.

Obj. contra. 2. *Cocil.* Logica est habitus per demonstrationem acquisitus, ergo est Scientia. Consequentia patet ex definitione Scientiæ.

Sol. Scientiæ vox ambigua est. Sumitur enim vel *large*, pro omni habitu certo conclusionum, quomodo omnes Artes & Prudentiæ possunt dici Scientiæ: & sic intelligitur in definitione allata, per quam distinguitur ab *Opinione* & *Intellectu principiorum*: vel *strictè*, prout est una ex quinque speciebus habitus contradivisa Arti & Prudentiæ: & sic requiruntur aliæ conditiones ad Scientiam, sc. quod sit de Subjecto Necessario, & quod

quòd acquiescat in contemplatione ejus.

3 *Obj.* Logicus est sciens: ergo Logica est scientia. Sequitur Argumentum à Conjugatis.

Sol. Non sequitur arguendo à *concretis* ad abstracta, ubi prædicatio non est per se. vide *Lib.* 3. *Compend. cap.* 22. §. 3. & sic est in hoc casu.

4 *Obj.* In Logica est Subjectum proprium, sunt Passiones, sunt Principia; & ista sunt omnia quæ requiruntur ad scientiam: ergo

Sol. Negatur minor, Nam ad Scientiam propriè dictam requiruntur alia, ut dictum est modo in responsione ad tertiam.

5 *Obj. Contra.* 3. *Concl.* Logica non videtur contineri sub eodem Genere cum arte fabrili, & Architectura; sed illæ sunt Artes: ergo

Sol. Non continetur sub eodem genere *proximo* (nam illæ sunt Artes manuales, hæc mentalis;) sed benè sub eodem *remoto.*

6 *Obj.* Ars versatur circa materiam externam & crassam; non sic Logica: ergo

Sol. Major, si sit universalis, non est vera: nam Effectio quæ est propria Artis operatio, non minus est in Materia interna, quam externa.

Ἐποχὴ, ubi

1 Brevis *Repititio.* Ex dictis ergo constat Logicam nec Scientiam esse, nec Habitum nescio quem instrumentalem; sed proprie, γνῶσις Artem.

2 Colle-

2 *Collectio πεπερασμένων.* Quod cum ita ſit, hinc intelligitur.

1 Logicam non alia Methodo tradendam quam *Analyticâ*: id quod feciſſe conſtat Ariſtotelem ex ſolo titulo Priorum, & Poſteriorum Analyticorum.

2 Inutiliter eos operam dare Logicæ, qui nudâ cognitione contenti, uſum ejus negligunt: ſecundùm tertium illud: *Merus Logicus, Merus Aſinus.*

Parag. 13. *Imitationis ratio & Ornatus.* Hanc fere rationem in aliis Problematibus ſequi proderit; ſed plenius: præſertim ubi variæ ſunt & multum diſſidentes inter ſe ſententiæ. At in *Problemate Categorico* ſæpè ſufficiet anguſtiore via incedere, ubi quæſtio facilius conjici, & totum negotium una Theſi concludi poterit. Illud etiam admonendum, rationem tractandi problema aliquantum variari, pro natura ipſorum Problematum: ut ſi ſint *Theoretica* vel *Practica*, *Univerſalia* vel *Particularia*; *de præterito*, *præſenti*, vel *futuro*; atque multifariam aliàs. Sed iſti reſpectus non faciunt varietatem ita notabilem, ut neceſſe ſit de ſingulorum ratione aliquid ſeorſim præcipere: ratio jam exhibita ſuo modo & mutatis mutandis, conveniet univerſis; quod cujuſque judicio relinquendum cenſui. Ornatui inſervient *Formulæ* debitis locis adhibitæ: quales ſunt Formulæ *de rei gravitate*, *de origine erroris*, *explicandi* ſub-

subjectum & Prædicatum, accipiendi Datum, constituendi quæsitum, proponendi Opiniones, ponendi Conclusiones, afferendi Objectiones, rejiciendi eas, respondendi ad Formam, retorquendi, paria referendi, negandi, reddendi rationem negationis, distinguendi, &c.

Parag. 14. *Genesis Problematis angustior.*

Est & alia tractandi Problematis ratio adhuc angustior multo, quæ potest duobus modis institui, *Uno*, si 1. præmittatur brevis præcognitio terminorum. 2. Nòstra Thesis sine ambitu verborum Categorice ponatur, & uno aut alvero principali argumento probatur. 3. Objectiones aliquot è præcipuis breviter solvantur. *Altero*, si 1. præmittatur brevis præcognitio terminorum, ut supra. 2. Argumenta utriusque partis seorsim proponantur. 3. Sequatur decisio quæstionis per admissionem rationum unius partis, & solutionem rationum alterius. Quinetiam omitti potest utrobique præcognitio terminorum, vbi sensus quæstionis aut obvius est, aut non multum obscurus.

Syluam materiæ tractandæ non opus est hic, ut in superiore capite, subnectere: abunde satis problematum quævis Disciplina suppeditabit, in quibus studiosi se exerceant.

Subtituli

Subtituli Capitis ſecundi.

1 *De Geneſi Problematica.*
2 *De Notione & Expenſione Problematis tractandi.*
3 *De Præfatione.*
4 *De Evolutione Tituli.*
5 *De Acceptione Dati.*
6 *De Conſtitutione Quæſiti.*
7 De *Recentione Opinionum.*
8 De *Declaratione & Probatione noſtræ ſententiæ.*
9 De *Objectionibus, & earum ſolutione in genere.*
10 De *Solutione ad Concluſionem.*
11 De *ſolutione ad Formam.*
12 De *ſolutione ad Materiam.*
13 De *Collectione Corollariorum.*

CAP: 3:

De *Tractatione Problematis ſociali, ſive de Diſputatione.*

Parag. 1. *Diſputantium numerus & virtutes.*

OMnis Tractatio Problematis per Argumentorum collationem, etiam *ſolitaria*, *Diſputatio* eſt; ſed ea vox de ſola *Sociali*, quæ fit inſtante, & premente adverſario, per Synecdochen excellentiæ pleruneque intelligitur. Qua exer-

exercitatione nescio an sit alia æque utilis juvenibus: tum ad perspicientiam veri, & illam de quâ Aristoteles *lib.* 1. *Poster. cap. ult.* animi ἀγχίνοιαν tum etiam ad vim ἑρμηνευτικὴν, & sensa animi apte, & expeditè, proferenda. Disputatio omnis instar pugnæ est, estque ad minimum duorum; *Opponentis* & *Respondentis*: Solennior tamen erit, si tertius etiam accesserit, velut Arbiter pugnæ, *Moderator*. Disputaturis & cum laude, & fructu, tres virtutes sunt apprime necessariæ: *Ingenuitas*, *Modestia*, *Candor*. *Ingenuitas* in eo consistit, ut quis animo accedat ad disputandum puro & libero ab omni præjudicio: præjudicium enim tollit judicium, & frustra disputatur cum eis, qui non convincuntur etiam cum convincuntur. *Modestia* in eo, ut sit aliquis voce & gestu sedato; non clamores cieat & strepitus; permittat adversario verborum vices. *Candor* in eo, ut quis pudori & famæ adversarii prudenter consulat; labeculas ejus & lapsus præterear sæpius, quam notet; de forma & verbis non moveat litem, ubi de ipsis rebus constat: nisi forte adversarii juncta ignorationi impudentia debeat auditoribus ludibrium.

Non sunt omnia Problemata indifferenter in disceprationem vocanda. Vitentur itaque inter disputandum quæstiones I. quæ fidei officiant, aut bonis moribus, Ut *An Deus sit colendus? An Parentes* Parag. 2. *Materia disputanda.*

rentes sint amandi? De istiusmodi enim Principiis qui dubitare velle videntur, fuste, non ratione sunt refutandi. II. quæ sensuum judicio sunt plane manifestæ: ut *An ignis sit calidus? An detur motus?* III. quæ rationem superant, & captum humanæ mentis: ut *de loco animæ separatæ; De materia & mole cœli Empyrei.* IV. quæ vanæ, ineptæ, & nugatoriæ sunt: ut *An nihil & Chimæra sint fratres? An vulpes saltans in vacuo excitet pulverem.*

Parag. 3. *Propositio materiæ disputandæ.* Disputatio similis prælio: sed in præliis acies disponi prius solent utrinque, quam manus conserantur; & in disputationibus ipsum *conflictum* præcedat oportet *Apparatus.* Apparatus autem pro more locorum varius est. In transmarinis Academiis, præsertim Germaniæ, materia disputanda fere proponitur Thematice sub rationc *Loci Communis*, aut *Simplicis Thematis*, ut *de Syllogismo; de Elementis; de Principe*: qua artificiosè, & per theses quasdam explicarâ à Respondenre secundum formam tractandi Thema simplex supra traditam *cap. 1. hujus Appendicis* in opponentis abitrio est, quamlibet Respondentis Thesin argumentis oppugnare. Ast in celeberrimis Angliæ Academiis proponitur materia discutienda semper *Problematice*, sub ratione sc. vel *Thesis*, ut *Metalla sunt invicem transmutabilia*; vel *quæstionis*, ut *An Metalla sunt invicem trans-*

mutabilia? Quâ propoſita quandoque ab *Opponente*, quandoque à *Moderatore*, poſtulatur reſpondentis eâ de re ſententia: quam ille mox explicat in ſua *Suppoſitione*. Noſtrum hunc morem jure præferendum cenſeo: tum quia diſputatio apud nos ſtrictior eſt, quæ illis vaga nimis; tum quia Problema certi ſubjecti & prædicati juſto aliquo temporis ſpacio poteſt aliquo modo plene diſcuti, cum vix poſſit expectari, ut Thema plenius examinetur tantillo tempore per omnia ſua Attributa. Utilius fortaſſis facturi & nos & illi, ſi & nos quandoque ad illorum morem diſputationes inſtitueremus, & illi frequentius ad noſtrum.

Parag. 4. *Suppoſitio.*

Propoſita quæſtione, Reſpondentis eſt ſententiam ſuam declarare: cujus declarationem in noſtris ſcholis *Suppoſitionem* dicimus: Vacabulo ſane perquam idoneo (etſi aliqui illud ſuggillarint immerito tali ſcommate, Quid opus eſt *Sub*?) Non enim tam *ponitur* Reſpondentis ſententia ut indubie vera, quia ſic non recte caderet ſub diſputationem, quam *ſupponitur* à Reſpondente pro vera, donec Opponens evicerit contrarium. *Suppoſitio* aut *Rigida* & *Peremptoria eſt*; aut *Rationalis* & *Satisfactoria*. Suppoſitio *Rigida* ſive *Peremptoria* eſt, cum reſpondens nec terminos Quæſtionis aperit, nec rationes affert defenſionis ſuæ; ſed propoſitâ quæſtione, nude & ſimpliciter id indicat ſolum, utram partem

Contradictionis defendere velit, Affirmativam, vel Negativam: qui mos est Oxoniæ in publicis scholis in ordinariis disputationibus Scholarium & Baccalaureorum. Suppositio *Rationalis* sive *Satisfactoria* est, in qua Respondens animi sui sententiam, quo plenius intelligatur ab Opponente, & Terminorum distinctione, limitationeque Propositionum aperit, & rationum momentis ratiocinat: qui mos est Oxoniæ in privatis Collegiis, & etiam publice in Scholis in disputationibus solennioribus. Illa præceptis non indiget: de hac observentur ista.

1. *Suppositio formetur stilo & methodo Scholasticis*: hoc est Logicis, non Rhetoricis. Apage hic Rhetorum cincinnos, & calamistros. *Veritas* enim quæritur, non *Elegantia*: nec expectatur *Declamatio*, sed *suppositio*. Odiosæ sunt verborum phaleræ & ambitus aurium: ubi instruendæ sunt mentes auditorum, non affectus movendi.

2. *Suppositio formetur verbis* (quam fieri potest) *propriis, perspicuis, & ab omni ambiguitate liberis*. Aliàs respondens auditores confundet magis quam instruet; & quæstioni tenebras potius offundet, quam afferet lucem.

3. *Objectionum solutio ne fiat in Suppositione*. In reliquis, suppositio formanda est ad rationem Tractationis problematis solitariæ in superiore capite expositam: sed *quæ* omittenda,

tenda, servandáque in ipsum congressum disputationum. Alias & *Opponenti* injuria fiet, cujus Objectiones præripientur à Respondente; & *Auditoribus*, quibus opponetur recocta Crambe.

Habita suppositione; Opponens præsertim in solennibus disputationibus, solet aliquando, priusquam disputare occœperit, paucula velut perorando præfari. Oratiunculam illam *Oppositionem* dicimus. Interdum est oppositio propemodum necessaria; quoties sc. Respondens aliquod falsum aut inopinabile tueri videtur: tunc enim opponens gravi aliqua oratione ejus pertinaciam castigabit, & solidis rationibus refutabit sententiam; idque magis *Logice*, quam *Rhetorice*: Ast alias si adhibeatur, non id fit aliqua rei necessitate; sed ἐκ παρέργου, ut auditorum expectationi aut loci consuetudini satisfiat. In qua non curabit opponens rationes solidas adhibuisse, sed magis rationum umbras, & quæ plus habeant facetiarum quam virium, ingenii quam acuminis; *Rhetorice* magis, quam *Logice*. Poterit tamen si voluerit argumenta quæ mox objecturus est disponere, & futuræ disputationis fundamenta jacere in oppositione. Sed difficile est hic aliquid præcipere, ubi liberum est Opponenti quâ videbitur viâ insistere. Caveat tamen duo hæc: 1. ne respondentis, alteriusve cujusquam personam aut famam pe- Parag. 5. *Oppositio.*

rulanter habeat. 2. ne in re seria jocis nimium ineptiat. Siquis omni omissa hujusmodi oppositione (nisi ubi solennitas exercitii eam quodammodo flagitare videatur) disputationi se protinùs accingere voluerit; faciet cum laude fortassis, certe cum venia plurimorum.

Parag. 6. *Officia Opponentis.* In ipso conflictu, quo quisque quod sui est muneris, id rite præstet, videndum quæ sint *Opponentis* partes; quæ *Respondentis*; quæ etiam *Moderatoris*. Opponentis est *Objicere*, *Urgere*, *Replicare*. *Objicit*, cum argumento, ejusque prosyllogismis thesin Respondentis impugnat. *Urget*, cum requirit a Respondente ut argumento legitime satisfaciat: *Replicat* cum Responsioni allatæ non acquiescit, sed porro it contra. In Objicienda tria hæc spectare debet Opponens; 1. *Conclusionem* probandam; 2. *Medium* probandi; 3. *Formam* probationis.

Parag. 7. *Inferre negatum.* Officium Opponentis *circa conclusionem*, est probe perspectam habere tum Respondentis Thesin, tum propositionem ab eo quandocunque negatam: ut illam evertere, hanc confirmare possit. Primi syllogismi Conclusio nisi directe contradicat Thesi Respondentis, tota disputatio erit altera propter *Ignorationem Elenchi*; quo non est aliud vitium inter disputandum turpius. Pariter aliena erit, si in progressu disputationis inferri unquam contigerit, propositionem ali-

am

am ab ea, quam respondens novissime negaverat. Sciat ergo Opponens *propositionem negatam* ei semper incumbere probandam : quam oportet integram inferre in conclusionem proximi syllogismi, sine ulla mutatione, præsertim in sensu : quin & ipsissima etiam verba retinenda sunt, quoties commode fieri potest, quo clarior sit progressus. Quod si alicubi propter ambiguitatem, obscuritatem, prolixitatem, aliamve causam mutatio verborum sit facienda, neutiquam tamen id tentandum est absque consensu respondentis.

Parag. 8. *Invenire Medium*

Postquam constiterit de conclusione probanda, proxima Opponentis cura erit, *Argumenta* quibus ea probetur adducere. Suaderem studioso, donec assidua exercitatione aliquam disputandi facultatem sibi comparaverit, non accedere ad disputandum, imparatum à copia argumentorum, etiam in scriptis. Haurire poteris argumenta ex libris eorum, qui de illa materia scholastice scripserunt, & destinato. Si non occurrunt argumenta in libris, tecum in mente tacitus percurre *Attributa* terminorum propositionis probandæ, *Subjecti* primo, deinde *Prædicati* : ex quibus tuopte ingenio argumenta facile extundes, si tibi saltem illa non exciderint, quæ de *Medii Termini Inventione* generaliter præcipiuntur *lib. 3. compend. cap. 6.* Distinctiones insuper & limitationes, quæ solent adhi-

beri pro declaratione ſtatus Quæſtionis, Argumenta ſuppeditabunt: quandoquidem enim vana eſt omnis *Diſtinctio*, & *Limitatio*, in aliqua quæſtione, quæ non propterea adhibetur, ut occurratur tacitæ alicui objectioni contra illam Quæſtionem; ex ejuſmodi diſtinctionibus & limitationibus Objectiones ſic elicies, ſi applicare velis illam partem earum, quæ non congruit cum ſenſu reſpondentis, alicui termino cui congruet. E.g. ſi objiciendum eſſet contra Porphyrianam ſpecei infimæ definitionem, hanc ſc. *Species eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid*: in explicatione illius definitionis, *lib.* 1. *Comp.* noſtri cap. 3. Par: 3. invenio duos ejus terminos limitari: ly *Quæ prædicatur* cum hac limitatione *Immidiatè*; & ly *Differentibus numero* cum hac limitatione *Tantùm*. Prior limitatio ſuggerit mihi dari aliquid, quod non eſt ſpecies; quod tamen prædicatur de pluribus differentibus numero tantùm in quid, ſed *mediate*, ut *Animal de Socrate & Platone*: Poſterior dari aliquid, quod non eſt ſpecies, quod tantum prædicatur, idq; immediate de pluribus differentibus numero in quid, ſed non numero tantùm; ut *Animal De Homine & Equo*. Hinc colligo duas Objectiones contra dictam definitionem; priorem, quod *Animal* prædicatur in quid de *Socrate* & *Platone*, qui differunt numero: poſteriorem, quod *Animal* prædicatur in *quid* etiam

am immediate de *Homine* & *Equo*, quos differre certum est numero, cum & specie differunt. Et tamen Animal non est infima species, ergo videtur dicta definitio convenire aliis à definito; & proinde esse vitiosa. Fusius ista fortassis exposui quam par erat: sed quod factum est in Tyronum gratiam æquus lector facile condonabit. Argumentorum copiam ubi paraveris, delige ex iis unum aut alterum, sed quæ plus videntur habere difficultatum & virium, atque illis fortiter preme Respondentem, prætermissis leviaribus: nisi volueris præmissâ Fallaciâ aut tenui aliquo argumento peritiam Respondentis, quasi tentando explorare; ut solent in exercitu levi aliqua velitatione, velut præludio, hostem prius tentare, quam res justo prælio cernatur.

Parag. 9. *Debite concludere.*

Sed frustra Conclusio probanda prænoscitur, & Argumenta conquiruntur, nisi ex Argumentis conclusio debite inferatur. In eam rem consulerem tyronibus, donec assuitudine promptiores evaserint, Syllogismos suos in chartula describere iisdem forma, & verbis, quibus urgere debent; annotatis ad oram singulorum Syllogismorum nominibus modorum, ad quorum normam efformati sunt: e. g. si tibi disputandum esset adversus dictam infimæ speciei definitionem, ex priore duorum illorum argumentorum, quæ *par.* 8. afferuntur, sic formandus esset progressus disputationis, & in charta describendus.

Da- *Quæ definitio convenit alteri à definito; ea est vitiosa:*
ri- *Sed dicta definitio infimæ speciei convenit alteri à definito.*
i- ergo *est vitiosa.*

Major est manifesta ex legibus definitionis
Minor probatur Syllogismo Hypothetico sic,

à posit. Ant. ad posit. Cons. { *Si Dicta definitio conveniat Generi, tum convenit alteri à definito;* / *Sed convenit Generi:* ergo / *Convenit alteri à definito.*

Minor probatur Syllogismo de termino obliquo sic

Da- *Animal est Genus:*
ri- *Dicta definitio convenit Animali:*
i. ergo *convenit Generi.*

Minor probatur.

Bar- *Quod prædicatur de pluribus differentibus numero tantum in Quid, ei dicta definitio convenit:*
ba- *Sed animal prædicatur de pluribus, &c.* ergo.
ra: *Dicta definitio convenit Animali.*

Minor probatur Syllogismo expositorio, & de termino obliquo sic.

Bar- *Socrates & Plato sunt plura differentia numero tantùm:*
ba- *Sed Animal prædicatur de Socrate & Platone in Quid* ergo
ra. *Animal prædicatur de pluribus differentibus numero tantùm in Quid.*

Tædet

Tædet ista puerilia tanto conatu: sed qui in minutioribus hisce aliquandin semet exercuerit, sentiet brevi cum suo magno fructu, quas vires habeat ad promptitudinem exercitatio.

Parag. 10. *urgere ad responsionem.*

Postquam eo perducta res est argumentando, ut nihil ultra negari posse videatur; Opponentis proximum officium est, urgere adversarium ad Responsionem, Si *fugiat*; ut repetatur argumentum: si *hæreat*; ut vel negetur aliquid, vel respondeatur: si *Fallaciam clamet*; ut ostendatur quæ sit Fallacia, & ubi lateat: si *diverticula quærat*, ut punctim respondeatur alicui propositioni, aut termino: si *minus apposite distinguat*; ut distinctionis membra utrique propositioni applicentur, in qua terminus ille reperitur quem distinguit: si *absurde negat*; ut rationem aliquam ostendat negationis: si *tergiversuri pergat* impudenter; ut astantium judicio stetur, quem illi victum pronunciarint.

Parag. 11. *Replicare.*

Si respondens occurrat argumento responsione non prorsus aliena; Opponens alio se vertat oportet. *Repetat* primo responsionem, ut eam penticulatius dijudicet; tum vero id agat maxime, ut ex ea, si fieri possit, Respondens cogatur in aliquod *absurdum*, aut *inconveniens*; id negando sc. quod prius posuerat; vel concedendo id quod prius negaverat. Si id nequeat efficere; saltem si quid

quid habeat quod replicare possit, *replicet*: sed non sufficiet utrivis parti distinctionis contravenire replicando, (quod scioli faciunt nonnunquam & Sophistæ, ut Respondentem longius à quæstione abducant:) sed adversus illam tantum distinctionis partem replicandum est, que magis conjuncta est cum statu quæstionis, propriúsque ad rem pertinet. Quod si nec habeat, quod directe replicet; nec sciat argumentis argumenta sic artificiosè attexere, ut replicationes videri possint magis ad responsionem, quàm novæ objectiones adversùs principalem Thesin: Opponenti consultius multo fuerit datæ responsioni palam acquiescere, & novo argumento uti, quam ubi abunde satisfactum est, usque contendere, & ne victus videatur pertinaciter instare, quasi instar nihili essent quæ Respondens dixisset omnia.

Parag. 12. *Officia Respondentis. Repetere.*

Respondentis officia sunt etiam tria: *Repetere*, *Negare*, *Salvere*. Repetat primo quæ objiciuntur ab opponente iisdem terminis, si sint commodi & rite dispositi: quod si Opponens per *imperitiam* aut *oscitantiam*, aut disputationis *æstum*, vel terminos adhibuerit minus commodos, vel formâ minùs accurata usus fuerit; poterit Respondens pro suo candore inter repetendum terminos & formam aptiores reponere. Nec inutiliter consumitur tempus ejusmodi Repetitione, quæ necessaria est in omnium gratiam;

Oppo-

Opponentis imprimis, ut agnoscat ille suam Objectionem, & si quid in forma peccari aut materiâ animadverterit, id corrigat priusquam fiat progressus ulterior; tum ipsius etiam *Respondentis*, ut vim rationis altius figat animo, & moram aliquam lucretur responsionis; *Auditorum* denique, ut ipsius exploratior sit totius disputationis progressus, & quid ab utroque disputantium sit præstitum judicium certius.

Postquam repetierit objectum Respondens, aut negare aliquid debet, aut rationem solvere. *Negari* autem possunt tria: *Conclusio*, *Forma*, *Propositio*: Conclusio, si sit *aliena*; Forma, si sit *vitiosa*; Propositio, si sit *Falsa*. Si opponens aut in primo syllogismo non contradicat Thesi Respondentis, aut in reliquis non inferat propositionem ab eo proxime negatam, Respondens habet negare *Conclusionem*, rejiciendo ipsam ut ἀπροσδίονυσον, vel (quod idem est) admittendo totum argumentum, ut dictum est in superiore *cap*. Par. 8. Si opponens peccat in aliquam legem Syllogisticam, Respondens negabit *Syllogismum*? vel *Formam* argumentationis. Si opponens proponat aliquod falsum in altera præmissarum: Respondens illam *propositionem* simpliciter negabit, sive ea Major sit, sive Minor: sed *Major*, quia fere nititur axiomate aliquo generali, rarius neganda venit; *Minor* frequentius. Quod

Parag. 13. *Negare.*

si

si utraq; Præmissarum sit falsa, poterit quidem Respondens obiter admonere Opponentem geminæ falsitatis, & utramque negare: sed non optimè fecerit, si ei det optionem probandi utram voluerit; ipse potius unam è duabus ei imponat probandam, quæ scilicet est quæstioni conjunctior: *Majorem* quandoque, multo sæpius tamen *Minorem*. Solent enim sæpenumero Sophistæ data opera ejusmodi argumenta proponere, in quibus utraque præmissa sit falsa; ut concessa ipsis probandi optione, incautum Respondentem à proposita quæstione ad insolitas speculationes, in quibus proclive est incommode loqui, abripiant.

Parag. 14. *Quando rationem reddere negationis.* Sed Respondenti, ubi aliquid negandum deprehenderit, satis erit simpliciter negâsse. Nec enim ab eo exigenda est *ordinate* ratio negationis, cujus est *defendere*, non *probare*; & rationes alterius *solvere*, non suas *assignare*. Sed quia, ut dici solet, *stultus quivis unus plus negare potest quam decem sapientes probare*; nec finis ullus esset disputationis, si liceret Respondenti pro libitu suo negare sine fine; propterea Respondens in aliquibus casibus tenetur assignare rationem suæ negationis, si ab Opponente requiratur, ut

1. *Quando negat propositionem aliquam quæ videtur manifesta.* Non enim sunt temere rejicienda quæ sunt admodum verisimilia, sine gravi

gravi aliqua ratione : & Auditores mirari solent quoties audiunt talia negari quorum mentibus iste scrupulus est eximendus assignata ratione negandi.

2. *Quando pertinaciter negat formam argumentationis.* Oportet enim ut particulare illud vitium detegat, quo putat laborare Rationem ab Opponente adductum.

3. *Quando negat multiplicatam Hypotheticam.* Solent nonnulli, quo molestiam creent Opponenti, Hypotheticas sempet negare, ineptissimo sane compendio, non quod negandæ sint, (parum id illis curæ est) sed quod Hypotheticæ sint : &, si denuo ostendatur eas ex Antecedente manifestissimo necessario sequi, negare tamen iterum Consequentiam, & sic deinceps in infinitum. Si quando res forte postulet negari sic multiplicatam Hypotheticam, Respondens suspicione pessimæ consuitudinis se liberabit non aliter, quam si assignata ratione palam faciat omnibus, id ab eo factum judicio, non protervia.

4. *Quando negat inductionem sive instantia.* Quæ est Aristoteli aperta tergiversatio *lib.* 8. *Top. cap.* 8. Sed potest fieri, ut ubi multæ instantiæ adduci possent in contrarium; nulla tamen subito occurrat Respondenti ; in eo casu, ne videatur tergiversari non instando, debet rationem aliquam reddere negatæ Inductionis ; ex quâ probabile reddatur, non omnia particularia

laria esse ejusdem rationis cum illis, quæ ab perte afferuntur ab Opponente in illâ Inductione.

Sunt fortassis & alii casus in quibus Respondens tenetur affignare rationem Negationis: sed fecerit cum aliqua candoris laude, si assignare velit rogatus ab Opponente, etiam ubi non ex necessitate tenetur id præstare.

Parag. 15. *Solvere Argumentum.*

De Solutione non ante cogitabit Respondens, quam Opponens vim Objectionis suæ in medium adduxerit. *Præmatura Solutiones*, præterquam quod respondentem arguant formidinis, ingratæ sunt semper auditoribus: proinde Respondens negabit quamdiu viderit aliquid quod negari commode possit; ubi vero nihil amplius negari potest, tum demum solutionem adhibeat, qualem ipsa Objectio requiret. Si ex *Loco Topico* disputetur, limitanda est Maxima illius loci, qua niti videtur Objectio; si *Terminus* aliquis sit *ambiguus* ut fere fit, is est distinguendus & distinctio applicanda eo modo, quo dictum est superioris cap. Parag. 16. Si *Authoritate* pugnetur; locus authoris inspiciendus; scopus expendendus ex præcedentibus & sequentibus; genuinus verborum sensus inde afferendus, & cum nostra defensione conciliandus. Potest autem rejici authoritas nonnunquam, præsertim si ostendi possit, quid authorem in id erroris impulerit; cæterum

non

non est hoc temere faciendum, sed parciùs, & modestè, & oppositâ vel gravi aliqua tatione in contrarium, vel testimonio alterius cujusquam non contemnendi authoris. *Directæ solutioni* potest ex abundanti addi & *Indirectæ*; retorquendo sc. Objectionem in ipsum adversarium; sed indirecta sine directa non sufficiet, ut quæ sit responsio *ad hominem*, non *ad rem*.

Sed quoniam solvuntur pleraque argumenta non aliter, quam distinctionibus, intererit vel plurimùm cujusvis disputaturi, præcipuas aliquot Distinctionis leges cognovisse. Parag. 16. *Leges distinctionis.*

1. *Distinctio non sit nimium generalis.* Multi cum nodum solvere non possunt Objectionis, ut tamen videantur respondisse, distinguunt de aliquo ejus termino; dicuntque aliquid in genere, quod quidem verum est, & fortassis illi termino congruum; sed non appositum ipsi (ut loquuntur) *puncto* præsentis argumenti. Tunc autem cognoscitur quod distinctio sit nimis generalis, cum applicari possit ipsi termino separatim, sed non accommodari utrive propositioni Objectionis ubi ille terminus reperitur.

2. *Distinctionis membra sint opposita:* Vitiosa proinde illa est, cujus una pars cum reliqua coincidit, aut in ipsa concluditur.

3. *Distinctio terminis propriis & Scholasticis* con-

concipiatur. Videre eſt plurimos etiam ex eruditorum numero (qui vim Objectionis penitùs perſpectam habent, ſciuntque omnino quid ſit reſpondendum, quantum ad ſubſtantiam rerum ipſarum) infeliciter tamen verſari in hac diſputandi palæſtrâ: dum ob inſuetudinem Scholaſticorum terminorum, coguntur animi ſui ſenſa longis verborum ambagibus vix ægrè indicare, quæ aliquis mediocriter in iſtis ſtudiis verſatus duabus facillimè dictionibus & multò plenius expediviſſet. Rideant elegantuli licèt Barbariem Scholaſticorum; unus tamen *Scotus*, aut *Thomas*, objectas difficultates brevi ejuſmodi Barbariſmo facilius diſſolvet, atque etiam felicius; quam centum *Ciceroues*, aut *Lipſii*, aliquot pagellis.

Parag. 17. *Sylva Diſtinctionũ Communiorum.*

Ad diſtinctiones comparandas, quæ nobis inter reſpondendum quoties opus eſt inſerviunt, utiliſſimum fuerit, Terminorum celebriorum diſtinctiones in libro aliquo huic deſtinato ſeorſim atque ordine Alphabetico annotaſſe, cum brevi earum explicatione. Tentavit aliquid in hoc genere utiliter non ita pridem *Henr. Ludov. Caſtanæus in ſua ſynopſi diſtinctionum*: cujus exemplo poteſt quivis ſtudioſus Alphabetum de ſuo texere, quod ſit in proprios uſus multo commodius. Sunt tamen quædam diſtinctiones communiores, quæ ſunt longè ampliſſimi uſus: quarum ſylvulam in juvenum gratiam hoc loco ſubjicere viſum eſt.

1. *Largo*

I. *Large & stricte.* Usum habet potissimum in vocum & phrasium ambiguitate aperienda, quas sæpe contingit nunc laxius significare, nunc angustius.

II. *Proprie & Improprie.* Usum habet, ubi voces & phrases cum propriam significationem habent, tum tropicam.

III. *Mediate & Immediate.* Usum habet in Actionibus, Passionibus, & quæ sunt instar Actionum & Passionum: universim in iis inter quæ aliena reperitur subordinatio sive *Causalitatis*, sive *Prædicationis*. Huic cognatæ est ly *Proxime & Remote.*

IV. *Absolute & Respective.* Usum habet, in terminis Relativis, aut iis quibus respectus aliquis attribuitur aut adhæret.

V. *Primario & Secundario.* Usum habet in iis inter quæ est ordo, aut in iis quæ alteri qualitercunque conveniunt.

VI. *Materialiter & Formaliter.* Usum habet in *Substantiis* ex Materia & Forma constantibus; & in *Accidentibus Concretis*, præsertim *Respectivis* de prædicamento Relationis, & *Artificialibus* de quarta specie Qualitatis, aliisque nonnullis; & in *Objectis rerum*: & in *Terminis primæ & secundæ Intentionis.* Est hæc distinctio etiam aliàs latissimi usus propter variam Analogationem ly *Materiæ & Formæ.*

VII. *Simpliciter & Secundum quid.* Usum ha-

bet in iis, quæ alteri qualitercunque attribuuntur, cum, vel ſine limitatione.

VIII. *Per ſe* & *per Accidens.* Uſum habet in Cauſis & Effectibus; in Actionibus & Paſſionibus; in eis denique quæ alteri qualitercunque convenire dicuntur, aut attribui.

IX. *Actu* & *Potentia.* Uſum habet in rebus materialibus & corruptibilibus, inque eis quibus potentia aliqua competere poteſt, ſive *Activa*, ſive *Paſſiva.*

X. *Perfecte* & *Imperfecte.* Uſum habet in eis quæ variantur ſecundùm gradus, & incrementa.

Alias nonnullas juvenes annotate poſſunt, atque iſtarum fortaſſis alios uſus: ſed iſtas probe qui calluerit, & quoties opus eſt, expedite noverit adhibere; poterit earum ope plurimis illarum objectionum, quibus veritas ordinarie impugnatur, rectà ire obviam.

Parag. 18. *Officium moderatoris.* Officia *Moderatoris*, ſive *Præſidis*, ſunt iſta; I. *Formam tueri legitimæ diſputationis* inter Opponentem, & Reſpondentem: hoc eſt, rixas & tumultus compeſcere, curare ut utraque pars ſemet intra debitas metas contineat, ut in quæſtione permaneatur, ne termini mutentur, ne diverticula quærantur; aliaque id generis. II. *Adjuvare diſputantes* ubi opus fuerit; *Opponentem* quandoque formando ejus Argumentum, aut confirmando, ſi ille aut frigide urgeat, aut indebite

debite concludat: Sed *Respondentem* præcipue adjuvare debet, *Corrigendo* eum, si aliter neget quam oporteat; *Explicando* ejus responsionem, si sit obscurior; *Addendo* ei aliquid, si non sit satis plena; *Illustrando* eam, ut firma & apposita appareat auditoribus; Aliam *afferendo*, si data à Respondente non satisfaciat objecto. III. *Disputationem concludere*: idque si tempus patiatur, cum brevi aliqua decisione quæstionis, & repetitione summaria totius disputationis.

Subtituli Capitis tertii.

1 *De Disputatione Sociali in genere, ejusque fructu.*
2 *De Modestia, Ingenuitate, & Candore disputantium.*
3 *De Conditione Materiæ disputandæ.*
4 *De Propositione Materiæ disputandæ.*
5 *De Suppositione.*
6 *De Oppositione.*
7 *De Officiis Opponentis, & Respondentis in genere.*
8 *De Officio Opponentis, circa conclusionem.*
9 *De Inveniendis Objectionibus.*
10 *De Objectionibus rite formandis.*
11 *De officio Opponentis in Urgendo:*
12 *De Reduplicatione.*
13 *De Officio Respondentis in Repetendo.*
14 *De Negatione.*

15 *De reddenda ratione negationis.*
16 *De reſponſione ad Authoritatem.*
17 *De Solutione Argumentorum.*
18 *De Legibus Diſtinctionis.*
19 *De Diſtinctionibus quibuſdam generalibus, & earum uſu.*
20 *De officio Moderatoris.*

CAP. 4.

De Geneſi Methodica: ſive de Conſtitutione integræ Diſciplinæ.

Parag. 1. *Methodi Diſciplinarum.*

Geneſis Methodica, eſt Tractatio integræ alicujus Diſciplinæ (aut notabilis partis ejus) ſecundum leges Methodicæ diſpoſitionis. Multis præceptionibus hac in re opus non eſt: quæ ſunt neceſſaria, eorum pleraque ex retro dictis *Lib. 3. Comp. cap. 30. 31.* ſatis perſpicue haberi poſſunt. Illud præcipue repetendum, quod habetur *cap. 30. par. 8.* Diſciplinas *Contemplativas*, quæ ſcientiæ dicuntur, quales ſunt *Phyſica*, *Geometria* & earum partes: quales ſunt tractatus *de Cœlo*, *de Anima*, *Cyclometria*, *Trigonometria*, diſponi debere methodo Compoſitiva. *Operatrices* vero, quæ ſunt Artes, ut *Logica*, *Medecina*: & Prudentiæ, ut *Politica*, *Theologia*: earumque partes, quales ſunt tractatus *de Frædicamentis*, *de Symptomatis Morborum*,

borum, de Principe, de Eccleſia; Methodo Reſolutiva. Quæ tractanda ſunt in quavis Diſciplina, aut *Præcognita* ejus ſunt, aut *Syſtematis partes*; & in inſtrumentalibus etiam *Uſus*: tractantur autem iſta per *Præcepta, Commentarios*, & *Quæſtiones*.

Præcognita in omni Diſciplina præmittenda ſunt. De ipſius Diſciplinæ *Nomine*: De ejus *Genere*, & propria ſede ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παιδείας, in univerſo illo Orbe & Circulo diſciplinarum: De ejus *Differentia* à cognatis diſciplinis, ſumptâ ut plurimùm à *Subjecto* ejus proprio tum Materiali tum etiam Formali; De *Notione* illius ſubjecti ſaltem quoad *quid nominis*. Atque iſta ſunt communia omnium Diſciplinarum, ſive *Theoreticarum*, ſive *Practicarum*: aſt in Practicis, præter *Subjecti* notionem haberi debet etiam tum *Objecti* aliqua, tum maxime proprii *Finis*, multò uberior Præcognitio. Parag. 2. *Præcognita.*

Habitis Præcognitis, *Partitio* diſciplinæ mox inſtituenda eſt, & per *Subpartitiones* continuanda: quæ ut commode fiat, aut ſecus; perinde recta fere erit, aut vitioſa tota Methodus in reliqua tractatione. In pleriſque diſciplinis prima Partitio debet eſſe in partem *Generalem*, & *Specialem*: Pars Generalis agit de Principiis, & Affectionibus *Subjecti*, aut *quaſi-Subjecti*, in genere: ut in *Phyſica*, de Corporis Naturalis Principiis Parag. 3. *Syſtema.*

communibus; *Materia*, *Forma*, *Privatione*; & Communibus Affectionibus, *Motu*. *Quantitate*, *Loco*, *Tempore*: in *Ethica* de virtutum Principiis Communibus, *Conſultatione*, *Electione*, *Fuga*, *Aſſuefactione*; & Communibus Affectionibus, *Mediocritate*, *Diſcretione*, *Stabilitate*, &c. Pars Specialis agit de Speciebus *Subjecti*, vel *quaſi Subjecti*, & Specierum ſpeciebus; atque deinceps, dum ad infimas perveniatur: conſiderando in Singulis Principia & Affectiones ſecundum rationes ſuas communes aut ſpeciales, ut ipſarum ſpecierum conditio poſtulabit. Quæ omnia ut legitime fiant, teneamus oportet animo Leges Methodi Generales & Speciales; Leges dico *Brevitatis*, *Harmoniæ*, *Unitatis*, *Generalitatis*, & *Connexionis*. Methodicam hanc tractationem partium alicujus Diſciplinæ per legitimas partitiones, & ſubpartitiones, Neoterici *Syſtema* appellant, non novo vocabulo. Cui ſubtexendum docent (ſed in diſciplinis Inſtrumentalibus tantùm) *Gymnaſium*: ea appellatione complexi ejuſmodi Tractatum in quo oſtendatur *Uſus* & *Applicatio* illorum Inſtrumentorum, quorum *Natura*, *& Explicatio* in ipſo Syſtemate tradita eſt. Exempla Methodicæ diſpoſitionis & in Scientiis, ut *Phyſica*: & in Artibus Inſtrumentalibus, ut *Logica*; facile erat hîc ſubjeciſſe, per Tabulas Methodicas, ὡς ἐν τύπῳ: ſed quod eſt a tam multis

multis ante præstitum, nolo molem addat huic libello.

Porro tractanda sunt tum *Præcognita*, tum Systematis *Partes* & *Usus* per *Præcepta*, *Commentarios*, & *Quæstiones*; quorum præcepta sunt simpliciter necessaria; Commentarii vero, & Quæstiones, non nisi ad bene esse tantùm. Præceptorum nomine continentur *Definitiones*, *Divisiones*, & *Axiomata*. *Definitiones* naturam rei tractandæ declarant. *Divisiones* rem tractandam, si sit generalis, in *Species*; si integra, in *Partes* tribuunt: *Axiomata* vero proprietates rei tractandæ aperiunt. Axiomata si eo tantum fine tradantur, ut cognoscantur, sicut in Disciplinis Contemplatricibus, *Theoremata* potius dicuntur: sed ubi præcipiuntur, ut sint nobis rerum agendarum aut faciendarum norma, sicut in Disciplinis Operatricibus, rectius *Canones* seu *Regulæ* appellantur. Præcepta sint 1. *vera*: ne pariant errorem in judicio vel praxi. 2. *Necessaria*: & quam fieri potest, *Pauca*: minutiora enim, & quæ utilitatis vel nullius sunt vel modicæ, aut resecanda erunt, aut certe commentariis potius inferenda. 3. *Methodice disposita*: aliàs turbata reddentur omnia, & confusa. 4. *Brevia*: si quid enim fusius explicandum sit, Commentariis reservetur, aut Quæstionibus. Parag. 4. *Præcepta.*

Parag. 5. *Commentarii.* *Commentarios* dicimus, quæcunque Præceptis ſubjiciuntur, ut illis lucem aut authoritatem præſtent: Suntque inter alia præcipue iſta.

I. *Declaratio & Defenſio Methodi noſtræ*: Quæ ut utilis eſt aliàs; ita eſt omnino neceſſaria, ubi nova methodo inſiſtimus, diverſaque ab aliis, qui ante nos tractarunt res eaſdem.

II. *Explicatio Præceptorum*; ſi propter termini alicujus ambiguitatem aut obſcuritatem, vel ipſius præcepti brevitatem, fuſiore explicatione indigeant, quod ſæpiſſime contingit.

III. *Allegatio Teſtimoniorum.* Firmabit enim valde aſſenſum noſtrum, ſi præcepta quæ adducuntur viderimus clariſſimorum virorum vel niti authoritate, vel ſuffragiis & calculis comprobari. Juvabit hîc etiam & illa notare ſicubi fortaſſis occurrant nobis inter legendum eadem præcepta ſub aliis terminis; præſertim ſi dextre, noveque, & ſubtiliter concipiantur. *E. g.* Theorema hoc eſt nobile Phyſicum; *Natura ſemper agit ad ultimum ſui poſſe.* Hoc alii varie ſic expreſſêre, *Natura eſt indocta. Natura nunquam agit prævaricatorem. Natura non eſt diſſimulatrix virium ſuarum. Natura ſic agit propter finem, ut non deliberet de mediis, &c.* Iſta & ſimilia, adjecto authoris nomine, refer in Commentarios illius præcepti.

IV. *Il-*

IV. *Illuſtratio per Exempla.* In præceptis Paucitatem laudes & Brevitatem: aſt in Exemplis difficile eſt eſſe nimium. Hæc enim & uſum Præceptorum oſtendunt, & memoriam firmant. Suaderem ſingulis Præceptis tria quatuorve ad minimum Exempla ſubdi: eaque ex illuſtrioribus, quæ aut multiplex Lectio aliorum, aut propria ſeriaque meditatio ſuppeditare poterit. Id ſi nos in iſtoc opuſculo non præſtitimus, ſciat velim bonus Lector non hoc incuria factum, aut penuria exemplorum, ſed conſulto: tum quòd compendium meditabamur; tum potiſſimum ut parcitas noſtra excitaret induſtriam ſtudioſorum ad conquirendam undique uberiorem Exemplorum ſegetem, quæ locis idoneis diſponant in libris ſuis ſub titulis Quæſtionum, quas propterea ſingulis capitibus ſubjicienda, curavimus.

V. *Exceptiones à regulis.* Quæ neceſſariæ ſunt, potiſſimùm in diſciplinis operatricibus: in quibus regulæ & Propoſitiones ratiûs ſunt κατὰ παντὸς, frequentius ὡς ἐπὶ τὸ πολυ, *Communiter* veræ, non *Univerſaliter.* Cum exceptiones dico, intelligo etiam & quaſcunque propoſitionum neceſſarias Limitationes: quamvis *Exceptiones & Limitationes* ipſis præceptis fortaſſis conjungi poterint, ut eorum pars: non in Commentarios rejici, ſecundum illud neſcio cujus; *Excepta addita Præceptis faciunt Regulam univerſalem.*

VI. *So-*

VI. *Solutio dubiorum.* Leviorum ſcil. & quorum non eſt gravis aliqua inter eruditos controverſia. Majora enim illa digna ſunt de quibus peculiares inſtituantur Quæſtiones. Si quis tamen etiam omnia iſta, quæ Commentariorum eſſe diximus, velit ad Quæſtiones referri, aut quæ Quæſtionum ſunt ad Commentarios; non pugnabo multus: concinniùs tamen fecerit, qui illa diſtinxerit:

[f] Parag. 6. *Quæſtiones.* Materia nobilior controverſa, Quæſtionibus pertractanda ſervabitur, Ratio autem tractandi quæſtiones declarata ſupra eſt *cap.* 2. ubi de Tractatione Problematis ſolitaria, ſatis multa. Ratio vero colligendi Quæſtiones opportunius in altera appendice oſtendetur *cap.* 3. quo Lectorem mitto. Atque hactenus de eo uſu Logicæ, qui in *Geneſi* conſiſtit.

Subtituli Capitis quarti.

1 *De Geneſi Methodica in genere.*
2 *De Præcognitis Diſciplinarum.*
3 *De Syſtemate Diſciplinarum.*
4 *De Syſtemate Diſciplinæ Contemplatricis.*
5 *De Syſtemate Diſciplinæ Operatricis.*
6 *De Gimnaſio.*
7 *De Præceptis Diſciplinarum.*
8 *Commentariis Præceptorum.*
9 *De Quæſtionibus.*

CAP.

CAP. 5.

De Analysi Logica.

ANalysis est *Operatio Logica* (*Grammatica* & *Rhetorica* alius sunt rationis) quâ artificiosè tractata secundum præcepta Logica, pari artificio recognoscuntur, & resolvuntur. Pendet *Analysis*, atque intelligitur ex *Genesi*: nam ut eâdem itur Thebis Athenas, & Athenis Thebas; ita ejusdem artificii est res componendo tractare, & resolvendo recognoscere. Quod resolvendum est supponitur esse Compositum: itaque erit *Analysis* perpetuo alicujus *Textus*; qui quasi retexendus est. Ejus usus est in omni vita cùm frequentissimus, tum etiam maximus: quoties quicquam vel legimus vel audimus, quod est aliquo artificio compositum; è re nostra fuerit, illud vel *expresse* in chartis, vel saltem *tacite* in mente resolvere: mirum dictu est quantum inde & *Judicium* firmetur, & juvetur *Memoria*. Parag. 1. *Resolutionis Definitio & usus.*

Plerumque ante ipsam Resolutionem Textus propositi, quædam veniunt præmittenda; quibus ratio & fructus futuræ operationis ostendatur. Eorum explicationem, *partem* Resolutionis *externam* aliqui dixerunt; rectius fortassis *Præcognita* voces: quæ Parag. 2. *Præcognita de Textu.*

non

non tam pars eſt Reſolutionis; quam præparatio ad ipſam. Præcognita illa verſantur circa *Textum* reſolvendum, ſuntque præcipue tria: *Argumentum, Cauſa, adjuncta.*

I. *Argumentum*, ſive *Materia Textus* ante omnia eruenda eſt; cujus conſiderandum primò, *Genus*: ſitne Thema Simplex, vel propoſitio, vel Syllogiſmus, vel integræ diſciplinæ Syſtema, aut Syſtematis Methodica pars? ſecundò, *Conditio*; ſi *Thema ſimplex*, utrum ſit ſubſtantiale, an accidentale; ſingulare, vel univerſale, &c. Si *Propoſitio*, utrum ſit Categorica, vel Hypothetica: pura, vel modalis: univerſalis, vel particularis: una, vel plures, &c. Si *Syllogiſmus*, utrum ſit medii neceſſarii, vel probabilis, & ex quo loco ducatur, &c. Si *Syſtema*, aut Syſtematis *pars*, utrum ſit contemplatrix, vel Operatrix, &c. tertio, *Sedes* ἐν τῷ κύκλῳ: ad quamnam ſc. Diſciplinam pertineat.

II. *Cauſa Textus* præcognoſcendæ ſunt potiſſimum duæ. 1. *Efficiens principalis*, qui eſt *Author* ejus. 2. *Impulſiva*, quæ eſt *Occaſio Scribendi*. Utrumque enim explicari debet, ſed paucis; & quis fuerit author illius Textus, quem reſolvendum ſuſcepimus, & quid authorem impulerit ad delectum iſtius Argumenti.

III. *Adjuncta*, ſive *Effecta Textus*: ubi oſtendetur tractationis reſolvendæ aut *Neceſſi-*

tas

sitas (si qua fuerit) aut *Utilitas*, aut *Dignitas*, aut *Jucunditas*; ne videamur in re tenui, & parum necessaria, quæque nec fructum habitura est, nec veluptatem, inanem operam sumere.

Parag. 3. *Analysis Simplex.*

Analysis ipsa aut *Simplex* est, aut *Methodica*. *Simplex Analysis* est, quâ propositio aliqua aut Syllogismus in suas partes resolvitur. Ratio Analysis Simplicis satis aperta est; præsertim si Propositio aut Syllogismus resolvendus plene & aperte disponatur: ubi vero dispositio non est aperta & manifesta, (quod fit vel propter *Defectum* aliquem, vel propter *Redundantiam*, vel propter *Cryptin* debiti ordinis in partibus;) Resolvens habet istis occurrere *Supplendo* quod necessario subintelligitur; *amputando* quicquid partibus essentialibus amplificationis aut illustrationis ergo supperadditur: atque inversa seu transposita *in ordinem* debitum *redigendo*. Quorum nulla difficultatem parient studioso, in Propositionum & Syllagismorum doctrina vel leviter versato.

Parag. 4. *Analysis Thematica.*

Analysis *Methodica late* est, qua longior aliqua tractatio resolvitur; estque triplex; *Thematica*, *Problematica*, & *Methodica strictè*. Analysis Thematica est, quâ recognoscitur Logicum artificium in textu Thematico adhibitum. *Analysis Thematica* sic instituenda.

I. *The-*

I. *Thema Principale inveſtigetur, & conſtituatur.* Ipſum enim, ſicut eſt ſcopus univerſæ Tractationis, ſic fundamentum etiam eſt totius Reſolutionis. Hoc tamen ſi factum fuerit prius in Præcognitis, non eſt hic agendum denuo. Si ſint in textu propoſito plura Themata, ut in capite aliquo ſacræ Bibliæ; partitio Textus imprimis eſt facienda, juxta numerum Thematum Principalium in eo contentorum.

II. *Termini omnes, per quos Thema illud in Textu explicatur, eruantur.* Tractaturus Thema aliquod Logicè ex inſtituto, adhibere curabit omnes terminos per quos ipſum explicari poteſt; ſalvâ conditione ſuâ: aſt Reſoluturus aſtringitur ad illos Terminos præciſe, quos Author in textu exhibuit; omiſſis, quos ille omiſerit. Certe Authores in ſcriptis Exotericis & popularibus rariſſime explicant Thema ſimplex per omnia Inſtrumenta Logica.

III. *Terminis explicantibus Thema Logicæ Intentiones imponantur.* Solent Authores res ipſas ponere, puta Thematis *Genus, Efficientem, Objectum, Effecta, &c.* nec tamen dicere, quod hæc ſint talia: ſed Reſolventis erit hoc præſtare, revocando terminos Authoris ad ſecundas notiones, quæ iis competunt reſpectu ſubjecti Thematis. Quin iſtuc quî præſtabit dextre, niſi cognitas habuerit *notas, phraſes, & formulas,*

mulas, quæ peculiares ſunt terminis certarum intentionum; v. g. *Cauſa Finalis*, *Objecti*, *Inſtrumenti*, & ſimilium? Ejuſmodi ergo formularum farraginem ſub titulis Capitum & Quæſtionum, ad quas rite pertinebunt, in libris ſuis Logicis adnotabunt juvenes; vel propria obſervatione, vel aliunde deſcripta. Utilis eſt hoc ſaltem nomine liber decimus ſyſtematis Logici *Joh. Henr. Alſtedii*: quo in libro vide *uſum declarationis* doctrinæ de cauſa finali, *cap.* 5. Eum virum hac una in re, ſi velis imitari, facile illud exorabis, ne in reliquis imitere.

IV. *Amplificantia accurate ſecernantur ab Explicantibus.* Explicatio enim ſola Logica eſt: quæ explicationi accedunt ornatûs gratiâ, aut amplificationis, *heterogenea* ſunt, & ad Rhetoricam pertinent. Apud Authores fere conjuncta ſunt iſta: ſed qui Logice Textum reſolvit, ejuſmodi heterogenea aut reſecabit penitùs, aut certe diligenter ſeparabit ab iis quæ proprie Logica ſunt.

Parag. 5. *Analyſis Problematica.*

Analyſis Problematica eſt, quâ recognoſcitur Logicum artificium in Textu Problematico adhibitum. Textum autem Problematicum dico, non in quo meræ Propoſitiones ponuntur tantùm, aut explicantur ſine ullis Probationibus, (reſolutio enim ejuſmodi Textûs pertinet ad *Analyſin ſimplicem* de quâ paulo ante diximus par. 3.)

ſed

ſed eum, in quo problema aliquod ſeu quæſtio tractetur per argumenta & probationes: unde & nonnullis *Textus ſyllogiſticus* dicitur. Analyſis Problematica ſic inſtituatur.

I. *Problema principale ex Textu eruatur.* Si plura problemata in uno Textu æque principaliter tractentur, fiat partitio: & de ſingulis ordine dicatur.

II. *Explicationes terminorum afferantur.* Idque ex textu, ſi author eas expreſſe adhibuerit: ſi non; ſaltem reſolvens ipſe addat, quæ ſunt neceſſariæ.

III. *Concluſio vel Concluſiones; quibus Author ſententiam ſuam complexus eſt, proponantur.* Cum ſuis quæque limitationibus neceſſariis.

IV. *Argumenta, quibus probantur Concluſiones, per certas claſſes diſtribuantur.* Rejectis omnino, vel ſaltem ſejunctis, amplificationibus, & ornatu. Claſſes vero argumentorum ſic diſtinguendæ ſunt, ut Argumenta e juſdem, vel cognati medii in eadem claſſe collocentur: *Teſtimonia* ab Argumentis *Artificialibus*; *Nominalia* à *Realibus*; *Medii Neceſſarii* à Medii *probabilis*; *Externi* ab *Internis*, *&c.* ſeperentur claſſibus.

V. *Loci indicentur argumentorum, & Syllogiſmi inde formentur.* v. g. dicatur quod tale argumentum ſit ductum *à Genere*, *à Cauſa Finali*, *ab Effectu*, *à Minore* vel alio loco.

Fox.

Formatio autem argumentorum in Syllogismos fiet per *Additionem* propositionis, non expressæ in Textu, sed latentis in terminis; & per debitam *ordinationem* Terminorum, & Propositionum, quæ in textu cryptice disponuntur.

VI. *Objectionum solutiones ostendentur*, Sive Objectiones expresse in Textu ponantur, sive tacite, & κατ' ἀνάλυσιν ex solutionibus subintelligi cognoscantur: quibus formatis responsio in Textu data Logice adhibeatur alicui termino, aut propositioni; vel ex Textu ostendatur peculiare cujusque Syllogismi in Objectione vitium in Forma, aut Materia.

VII. *Corollaria proponantur*. Siqua Author in textu alicubi ex Thesi aut Thesibus collegerit: indicatâ simul ratione deducendi ex illis.

Analysis mixta, est artificiosa Resolutio Textus mixti. *Textum* autem *mixtum* intelligo, in quo conjunctim tractantur & Themata simplicia, & Problemata: quæ tamen non sunt confundenda; quod constat feciſse plurimos illorum, qui in aliorum Tractatus & opera Tabulas Analyticas in lucem dederint. Quoties Textus istiusmodi venit resolvendus, partitio oportet fiat, quâ seperentur Simplicia Themata à Problematibus: utriusque vero partis Resolutio seorsim instituantur, secundum rationem jam ante proxime exhibitam. Parag. 6. *Analysis mixta.*

Analysis Methodica strictè (quæ & *Systematica* dici potest) est, quâ recognoscitur Logicum artificium in tracta- Parag. 7. *Analysis Methodica.*

tione integræ alicujus diſciplinæ aut ejus integræ partis adhibitum. Ea ſic inſtituenda eſt.

I *Præcognita Diſciplinæ indicentur.* Sitne Contemplatrix Diſciplina, an Operatrix; aut hujus, illiuſve pars.

II *Partitio textus fiat methodice.* In Contemplatricibus, quoad *Subjectum* in genere, & ſpecies ejus; *principia* communia, & ſpecialia; *affectiones* etiam generales & ſpeciales. In operatricibus, quoad finem & ejus ſubjectum; media ad finem conducentia, eorumque principia & adjuncta neceſſaria in genere & in ſpecie. Si Textus in *libros & capita* diſtinguatur; ſic inſtituetur Partitio (idque in tabulis Analyticis) ut libris & capitibus ſit accommodata.

III *Præcepta à Commentariis & Quæſtionibus accurate diſtinguantur.* Quod Amplificationes ſunt Explicationibus & Probationibus, id ſunt Commentarii Præceptis: proinde, ut illæ in Analyſi *Thematica*, & *Problematica*, ſic iſti in *Methodica*, aut amputentur prorſus, aut caute ſeparentur ab ipſis Præceptis.

IV *Connectiones partium notentur.* In iis enim potiſſimum vis Methodi poſita eſt: nec aliter conſtabit, quomodo partes Tractationis inter ſe cohæreant.

Parag. 8. *Materia practicandi.* Exempla ſingularum ſpecierum Reſolutionis nimis longum eſſet hîc ſubjicere. Eorum loco *Sylvulam Textuum* exhibeo, quibus reſolvendis exercere ſe poterint, qui volent. Sunto ergo exempla.

1 *Textus Thematici.* 1 Aero-

1 *Acroamatici.* Libri quarti Ethicorum Aristotelis tria prima capita; ubi Thema simplex tractatur, *Liberalitas.*

2 *Exoterici.* Dialogus Ciceronis de Amicitiâ; ubi tractatur Thema simplex, *Amicitia.*

II. *Textus Problematici.*

1 *Acromatici.* 1. Caput octavum libri Physicorum; ubi tractatur problema, *An natura agit propter finem?* 2. Liber Zabarellæ de quarta Figura; in quo agitatur Quæstio, *An detur quarta Syllogismorum figura.*

2 *Exoterici.* 1. Dialogus Ciceronis de senectute; ubi disputatur, *An Senectus sit misera?* 2. Liber Senecæ de constantia sapientis: ubi disputatur, *An in sapientem cadat injuria?* textus brevioris exempla possunt esse singula Paradoxa Ciceronis.

Textus Mixti.

1 *Acroamatici.* Tractatus Aristotelis de loco lib. 4. Phys. in quo & Loci natura *Thematicè* explicatur, & Quæstiones nonnullæ de eodem discutiuntur *Problematicè.*

2 *Exoterici.* Senecæ liber primus de Irâ: in quo *Ira Thematice* explicatur per *subjectum, causam efficientẽ, objectũ, effecta*; aliquot etiã *Quæstionũ* circa illam materiam agitatione intersertâ. *Concionum sacrarum*, quæ in Templis habentur pleræque sunt *mixti Tractatus* ex Thematibus & Problematibus. Explicationes enim singularum vocum, aut partium in Textu aliquo Biblico *Tractationes Thematicæ*: Propo-

ſitiones vero Doctrinales, quas ex partibus firmant, cum Corrolariorum (quæ *Uſus* vocant) deductione, *Tractationes Problematicæ*. Utinam in iſtiuſmodi Concionum Logicâ analyſi juvenes ſe aſſidue exercerent! ingens inde brevi ſenſuri incrementum cum pietatis, tum artis.

Textus Syſtematici:

1 *Diſciplinæ contemplatricis.* 1. *Integræ*, Ariſtotelis univerſa opera Phyſica, 2. *Partialis*; Libri Ariſtotelis de Cœlo: ejuſdem de anima.

2 *Diſciplinæ Operatricis.* 1. *Integræ*, Ethica Ariſtotelis. 2. *Partialis*, Pars aliqua hujus Compendii, putà ſecundus ejus liber; vel Tractatus de Demonſtratione in tertio libro à cap. 11. ad cap. 16. incluſive.

Subtituli Capitis quinti.

1 *De Analyſi in Genere.*
2 *De Præcognitis circa Textum.*
3 *De Simplici Analyſi Propoſitionum.*
4 *De Simplici Analyſi Syllogiſmorum.*
5 *De Analyſi Thematica.*
6 *De Analyſi Problematica.*
7 *De Analyſi Mixta.*
8 *De Analyſi Methodica.*

Finis Appendicis prima.

APPEN-

APPENDIX POSTERIOR
MISCELLA.

CAP. I.

De Quinque Habitibus Mentis.

Parag. 1. *Summa hujus appendicis.*

APPendicem hanc Miſcella quædam generalia complectentem (illa quidem pleraque non proprie Logica, ſed quæ tamen juvenibus ſtudioſis ſperemus fore nec inutilia prorſus, nec ingrata) viſum ſuit præſenti opuſculo comitem adjungere, velut ſupernumerarium quoddam ἔπιμετρον, & reliqui operis Corollarium. In qua quatuor iſta totidem capitibus adumbranda ſuſcepi, ſed breviter. 1. *Numerum & Naturam Habituum Mentis.* 2. *Diſciplinarum Univerſum Circulum.* 3. *De Adornandis Locis Communibus Conſilium.* 4. *Hiſtoriam Logicæ.*

Parag. 2. *Communia de Habitibus Mentis*

Nulla poteſt tractatio rite inſtitui, niſi ad propriam ſuam diſciplinam revocetur; nec Diſciplinæ dextre diſtingui ab invicem, niſi prius conſtet ad quem habitum mentis quæque ſit referenda. Eſt autem

Habitus mentis, *qualitas multis actionibus acquisita, per quam intellectus proxime disponitur ad assentiendum alicui veritati infallibiliter.* Excluduntur ergo per istam definitionem, 1. *Habitus infusi*; ut Fides divina: quia non acquiruntur multis actionibus. 2. *Habitus morales*: ut virtutes & vitia: quia eorum *subjectum* est facultas Volitiva, non Intellectiva; *objectum formale*, Bonum & Malum; non Verum & Falsum; *Propria operatio*, Electio aut Fuga, non Assensus & Dissensus. 3. *Habitus vitiosus*: ut error: quia per eum mens assentit falsitati, non veritati. 4. *Habitus indifferentes ad verum & falsum*; ut Opinio, Suspicio, Fides Humana: quia assensus, quem isti pariunt in mente, non est infallibilis; ut cui potest subesse falsum. *Habitus distinguuntur invicem per suos Actus: Actus vero per Objecta.*

Habituum Numerus. Parag. 3. Istis exclusis, numerus Habituum mentis est præcise quinarius, prout eorum species enumerantur ab *Aristotele lib. 6. Eth. cap. 3.* sc. Intellectus principiorum, Scientia, Sapientia, Prudentia, & Ars. Quorum *Intellectus* est circa Principia; reliquæ circa Conclusiones: sed *Scientia & Sapientia* circa conclusiones in Materia Speculabili; *Prudentia* vero & *Ars* in materia Operabili. De singularum natura, & proprietatibus dicendum ordine.

Intellectus. Parag. 4. Intellectus est *habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter & immediate principiis immediatis.* Actus intellectus proprius, est *Assensus Immediatus*; & Objectum pro-

proprium, *Principium Immediatum.* Sicut enim id in quod tendit intellectus est veritas immediata immedietate sc. causæ; (de quà vide *l.* 3. *Comp. c.* 12. *Par.* 11.) sic actus per quem tendit in ipsum, est assensus immediatus propter evidentiam in re ipsa sine aliquo discursu. Hinc fit ut ex omnibus habitibus mentis iste facillimè eliciat suum actum: dictus propterea (nomine ipsius facultatis translato in habitum ejus) Aristoteli νῦς: Latinis vel simpliciter *Intellectus*: vel adjecto (distinctionis ergo) proprio ejus Objecto, *Intellectus Principiorum.* Cum autem tria sint, quæ promiscue passim *Intellectus* nomen sortiuntur; ipsa nimirum *Potentia* intellectiva, *Actus* intelligendi, & præsens *Habitus*; poterint tria hæc commodissimis appellationibus sic distingui; si potentia *Intellectus* vocetur, Actus *Intellectio*, Habitus *Intelligentia.*

Principia Immediata alia sunt θεωρητικὰ, quæ *Cognoscitiva*, alia πρακτικὰ, quæ *Activa*, alia ποιητικὰ quæ *Factiva* Latine verti possunt. Ex qua Principiorum diversitate totidem oriuntur species intelligentiæ. Intelligentia *Theoretica*, quæ & κατ' ἐξοχὴν simpliciter *Intellectus Principiorum* dicitur, versatur circa principia *sciendi*, quale est illud Metaphysicum, *Impossibile est idem esse & non esse.* Intelligentia *Practica*, quæ & *Synteresis* dicitur, quasi conservatrix legis naturæ, versatur circa principia *Agendi*: quale est illud Ethicum, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Intelligentia *Poetica* (quam Alsted-

Parag. 5. *Species ejus.*

dius, quod novo ſed nimis affectato vocabulo *Intellectum Organico-Mechanicum* primus nominaverit, non eſt quod glorietur) verſatur circa principia *Efficiendi*; quale eſt illud Logicum, *Ex veris nil niſi verum ſequitur*. Sed iſtæ omnes ſpecies conveniunt in una communi ratione univoca, ſecundũ quam formaliter diſtinguuntur à reliquis quatuor ſpeciebus habitûs, ut una tantum ſpecies ejus.

Parag. 6. Scientia eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter veritati neceſſariæ propter evidentiam quam habet in ſuis cauſis proximis*. Scientia. Objectum Scientiæ eſt veritas neceſſaria, neceſſitate ſc. non ſolum *prædicationis* in ſe tota, ſed etiam *exiſtentiæ* ex parte ſubjecti, unde nec *Singularia*, nec *Entia per accidens*, nec *Contingentia* poſſunt cadere ſub ſcientiam: & per hoc diſtinguitur ſcientia ab Artibus & Prudentiis; quarum ſubjecta non habent eſſe per ſe, niſi ſolum per operationem noſtram. Proprius ejus Actus eſt aſſenſus certus propter evidentiam cauſæ proximæ; & per hoc diſtinguitur à ſapientia, ut mox videbitur. De duplici certitudine talis aſſenſus vide *lib.* 3. *Comp. c.* 11. *par.* 2.

Sapientia eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter concluſioni neceſſariæ propter evidentiam quam habet in ſuis cauſis, primis & ſupremis*. Objectum Sapientiæ idem quod Scientiæ: niſi quod reſtrictius ſit propter quaſdam requiſitas conditiones mox declarandas. Proprius ejus Actus eſt aſſenſus certus propter evidentiam cauſæ univerſaliſſimæ & primæ. *Ariſt. l.* 1. *Metaph. cap.*

cap. 2. ponit sex proprietates Sapientiæ; quæ omnes Metaphysicæ Scientiæ conveniunt.

1. *Versari circa omnia.* Non secundum proprias rationes, sed secundum rationes communes omnibus, in quantum sunt Entia.

2. *Versari circa difficillima.* Universaliſſima sc. & a vulgi cognitione remotiſſima; qui vix ultra sensum sapiunt.

3. *Versari circa certiſſima & evidentiſſima.* Non contradicit hoc superiori: imo vero nititur eodem fundamento; nam certiora sunt & evidentiora naturâ, quæ sunt propinquiora primis principiis, qualia sunt universaliora.

4. *Aptiſſimam esse ad docendum.* Non quod tradat modum docendi, sed quod causas maxime cognoscat ex quibus maxime docetur.

5. *Maxime esse expetendam, & per se.* Per se quidem, quia habitus est Theoreticus; Maxime vero quia inter Theoreticos digniſſimus.

6. *Præesse reliquis Disciplinis*, ex qua scilicet reliquæ habent probare sua Principia.

Ex istis proprietatibus patet Sapientiam esse habitum non aggregatum ex Intellectu & Scientia: quod nonnulli docuerunt; sed ab utraque per propriam suam rationem formaliter & specifice distinctum.

Prudentia est habitus recta cum ratione Activus; sive est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum firmiter veritati practicæ ex principiis practicis.* Diciturque Prudentia Intellectualis, ad differentiam Prudentiæ Moralis: Parag. 8. Prudentia.

qua-

quarum *Moralis* eſt in voluntate & appetitu, *Intellectualis* vero in intellectu practico; etſi utraque praxin reſpiciat & circa res agibiles verſetur. A reliquis vero intellectualibus diſtinguitur Prudentia per Objectum ſuum proprium; quod eſt *Veritas circa agibilia.*

Parag. 9. *Ars.* Ars eſt Habitus recta cum ratione Effectivus; ſive eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum firmiter veritati poeticæ ex principiis poeticis.* Objectum ejus proprium eſt veritas poetica, h. e. *Concluſio circa effectibilia.* Ars interna eſt, vel Externa: *Interna*, qua Intellectus dirigit ſemet ipſum ad aliquid efficiendũ circa voces aut res in ipſo conceptas: *Externa* qua Intellectus dirigit organa corporea ad aliquid efficiendum circa materiam ad extra. Hanc aliqui diſcriminis ergo *Mechanicam* dixerunt: & priorem illam *Organicam.*

Parag. 10. *Fides Divina.* Eſt quidem præter dictas, & alia etiam ſpecies Habitus, quæ *Fides Divina* dicitur. Sed ea eſt toto genere diverſa ab illis quinque. Nam illæ ſunt *Acquiſitæ*, & ſuo quodam modo *Naturales*, in quantum ſunt ab homine comparabiles per ſolum exercitium virium naturalium. Fides vero *Divina* non habetur niſi per infuſionem ſupernaturalem & divinam; unde & Habitus *Infuſus* dicitur, & *Supernaturalis.* Eſtque *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendũ firmiter veritati inevidenti propter authoritatem revelantis Dei.* Objectum ejus eſt veritas inevidens; inevidentia ſc. vel *materiali*, quæ eſt terminorum,

&

& ex parte rei creditæ; vel *formali* saltem, quæ est Subjecti, & ex parte hominis credentis. Actus vero proprius est assensio firma tali objecto propter authoritatem Dei revelantis. Nam & Conclusionibus de fide assentit credens proximè fortassis & immediate per discursū ex principiis, ultimate tamen propter solam revelationē divinam; in quam unam omnes tam Conclusiones, quā Principia, quæ sunt de Fide, finaliter resolvuntur.

In prædictis habitibus universis & *Veritas* est, & *Infallibilitas*: sed dantur alii etiam habitus, quos tamen propter defectum alterius ex istis Aristoteles non curavit enumerare; suntque *Error*, *Opinio*, *Fides humana & Suspicio*. Errori deest *Veritas*: reliquis *Infallibilitas*. Error semper de falsis est; reliquis non repugnat subesse falsum. Parag. 11. *Habitus imperfecti.*

I. Error est *habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum sine formidine falsitati*. Objectum Erroris semper est *falsum*. Actus vero est assensio tali falso *sine formidine*; per illud distinguitur ab habitibus dictis, per hunc à dicendis. Error errorem continuo parit; nec datur status: unde illud ex Aristotele desumptum, *Uno absurdo dato mille sequuntur*: & illud aliunde satis tritum, *Erranti nullus terminus*.

II. Opinio est *Habitus, quo mens inclinatur ad assentiendum cum formidine alicui propositioni propter probabilitatem, quam videtur habere*. Objectum Opinionis est Propositio probabilis (saltem ad *hominem*) sive sit in se vera, sive non. Propositio autem

autem redditur probabilis alicui, vel ratione *Medii* cum ſc. infertur ex medio probabili: & hoc facit *Opinionem Mediatam*: vel ratione *Terminorum*, cum ſc. mens prona eſt ad aſſentiendum ei etiam ſine medio, auditis tantùm terminis: ut *Quod omnes parentes diligant liberos*: & hoc facit *Opinionem Immediatam*. Actus proprius eſt aſſenſus tali propoſitioni cum formidine Oppoſiti. *Opinio & Scientia* ejuſdem non poſſunt ſimul eſſe in eodem; poſſunt tamen in diverſis.

III. Fides humana eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſentiendum cum formidine alicui propoſitioni propter authoritatem humanam*; Objectum Fidei humanæ eſt Propoſitio ſeu vera ſeu falſa, propoſita ab homine fide digno. Actus ejus eſt aſſentio tali propoſitioni propter authoritatem proponentis, cum formidine oppoſiti.

IV. Suſpicio ſive dubitatio, eſt *Habitus, quo mens inclinatur ad aſſenſum indeterminatum circa aliquam propoſitionem*. In reliquis habitibus mens amplectitur alteram partem contradictionis determinate, cum vel ſine formidine alterius: at in *Dubitatione*, ſive *Suſpicione*, (iſtas enim non diſtinguo ſpecifice, quæ vix differunt omnino, niſi forte *ſecundum gradum*, aut ſaltem *Objecto partiali*;) mens indeterminate ſe habet ad utramque, quandoque propenſior in alteram, ſed valde leviter & ſine notabili aliqua inclinatione.

Habitus mixtus.

Parag. 12. Prædicti habitus omnes *Simplices* ſunt: quibus accenſet *Miſtos* ex Theoreticis & Practicis duos, Naturalem unum, *Phi-*

Philosophiam; alterum supernaturalem, *Theologiam*, Alstedius lib. 2. præcog. philosop. cap. 18. perperam. Nam primo, non potest ex pluribus simplicibus specifice distinctis resultare aliquod mixtum specifice ab illis distinctum. Secundo, multo minùs mixtus habitus ex *Theoretico* & *Practico*; sic enim idem habitus qui ordinatur ad solam contemplationem, ordinaretur etiam ad operationem, quod implicat. Tertio, Simplicibus Habitibus contradistinguuntur quidem Habitus, non *Mixti*, sed *Aggregati*: quales sunt singulæ disciplinæ (de quibus mox in capite proximo) inque his sacra Theologia: Philosophia vero est ipsa aggregata ex pluribus disciplinis; sicut quælibet Disciplina aggregata est ex pluribus Habitibus. Sed ista satis de habitibus; de quorum numero & distinctione ita accurate disputavit Aristoteles, ut sit omnino defendendus, non tantum excusandus, saltem non exagitandus.

Subtituli Capitis primi.

1 *De definitione Habitus mentis.*
2 *De distinctione habituum per Actus & Objecta.*
3 *De Numero habituum mentis.*
4 *De Intelligentia Principiorum in genere.*
5 *De Intelligentia Theoretica.*
6 *De Synteresi.*
7 *De Intelligentia Poetica.*
8 *De Scientia.*
9 *De Sapientia.*
10 *De Prudentia.*
11 *Arte.*
12 *De Fide Divina.*
13 *De Errore.*
14 *De Opinione.*
15 *De Fide Humana.*
16 *De dubitatione & Suspicione.*
17 *De Habitibus Mixtis Aggregatis.*

CAP.

CAP. 2.

De Circulo Disciplinarum.

Parag. 1. *Encyclopædia.* EX multis simplicibus habitibus circa varias conclusiones, quæ quidem ad unum aliquod *Subjectum* vel *Finem* principalem pertinent, oritur Habitus aggregatus, quæ *Disciplina* dicitur. Disciplinæ singulæ nomen induunt eorum habituum, ex quorum complexione oriuntur: ut Disciplina quæ est de Corpore Naturali *Scientia* dicitur, quia complectitur particulares scientias multarum conclusionum, quæ sunt de corpore naturali ut de principali subjecto, aut ad ipsum referuntur. Disciplinarum communissima divisio est in *Theoreticas*, sive contemplatrices; quarum finis est *Contemplatio* sui subjecti: & *Practicas late*, sive operatrices; quarum finis est aliqua *Operatio* nostra, Actio sc. vel Effectio. Universitatem Disciplinarum τὸν κύκλον vocant, sive τὰς ἐν κύκλῳ παιδείας, quasi circulum quendam & Orbem omnia scitu digna intra suum ambitum continentem; *Encyclopædiam*.

Parag. 2. *Disciplinæ Instrumentales.* Disciplinas *Mechanicas*, & Sellularias, quas docuit *Magister artis Venter*; ut animo liberali indignas ad eos relegamus, qui lucrum ex arte quærunt, non animi fructum. *Liberales* Disciplinæ aut *Instrumentales* sunt, aut *Architectonicæ*. Keckermannus *Directrices*, & *Objectivas* vocat: Veteres ἀνελευθέριον, & παιδείαν: poteris, si voles, *Serviles*, & *Regi-*

Regias. Serviles, sive Instrumentales sunt *Grammatica*, *Logica*, *Rhetorica*: quas Scholastici partem Philosophiæ *Sermocinalem*, vel *Rationalem* faciunt, quod in sermone aut ratione recte instituendis versentur. Barbari *Trivium* vocant, nimirum, quod sint tres ex septem illis quas vocant artes liberales: sicut quatuor reliquas ob eandem rationem *Quadrivium*. Ex his *Logica* rationem dirigit, & ordinatur ad intellectum perficiendū: *Grammatica* vocem, & ordinatur ad formandum sermonem: *Rhetorica* utramque suo modo, magis tamen vocem, & ordinatur ad movendum affectus. Istis aliqui addunt *Mnemonicam*, quæ sc. Memoriam haud aliter juvet quam Logica Mentem: sed vereor, ut sit illa Mnemonica *Impostura* magis, quam *Ars*; siquidem tradatur aliqua, quæ sit ab ea Methodo distincta, quæ in Logica docetur. Instrumentales istæ sunt omnes Operatrices per *Effectionem*; & proinde sunt in genere *Artium*.

Disciplinæ Regiæ sive Architectonicæ, quibus Instrumentales inserviunt, sunt partim *Philosophia*; partim *Professio*, Philosophiâ superior. *Philosophia* est Disciplina ex Scientiis & Prudentiis aggregata. Scientiæ Philosophicæ sunt tres, *Physica*, *Metaphysica*, *Mathematica*. Quarum Physica est de rebus immersis in materia sensibili: Mathematica & Metaphysica, de rebus abstractis ratione tantùm, non autem re; Metaphysica de abstractis partim re, partim per indifferentiam. Physica est una tantum scientia, cujus subjectum est *Corpus Natu-*

Parag. 5. *Physica & Metaphysica.*

Naturale. Metaphysica est una tantum Scientia, vel potius Sapientia, cujus Subjectum est *Ens qua Ens*.

Parag. 4. *Mathematica pura.* Mathematicarum appellatione variæ Disciplinæ veniunt intelligendæ, sed quæ sunt omnes de Quantitate secundũ rationem abstracta à Materia sensibili. Abstractio autem talis vel est *pura*, sine omni concretione cum Materia; vel *impura*, quæ patitur aliqualem cum ipsa concretionem: unde Mathematicæ aliæ sunt *Puræ*, aliæ *Mixtæ*. Puræ sunt quæ considerant quantitatem purè abstractam à Materia; Mixtæ, quæ considerant Quantitatem abstractam quidem plurima ex parte à Materia, cum aliquali tamen concretione: unde nonnulli Mathematicas puras, *Abstractas* dixerunt; Mixtas, *Concretas*. Puræ, sive Abstractæ, sunt duæ; *Arithmetica*, & *Geometria*: quarum Arithmetica considerat *Quantitatem Discretam*, habetque pro subjecto *Numerum* sive *Multitudinem*; Geometria vero considerat *Continuam*, habetq; pro subjecto *Mensuram*, sive *Magnitudinem*.

Parag. 5. *Mathematicæ Mixtæ* Mathematicæ Mixtæ sive Concretæ, quodam medio modo se habent inter scientias Naturales & purè Mathematicas; μέσαι propterea dictæ Peripateticis, quasi scientiæ Mediæ, nec sc. pure Naturales, nec pure Mathematicæ: Mathematicis tamen potius accensendæ, quam Naturalibus; quia Abstractio in ipsis prævalet Concretioni. Sunt autem Mathematicæ Mediæ *Cosmographia*, *Optica*, & *Musica*:

sica: quarum Cosmographia & Optica considerant *Magnitudinem*, & subordinantur Geometriæ; Musica vero *Numerum* considerat, & subordinatur Arithmeticæ. *Cosmographia* considerat Quantitatem aliqualiter concretam Materiali corpori: *Optica & Musica* Materiali Qualitati; Optica sc. *Visibili*, Musica *Audibili*. Cosmographia considerat mensuram in toto Mundo & partibus ejus; cui subordinantur *Astronomia*, de Mensura in Orbe cœlesti; & *Geographia*, de Mensura in Orbe terræ. *Optica*, seu perspectiva, considerat Mensuram ut est in Luce & Colore. Musica denique Numerum considerat ut in sono est; h. e. *Numerum sonorum*.

Mathematicæ Disciplinæ Theoreticæ sunt omnes: sed tamen illis accidit indirecte Praxis; non ut *Finis* per se, sed ut *Utilitas* emergens. Hinc aliquæ artes vere *Mechanicæ*, propter tamen principia Mathematica in quibus fundantur, & utilitatem insignem, quam eorum praxis (à posteriori) præstat studio & profectui Mathematicarum disciplinarum; & ipsæ etiam Mathematicarum appellatione frequenter censentur, nec indignæ æstimantur in quarum studio liberalia ingenia operam nonnullam collocent. Quales sunt præ cæteris. 1. *Geodætica*, de mensurandis quibuscunque corporum dimensionibus. 2. *Statica*, de ratione ponderum. 3. *Nautica*, de arte navigandi. 4. *Pictura*, de ratione exprimendi figuras Hominum, Rerum, Regionum, &c. 5. *Architectu-*

Parag. 6. *Mathematica Practica.*

ra, de ratione fabricandi omne genus ædificii.

Parag. 7. *Disciplinæ Morales.* Prudentiæ Philosophicæ, aut sunt κυέλως & primario sic dictæ; & sunt *Ethica, Oeconomica, Politica*: aut secundario, & sunt *Historica & Poetica*. Illæ Prudentiæ Methodicæ dici possunt, istæ Exemplares. *Ethica* est Prudentia de moribus, & officiis in vita communi. *Oeconomica* est Prudentia de moribus, & officiis in familia. *Politica* est prudentia de moribus & officiis in Civitate vel Republica. Nec est quod quis addat Prudentiam *Ecclesiasticam, Scholasticam*, &c. istæ enim sunt species Politicæ; sicut *Ecclesia, Academia*, &c. sunt species Reipublicæ.

Parag. 8. *Historica & Poetica.* *Prudentiæ Exemplares*, sunt Historica & Poetica: quarum Historica tradit Methodum Exemplorum, *Georum & Realium*; Poetica, *Fictorum & Idealium*. Ut enim Historia narrat res gestas à veris personis: sic Poesis narrat res geri solitas in vita communi sub fictis personis: ita ut Poesis nihil aliud esse videatur, quam *Historia Idealis*. Historicæ inserviunt præ reliquis *Chronologia & Chorographia*: sc. ut famulæ, non ut partes, nam Chronologia Astronomiæ pars est, & Chorographia Geographiæ. Poeticæ vero potissimũ inservit *ars versificatoria*, quæ pars est artis Grammaticæ.

Professiones, seu facultates Philosophiâ superiores, quibus (*ratione usus*) Disciplinæ Philosophicæ velut ancillantur, sunt tres illæ supremæ; *Medicina, Jurisprudentia, Theologia*. Medicina

&

& Jurisprudentia facile Theologiæ dant primas: sed neutra alteri concesserit lubens. Æmulæ facultates utræque; quia utræque summæ: quarum *Medecina* tendit in bonum corporis humani Naturalis; *Jurisprudentia* in bonum corporis Polici. Et Medecinæ quidem artes fere omnes manuales aliquo modo subserviunt, ut quarum pleræque ad curam humani corporis (quâ propinquius, quâ remotius) pertineant; ratione sc. *victus* aut *vestitus*: Jurisprudentiæ vero reliquæ Prudentiæ subjiciuntur, *Politica* Præsertim; cujus in gratiam *Magistratus* & *Curia* & *Officia* publica constituta sunt. Ad Medicinam spectant *Botanica*; de simplicium medicamentorum natura, viribus & usu: *Anatomica*, de corporis humani fabrica & partibus: *Pharmaceutica*; de compositione medicamentorum: *Chirurgica*, de curatione partium externa: aliæque artes nonnullæ, ut partes vel species ejus. Ad Jurisprudentiam spectat *Ars Notaria*, aliæque. Sed de istis satis.

Sacra *Theologia* omnium Disciplinarum merito suprema habetur & dignissima; ut ad quam cura pertineat immortalis animæ: estque *methodica aggregatio plurium principiorum & conclusionum, quæ sunt de fide divina.* Qui eam ex Sapientia, Scientia, & Prudentia volunt esse mixtum habitum incommode sentiunt: etsi enim *Sapientiæ* nomen propter dignitatem Theologiæ tribuatur aliquando, non tamen id fit univoce; sed ut per hoc Theologia distinguatur à reliquis Prudentiis quæ sunt *Morales* seu *Na-* Parag. 10. *Theologia.*

turales, cum ipsa sit Prudentia *Supernaturalis* & *Religiosa*. Est ergo Theologia una tantum disciplina, atque in *genere Prudentiæ*: cum habeat pro fine suo *Actionem*, sc. Fruitionem Dei, quo pervenitur per media activa ad fidem, Pœnitentiam, Vitæ Sanctimoniam.

Subtituli Capitis secundi.

1 *De Disciplinis in genere.*
2 *De Encyclopædia.*
3 *De Disciplinarum partitione in Mechanicas & Liberales.*
4 *De Instrumentalibus Disciplinis.*
5 *De Philosophia.*
6 *De Philosophia contemplativa.*
7 *De Mathematicis puris.*
8 *De Mathematicis Mixtis.*
9 *De Mathematicis Practicis.*
10 *De Philosophia Morali.*
11 *De Historica & Poetica.*
12 *De tribus professionibus supremis.*
13 *De Ordine Disciplinarum inter se: & de ratione studii rectè instituenda.*

CAP. 3.

De Colligendis Locis Communibus.

Parag. 1. *Locorum communium utilitas.*

LOci Communes, sunt *Tituli ad quos omnia, quæ inter legendum aut meditandum utilia occurrunt velut ad quasdam classes revocantur; inde quoties fa-*

cile

clo est usus deprèmenda. Loci Communes sunt memoriæ & necessarium simul, & firmissimum subsidium: habentque aliâs fructum ingentem, quem experiare facilius, quam eloquare.

Parag. 2. *Adversariæ Collectionis Modus primus.*

Locorum Communium Collectio vel *Adversaria* est; vel *Methodica.* Adversaria Collectio est, qua ut quæque prius posteriusve occurrunt ita in libris notantur, neglecto naturali ordine rerum ipsarum. Ejusmodi adversariæ collectionis triplicem fere rationem est observare.

I. Cum diversæ materiæ à principio libri continuo sibi subnectuntur, nullo relicto spacio chartæ puræ inter ipsas, nec servato ordine vel saltem Alphabetico; sed annotatis tantùm in margine ad oram singularum materiarum titulis ad quos ipsæ pertinent, & instituto tandem seorsim Indice Alphabetico, qui ostendat qua in pagina quidque reperiatur, estque modus omnium confusissimus.

Parag. 3. *Modus secundus.*

II. Cum singulis *Alphabeti* literis certus paginarum numerus destinatur; sed res ipsæ confusè scribuntur, nisi quod quæque referatur ad literam initialem sui Tituli; ut *Avaritia* ad *A*, *Suspicio* ad *S*, adnotato in margine peculiari ejus Titulo, una cum notis numerorum ordinem Tituli indicantibus: ne sit necesse eundem Titulum margini sæpius inscribere, si sæpius occurrat: v. g. si in Alphabeto literæ A. sexto loco aliquid occurat de *Avaritia*, vicesimo fortasse de *Astutia*, &c. res ipsas ubi descripseris, scribe in margine Titulos cum numeris

meris ſic, 6. *Avaritia.* 20. *Aſtutia.* Inde ſi quid denuo occurrat de Avaritia, aut Auſtia, notandem; percurre titulos in margine: reperieſque *Avaritiam* ſub numero 6. *Aſtutiam* ſub numero 20. collocari. Noli ergo Margini denuo *Avaritiam* aut *Auſtitiam* inſcribere; ſed numerorum tantum notas. 6. aut 20. Sed & hic modus eſt admodum confuſus.

Parag. 4. *Modus tertius.* III. Cum ſingulis Titulis ſingulæ paginæ deſtinantur, vel ſecundum Alphabeti ordinem (qui mos eſt plurimorum) vel (quod eſt aliquanto conſultius) eo ordine, quo quique occurrerint: facto ſeorſim Indice Alphabetico titulorum, ut in 1. modo, adſcriptiſque margini *ſubtitulis* cum notis numerorum ea ratione, qua de Titulis dictum eſt in 2. modo. v. g. ſi inter legendum quod primum notatu dignum occurrerit ſit *de voluptate*; & proximum *de Anima*, &c. Eſto *Voluptas* Titulus primæ paginæ; *Anima* ſecundæ, &c. Eſt hic modus longe optimus omnium eorum qui ſunt Collectionis Adverſariæ.

Parag. 5. *Uſus adverſariorum.* *Collectio Adverſaria*, etſi Methodo careat & Arte, habet tamen ſuum uſum pene neceſſarium: Inſervit enim partim *Præparationi*: partim *Compendio*. *Præparationi* quidem: ut ſc. juvenes non interea patiantur lectionem ſuam petire, pleraque notatu digna labi è manibus, dum ſunt adhuc imparati à Methodo accuratiore, quâ lecta auditaque commodius digerant: *Compendio* vero; ne qui peculiari

culiari cuiquam professioni studia sua dicarunt, cogantur plurimum temporis in rebus suis studiis multum alienis collocare, si curent in singulis disciplinis esse accurate Methodici. Logica quidem, quia est ea Ars omnium Disciplinarum instrumentum è re fuerit studiosorum omnium Methodice collegisse: ut etiam cujusvis studiosi Locos communes in ea facultate, cui nomen suum dedit, illisque Disciplinis quæ cum ea sunt conjunctiores: in reliquis vero poterit adversaria locorum collectione contentus esse. Quorsum enim aut Medicus *Moralia*, aut Jurisconsultus *Mathematica* nimis anxie sectaretur?

Parag. 6. *Collectio Methodica Popularis.*

Collectio Methodica Locorum Communium est, in qua relucet aliqua Methodicæ dispositionis ratio. Estque ea rursum vel *Popularis* vel *Accurata*. Popularem dico, in qua servatur Methodi ratio minus accurata: hujus varii sunt modi. Alii enim secundum *Tabulas* decem *Prædicamentorum* locos disponunt, alii omnia ad *Precepta Decalogi* referunt: aliique aliter pro suo quisque ingenio & judicio. Sed *angustiores* sunt omnes isti modi, quam ut universa complectantur: & *turbatiores*, quam ut satis distincte.

Parag. 7. *Collectio Methodica Accurata.*

Collectio Methodica Accurata est in qua tituli Locorum disponuntur accurate secundùm propriam Methodum uniuscujusque Disciplinæ. In quem finem suadent nonnulli authoris alicujus opus Methodicum, quale sc. ipsi maxime comproba-

mus, nobis ob oculos ponere: ejuſque veſtigia ſequi; ſingulorum capitum Titulos in libris noſtris ordine deſcribentes, paginaſque aliquam multas ſingulis *Titulis* relinquentes: ut & *Subtitulis* pariter ſuo ordine ſpatia majora, vel minora, pro ratione ipſarum materiarum.

Parag. 8. Conſilium Authoris. Bene quidem illi, nec reprehendo. Cæterum quandoquidem Collectio Locorum communium non eſt ipſa rerum tractatio, ſed apparatus ad ipſam, ſive congeſtio rerum tractandarum; & Methodus accurata in *diſponendo* quidem neceſſaria eſt, in *colligendo* non item: quid ipſe ſentiam hac in re utiliſſimum, ſi non ingratum fuerit, *bone Lector*, paucis accipe.

I. Initio libri *Tabula Methodica*, quæ Generalis tantùm Titulos complectatur, unà aut alterà paginâ deſcribatur. Illa enim totius Diſciplinæ fabricam & methodum una quaſi Synopſi ſemper repræſentabit.

II. *Titulis* ſingulis eo ordine quo deſcribuntur in Tabula, *Subtituli* ſui ſubjiciantur. Sed Tituli vel rubricâ vel majuſculâ characterem formâ, vel alia aliqua inſigni nota à ſubtitulis diſtinguantur.

III. Subtitulis ſingulis numerorum notæ præfigantur; relinquaturque ſpaciolum ad finem lineæ, in quo annotari poſſit peculiaris *pagina* libri noſtri, in qua aliquid pertinens ad talem vel talem Subtitulum diſponitur. Relinqui debet etiam ſpacium 6 aut 7 linearum poſt ſubtitulos ſingu-

singulorum Titulorum: in quibus describantur, si forte alii aliqui subtituli inter legendum nobis occurrant, præter eos, quos hactenus descripsimus.

IV. Singulis Subtitulis pagina una relinquatur, prout res notandæ occurrerint. Methodus, si fit in Tabula Generali, *accurata*, & in speciali indice Subtitulorum, *Mediocris*, non est exigenda in ipso libro: Sed ut materia aliqua prima occurrerit, ita subtitulo ad quem illa materia pertinet prima pagina detur: secunda secundo, & deinceps, numerus tantùm paginæ ascribatur suo loco in *Indice subtitulorum*.

Praxis hujus consilii.

Parag. 9. Exemplum pene exhibuimus in hoc *Compendio Logicæ*, cujus singula *Capita* possunt esse singuli *Tituli* Locorum Communium in hac disciplina: *Quæstiones* vero capitibus subjectæ singuli *Subtituli*. Spacium relinquimus post singula capita, cui inserantur & aliæ Quæstiones sive subtituli, siqui alibi occurrant ad materiam illius capitis spectantia. Spaciolum etiam relinquimus in fine lineæ post singulas quæstiones, una cum litera p. quæ *paginam* significat; eo consilio ut juvenes appositis ad literam numerorum figuris peculiares paginas indicent suorum librorum, in quibus reperiuntur materiæ ad dictos Subtitulos sive Quæstiones pertinentes. Si quis velit colligere Locos Communes Logicos, *Index Capitum* & *Subindices Quæstionum* præsentis compendii possunt esse ei pro Indice. In reliquis etiam Disciplinis, Indices istiusmodi in suum usum concinnabit, quos præ-

præfiget libris ſuis Locorum Communium pro illis Diſciplinis.

Parag. 10. *Locorum adornatio.* Loci Communes ſic inſtituti *adornandi* ſunt diligenter. Si quid Lectio, Auditio, Meditatio, ſuggeſſerit, quod memoria dignũ cenſeatur, illud in locis communibus, ut mella apes in favis, ſtudioſe collocabis: diemque deperditum duces, in quo non eſt aliquid in Locos communes relatum. *Sententiæ* authorum breves, illuſtres & nervoſas: *Voces artis* & rerum appellationes: *præcepta* diſciplinarum: vocum *diſtinctiones*: aliaque ſimilia, ipſius authoris verbis & *ἀυτολέξει* conſignabis: adjecto ad finem aut in margine libro, capite, ſectione, pagina, ubi illa reperiuntur. Cætera tuis verbis notabis. Si quid propria meditatione conſecutus fueris quod ſit illuſtre; peculiari aliqua nota id ab alienis diſtingues: ſi materiam alicujus tituli aut Subtituli reperies ubivis ab aliquo fuſius tractati, non erit neceſſe ex authore quicquam tranſcribere: ſatis erit locum ipſum, ut prius, indicaſſe.

Subtituli Capitis tertii.

1 *De Utilitate Locorum Communium.*
2 *De Locis Adverſariis.*
3 *De Locis Methodicis.*
4 *De Locis Communibus commodiſſime inſtituendis.*
5 *De Locis Adornandis.*

CAP.

CAP. 4.

De Historia Logica.

Pag. 1. *Logici ante Aristotelem.*

LOgicæ Naturalis usum ante *Aristotelem* plurimi exercuerunt; nec enim aliter quicquam potuerunt in aliis *facultatibus* cum laude commentari. In ipsa etiam arte aliquid ausi sunt è veteribus *Pythagoras, Parmenides, Architas, Tarentinus, Zeno, Socrates, Plato, Xenocrates, Chrysippus*: aliique ex Stoicis & Academicis. Sed *Stoicorum* Logica non aliud quicquam fuit, quam confusum quoddam Chaos præceptorum, sive potius exemplorum de captionibus Sophisticis, aliisque ad ostentationem magis comparatis quam ad usum: unde illa monstra argumentationum profluxêre, *Antistrophon, Crocodilites, Utis, &c.* Academicorum vero Logica, in quibus *Plato* familiam ducit, multo illa utilior fuit quidem & magis seria: sed tamen nihil ordinate docet, aut Acroamatice; præcepta tantum obiter immiscet Exoterice, & in forma Dialogorum. Primus mortalium *Aristoteles*, & Logicæ finem certum constituit, & præcepta in ordinem redegit, & singulari artificio integræ artis methodum contexuit; rejectis *heterogeneis*, & exotericis, & inanibus subtilitatibus, ita ut *Logica Inventor* optimo jure dici mereatur.

Post

Parag. 2. *Poſt Ariſtotelem ad ſcholaſticos.*

Poſt *Ariſtotelem* deferbuit nonnihil Peripateticæ doctrinæ ſtudium. Succedentibus enim ſeculis Oratoriis magis quam Philoſophicis, Logica à fine ſuo proprio & genuino, quæ contemplatio eſt & cognitio rerum, inflexa eſt propemodum omnis ad uſum forenſem, à docendo ad movendum; ab inſtruendo intellectum, ad mulcendum affectus. Sic *Cicero*, & Eccleſiæ doctores Græci Latinique, *Auguſtinus*, *Hieronymus*, *Chryſoſtomus*, aliique. Non defuerit tamen, qui & illis ſeculis libros Ariſtotelis Logicos commentariis illuſtrarent, aut ipſa aliquid in re Logica tentarent; Græci præſertim, *Porphyrius*, *Aphrodiſeus*, *Simplicius*, *Ammonius*, *Themiſtius*, *Philoponus*: & duo ſummi Arabes *Avicenna*, & *Averroes*; ſub quibus potiſſimum Logica Peripatetica neglecta jamdiu vires priſtinas colligere & reflorescere cœpit denuo.

Inſequutum eſt brevi ſeculum *Scholaſticum*, in quo Logica & Philoſophia Peripatetica à plurimis fuit illuſtrata; ſtylo quidem ineleganti nec elaborato, ſed quem abunde compenſavit admirabilis judicii profunditas, & in rebus perſcrutandis omnino felix ſubtilitas. Poſt *Alexandrum ab Ales* Anglum (qui pater Scholaſticorium habetur) Logicalia ſcripſerunt *Albertus Magnus*, *Scotus*, *Burlæus*, *Occam*, *&c.* Qui hos ſecuti in varias poſtea ſectas ſunt diviſi: dum alii *Scotiſtæ*, alii *Thomiſtæ*; *Nominales* alii, alii *Reales* dici voluerunt. Sed Scholaſticis iſtis præſertim vetuſti-

oribus

oribus (degeneres enim illi, qui in *Summulis & Sophistria* omne ævum ineptierunt, indigni sunt qui locum inter Logicos sortiantur) tantum debet Logica, quantum fere aliis hominibus nullis. Sane illud optandum fuisset, ut non heterogenea sæpius infarsissent: & Quæstiones Theologicas, Physicas, Metaphysicas, in Logica determinandas proposuissent.

Barag. 3. *Quorundã Scholasticorum cognomenta.*

Scholasticorum plerisque qui reconditioris subtilitatis aut judicii habebantur, cognomina quædam indita sunt à discipulis suis: quæ quoniam celebria sunt in Scholis, facturi videbamur rem non *ingratam* si hic *attexerimus*: etsi non sunt omnes *Logici*.

1 *Alexander ab Ales.*	Doctor	1 *Irrefragabilis.*
2 *S. Tho. Aquinas.*		2 *Angelicus.*
3 *Joh. Duns Scotus.*		3 *Subtilis.*
4 *S. Bonaventura.*		4 *Seraphicus.*
5 *Henr. de Gandavo.*		5 *Solennis.*
6 *Gualterus Burleus.*		6 *Planus.*
7 *Willelmus Occam.*		7 *Invincibilis.*
8 *Ægidius Romanus.*		8 *Fundatissimus.*
9 *Tho. Bradwardinus.*		9 *Profundus.*
10 *Joh. de Baccone.*		10 *Resolutus.*
11 *Franciscus Marronis.*		11 *Illuminatus.*
12 *Adamus de Marisco*		12 *Illustris.*
13 *Petrus Aureoli.*		13 *Facundus.*
14 *Johannes Bassolis.*		14 *Ordinatissimus.*
15 *Alexander Saxo.*		15 *Illibatus.*
16 *Gerardus Odonis.*		16 *Moralis.*

17 *Antonius Siretus.*	Magister	17 *Formalitatum.*	Magister
18 *Petrus Lumbardus.*		18 *Sententiarum.*	
19 *Petrus Comeſtor.*		19 *Hiſtoriarum.*	
20 *Petrus Hiſpanus.*		20 *Summularum.*	
21 *Averroes.*		21 *Commentator.*	
22 *Petrus de Abano.*		22 *Conſiliator.*	
23 *Sniceus.*		23 *Calculator.*	

Prodiit è media Barbarie vir magna profeſſus *Raymundus Lullus*, qui opus *Logicum*, quod ſpecioſo *titulo* inſignivit *Artem Magnam*, commentus eſt: cujus ope pollicetur *trimeſtri ſpatio* hominem quemvis vel ipſa literarum elementa neſcientem, totam Encyclopædiam perdocere: idque per circulos & triangulos & literas Alphabeti ſurſum vorſum revolutas. Habuit & iſte tamen ſuos aſſertores, & ſequaces, *Bernhardum, Lavinhetam, Cornelium Agrippam, Paulum Schalichium, Petrum Gregorium Tholoſanum, Jordanum Brunum*, & paucos alios. Sed inſignem vanitatem artis Lullianæ ſatis luculenter oſtendit Keckermannus, *tract. 2. prægogn. log. c. 2. Parag. 39.* Parag. 4. *Lulliſta.*

Pulſa tandem Barbarie, *Petrus Ramus*, politioris literaturæ vir, auſus eſt (poſt *Ludovicum Vivem*) Ariſtotelem acrius ubique & liberius inceſſere, univerſamque Peripateticam Philoſophiam exagitare. Ejus *Dialectica* exiguo tempore fuit apud plurimos ſummo in pretio, maxime eloquentiæ ſtudioſos, idque odio Scholaſticorum, quorum dictio & *ſtylus* ingrata fuerant auribus Ciceronianis. Certe illud Parag. 6. *Ramei.*

attulit

attulit Reipublicæ Logicæ emolumenti industria Rami, quod excitarit bona ingenia ad Methodi rationem dilligentius excolendam. Sed tamen multa sunt quæ in Logica Ramea eruditis merito displicent: ut 1. *innovatio terminorum artis, & rejectio* vocum jamdiu receptarum in Scholis Logicorum; 2, *Mutilatio Logicæ multiplex*, quam Ramei limitibus nimium angustis definierunt & partibus quibusdam integris spoliarunt; 3, *explicatio usus Logicæ* ex Poetarum & Oratorum scriptis, qui tamen res Logice non tractarunt, sed Exotericè; 4, *præscriptio unicæ Methodi* ubique adhibendæ, ejusque nimium exilis & morosæ, qua disciplinas omnes tradi volunt, per definitiones tantum & dichotomias. Sunt & alia plurima, quà vitia, qua defectus, in Rameis justa reprehensione dignissima: quæ accurate & graviter persecutus est Keckermannus, *tract.* 2. *Prælog. Log. cap.* 4. per totum.

Produxit novissimum seculum nonnullos Logicos, qui media quadam viâ Peripateticos inter & Rameos incedere gestierunt. Invehuntur ipsi palam in *Rameos*, laudant *Peripateticos*: sed tamen in Systematibus suis Logicis Ramei magis sunt quam Peripatetici. Nam & luxuriant nimis in Methodo, dum sic omnia minutatim in frusta dividendo & subdividendo concident, ut succum rerum & substantiam interea mittant. *Philippo-Rameï* hi dici possunt, vel *Systematici*; quorum præcipuus est *Keckermannus*: quem insequuti (non *passibus* æquis) Parag. 9. *Systematici.*

Tim-

Timplerus, *Alſtedius*, & alii nonnulli. Habet ille uſum ſuum ſane magnum, & perutilem; ſed iis qui judicio ſunt maturo, & probe ſubacto in ſchola Peripatetica. Qui enim illius viri ſcripta cum Scholaſticis, delectu facto *Terminorum* & *Methodi*, dextre conjungere poterit, is mea ſententia in omni Philoſophiâ utiliſſime verſabitur. Optarim tamen ut minus teneretur Keckermannus in manibus juventutis: qui ſunt aſſuefaciendi potius terminis Peripateticis, ac Methodo ſimpliciori inſtituendi; nec tantum pollent judicio, ut norant inutilia ab utilibus ſecernere.

Subtituli Capitis quarti.

1 *De Logica veterum ante Ariſtotelem.*
2 *De Organo Ariſtotelis.*
3 *De Logicis poſt Ariſtotelem uſque ad Scholaſticos.*
4 *De Scholaſticis.*
5 *De Logica Lullii.*
6 *De Logica Ramea.*
7 *De Syſtematicis.*
8 *De præſtantia Logicæ Peripateticæ ſupra Rameam & Lulliſticam.*

FINIS.